

LIST OF BOOKS FOR SALE

AT THE LIBRARY OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL

No. 57, PARK STREET, CALCUTTA.

AND OBTAINABLE FROM

THE SOCIETY'S LONDON AGENTS, MESSRS. KEGAN PAUL, TRENCH, TRUBNER & CO., LD.

PATERNOSTER HOUSE, CHARING CROSS ROAD, LONDON, W. C.

BIBLIOTHECA INDICA.

Sanskrit Series.

Advaita Brahma Siddhi. (Text) Fasc. I—IV @ /6' each	Rs	1	8
*Agni Purāṇa. (Text) Fasc. II—XIV @ /6' each	..	4	14
Aitareya Aranyaka of the Rig Veda. (Text) Fasc. I—V @ /6' each	..	1	14
Aniruddha's Commentary (English) Fasc. I	..	0	12
Anu Bhāshyam. (Text) Fasc. I	..	0	6
Aphorisms of Sandilya. (English) Fasc. I	..	0	6
*Aphorisms of the Vedānta. (Text) Fasc. VII—XIII @ /6' each	..	2	10
Ashtasāhasikā Prajñāpāramitā. (Text) Fasc. I—VI @ /6' each	..	2	4
Āsvavāidyaka. (Text) Fasc. I—V @ /6' each	..	1	14
Avadāna Kalpalatā by Kshemendra (Sāns. & Tibetan) Vol. I, Fasc. 1—3; Vol. II, Fasc. 1 @ 1/	4	0
Bhāmati. (Text) Fasc. I—VIII @ /6' each	..	3	0
Brahma Sūtra. (English) Fasc. I	..	0	12
Bṛihaddevatā. (Text) Fasc. I—III @ /6' each	..	1	2
Bṛihadharma Purāṇa. (Text) Fasc. I—II @ /6' each	..	0	12
*Bṛihat Aranyaka Upanishad. (Text) Fasc. VI, VII & IX @ /6' each	..	1	2
* Ditto (English) Fasc. II—III @ /6' each	..	1	12
*Bṛihat Saṁhitā. (Text) Fasc. II—III, V—VII @ /6' each	..	0	12
*Chaitanya-Chandrodaya Nāṭaka. (Text) Fasc. II—III @ /6' each	..	23	4
Chaturvarga Chintāmaṇi. (Text) Vols. I, Fasc. 1—11; II, 1—25; III, Part I, Fasc. 1—18. Part II, Fasc. 1—8 @ /6' each	..	0	6
*Chāndogya Upanishad. (English) Fasc. II	..	0	12
*Daśarūpa. (Text) Fasc. II and III @ /6' each	..	0	12
Gopatha Brahmana. (Text) Fasc. I—II @ /6' each	..	0	12
*Hindu Astronomy. (English) Fasc. II—III @ /6' each	..	0	12
Kāla Mādhya. (Text) Fasc. I—IV @ /6' each	..	1	8
Kātantra. (Text) Fasc. I—VI @ /12' each	..	4	8
Kāthā Sarit Saṁgāra. (English) Fasc. I—XIV @ /12' each	..	10	8
*Kāushitaki Brahman Upanishads. (Text) Fasc. II	..	0	6
Kūrma Purāṇa. (Text) Fasc. I—IX @ /6' each	..	3	6
Lalitā Vistara (Text) Fasc. III—VI @ /6'	1	8
* Ditto (English) Fasc. I—III @ /12' each	..	2	4
Madama Parvata. (Text) Fasc. I—IX @ /6' each	..	3	6
Manutika Saṁgraha. (Text) Fasc. I—III @ /6' each	..	1	2
*Mārkaṇḍeya Purāṇa. (Text) Fasc. IV—VII @ /6' each	..	1	8
* Ditto (English) Fasc. I—II @ /12' each	..	1	8
Mīmāṃsā Darśana. (Text) Fasc. II—XIX @ /6' each	..	6	12
*Nārada Pañcharātra. (Text) Fasc. IV	..	0	6
Nārada Smṛiti. (Text) Fasc. I—III @ /6' each	..	1	2
Narayanaṭaka. (Text) Fasc. I	..	0	6
Nṛukta. (Text) Vol. I, Fasc. 4—6; Vol. II, Fasc. 1—6; Vol. III, Fasc. 1—6; Vol. IV, Fasc. 1—8 @ /6' each	..	8	10
*Nīṭisara, or The Elements of Poetry, by Kāmaṇḍaki (Text) Fasc. II—V @ /6' each	..	1	8
Nyāyabinduṭaka (Text)	..	0	10
Nyāya Kāśhānāyaka Prakaraṇa (Text) Vol. I, Fasc. 1—6; Vol. II	..		

STHAVIRĀVALĪ CHARITA

OR

PARISĪSHTĀPARVAN

BEING

AN APPENDIX OF THE

TRISHASHTĪŚALĀKĀ PURUŠA CHARITA

BY

HEMACHANDRA

EDITED BY

HERMANN JACOBI, PH. D.,

PROFESSOR OF SANSKRIT IN THE UNIVERSITY OF BONN.

PUBLISHED FOR THE BIBLIOTHECA INDICA.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS.

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.

1891.

PREFACE.

THE Sthavirāvalī-charita, *i. e.*, the Lives of the Jaina Patriarchs, by Hemachandra is, as its other and more frequently used title *Parīśiṣṭaparvan* indicates, the Appendix or continuation of the same author's great work in ten parvans or books on the Hagiology of the Jainas, the *Trishasṭīśalākā-puruṣa-charita*. The sixty-three *śalākā-puruṣas* are the great personages, divine or human, who, according to the belief of the Jainas, have, since the present order of things, risen in the history of the world, and directed or influenced its course; they comprise the twenty-four *Tīrthakaras* or prophets, the twelve *Chakravartins* or universal monarchs, the nine *Vāsudevas*, the nine *Baladevas*, and the nine *Prativāsudevas*. With the exception of the last two *Tīrthakaras*, *Pārśvanātha* and *Mahāvīra*, all these great men must be regarded as belonging not to history, but mythology or epical fiction. It is different with the patriarchs of which the *Parīśiṣṭaparvan* treats. For it cannot reasonably be doubted, that patriarchs of the name and, partially at least, in the order which the unanimous tradition of the *Svetāmbaras* has preserved, have really existed. But nobody will therefore go the length of maintaining the historical character of the tales which Hemachandra has pieced together into something like a connected history of the Jaina church. For most of these legends are, on the face of it, legends, which, however, may have preserved some grains of historical truth imbedded in a ground-work of fiction and miracles. But an attempt to separate the historical facts from the legendary matter which has grown round them, would be a futile undertaking, because we have

no mark by which we can distinguish between what is fact and what is fiction. If we were to put aside as deserving no credit, whatever is miraculous or against the course of nature, and were to retain only what appears plausible, it is almost certain that we should retain a mixture of fiction and fact; since fiction not only invents what is impossible but also what is possible, and even looks quite natural; and it is not unlikely, that we should reject something historical, since fiction may distort facts to such a degree that they appear fabulous. Nor would our criticism derive considerable benefit from a comparison of Hemachandra's tales with other and older versions of the same; for, wherever the latter are preserved, they generally agree with Hemachandra's narrative in the main points or essential parts.

We cannot, however, avoid discussing the most important question connected with this subject, *viz.*, the relation between the history of Jainism and the general history and chronology of India.

In the Introduction to my edition of the Kalpasûtra of Bhadrabâhu, I have called attention to *Parîsishtaparvan* viii, 339, where it is stated that 155 years after the liberation of Mahâvîra, Chandragupta "became king."¹ As in the memorial verses which give the adjustment between the eras of Vîra and Vikrama, and make the interval between them consist of 470 years, Chandragupta's succession to the throne is placed 255 years before Vikrama, I concluded that, according to a tradition, different from the generally accepted one, the Nirvâna was placed $255 + 155 = 410$ years before Vikrama, or 467 B. C. Professor Bûhler² objects to my conclusions, because it can be proved that Hemachandra in the Mahâvîra Charitra adopts the general tradition which places

¹ Professor Leumann informs me that no date is mentioned in the *Âvaśyaka*.

² *Denkschriften der phil. hist. Classe der Kaiserlichen Academie der Wissenschaften zu Wien*, Vol. XXXVII, p. 248.

the Nirvāṇa 470 years before Vikrama. Therefore, he says, unless Chandragupta's date, 155 A.V., is due to some mistake of Hemachandra, he must have placed Chandragupta's succession to the throne 315 before Vikrama, just as the southern Buddhists placed this event too early. Now I do not think that Chandragupta's date, 155 A.V., is an error of Hemachandra, because it tallies with another traditional date of the Śvetāmbara Jainas. For in their Paṭṭāvalis and similar works, they place the death of Sambhūtavijaya in 156 A.V. This sthāvira was the teacher of Sthūlabhadra who, according to the legends told in the *Parísishṭaparvan*, was Śakātāla's son, and became monk under the last Nanda; consequently he was also a contemporary of Chandragupta. It will be seen that Chandragupta's succession to the throne and Sambhūtavijaya's death occurred nearly at the same time, which, if the legends are based on facts, must indeed come near the truth. Thus far collateral evidence corroborates Hemachandra's date. We arrive at a similar conclusion by arguing from the date of Suhastin's death 265 A.V. Suhastin was a contemporary of Samprati, the successor of Aśoka. Accordingly 110 years intervened between Chandragupta's accession to the throne and the death of Suhastin. This interval of 110 years must contain the reigns of Chandragupta, Bindusāra, Aśoka, and Samprati, which is by no means incredible as the Buddhist give 84 years to the three first reigns.¹

As regards Bühler's suggestion that Hemachandra must have placed Chandragupta's accession to the throne 315 years before Vikrama, we must leave this question undecided. For though thus much may be inferred from the dates adopted by Hemachandra, it does not necessarily follow that he did make this inference. At all events no other Jaina

¹ It must, however, be admitted that 109 years is too large a period for two successive sthāviras.

author, as far as we know at present, explicitly placed Chandragupta 315 years before Vikrama.

The main point is the interval between Chandragupta and the Nirvâṇa. As Hemachandra's statement on this head is not, as we said above, gratuitous, but well-supported by collateral proof, we can use it for fixing the Nirvâṇa. The date of Chandragupta's accession to the throne has been fixed by Professor Kern between 321 and 322 B. C.;¹ accordingly the date of the Nirvâṇa is somewhere about 476 and 477 B. C.; and this date is probably correct within a few years, as it nearly agrees with the adjusted date of Buddha's Nirvâṇa in 477 B. C.

Hemachandra seems to have taken from older works all the stories and legends which form the subject of the *Parisishtaparvan*, without materially altering or augmenting them. Many older versions of his stories can be pointed out. I have published as an appendix of this work, a few such parallel texts: a passage from the *Ṛishimaṇḍala-stotra* by Dharmaghoshā,² whose age is as yet unknown, a passage from *Padmamandira's* commentary thereon, and *Kathānakas* in *Prākṛit* from *Devendra's* commentary on the *Uttarādhyāyana*³ which was completed in *Samvat* 1179 or 1122 A. D. All these *Kathānakas*, except those on pp. 2 and 20, are taken, as Professor Leumann of Strassburg informs us, from the *Chūrṇi* and *Haribhadra's* commentary on the *Āvaśyaka Niryukti*.⁴ Since my appendix has been printed, Professor Leumann, to

¹ See Kern, *der Buddhismus und seine Geschichte in Indien*. Leipzig, 1884, p. 331, note **.

² I used one MS. of the text, A, and one of the commentary B; both in my possession. These MSS. are not dated, but A is very old, B modern.

³ The two MSS. used, A and B, belong to my collection. They are dated *Samvat* 1611 and 1660 respectively.

⁴ The verses inserted in *Devendra's* text are wanting in the original, except the verse *कोशेन श्रुत्यै*: on p. 14, and the verses on pp. 17—19. The verse *कुविद्याय आभराय*, however, is added by *Devendra*.

whose zeal and sagacity the Jaina studies owe so many fine discoveries, has investigated the Kathānaka literature. One result of his researches is, that he traced many stories contained in the Paríśiśhṭaparvan to the following works, the Āvaśyaka Nirukti, the Āvaśyaka Chūrpi, the Viśeshāvaśyaka Bhāshya by Jinabhadragani, Haribhadra's commentary on the Āvaśyaka, the Bhāshya and the Chūrpi on the Brihat Kalpasūtra and the Nisīthasūtra, and the Vasudevahiṇḍī. The numerous references to these authorities with which Professor Leumann most kindly and liberally has supplied me, are incorporated in the notes to my analysis of the Paríśiśhṭaparvan. It will thus be made apparent that for a great part of Hemachandra's narrative, ancient authorities can be proved to exist, and it is beyond doubt that for the rest they existed likewise.

On comparing Devendra's, or to be more accurate, Haribhadra's texts printed in the Appendix with Hemachandra's text, it will be found that the latter closely follows the former with very few and immaterial alterations. Hemachandra's narrative is fuller, while that of Haribhadra is very condensed and sometimes verging on the enigmatical; it is so to such a degree that if we did not know the chronological position of Haribhadra¹ and Hemachandra, we should suppose the latter to be the original author and the former his epitomator. I am therefore inclined to believe that Haribhadra's tales are no original work but abstracts from a more detailed work either in prose or verse;² yet, I must

¹ Haribhadra is said to have died in Samvat 585. Hemachandra lived Samvat 1145—1229.

² There are some verses in Haribhadra's text which have been copied by all his followers. These verses appear to me to have been taken over from his original which is lost to us. Hemachandra knew these verses and had them before him. For he paraphrases them in the Paríśiśhṭaparvan. As it is of interest to see what use he made of his original, I subjoin these verses together with Hemachandra's paraphrase.

mention that Professor Leumann who thoroughly knows Haribhadra's writings, considers them original and does not subscribe to my opinion. Whichever opinion may in the end turn out to be correct, whether mine or Professor Leumann's, I am convinced that Haribhadra's kathânakas were not the direct source of Hemachandra's *Parīśiṣṭaparvan*. Such an original, for the ten first books of the *Trishasṭiśalākā Puruṣa* at least, has turned up. For Professor Peterson "saw on the occasion of his" first visit to Cambay, a copy on palm leaf of a *Mahāpurushacharitra* in *Prākṛit*

वादंति दंतवीर्यं दरिद्रिणी जल्य कंपिरसरीरा । App., p. 1.

Comp. तदा दरिद्रिद्विभानां दम्भावीणाप्रवादकः । VI, 13.

राय नंदु न विद्याणइ । ज सगडालु करेसइ ।

नंदु राय मारेत्ता । सिरियउ रज्जि ठवेसइ ॥ App, p. 4.

Comp. न वेत्ति राजा यदसौ शकटालः करिष्यति ।

यापाय नन्दं तद्राज्ये श्रीयकं स्थापयिष्यति ॥ VIII, 50.

कोशेन भृत्यैश्च निवृत्तमूलं पुत्रैश्च भित्तैश्च विद्वदशाखं ।

उत्पाद्य नन्दं परिवर्तयामि महाद्रुमं वायुरिवोद्यवेगः ॥ App., p. 14.

Comp. सकीशभृत्यं समुद्भूतं सबलवाहनम् ।

नन्दमुद्भूतमिष्यामि महावायुरिव द्रुमं ॥ VIII, 225.

The verse *अर्धराज्यहरं मित्रं (भृत्यं) यो न हन्यात्स हन्यते* । App., p. 17 occurs also VIII, 336 with the better reading.

दो मज्झ धाउरत्ताइं कंचणकुंडिया तिदंढं च ।

राया नियवसवत्ती य एत्थ वि ता मे हीलं वारहि ॥ App., p. 17.

Comp. वस्त्रे दे धातुरक्ते मे विदणं स्वणकुंडिका ।

हपतिवैश्वती च तदादयत भुम्बरीम् ॥ VIII, 359.

गयपीययस्स मचस्स उप्पइययस्स जोयणसहस्सं ।

पर पर सयसहस्सं एत्थ वि ता मे हीलं वारहि ॥ App., p. 18.

Comp. योजनसहस्रयाने यानौभस्य पदान्यहो ।

तानि स्वर्णसहस्रेण प्रत्येकं पञ्चयाम्यहम् ॥ VIII, 361.

which is doubtless the origin of Hemachandra's better known *Trishasṭīśalākā-purusha-charita*." (See Peterson's third Report, p. 38.)¹ We do not know whether the *sthaviras* are included in the *Mahāpurushas* of the work seen by Professor Peterson. At all events it is not likely that such a subject should not have been utilised by a Kavi of the poly-graphic Jinas. Besides, as we shall see presently, Hemachandra does not seem to have been very painstaking in penning his work, which he assuredly must have been if he had to spin out from Haribhadra's meagre account his full and fluent narrative; on the contrary his work has some blemishes which are the effect of hasty composition.

If we regard Hemachandra's work as a poem, we shall not grudge him our praise. For he is an agreeable narrator who knows how to tell a tale and to interest his readers. His style is always fluent and rarely hampered by obscurity of language. A peculiarity of it is the very frequent use of proverbial sayings and popular phrases as every reader of the *Parīśiṣṭaparvan* will notice. In this point he seems successfully to imitate popular narrators, for proverbs suit well their tales, while laboured conceits, which are an ornament of the *Mahākāvya*, would be out of place in a light narrative. To the fact that Hemachandra has used *Prākṛit* originals, must be ascribed his occasional use of *Prākṛit*isms, *e. g.*, अवढ, XII, 320 used in the sense of उत्तुढ, and I, 67, 136, XIII, 104 उत्तुढ for अवढ just as in *Prākṛit* बीयरद and उत्तरद are interchangeable. The word पदानुसारिन् in XII, 137 is probably a wrong translation of *Prākṛit* पद्यानुसारी which means पदानुसारिन्, compare जाईसर = जातिस्सर. The name वीरमती in II, 82 is a *Prākṛit*icism for वीरवती. Unusual, if not against grammar, are the forms सातरपितराभ्यां in III, 130, the adjectives चिकीर्ष in VII, 9 and प्रतिचिकीर्ष in VIII 453 instead of चिकीर्ष

¹ A still older work on a similar subject is ascribed to Kālakasūri in v. 189 of the *Rishimāṇḍalastotra*, see Appendices, p. 32.

and प्रतिचिकीर्षु, the use of the simplex व्यतिङ् instead of the causative. Another proof of Hemachandra's careless and hasty composition is his rather too frequent use of meaningless words to fill up an otherwise too short verse. His verses frequently bear the marks of rapid versification like those of the Latin poet who

in hora saepe ducentos,
ut magnum, versus dictabat stans pede in uno.

Some verses contain metrical faults: in अष्टिष्ठवमदत्तस्य, I, 264, किं वज्रनार्धपरासुं, II, 329, तौ सदा प्रीणयितु VI, 49, सम्यगपलक्षयेदं, XI, 38, कान्दविकानथादिशत्, XI, 110, सालवकैशिकीमुखः, XIII, 59 the second and third syllables of the *pāda* are short, though this is expressly forbidden by writers on metrics. In I, 238, II, 251, 484, III, 9, VIII, 370, XIII, 73 an enclitical monosyllabic word stands after the caesura against the rule. The third *pāda* in III, 214 ललिताङ्गवन्मयाचासि consists of nine syllables; such *pādas* of nine syllables are not unfrequent in epical poetry, but classical poets avoid them. There are some nicer rules on the Vipulā form of the śloka which though not laid down in native works on metrics are always observed by Mahākavis. Hemachandra's verses set these rules aside nearly as often as they conform to them, *e. g.*, in III, 145 the first *pāda* is correct, but the third is bad. Moreover he uses not only those Vipulās, to which the epical poets and mahākavis restrict themselves, but any other that comes handy.¹

Now as Hemachandra composed a grammar (Śabdānuśāsana), a dictionary (Ābhidhānachintāmaṇi), a work on poetics (Alamkārachintāmaṇi) and on metrics (Chandonuśāsana),

¹ It seems that the metrical instinct or tact, which taught the older poets to make melodious verses without the help from express rules of the Śāstra, had grown faint in later times especially in Guzerat. For it is at least remarkable that another highly accomplished poet of that province, Someś-varadeva, the author of the Kīrtikaumudī, throughout abstains from the use of the Vipulā.

he certainly did not lack the learning necessary to avoid the blemishes we have pointed out. His inaccuracies therefore prove that he rapidly and somewhat carelessly composed the Paríśiṣṭaparvan. He would not have been able to do so, if the sources on which he drew had furnished him only the materials and not something more. I therefore think that his source was a Prākṛit poem, and that his own work is scarcely more than a Sanskrit paraphrase of it. Still he has done his work cleverly, and he has succeeded in producing a narrative which the reader will peruse with as much pleasure and interest as many works of greater pretension.

The chronology of Hemachandra's literary compositions has been fully discussed by Professor Bühler in his masterly monograph "On the life of the Jaina monk Hemachandra" quoted above. To this work the reader is referred for all details concerning our author. The conclusion at which Professor Bühler arrived, is that the Trishasṭiśalākā-purusha-charita has been composed at some time between Samvat 1216 and 1229, the dates of Kumārapāla's conversion to Jainism by Hemachandra and the latter's death. As the first event is mentioned in the Mahāvīracharitra, the last parvan of the Trishasṭiśalākā-purusha-charita, the completion of that work, and, *a fortiori*, the composition of the appendix belonging to it, *viz.*, the Paríśiṣṭaparvan, must be subsequent to Samvat 1216. Hemachandra composed, in the period specified above, the following works in the order in which they are named :

1. The commentary on the Yogasūtra.
 2. The Trishasṭiśalākā-purusha-charita.
 3. The Sanskrit Dvyāśraya.
 4. The Prākṛit Dyāśraya.
 5. The commentary on the Abhidhāna Chintāmaṇi.
-

I proceed now to give a detailed analysis of the contents of the *Parisishtaparvan* which will be useful for reference to the student of Jainism. In the notes I have named the older works in which the same legends are told or alluded to. The references which I owe to Professors Tawney and Leumann are distinguished by their names in brackets. I have mentioned also such stories which bear some resemblance to those told by Hemachandra.

CONTENTS OF THE PARISISHTĀPARVAN.

CANTO THE FIRST.

After a mangala of four verses, the author states that after having related the history of the sixty-three great personages of the Jain history of the world (*trishashtīśālākāpuruṣa*) in ten books, he will now proceed to narrate the lives of the *sthaviras* from *Jambūsvāmin* downwards, in an additional book, the present *Parisistāparvan* (1—6).

¹The book opens with a flowery description of *Magadha* (7—12), and its capital *Rājagriha* (13—21), and with a eulogy on *Śreṇika*, the king of *Rājagriha* (22—28).

In the courtyard of the temple *Gaṇasīla*, near *Rājagriha*, *Mahāvira* had taken his residence and was preaching to the assembled *Saṅgha*. *Śreṇika*, hearing of *Mahāvira*'s arrival, set out in full state to visit the *Jina* (29—45).

²Two soldiers in the king's retinue observed on their way an ascetic doing severe penance. One of them admired and praised the ascetic, but the other declared those austerities would not benefit their author. The ascetic was king *Prasannachandra* who, on taking *pravrajā*, had left his young son and his wives in the care of his ministers. But they wanted to kill the prince, and thus the king, having become an ascetic, would cause the extinction of his line (46—56).

The ascetic overhearing this conversation was instantly seized with wrath against his vile ministers. In his rage he wildly fancied himself putting his foes to death and cutting them to pieces (57—65).

When *Śreṇika* had come to *Mahāvira*, and paid him his reverence, he asked him what would be the future lot of the ascetic whom he had seen on his way there. *Mahāvira* answered, that if

¹ All that follows down to II, 311 closely agrees with the *Vasudevahiṇḍī*, (LEUMANN).

² *Prasannachandra* and his adventures are mentioned in the *Āraṣyaka Nirukti* X, 80, (LEUMANN).

the ascetic had died at the moment when the king saw him, he would have gone to hell; but were he to die now, he would go to heaven. For when the king had passed by, the ascetic had forgotten his tapas and relapsed into worldly passions; but now he had repented and entertained but the purest thoughts (66—90).

¹At the request of S'repika, Mahāvīra related the history of Prasannachandra. In the town of Patana ruled Somachandra; his wife was Dhāriṇī. Once dressing the king's hair, she detected a white hair and rallied him upon it.² The king became melancholy; for all his ancestors had adopted a religious life before their heads had turned grey; he, therefore, resolved to go to the woods as a hermit. The queen, not willing to be separated from him, accompanied him. Their son Prasannachandra was installed king (91—108). In the woods they led a hermit's life, and being very fond of each other, they spent their time pleasantly enough. After some months the queen gave birth to a boy, but she died in childbed. The boy was called Valkalachīrin. He was first in charge of a nurse who had come out with the king and the queen to the woods. But the nurse too soon died, and the father had to bring up the child with buffalo's milk. Valkalachīrin grew up in the company of his father, seeing only *munis*, never any females, of whose very existence he thus remained totally ignorant (109—128).

Meanwhile Prasannachandra who had succeeded to his father's throne, was told that a young brother of his was growing up in the woods with his father, the hermit. He sent painters to take

¹ Vakkalachīri is mentioned by Haribhadra as an example to Âv. VIII, 161, 3. (LEUMANN). The story of Valkalachīrin itself is evidently an imitation of the well-known story of Rishyaśringa in the Âdikāṇḍa of the Rāmāyaṇa.

² The same motive is found in the ninth Jātaka of the Buddhists, ed. Fausbøll, I, p. 137, (LEUMANN). Compare also Raghu Vamśa, 12, 2, [and Kathā Sarit Sāgara I, 67, II, 628. A similar incident is found in the Kathā Kośa, in the story of Amaradatta and Mitrānanda, Sanskrit College MS., Folio 57 B. Here a queen finds a white hair while combing her husband's head. She says "My lord, here is a messenger of religion (*dharma-dūtah*) come to you." TAWNEY.] See also the sculpture of the Māghadeviya Jātaka in Genl. Sir A. Cunningham's Bharhat Stūpa, p. 78, plate XLVIII, No. 2. (HOFENLE.)

his likeness, but the portrait awakened in him the desire to have his brother with him. In order to have him brought to the town, he despatched some artful courtezans disguised as Rishis, carrying with them a provision of candied fruits and other dainties. The women found out Valkalachîrin and gave him to eat of their sweetmeats, and made him touch their breasts. The boy wondered at all these marvels and believed the sham *munis* that the sweetmeats were fruits grown in their hermitage Patana, and that by eating them their breasts had become so soft and protuberant. They appointed him a place of meeting, for the lad longed to go to their wonderful hermitage (128—152).

At that time spies placed in huge trees reported that the old ascetic was returning. The women fearing lest he might curse them, fled in great haste. In vain did Valkalachîrin search the woods for them, they were gone. At last he met a cartman whom, of course, he mistook for a *muni* and told him that he wished to go to the hermitage Patana. The cartman said, he was bound for the same place, so they would go together. Valkalachîrin's ignorance of the commonest things which he all interpreted from his experience as a hermit, very much amused the cartman and his wife. This strange party was attacked by a robber, but the carter dealt him such a blow that he could rise no more. The robber's treasure was put on the car, and the party pursued their journey. Arrived at Patana the cartman dismissed Valkalachîrin, giving him some coins, for, as he said, in that hermitage one must give some of these in exchange for anything one might be in need of (158—178).

The lad walking in the streets and greeting the wondering inhabitants as *munis*, found himself at last before a courtesan's house. He entered it, saluted the woman as "reverend father" and asked for the "hut," offering all the money he had. The woman consented, but had him first made clean and devoutly dressed. Then she made him marry her daughter. The lad went through the ceremony, wondering at the songs of the females, and not a little afraid of the musical instruments (179—196).

Meanwhile Prasannachandra was in great anxiety about Valkalachîrin. For those disguised courtezans had returned and reported

how far they had succeeded. It was doubtful whether Valkalachîrin would find the way to Patana, or be lost in the woods. While the king was desponding, and the whole town seemed to share his grief, the sound of the music, the merry-making in the courtesan's house, jarred upon his ear. The king's complaint about it was no sooner repeated to the woman, than she apologized to the king by telling him all that had happened. He readily guessed who the juvenile hermit was who had been enticed to marry the courtesan's daughter, and after having identified him by those who had seen him before, he had him brought to his palace. Valkalachîrin got a share in the government from his brother, and was married by him to girls of royal birth (196—217).

He soon got an opportunity to show his gratitude to his fellow-traveller, the cartman. For the man had sold some of the robber's treasure, which was recognised by several inhabitants as their own. He was therefore arrested and brought before the king, but set at liberty on Valkalachîrin's recognition (218—221).

Somachandra, the old hermit, had lost his eyesight by excessive crying over the separation from his lost son, though he was soon informed that he was safe with his brother. In his state of helplessness fellow-hermits tended him. Twelve years had now elapsed, when one night Valkalachîrin reflected on his ingratitude towards his old father in leaving him alone in the woods. He made up his mind to visit him, and was joined in this by Prasanachandra. When they drew near the hermitage, Valkalachîrin, after so many years of absence, beheld with mingled feelings of joy and sadness the scene of his childhood, and pointed out to his brother such places as were dearest to his memory. They at last met their old blind father, who weeping for joy suddenly recovered his eyesight (222—246).

Valkalachîrin seeing in the hut the implements of the ascetic lying about, rubbed them clean with his clothes. Thus employed he fancied that he had been in a similar situation he did not know when and where. He strained his memory, when all of a sudden the remembrance of his former births came upon him, of the times when he had been a pious monk. Concentrating his

thoughts he quickly passed through the different stages of contemplation, and at last reached the *Kevala*-knowledge. Some unseen power presented him with the marks of a yati; thus Valkalachirin had become a Pratyekabuddha. He entrusted his father to the care of Mahāvīra who happened to be near Patana, and went himself somewhere else. Prasannachandra returned to his residence, but loathing worldly life was at last ordained by Mahāvīra (247—258).

Thus Mahāvīra ended his tale. In the same moment Prasannachandra reached the *Kevala*, and the gods appeared in the air to celebrate the event. Śreṇika then asked who would be the last *Kevalin*. Mahāvīra answered: the god Vidyunmālin, who with his four wives was in the crowd of gods come to celebrate Prasannachandra's *Kevala*, would after seven days be born in Rājagriha, as Jambū, son of Rishabhadatta; he would be the last *Kevalin*. His divine splendour had not yet left him, though the moment of his new birth was close at hand; for the gods who are to enter upon their last existence retain their divine splendour undiminished to the last. Jambūdvīpapati, one of the gods present, over-hearing this discourse, loudly praised his family. Śreṇika asked for the motives of the god's strange behaviour, and Mahāvīra explained as follows (259—268).

The merchant Guptamati in Rājagriha had two sons: the elder, Rishabhadatta, led a virtuous life, while the younger, Jinadāsa, was given to gambling and all sorts of vices. The elder disowned Jinadāsa; but when the latter in a quarrel with a gambler was vitally wounded, Rishabhadatta went to tend him. Jinadāsa, however, felt that he was dying; he therefore asked his brother for spiritual guidance, and died the death of a pious Jaina. He was born again as the god, who was just then extolling his family, because the last *Kevalin* should be born in it (268—285).

Mahāvīra then proceeded to tell the story of Vidyunmālin.¹ In the village Sugrāman of Magadha lived a Rāshtrakūṭa Argavati with his wife Revatī. They had two sons, Bhavadatta and Bhavadeva. The former as a very young man, had taken *dīkṣā*

¹ Compare Rishimaṇḍalastotra, v. 155—162, Appendices, p. 29.

under Susthita. Once a member of his *Gachchha* asked and got leave to visit his relations and to convert his step-brother. He found, however, the young man so engaged in the preparations for his marriage, that he scarcely took any notice of his brother's arrival. Disappointed at his failure, the monk returned (287—297). Bhavadatta inveighed against the undutiful brother, upon which another monk challenged him to try the same experiment on his own brother. Bhavadatta agreed, and when they had come near his native place, he visited his brother who was just on the point of marrying Nāgilā, the daughter of Nāgadatta and Vāsukī. The relations greatly rejoiced at Bhavadatta's visit and pressed him to stay. He saw Bhavadeva, who according to custom was assisting at his bride's toilet, but rose at once on seeing his brother. Promising to return presently, he followed his brother who made him carry his almsbowl. Many of the relations joined them, but after some time returned, first the women, then the men. Only Bhavadeva would not return, unless expressly dismissed by his brother. The latter amused him with pleasant conversation and remembrances of old times, till they reached the village where his *Gachchha* was staying. Bhavadatta introduced his brother to the Âchārya as intending to take *dīkshā*, and Bhavadeva dared not contradict him, lest his brother should appear to have said anything untrue. Accordingly he was ordained and sent somewhere else. His relations, arriving after some time and enquiring where Bhavadeva was, were put off by Bhavadatta (298—347).

Bhavadeva kept the vows which had been forced upon him, till his brother died; but then he considered himself free to keep his engagement with Nāgilā whom he had forsaken against his will. He secretly returned to his native village, and rested somewhere near a temple (348—357). Just then he was met by Nāgilā and a Brāhmaṇi, but he did not recognise his bride, nor did she him, when he asked her news of his parents who had died long ago. But when he enquired after his bride, Nāgilā guessed who he was, and asked him whether he was not Bhavadeva, and why he had come. He then explained how he had been induced to become a monk, and how he was now longing for his beloved bride. Upon this Nāgilā made herself known to him, but blaming him for his

intention to break his vows, bade him return to his Âchârya and repent of his sins (357—373).

A chance occurrence lent weight to her words. For the child of the Brâhmaṇî, Nâgilâ's companion, ran up to his mother asking for some jar or pot. He had drunk his milk, he said, but he had now got an invitation; he would therefore vomit the milk to enjoy the promised treat, and afterwards drink the milk he had saved. All blamed the boy, and Bhavadeva said he would be like a dog who returns to his vomit. Nâgilâ now turned upon Bhavadeva and said, he would be no better, since he intended to return to her whom he had as it were vomited. Bhavadeva was thus persuaded by her to repent of his sins. He henceforth led a pious life. After his death he was born again in the Âdikalpa as a Śakrasâmanika (374—389).

Bhavadatta had after his death become a god in the Sandharma Kalpa, whence his soul again descended on earth and was born as Śâgaradatta, son of the emperor Vagradatta and Yaśodharâ, in the town of Puṇḍarîkîṇî of Pushkalâvati, a district of Videha. Grown up he once amused himself with his wives on the flat roof of the palace, when he saw a cloud shaped like mount Meru. While he gazed upon the cloud, it slowly dissolved. This phenomenon brought home to him the truth of the instability of all things.¹ He therefore desired to become a monk, and though his parents were at first against the plan, he finally succeeded in obtaining their consent. He was then ordained and converted many princes. Persevering in his tapas, he was at last endowed with the Avadhi knowledge (390—418).

Bhavadeva, descending from heaven, was re-born as Śiva, son of Padmaratha, king of Vitâśoka in Videha, and Vanamâlâ. When Śiva had grown up and been married, Śâgaradatta took up his residence near that town in the house of a rich merchant Kâmasamriddha whose hospitality was rewarded by a sudden influx of riches. Śiva, hearing of this, visited Śâgaradatta and respectfully listened to his sermon. He felt an unaccountable affection for the

¹ In the Kathâ Kôsa there is a similar incident. King Kanakaratha is in the same way convinced of the instability of the world. Sanskrit College MS., folio 45 B. (TAWNEY.)

saint which the latter explained by relating the story of their former lives (419—434). Śiva was now anxious to become a monk, but his parents stubbornly refused their consent. He therefore tried to enforce his request by rejecting all food, and lived as a *bhāṇayati*. But his parents secured the assistance of one of his friends, a merchant's son. This man henceforth behaved towards Śiva as if he considered him his Āchārya, and removed Śiva's objections to eating anything by providing him with pure food collected by himself (434—465). Thus Śiva continued in his ascetic life for twelve years against the will of his parents. At last he died and was born again as the god Vidyunnālin. In seven days, thus Mahāvīra concluded his narrative, he will be born in Rājagṛiha as Jambū, son of Rishabha (466—469).

When Vidyunnālin went to Prasannachandra, his four wives asked the sage whether in their next birth they would again join their present husband. Prasanna replied that they would be born as the daughters of four merchants, Samudra, Priyasamudra, Kubera and Sāgara, and would be married to their present husband in his next birth.

After the events described above had taken place Mahāvīra went somewhere else (470—474).

CANTO THE SECOND.

In Rājagṛiha there lived, in king Śreṇika's time, Rishabhadatta, also called Rishabha, an eminent and pious merchant. His wife was Dhāriṇī. As they had no children, Dhāriṇī became extremely dejected. In order to divert her, Rishabha took her on a trip to the groves of the Vaibhāra hill (1—38). There they met Yaśomitra, the son of a Siddha, and were told by him that Sudharman, the Gaṇadhara, was holding forth in an adjoining park. They went there together with the Siddha and listened to Sudharman's sermon (39—45).

When Sudharman had finished, Yaśomitra asked him for a description of the Jambū tree, which had lent its name to Jambūdvīpa. Dhāriṇī on her part questioned the sage, whether she would give birth to a son; upon which, Yaśomitra blamed her for putting such a question to the holy man. He then foretold her that she

would conceive after seeing a lion in a dream. A son would be born whose name should be Jambû. After such conversation they separated, and the now happy couple returned to their town (46—57). All happened as foretold. It was the god Vidyunmālin who was reborn as Dhâriṇi's son. This son was called Jambû. He grew up, the joy of his parents, and in time reached the marriageable age (57—74). In the same town (Rājagriha) there were eight merchants Samudrapriya, Samudradatta, Sâgaradatta, Kuberadatta, Kuberasena, Śramaṇadatta, Vasuṣheṇa, and Vasupālita. Their wives were: Padmāvati, Kanakamâlâ, Vinayaśrî, Dhanaśrî, Kanakavati, Srisheṇâ, Viramati, and Yayasenâ. Each couple had one daughter. Samudraśrî, Padmaśrî, Padmasenâ, Kanakasena (these four had, during their former lives, been the wives of Vidyunmālin) Nabhasenâ, Kanakaśrî, Kanakavati and Jayasrî. These girls were, by their respective parents, offered to, and accepted by, Rishabhadatta, as brides for Jambû (75—91.)

At that time arrived Sudharman, whose preaching made such an expression on Jambû, that he desired to join the order. He bade Sudharman stay till he had got his parents' consent. When he reached the town, he found the gate obstructed by a great crowd, elephants, horses, etc. As he was too impatient to wait, he turned to another gate, but found the way equally impracticable, as the gate was just put in a condition of defence in expectation of an enemy. He therefore returned to Sudharman, and with his permission, took upon himself the vow of perpetual chastity (92—112). He then told his parents what had happened, and asked their permission for entering the order. They tried to make him give up his plan, but could only induce him to postpone it till after the wedding (113—121). This was communicated to the intended fathers-in-law who became very uneasy; but their daughters assured them that they would follow their husband in all he would undertake (122—131). The day for the wedding was then fixed, and it was celebrated with much pomp. Jambû and his brides were conducted to the house of his parents, and from there to Jambû's own house (132—165).

King Vindhya of Jayapura had two sons, Prabhava and Prabhu. He installed the younger as his successor, whereupon Prabhavâ

went to the hills and became chief of a gang of robbers (166—170). His spies having informed him of Jambû's impending wedding, he went there in expectation of a rich booty. He possessed two spells, one for opening doors, the other for casting all asleep.¹ By means of these spells, he and his men entered Jambû's house, and began their work. Then Jambû calmly bade them not to touch one of his sleeping wives. Prabhava was greatly astonished to see Jambû proof against his spell, and thought he possessed a counterspell. He made himself known to Jambû, and asked him to exchange their spells. But Jambû said, he had no spells and did not set any value on them; for he intended to take *dikshâ* on the next morning; being already a *bhāvayati*, the spells had no influence upon him. Prabhava then took the influence of his spell from Jambû's wives, and implored Jambû to give up his premature design and to enjoy life together with his wives. But Jambû answered that he would not be induced by pleasures of short duration to bring down upon him heavy consequences. In confirmation of his opinion he told the story of the man in the well (171—190).

1st story (191—223).² Once upon a time a merchant and his caravan were in a forest attacked by robbers; their goods were taken, and all the people dispersed. The merchant himself had penetrated the thicket, when suddenly an enormous elephant rushed upon him. The furious beast drove him on till he reached an old well, into which the man jumped to save his life. He caught hold, however, of a root of a banyan tree which stood on the brink of the well, and sent from an overhanging branch, one root down into it. From the mouth of the well, the elephant, putting forth his trunk, just touched the miserable man's pate. At the

¹ In Europe this effect was produced by candles of human fat. See Kathâ Sarit Sâgara, Addendum to Fasciculus IV. It comes immediately after p. 384. (TAWNEY.)

² A full monography on this apologue "which has edified Brâhmanas, Jainas, Buddhists, Muhammadans, Christians, and Jews" has been given by Prof. E. Kuhn. (Festgruss an Otto von Böhtlingk, Stuttgart, 1888, p. 68ff. The oldest Indian version is found in the Mahâbhârata, Strîparvan, Adhy., 5 and 6.

bottom of the well an enormous serpent opened his jaws ready to devour the prey which could not be long in dropping. From the walls of the well issued four snakes trying to sting him, and a black mouse and a white one alternately gnawed the root, to which he clung. The elephant not able to catch the man, furiously shook the branch of the tree, and thus disturbed a swarm of bees which had built their hive on it. Flying about and covering the man, they stung him. But from the shattered hive, drops of honey fell on the man's forehead, and thence into his mouth. Notwithstanding his dangerous situation, the man relished the honey (191—214).

The moral of this apologue is as follows: The man is the worldly man; the forest, the world; the elephant, death; the well, human life; the serpent, hell; the four snakes, the passions, wrath, etc.; the root of the banyan tree, man's life; the two mice are the dark and light fortnights; the bees, sorrows and cares, the drops of honey, worldly pleasures (215—218).

If a god should rescue the man from danger, would he not be thankful? Thus, Jambû said, he would not reject the help of the Gaṇadhara to escape from the Samsâra. As Prabhava reminded him of his duty towards his family, he said family-ties were rather an illusion (219—233) and related

The 2nd story of the courtesan who married her son (224—314).

Kuberasenâ, a courtesan in Mathurâ, once became mother of twins, Kuberadatta and Kuberadattâ. Her mother, however, prevailed upon her to expose them. So the twins were put in a tight box, which was floated on the Yamunâ and at last landed at Sauryanagara. There they were discovered by two merchants, who adopted each one of them. Their names were discovered on two rings found on them. The children were carefully educated, and developed to such beauty, that they were thought a proper match, and accordingly betrothed to one another (224—247). Once the newly married couple was playing some game, when Kuberadatta's ring was thrown into the lap of his wife, who perceiving it to be exactly like her own, readily guessed the true relation between Kuberadatta and herself. She then returned the ring, together with her own, to Kuberadatta who, of course,

came to the same conclusion. In order to arrive at the truth, he induced his nominal mother to tell him all she knew about him and Kuberadattâ. Her tale left no doubt that he was betrothed to his sister. His only comfort was, that nothing criminal, beyond the marriage ceremony itself, had taken place. He therefore resigned his bride to the care of her guardians, and went on a journey. In Mathurâ he fell in with Kuberasenâ, the courtesan, whom he did not know to be his mother, and conquered by her charms he made her his wife and got a son by her¹ (248—279). Kuberadattâ meanwhile had become a nun. Her devotion was rewarded by the Avadhi knowledge which disclosed to her Kuberadatta's new incest. In order to reclaim him, she went to Mathurâ and, not recognised by Kuberadatta, took up her lodging in his house. When her host's boy was once playing about her, she said to him: "You are my brother, son, brother-in-law, nephew, uncle, and grandson, and child. Your father is my brother, father, grandfather, husband, son, and father-in-law. Your mother is my mother, grandmother, my brother's wife, daughter-in-law, mother-in-law, and my husband's second wife." Asked by Kuberadatta about the meaning of her words, she explained to him their mutual relation. The consequence of this discovery was, that Kuberadatta became a monk and Kuberasenâ a devout laywoman. Therefore Jambû concluded, let us put no trust in relations but in Jina who is our only true friend (280—311). As Prabhaya reminded Jambû of his duty towards the manes, viz., to engender a son, he answered by telling

[The 3rd story,² of Maheśvaradatta (315—354).

In Tāmraliptî there lived a rich merchant Maheśvaradatta. His parents, Samudra and Bahulâ, a greedy and cunning couple, were, after their death, reborn, he as a buffalo, she as a bitch. Maheśvaradatta frequently went on long journeys during which his handsome wife Gāngilâ consoled herself with her paramours. Once

¹ The reader will scarcely require to be reminded of Oidipus nor of the mediæval legend of Gregorius, the subject of many works in different languages.—[Cp. the 17th story in the *Erotica* of Parthenius, *De Periaudri Matre*. TAWNEY.]

² Compare 4th night of the *Arabian Nights*. (LEUMANN.)

when her husband returned unexpectedly, he found his wife in the embrace of another man, and beat him so thoroughly that he could but crawl a short distance, when he broke down and died. But his soul was lodged in the embryo which he had just engendered. Gāngilā gave, in due time, birth to a boy whom, in spite of his being evidently a bastard, Maheśvaradatta loved tenderly, and believed to be his son. On the anniversary of his father's death, he bought and killed a buffalo who chanced to be his transformed father. He ate of the meat himself, and gave slices of it to his son, the bones he threw to that very bitch, in whom his mother's soul had been embodied. These deeds were witnessed by a monk who chanced to come there for alms. The holy man, by his superhuman knowledge, perceived at once in what relation the actors in that scene stood to each other, and turned away in disgust. Maheśvaradatta ran after him, but could not induce him to accept any gift. At last the monk explained the nature of the sins he had just witnessed. To confirm his tale, he bade the bitch dig up a hidden treasure, which she did. Upon this Maheśvaradatta, disgusted with the world, became a monk (315—354).

Samudraśrī warned Jambū not to renounce rashly worldly pleasures lest he should repent of it like the husbandman in

The 4th story (356—378).

In the village of Susīman, there lived a husbandman, Baka. He sowed his field with pance seed and corn. When the seed had well sprung up, he went to visit some relations in a remote village. There he was treated to sweet cakes, which delicacy he had never tasted before; but he relished them very much, and asked how the materials for them were obtained. His relations told him that on a field well watered by a Persian wheel, wheat should be sown; when ripe and gathered in, it should be ground and baked in iron pans. In the same way sugarcane should be grown, and from its juice sugar should be produced. Baka returned with seeds of wheat and sugarcane and decided to use them as he had been directed. He began by mowing his still green crop, and notwithstanding the earnest remonstrations of his sons, he cleared the field. Then he sunk a well, but there was no water. Thus he had ruined his fine crop of corn, and was not able to grow

wheat and sugarcane. He repented when it was too late (356—378). Jambû replied that he would not act foolishly like the crow in

The 5th story (380—405).¹

In the Vindhya hills an old elephant once stumbled in the dry bed of a torrent and died. Many beasts of prey assembled about the carcase, and finding no other way attacked it by the anus. A greedy crow forcing his way into the interior lost himself in the inflated mass. The sun shone upon the carcase, and by the influence of its rays the anus closed.² Then the rains set in, and the torrent swelled carrying the dead elephant into the Narmadâ. Thence it drifted into the ocean. There the skin of the elephant burst and the crow got out of its prison. Flying about, the crow could discover no land, but was forced to remain on the floating carcase; and when the latter was gradually eaten up by fishes, the crow was drowned in the sea.

The carcase of the elephant is to be compared to woman; the ocean to the Samsâra, and the crow to man. He who hankers after women will sink in the Samsâra.

Padmaśrî objected that the known should not be given up for the unknown, illustrating this sentence by

*The 6th story*³ of the monkey (407—430).

In a wood on the Ganges there lived a couple of monkeys who loved each other tenderly. Once the male monkey jumped carelessly, fell down and died, but rose at once as a man, such was the holiness of the place.⁴ His spouse followed his example and became a girl of great beauty. The man, hoping to become a god by repeating the experiment, jumped again, but was changed into a monkey. The woman was found and brought before the king,

¹ The same story in Âvaśyaka Chûrni III, 128. (LEUMANN.)

² A somewhat similar incident is related in the 12th Taranga of the Kathâ Sarit Sâgara, see p. 77 of Tawney's translation.

³ The same story in Kalpabhâshya Pedhiyâ, 233, and Viśeshâvaśyaka Bhâshya by Jinabhadraganin, I, 862. (LEUMANN.)

⁴ In the Kathâ Kośa a bathing-place is mentioned, which has the power of turning animals into men. Two monkeys created by magic are heard talking about it. Sanskrit College MS., Folio, 19 B. (TAWNEY.)

who made her his favourite consort. The monkey was caught by strolling actors, and taught to dance. Once he was made to perform before the king and queen. When he recognised the queen as his former companion, he burst into tears, repenting of his foolishness.

Jambû relates

The 7th story of the charcoal-burner, (432—443).

A charcoal-burner going to the woods had provided himself with plenty of water. However he grew so thirsty by his work, that he had soon spent his provision, and was obliged to go in search of more water. Creeping along in a scorching sun, he dropped exhausted in the shade of a tree. The coolness somehow refreshed him, so that he fell asleep. He dreamt that he was quaffing the water of many wells, tanks etc., but not yet satisfied he came to an old well, from the bottom of which he licked up the muddy remnant of water.

Resembling him is a man who, having in former births enjoyed the delights of heaven, is still attracted by the empty pleasures of human life.

Padmasenâ then told

The 8th story (446—640) of the cunning woman with the anklet, and of the jackal.

Devadinna, son of Devadatta, a goldsmith in Râjagriha, had married a shrewd beauty, Durgilâ. Once she bathed in the river and was seen by a young man, who instantly fell in love with her. He succeeded in making sure that she returned his love, and then enquired of some boys her name and the place where she lived. He employed an old nun as a go-between, but Durgilâ, who was just scouring sooty vessels, first reviled her as a procuress, and then beat her with her hand. The lover, however, heard patiently the lamentations of the old woman; for he saw at once that the impression of Durgilâ's hand with the five fingers stretched out,¹ which the nun showed him on her back, meant that they should meet on the fifth night of the waning moon; but he did not know where. So the go-between had again to face Durgilâ, but fared

¹ Kathâ Sarit Sâgara, Vol. II, p. 237. (TAWNEY.)

even worse than before. For Durgilâ grasped her by the throat and, dragging her through the Āśoka-grove, expelled her by the western gate. This, therefore, was the place, the young man concluded, where they should meet (446—499). Accordingly he went, on the appointed night, to the Āśoka-grove and met Durgilâ. The lovers gratified their passion till they fell asleep. About that time Devadatta chanced to go to the Āśoka-grove, and there discovered his daughter-in-law sleeping with a stranger. Having ascertained that his son was alone in his bed, he returned and abstracted an anklet from Durgilâ's foot as evidence of her crime. Durgilâ, however, observed Devadatta abstracting the anklet, and guessing his intentions took her measures accordingly. Having dismissed her lover and joining her husband's couch, she roused him, saying, that she could not bear the close heat in the room. She prevailed on him to spend the rest of the night in the garden, and there she lay down with him on the very spot where Devadatta had seen her with her lover. Devadinna resumed his slumber in his wife's embrace, but she soon woke him up and said that the father-in-law had just now insulted her; for he had by stealth taken an anklet from her foot. The husband promised to charge his father with his wickedness, but Durgilâ insisted upon his doing so at once, lest Devadatta should pretend to have seen her lying with a stranger. At last she prevailed upon her husband to swear that he would repeat in the morning what he had just said. And so he did, but his father denied the charge and declared that he had at that time seen Devadinna alone in his bed when Durgilâ slept with a stranger in the garden. Upon this Durgilâ appealed to an ordeal in order to prove her innocence. Now there was there a statue of the Yaksha Śobhana of such sanctity that no guilty person could pass through between its legs.¹ There she went and, in the presence of a crowd of

¹ Cf. the termination of the *Āṇḍabhūta Jātaka*, No. 62 in Fausbøll's first Volume. A Brāhman woman promised to enter the fire, if she had ever touched the hand of any one except her husband. The fire was made ready. But she secretly instructed her paramour to be present at the ceremony. She exclaimed, "Brāhman, I have never touched the hand of any man except you; if this is true, may the fire not burn me." Then she began to enter the fire.

witnesses, she prepared to pass between the Yaksha's legs, when on a sudden her lover in the guise of a madman came forward and clung to her neck. Shaking him off, she called on the god to bear witness of her never having been touched by anybody besides her husband and the aforesaid madman. While the puzzled Yaksha was still at a loss how to act, Durgilâ had passed between his legs. Her innocence was accordingly acknowledged by all. She was from the occurrence just related called Nûpura-panḍitâ (446—545).

Devadatta grew so nervous by constantly thinking of Durgilâ's wickedness, that ever since he could not sleep for a moment. When the king heard of his strange disorder, he appointed him, for that very reason, guard of his seraglio. Now one of the queens often in the night came to look at him whether he was sleeping or not. This moved Devadatta's suspicion. In order to find out the cause of the queen's strange behaviour, he feigned sleep. Upon this, the queen, satisfied that she was now unobserved, went to a window under which the king's best elephant was being kept. The clever beast caught her by his trunk and deposited her on the ground. There the elephant's keeper reviled her for having kept him waiting so long, and beat her with the elephant's shackles. She pleaded as an excuse the extraordinary vigilance of the new guard, and thus easily pacified her brute lover. The couple then enjoyed themselves without restraint, till it was time for the queen to return to her apartment, which was effected in the same way she had come.¹

Devadatta, having watched the whole affair, felt relieved of his always recurring thought about Durgilâ's wickedness, since he

But at that moment her paramour exclaimed: "Behold, the deed of this Brâhman *purohita*, he is making such a woman enter the fire." Then he went and seized her by the hand. She flung away his hand and said to the *purohita*, "My lord, my solemn asseveration has been spoiled, I cannot enter the fire." He said, "Why not?" She said, "My lord, I solemnly asserted that I had never touched the hand of any man but my husband, and now this fellow has just laid hold of my hand." The Brâhman saw that she had humbugged him, and he beat her and sent her away. (TAWNEY.)

¹ Cf. Kathâ Sarit Sâgara, Vol. I, p. 169. (TAWNEY.)

found out that even ladies of noble birth were so deeply degraded by their sensuality. He at once fell into a sound sleep which lasted a whole week. When he woke up, he was brought before the king who inquired into the cause of the sudden change in the guard's condition. Devadatta then related all he had seen of the queen's intercourse with the elephant's keeper. The king ascertained the truth of this information in the following way. He caused the naked queens to ascend an elephant constructed out of mats. When it was the guilty queen's turn to get on the counterfeited elephant, she pretended to be afraid of it, and being beaten by the king with a lotus-stalk, she feigned a swoon. The king discovering on her back the marks which the shackle had left, condemned her to death. She had to ascend the elephant together with her low-born lover, who had to drive the animal to a precipice on the Vaebhâra mountains, and thence to precipitate the elephant together with themselves. When the crowd of spectators saw the elephant on the brink of the abyss first lifting one, then two, and at last three legs, they besought the king to spare the noble animal. The king assenting, the keeper undertook to lead the elephant safely back, on condition that his and the queen's lives should be spared. This they were granted, but they were banished from the country (546—594). Once at nightfall the couple reached an empty shrine and there put up for the night. After awhile a robber, pursued by policemen, entered the same temple, and feeling his way in the dark, touched and woke the queen up, who by his touch at once became enamoured of him, and promised to save his life. In the morning when the policemen entered the temple in search of the robber, the queen gave him out for her husband, and the policemen believing her, and naturally mistaking the elephant's driver for the robber they sought, seized and impaled him on the spot. The tortured man greatly suffered from intense thirst, but nobody dared to bring him water. At last a compassionate Jain, called Jinadâsa, promised to fetch him water if he would meanwhile invoke the Arhats. This the poor man did, but before Jinadâsa returned, he died, still invoking the Arhats. He was reborn as a Vyantara god (595—618).

The queen and her new lover had set out on their journey and

reached a swollen river. The robber proposed to bring over first the queen's clothes and jewels, and then herself. But when he had crossed the river with everything the queen had had on her body, he thought it safer to part company with so dangerous a woman and left her naked like a newborn baby on the opposite bank. In this plight she was discovered by the Vyantara god, the late elephant's driver, who had resolved upon saving her soul. He therefore took the form of jackal who had a piece of flesh in his mouth. But seeing a fish who had jumped out of the water and tumbled on the dry ground, he let go the flesh and rushed on the fish; the fish, however, jerked himself again into the water, while a bird coming suddenly down seized the piece of flesh. The queen seeing this, laughed at the jackal who had lost his flesh and missed the fish, whereupon the transformed god rejoined that she too had lost her first and her second lover. He exhorted her to repent of her sins and to take refuge with the Jinās. The queen followed his advice and became a nun (619—640).

Jambû, in order to show the effects of indulgence in passion, related

The 9th story of the enamoured Vidyâdhara.

In the celestial city of Gaganavallabha on the Vaitâḍhya mountain there lived two Vidyâdharas, the brothers Megharatha and Vidyunnâlin. In order to attain some magical power they each resolved to marry a girl of low extraction, with whom, however, they were to live in chastity for a whole year. So these brothers went to Vasantapura and thence to a village of Châṇḍâlas whose confidence they succeeded in gaining. They gave themselves out to be natives of Kshitipratishṭha and to have been disowned by their parents. The Châṇḍâlas admitted them into their community on condition of their conforming to the habits of Châṇḍâla life, and gave them each a deformed girl for wife. Vidyunnâlin nevertheless loved his spouse who, at the end of the year, was big with child. He therefore refused to leave her, when his brother, who had been true to his purpose, went home promising, however, to return after a year. At that period things were worse than before. The wife of Vidyunnâlin, who had given birth to a boy, was again pregnant, and her husband was not willing to quit

her. The close of the third year found Vidyunnālin equally unsuccessful in attaining his end; for the love for his children had added a new tie which he had not the heart to break, though his wife was a deformed shrew, and his life among the Chāṇḍālas was loathsome. Megharatha therefore left his infatuated brother, never to return. He enjoyed the most exquisite pleasures in his state of life. At last, being ordained by the monk Susthita, he died to be reborn as a god, while his brother's soul erred about in the Saṃsāra (645—691).

Kanakasenā warning Jambū against over-eagerness, told

The 10th story of the shell-blower.

A husbandman in Śāligrāma used to protect his fields from inroads of deer by sounding a conch while sitting on a tree. One night a gang of robbers was driving off a herd of stolen cattle when they heard the conch, and supposing themselves pursued, they dispersed in all directions. In the morning the shell-blower discovered the herd without a shepherd, grazing close by. He drove it to the village and gave it away to his co-villagers, pretending to have received it from some deity. But he had to pay dearly for his easily won popularity; for when, in the next year, he was again on the same tree blowing the conch, the same robbers coming again with a herd of stolen cattle, heard the same sound issuing from the same spot as on their former expedition. They now ascertained the cause, and finding out their mistake, brought the man down from the tree, beat and tortured him, took away his cattle and stripped him naked. Then they left him alone to reflect on the evil effects of over great zeal.

Jambū relates

The 11th story of the monkey and the bitumen (720—745).

In the Vindhya hills a very strong monkey drove away the other males and dallied with the females. Once another monkey, young and strong, came and courted the females; but the older one resenting the liberty he took, threw a stone at him. A bloody quarrel ensued, in which, however, the older monkey decidedly suffered the most. He retired, covered with wounds and thoroughly exhausted. Coming to a rock from which bitumen was oozing, he mistook the liquid for water and began to lick it. But the

bitumen clung so strongly to his face that he could not get it off, and when he touched it with his hands and feet, they too became fixed in the bitumen. He thus perished miserably. In like way sensual lust laying hold of man by one of his senses is sure to ruin his entire soul.

CANTO THE THIRD.

Nabhahsenâ relates

The 12th story of the two old women (1—45).

In some village there lived two very poor old women, Buddhi and Siddhi, who were great friends of each other. Buddhi had for a long time continued to sacrifice to a Yaksha, Bhola (or Bholaka), when the god, pleased with her devotion, promised her whatever she should ask. She asked him for sufficient means to live well; and the Yaksha assented, saying, that she would daily find a dinâra at his foot. The poor woman thus at once became richer than all people about her, and she began to live in great style. When Siddhi had become aware of this change, she did not rest till she had wormed the secret out of her crony, and forthwith worshipped the Yaksha with the utmost zeal. The god at last rewarded her devotion by granting her request, *viz.*, that he should give her double what he had given to her friend. It became now the latter's turn to envy her friend's good luck, and to worship the Yaksha till she got double the sum, which Siddhi earned. Again, Siddhi sacrificed to the Yaksha, and when the god was pleased, asked him to make her blind in one eye. Buddhi believed that her companion had by her devotion doubled her income, and moved by envy she again exerted herself to please the god. When the god at last granted her boon, she asked him to give her twice what he had granted to Siddhi. Upon this she became blind in both eyes. In the same way, the queen concluded, Jambû would lose his share of life's pleasures in striving to obtain a more exalted state of being. Jambû rejoined, he would never quit the right path and told

The 13th story (45—106) of the excellent horse.

In Vasantapura, the capital of king Jitasatru, lived Jinadâsa, a pious merchant. Once the king inspected the colts of his stud,

and ordered the connoisseurs of horses to select the best one. He gave the colt in charge of the aforesaid Jinadâsa, who tended it with the greatest care. He himself led the horse to the tank and back. On the way there was a Jaina temple, round which he always rode thrice without entering it. As the colt grew up, the power of the king increased. His neighbours and rivals being of opinion that the king's success depended on his possessing the marvellous horse, resolved to rid him of it. When all their efforts to get or kill the horse had failed, the minister of one hostile king ventured to steal it by deceiving its guard. In the guise of a Jaina layman he visited Jinadâsa and completely gained his confidence. Once when Jinadâsa had to go to some relations of his, he left the house in charge of his friend, the disguised minister, and set out on his journey. In the next night the minister got on the horse, but though he tried hard the whole night, he could not make the horse quit its accustomed route, from the house to the tank, round the temple, and back. At the break of day he had to give up his plan and made his escape.

Kanakasenâ then told

The 14th story (108—121) of the imprudent boy.

In a village lived the poor widow of a *grâmakûta*¹ together with her idle son. When she once reproached him with his inactivity, the boy promised he would henceforth do all in his power to gain the means of living. Some time afterwards when the villagers had assembled to gossip, the donkey of a *bhāmaha* broke loose, and the owner ran after it, calling on all to stop the animal. The boy now thought there was a chance of gaining some money, and running after the donkey, took hold of it by the tail. The animal furiously kicked the boy in the face, till he fell down all but lifeless.

Jambû, in order to illustrate the bad effects of love related

The 15th story (123—140).

A certain *bhuktipâla* had an excellent mare which he gave in charge of a man called Sollaka. But Sollaka gave to the mare

¹ In the dictionaries this word is said to mean the noblest man in a village.

only part of the good things intended for her, and consumed the rest himself. To atone for this fraud, he was, after his death, again and again born as an animal, till at last he was born as the son of Somadatta and Somasri, Brāhmans of Kshitipratishṭha. About the same time, the soul of the mare became embodied in the daughter of the courtesan Kāmapatākā, who grew up the finest girl in the town. All the young men outbade each other in order to purchase her favour. The son of Somadatta had also fallen in love with her, but as he was very poor, the courtesan did not even vouchsafe a kind look. To be at least near her, the infatuated lover became her servant, and when he was turned out, he rather submitted to the worst treatment than to leave the house of the beloved girl.

Kamalavati relates

The 16th story (142—147).

A man driven from home by famine joined a caravan. Once when the caravan was making a halt in the woods, the man strolled about, and saw a bird tearing a piece of flesh from the mouth of a sleeping lion. Flying off and perching on the bough of a tree it croaked *mā sāhasa*, i. e., 'beware of rashness'! The man was astonished at the ludicrous contrast between the words and the act of the bird. Kamalavati warns her husband not to act like that bird.

Jambū relates

The 17th story of the three friends¹ (149—184).²

The domestic priest and chief minister of Jitaśatru, king of Kshitipratishṭha, was Somadatta who had three friends Sahamitra, Parvamitra, and Praṇāmamitra. Sahamitra was his constant and intimate companion; Parvamitra was occasionally his guest on parties of pleasure; with the third, Praṇāmamitra, he used to talk when they met, but he never admitted him to greater intimacy. Now it happened that the minister fell in disgrace with the king, so that he thought fit to hide himself, till the

¹ This closely resembles the 129th story in the *Gesta Romanorum* (Bohn's Antiquarian Library). See also *Kathā Sarit Sāgara*, Vol. II. p. 57, and note. (TAWNEY.)

² Cf. *Mahābhārata* XII, 12456, *Manu* IV, 239 ff.

wrath of the king should be over. He therefore went by night to Sahamitra and asked him for shelter and concealment in his house. But Sahamitra flatly refused him any help, which would provoke the resentment of the king and endanger himself. After this rebuff, Somadatta went to his second friend Parvamitra, who received him with a show of kindness and respect. As regarded his own person, he said, he should be glad to share his friend's fate, but he had also to consider his family's safety; he therefore entreated him to apply to somebody else, and actually accompanied him as far as the next square. Almost without hope of success Somadatta then addressed Praṇāmamitra, to whom he had shown but so small favour. Praṇāmamitra, however, kindly offered his assistance and conducted the fallen minister out of the king's dominion to some place where he lived in safety.

The minister is compared to the Soul; Sahamitra to the Body which, on death, parts company with the Soul; Parvamitra to friends and relations who leave the corpse on the burying-place; Praṇāmamitra to Merit (*dharma*) which goes with the soul to the world beyond.

Yayaśrī relates

The 18th story of the story-inventing girl (186—212).

In the town Ramanīya the king was so fond of stories¹ that he ordered every day one of the inhabitants to relate a tale. When it became the turn of an illiterate priest to entertain the king with a story, the poor man was in great despair, because he was too awkward to speak before people and not able to tell anything. His daughter Nāgaśrī, learning the cause of his alarm, promised to go in his stead. She boldly went to the palace and told the king that she was Nāgaśrī, daughter of the poor *agnihotra* Nāgaśarman and Somaśrī. Her parents had promised her in marriage to a Brāhman youth called Chātṭa. Once when they were absent on a journey, her bridegroom had arrived. She had entertained him as well as she could, and for the night had offered him the only bed in the house. Being afraid to lie on the

¹ The same story occurs in the *Āvaśyaka Chūrṇi*, IX, 32a, and a considerably different version of it in the *Viśeṣāvaśyaka Bhāṣya* V, 187a 2. (LEUMANN.)

filthy floor, she had waited till Chātṭa was asleep and had then crept into the same bed. Chātṭa, however, had become aware of her presence, and tried to suppress his suddenly awakened passions. This effort had killed him. When she had discovered the fact, she had become afraid that as appearances told against her, she would be thought guilty of having killed Chātṭa and be punished accordingly. She therefore had cut the corpse into pieces and buried them secretly.¹ When she had effaced all traces of what had happened, her parents had arrived. The king asked Nāgaśrī whether what she had told was true or not. The girl laughed and said that there was no more truth in her story than in any other which he had heard before. Jayaśrī winds up her tale by saying Jambū would not succeed in deluding them by empty stories.

Jambū relates

The 19th story about Lalitānga (215—275).

King Śatāyudha of Vasantapura had a beautiful wife, Lalitā. Once she was looking from the pavilion of the palace on the passing crowd in the street, when she observed a very handsome young man of whom she at once became passionately enamoured. Her servant, a shrewd woman, abetted her passion and found out for her that the young man was a certain Lalitānga, son of the merchant Sāmudrapriya of this town. The queen wrote him a letter in which she owned her passion, and sent it to him by her servant. The woman encouraged the timorous lover, and promised to bring him together with the queen. When on a festival the king went a-hunting and but few people remained in the palace, the servant woman there introduced Lalitānga disguised as a statue of a Yaksha. Thus he and the queen were enabled to gratify their passion for each other. But the guards of the seraglio somehow made sure that a strange man was concealed in it, and on the return of the king communicated to him their suspicion. The king at once went into the seraglio, but though he trode noiselessly, he was perceived by the watchful servant who warned the queen. Both women threw Lalitānga

¹ Compare Āvaśyaka Nirukti, IX, 59, 14. (LEUMANN.)

out of a window which opened on a dunghole, in which he accordingly fell. As he could not get out of it, he had leisure to repent of his rashness. So he continued in the hole, living on such food as both women threw him down from time to time, till at last the rainy season set in and rapidly filled the hole with water. Thus he was carried into the outer ditch, on the bank of which he landed and swooned. Accidentally his nurse found him there. She led him home and tended him, till he recovered from the bad effects of his loathsome prison.

Lalitāṅga is compared to the Soul; his love for the queen, to Pleasure; his stay in the dunghole, to the state of the foetus; his deliverance thence, to Birth; his landing on the bank, to the child's entrance in the *sūtikādbhavana*; his swooning, to the child's swooning on being delivered from the womb; the nurse who saved him, to the effects of *Karma*. Jambū concluded that though Lalitāṅga might be such a fool as for a second time to have himself brought to the queen, he, Jambū, would not do that which would cause him to be born again and again.

When the wives of Jambū perceived that he was not to be shaken in his purpose, they declared that they also would enter the order, and so did Jambū's parents and relations. Even Prabhava,¹ the robber, made up his mind to become a monk, if his parents would permit him to do so (276—280). On the morning of the following day Jambū (of the Kāśyapa gotra) prepared for his renunciation. He hastened to Sudharman, the fifth Gaṇadhara, who ordained him and his kinsfolk (281—289). After a few days Prabhava returned and was, with the permission of his parents, admitted into the order of monks. He was, from that time, the disciple and constant companion of Jambū (290—292.)

CANTO THE FOURTH.

Once Sudharman, surrounded by his disciples, Jambū, etc., arrived in Champā and took up his abode in the park outside the town. The inhabitants, men and women, hastened to salute the Gaṇadhara. King Kūṇika saw the crowd bustling on the road,

¹ Compare *Rishimaṇḍalastotra*, v, 163, Appendices, p. 30.

and asked what had happened that all the people were leaving the town. Being informed that Sudharman was staying in the neighbourhood, he dressed splendidly and went there in great state. Arriving, however, at the park, he put off the royal insignia, and barefooted he approached the Gaṇadhara who was preaching to the people (1—37). When the sermon was at an end, the king asked Sudharman who Jambū was; for the king was greatly struck with the beauty and remarkable appearance of Jambū (38—47). Sudharman related to him Jambū's history and foretold that he would be the last Kevalin. After him nobody would reach the *Mānāhparyāya* and the *Paramāvadhi* stages of supernatural knowledge; the *Jinakalpa* would be abandoned together with other holy institutions and practices, while on earth the sanctity of men would go on decreasing. Having heard all this the king paid his reverence to Sudharman, and returned to his palace (49—55). Sudharman entered the order at the age of fifty; thirty years he was the disciple of Mahāvīra, twelve years after whose death he reached the *kevalam*. He died eight years later, having accomplished his one hundredth year.

Jambû reached beatification sixty-four years after Mahâvira's *nirvâna*, having appointed Prabhava of the Kâtyâyana gotra as the visible head of the church (56—61.)

CANTO THE FIFTH.

Prabhava anxious to find a worthy successor to his own place, in vain mustered his faithful flock. But his mental sight (*upayoga*) discovered among the heretics a fit man in the person of Sayyambhava of the Vatsa gotra, who was just celebrating a sacrifice in Rājagriha (1—7). He then proceeded towards Rājagriha, despatching two monks to the place where the sacrifice was going on. They were to ask alms from the priests, and if the priest should give them nothing, they should loudly exclaim: “Ah, you know not the Truth.” All happened as Prabhava had foreseen, and the monks acted as they had been told. Sayyambhava overhearing the strange exclamation of the holy men became unsettled in his mind about the Truth. His guru whom he questioned on this head, of course, affirmed that the Vedas were

i's
 re
 le
 â,
 ld
 so
 le
 i-
 r,
 m
 gâ
 ld
 h
 7-
 to
 le
 is
 a
 te
 t-
 e
 g
 e
 o
 s
 t
 t
 e
 l
 s
 u
 l
 ,
 -
 l
 ,

truth, and that there was no truth beyond the Vedas. But Sayyambhava did not let himself be put off in this way. He charged his guru with deceiving him and the public in order to gain his livelihood, and he threatened to cut off his head, if he withheld the truth from him (8—24). The guru thoroughly intimidated, then confessed that a Jina idol was hidden below the sacrificial post. Only by its influence sacrifices could be celebrated, otherwise Nārada, a faithful believer in Jina, would hinder any sacrifice.¹ He showed the idol to Sayyambhava, and declared that only the *dharma* of the Jinas was true, and that the Vedas were an imposture, upheld only for the purpose of procuring the priests an easy livelihood (25—35). Sayyambhava taking an affectionate farewell from his former guru, went in search of the two monks, and at last came to Prabhava whom he asked for instruction in the Jaina religion. Prabhava explained to him the five vows of the Jainas; and when Sayyambhava had renounced his former heretical views, he received *dikshā* and became a zealous ascetic. He learned the fourteen *pūrvas* and became, after Prabhava's death, the head of the church (36—54). When Sayyambhava took *dikshā*, he left his young wife behind. They had as yet no children. This circumstance made the forsaken woman's case appear still more miserable, so that people compassionately asked her if there was no hope of offspring. She answered in Prākṛit, *maṇayam*, i. e., a little. Hence the boy to whom she did eventually give birth was called Maṇaka (55—62). When Maṇaka was eight years old, and became aware that his mother was not dressed like a widow, he asked her who was his father. He then learned that his father was Sayyambhava, who becoming a monk had left her, before he, Maṇaka, was born, and never returned since. Maṇaka who yearned after his father, secretly left his mother and went to Champā. There he met his father, and as he did not recognise him as such, he inquired of him after his father by whom he wanted to be ordained. Upon which Sayyambhava gave himself out for the most intimate friend of his father in whose stead he would ordain him. Maṇaka agree-

¹ Compare Rishimaṇḍalastotra, v, 164, Appendices, p. 30.

ing to this, Sayyambhava brought him to the monks without explaining the relation subsisting between the boy and himself. Then the boy was ordained (63—80). Sayyambhava, by means of his supernatural knowledge, perceived that his son would die in six months. The time being too short for mastering the whole sacred lore *in extenso*, Sayyambhava condensed its essence in ten Lectures which he composed in the afternoon. Hence the work is called Daśavaikālika.¹ For though to make abstracts of the Law is allowed to none but to the last Daśapūrvin, yet under certain circumstances a Śrutakevalin may do so. Maṇaka learned the Daśavaikālika, and thus he was well instructed in his religion. When the six months were over and he died (81—88), Sayyambhava so heartily wept at Maṇaka's death that his disciples were at a loss to comprehend his deportment which appeared so unbecoming a world-renouncing sage, and said as much. He then told them Maṇaka's history, and declared that he wept for joy because his son had died as a saint. The disciples only learning then that Maṇaka was their *āchārya's* son, wondered why he had not told them this before. Sayyambhava replied that if they had known Maṇaka to be his son, they would not have exacted the obedience which is the duty of every novice, and the most meritorious part of his moral exercise. He added that for the sake of Maṇaka's instruction he had composed the Daśavaikālika Sūtra, but now the object being attained, he would cause his work to disappear (89—100). The disciples, however, moved the Sangha to solicit Sayyambhava that he should publish the Daśavaikālika. Sayyambhava complying with their wishes, that work has been preserved (101—105). At last Sayyambhava died, having appointed Yaśobhadra as his successor (106, 107.)

CANTO THE SIXTH.

After a most exemplary life of an ascetic and a teacher Yaśobhadra died, leaving the management of the church to his disciples Bhadrabāhu and Sambhūtavijaya (1—4). ²Four traders of

¹ Cf. Appendices, p. 36.

² See Appendices, pp. 1 and 32 (Rishimandalastotra, v. 183.)

Rājagriha, who had grown up together, took *dīkshā* under Bhadrabāhu and became most zealous monks. They separated and wandered about till the cold season when they returned to Rājagriha (5—15). In the afternoon, after having collected alms, they left the town for the Vaibhāra hill. When the evening set in, one of them had got to a mountain-cave, another to the park, the third near the park, the last not far from the town. They put up for the night at the places which they had severally reached, and there they were killed by exposure to the cold. The one on the hill died in the first watch of the night where the cold was most intense, he in the park died in the second watch and so on, as the cold decreased as one approaches the town (16—21.)

The founding of Pāṭaliputra.¹

Uḍāyin succeeded his father Kūnika in the reign of Champā. Everything in his residency brought back to him the memory of his deceased father, and rendered him exceedingly sad. His ministers, therefore, persuaded him to found a new capital, just as Kūnika had founded Champā, after leaving Rājagriha on the death of his father (21—32). In order to find a site suitable for the future capital, Uḍāyin despatched men versed in the interpretation of omens. When they had reached the bank of the Ganges, they came on a magnificent Pāṭali tree. On a bough of this tree was perched a Chasha bird, and opened from time to time its bill in which insects fell by themselves. The augurs, noticing this remarkable omen, returned to the king and recommended the spot for erecting there the new capital. An old augur then declared, that the Pāṭali tree was not a common tree, for he had heard from some wise man the following story about it (33—41.)

The story of Annikāputra (43—174).

There are two towns of the name of Mathurā, one in the north, the other in the south of India. Devadatta, the son of a trader

¹ Āvaśyaka Nirukti XVII, 11, 27, (LEUMANN). For other legends on the founding of the city of Pāṭaliputra, see Kathā Sarit Sāgara, Vol. I, pp. 15, 16; Pilgrimage of Fahian (Calcutta, 1848), p. 257, ff.

in northern Mathurā, travelled to southern Mathurā in which town lived a friend of his Jayasimha, like himself a trader's son. Jayasimha had a sister called Annikā, who was an exceedingly fine girl. Once Jayasimha treated Devadatta to an excellent dinner which Annikā had prepared. She waited on her brother and his friend, who, being struck with her beauty, fell in love with her. On the next day he sent some persons to Jayasimha who should declare his suit for Annikā. Jayasimha assented to their proposal on condition that Devadatta and Annikā should stay in his house until the birth of their first child. Thus they were married (42—61). After some time Devadatta received a letter from his parents urging him to return, as they had become blind and helpless with old age. He wept piteously over this letter in great despair; for he had given his word not to leave Jayasimha's house. Annikā finding him in this sad condition and getting no answer from him, read the letter herself and saw at once how things stood. She went to her brother and succeeded at last in extorting his permission for Devadatta to depart with her. (61—80). Though they gave no name to the boy, reserving the right of selecting one to their parents, he generally was known under the name of Annikāputra and continued to be so, even after his parents had formally named him Samdhîrana (81—87). Having grown up he was ordained by Jayasimha, and in old age he came to live in the town Pushpabhadra on the Ganges. The king of that country was Pushpaketu; his wife, Pushpavatî. They had twins, a boy Pushpachûla, and a girl Pushpachûlâ. These children loved each other so much that the father determined to unite them in marriage. He therefore put to his ministers the question, who was lawfully entitled to dispose of whatever came to light in his seraglio. Little knowing what the king was aiming at, they answered that the king had the right to dispose of such things as he liked. From this decision the king pretended to derive the authorisation to make a match between his children. They were accordingly wedded notwithstanding the opposition of the queen who had adopted the Jain persuasion. (88—104). After the decease of the king, and the succession of his son to the throne, the queen persevered in en-

treating her children to dissolve their criminal union. But perceiving her remonstrations utterly disregarded, she became a nun. At last she died and was born again as a god (105—107). This god being aware by his superior knowledge of the awful punishment which Pushpachûlâ would incur in the next world if she did not separate from her husband brother, showed her in a dream the different hells. Great was the terror which these sights caused her, and in vain did the king try spells and incantations to allay it¹ (108—116). At last he assembled wise men of different creeds and asked them for a description of hell. They identified hell with various ills inherent in the human lot. Of course the queen knew better and dismissed these men with open contempt. Then Annikâputra was brought forward: and his description of the hells² exactly coincided with what the queen had seen in her dream (117—126). Again the god sent the queen a dream in which she saw the delights of heaven, and again the heretic philosophers put forward their rationalistic views of heaven. But Annikâputra's description of the heavens satisfied the queen, so that she was persuaded of the truth of the Jaina faith and desired to join the order of nuns. Her husband consenting on condition that she would beg alms only at his house, she took *dikshâ* (127—146). Annikâputra foreseeing that a famine would set in, sent off his *gaccha* to some other country. He stayed behind himself as he was too old to wander about, and the queen carefully ministered to all his wants. For her devotion she was at last rewarded by acquiring the *kevala* knowledge. But she concealed this fact from all and especially from Annikâputra, whom continuing to attend she astonished by divining all his wishes. Once she arrived with his food in a shower of rain. The old monk upbraided her, because it is forbidden to go out in the rain; but she excused herself by saying that she knew the water-bodies on the road to be lifeless, and in order to account for such knowledge she was obliged to confess that she possessed the *kevala* (147—159). Annikâputra then asked her when he should

¹ For the queen had the same dream every night.

² Which he stated to be given according to the sacred books.

attain the *kevala*. She replied that this would happen on his crossing the Ganges. Annikâputra therefore hastened to the ferry-boat on the Ganges; but on whatever side of the boat he placed himself, that part of the boat went down. The other passengers perceiving this threw him over board; the same moment a demon, an enemy to the Jainas, erected a pike in the river so as to impale the unhappy monk. Even in this painful situation Annikâputra succeeded in concentrating his thoughts, and thus at last reached Nirvâṇa which event was duly celebrated by the gods near the place, which henceforth became a famous Tirtha called Prayâga (160—169). The scull of Annikâputra was drifted down by the river and landed on the bank. There the seed of a Pâtala tree found its way into it, and springing up it developed into the tree which was to mark the site of the new capital (170—174).

Such being the auspiciousness of the place, the king gave order to build in it the new capital, which was to be called after the tree Pâtaliputra. The artizans of the king arriving at the spot went round the tree in an ever widening circle till they heard the cry of a jackal. At that moment they dropped the measuring line, thus marking the limits of the city. In its centre a fine Jaina temple was raised by the order of the king who was a devout Jaina, and many other stately buildings adorned the new capital of Udâyin. He became a powerful monarch of whom the other kings stood in great awe (175—188).¹ Once a king who had incurred Udâyin's displeasure was dethroned by him and died in the flight. His son entered the service of Udâyin's enemy, the king of Avanti, and promised to rid him of his rival, if he would acknowledge him afterwards as his friend and equal. He accordingly went to Pâtaliputra watching for an occasion to get near Udâyin. Observing that the Jaina monks had free access to the king, the disguised prince entered the order as a novice, and succeeded in completely gaining the confidence of his superior. On a paushadha-day the Sûri accompanied by the novice who carried a concealed weapon about him, went to the palace and preached to the king. After the sermon, all laid themselves down and soon fell asleep,

¹ Compare Âvaśyaka Nirukti XVII, 11, 29.

except the novice who boldly cut the king's throat and escaped unchallenged by the guards (189—210). Being afraid that he might be regarded an accessory to the crime, and thereby bring disgrace on the Jain community, the *guru* determined to cut his own throat, so that the murderer would appear to have killed the king and him. Accordingly when in the morning the corpses of the king and the monk were discovered, but the novice could not be found, all thought the latter guilty of the deed. He was pursued, but having the start of his pursuers he escaped. However, he met with the reward he deserved. For the king of Avanti disowned and banished him. Thus he wandered about an exile, detested by all as the murderer of Udâyin (211—230).

¹In Pāṭaliputra there lived a certain Nanda, the son of a courtesan by a barber. Dreaming once that the town was surrounded by his entrails, he told his dream to his *guru*. This man, guessing the meaning of the omen, betrothed his daughter to Nanda. Now the marriage procession took place at the same time, when, on the death of Udâyin who left no heirs, the five royal insignia, *viz.*, the state elephant, the horse, the parasol, the *kumbha*, and the two *chauris* were anointed by the ministers and led through the streets. When the two processions met, the state elephant put Nanda on his back, the horse neighed, etc.; in short, it was evident, that the royal insignia themselves pointed him out as the successor of Udâyin. He was accordingly proclaimed king and ascended the throne sixty years after the Nirvāṇa (231—243).

Nanda's dependent chiefs were disinclined to acknowledge his authority; even in his *sabhā* they refused him the customary respect. For, when he rose, nobody stirred to leave the room with him. Returning therefore and seating himself on the throne, he ordered the armed guards to put the assembled chiefs to death. But the guards smiling at each other disobeyed him. Now there were two sentinels, painted *al fresco* on the wall. Into these pictures a goddess, moved by Nanda's merits, put life, upon which the sentinels, slipping out of the wall, immediately put to death

¹ Compare Âr. Nirv, XVII, 11, 30.

the disloyal chiefs. Thus the king's authority was restored and soon acknowledged throughout his kingdom (244—252).

CANTO THE SEVENTH.

¹In a suburb of Pātaliputra lived a Brāhman called Kapila. Once after sunset a Jaina monk arrived at his house, and as it was too late to enter the town, he asked for shelter in the Brāhman's house. He succeeded in converting him to the Jaina faith and left him in the morning (1—13). During the rainy season some Jaina monks were staying in Kapila's house when a boy was born to him. This child, however, was at once possessed of Revatī demons who were expelled by pouring water from the monks' bowls on him. From this circumstance being *muni-bhājana-kalpāmbho'-bhishikta* the boy was called Kalpaka. He grew up a very learned and very pious man, who refusing offers of marriage, led the single life of a scholar and gained the esteem of all citizens (14—23). In a street where Kalpaka used to pass on his daily walks, lived a beautiful Brāhman girl. However, as she was afflicted with dropsy, nobody would marry her. Her father, therefore, resolved to cheat somebody into marriage with her, and fixed on Kalpaka as the man most likely to be taken in and to keep his word. Having sunk a well near his house, he placed the girl in it, and when Kalpaka passed the place, he cried for help, promising to marry his daughter to him who should save her. Not heeding the second part of the Brāhman's cry, Kalpaka rescued the girl. But then the father forced him to accept her as bride, as he had silently agreed to this proposition in rescuing her. Kalpaka, in the simplicity of his mind, thought himself bound by honour to marry the girl quite against his will, and did so after having cured her of her disease (24—39).

Nanda, hearing of Kalpaka's wisdom, wanted to make him his minister, but could not induce him to accept his offer. He then closely watched Kalpaka, hoping by some casual trespass of the man he would get him in his power. Kalpaka's life, however, continuing unrepachable, the king resolved by artifice to involve him in difficulties. He therefore ordered his washerman, a neigh-

¹ Compare Âr. Nirṃ, XVII, 11, 31.

bour of Kalpaka's, never to return the clothes which Kalpaka should give him to wash. Once Kalpaka's wife wanted her best clothes to be washed for a festival by the king's washerman, and her husband, though unwilling at first to risk his things with the fashionable washerman, ended by letting her have her way. Of course he could not get her clothes back, though he constantly called at the washerman's for two years. His patience being worn out at last, he swore to dye the clothes in the cheat's blood. One night he furiously entered the washerman's house and frightened him so much that the clothes were at once given to him; however true to his word, he ripped open the poor man's belly and dipped the clothes in his blood. The wife of the washerman pleaded in vain that the king had commanded them to retain the clothes (40—70).

Kalpaka becoming aware that the king had used this artifice in order to get him in his power, now hastened to the palace to appease him. To his utter astonishment, however, he was most graciously received by the king and pressed to accept the post of Minister, which, in his present situation, he of course did not refuse. Thus the guild of washermen, coming to the palace in order to prosecute the murderer of their member but finding him high in the king's favour, had to return without having presented their grievances. Under Kalpaka as prime minister, the power and fame of Nanda attained its meridian (70—84).

A former minister of Nanda, and predecessor of Kalpaka, anxious to overthrow the minister, made friends with his favourite servant, and was informed by her all that was going on in Kalpaka's house. Once Kalpaka prepared the wedding feast for one of his sons, and intending to invite the royal family, had a crown, parasol, &c. prepared with which to present the king on this occasion. Of these doings the fallen minister informed Nanda, at the same time artfully rousing his suspicions as to Kalpaka's treacherous designs of assuming himself the royal state. The king had therefore the minister's house thoroughly searched, and finding the information true, cast Kalpaka and his sons into a deep empty well. As only a pittance of food, hardly sufficient for one man, was daily let down for the prisoners, the sons resolved to give the whole of it to their father

in order that he might save his life and revenge them on their enemy (85—104).

The vassals of Nanda perceiving that Kalpaka was no more, laid siege to the capital and reduced it to great distress. It was then that Nanda remembered the services of Kalpaka and deeply regretted his absence. Hearing that one of the prisoners in the well had survived, he gave order to set him free. Thus Kalpaka pale and weak was at last delivered from his prison. Seated on a palankin he was paraded on the walls in sight of the enemy, who, however, thinking the whole thing an imposture, designed to frighten them, renewed their attacks (105—115). Kalpaka proposed to the enemy to meet their prime minister on a boat on the Ganges. When both boats were at a little distance, Kalpaka holding up part of a sugarcane, cut off the joints at its bottom and top, asking by gestures his opponent what would become of the sugarcane.¹ The latter was, of course, unable to guess Kalpaka's meaning which was this: as the sugarcane grows at both its joints (*sandhi*), thus the Kshattriya thrive by either true or sham treaties (*sandhi*). The enemy, however, could not make a true treaty with Nanda, nor could they deceive him into a sham treaty. Therefore they would have no chance of success but must perish in the contest. Kalpaka then pointed out to his opponent an Abhîra girl, carrying on her head a pot of sour thick milk which was smashed by a stick. His meaning was, that just as the milk was spilled, the army of the enemy would be scattered by him. At last Kalpaka had his boat rowed round and round the other to indicate that the enemy, would be beaten on all sides,² and then left his puzzled opponent. The latter returning to his party was obliged to confess that he could not make out the meaning of Kalpaka's strange behaviour. The enemy, being thus convinced that the formidable minister was again at the head of affairs, fled in a panic leaving behind all their train. Under the ad-

¹ Cf. the symbolic action of Tarquinius Superbus when Sextus sent a messenger to him from Gabii. (TAWNEY.)

² The double meaning in the original वेज चावरिष्यते allows no literal translation.

ministration of Kalpaka, Nanda regained his power and severely punished Kalpaka's enemy (116—138).

CANTO THE EIGHTH.

¹There were nine Nandas succeeding each other. Their ministers were Kalpaka and his descendants; for Kalpaka had new offspring after the loss of his sons which has been related above. The minister of the ninth Nanda was Śakataḷa, whose wife bore him two sons. The elder, Sthūlabhadra, was enamoured of the courtesan Koshā, with whom he had lived twelve years, while the younger son, Śriyaka, was in the king's service, whose confidence and love he had gained (1—10). Vararuchi a Brāhman, famous as poet, philosopher, and grammarian, daily attended the king's audience and recited one hundred and eight stanzas of his own making. The king, though pleased with the verses, did not reward the poet, because Śakataḷa, a zealous Jaina, looking upon him as a heretic, withheld his praise. Vararuchi² therefore wormed himself into the favour of the minister's wife who induced her husband to applaud his composition. The king then daily gave the poet one hundred and eight dinārs (11—91). The minister once asked the king why he gave such sums to Vararuchi? Nanda replied, that he did so, because the minister himself had applauded the poet. Upon which Śakataḷa,

¹ With 1—168 comp. Âv. Nir., XVII, 32 f. See Appendices, p. 2 ff. Devendra's text agrees with the Chûrṇi and Tîkā of the Âśvayaka Nirukti. (LEUMANN.)

² In the 4th and 5th Tarangas of the Kathā Sarit Sāgara are related some stories in which figure the same persons as in our narrative, but their relation to each other and the incidents differ widely from those related by Hemachandra. The persons mentioned in the Kathā Sarit Sāgara are: Vararuchi and his wife Upakoshā, the last Nanda and a false Nanda, Śakataḷa their minister and his sons who starve in a dark dungeon, while he subsists on the scanty food permitted them, Chāpakya and an obscure antagonist of his, Subandhu and Chandragupta. Very little that may claim to be historical, can be made out from these two traditions if traditions they may be called. Only thus much can be asserted with safety, that some centuries after the beginning of our era popular stories about the epoch of the Nandas and the Mauryas were current in India.

said that he admired the verses, which were not of Vararuchi's making, but were well known by all. He could even produce some girls who would recite Vararuchi's pretended composition. The minister had seven daughters, namely Yakshâ, Yakshadattâ, Bhûtâ, Bhûtadattâ, Enikâ, Veṇâ, and Repâ. The first of these could repeat anything which she had once heard, the second could do so after two hearings, and so on. These girls were placed by the minister behind a curtain when Vararuchi recited a new composition of his, and then repeated the verses to the king. The latter, thinking himself deceived by Vararuchi, stopped his pension (20—29). The poet now secretly hid a machine in the Gangâ which, when touched, would jerk up a purse of one hundred and eight dīnârs previously deposited there. Taking his morning bath in the river he used to sing a hymn in praise of Gangâ, and moving the spring by his foot would catch up the purse, pretending it to be the gift of the goddess. The news of this apparent miracle spreading fast, at last reached the king who talked about it with his minister. To come to the bottom of this mystery, Śakaṭâla set a spy to watch Vararuchi, and thus discovered the whole trick. He caused the purse to be abstracted from the machine where Vararuchi had deposited it in the evening. Therefore when on the following morning Vararuchi tried, in the presence of the king and his minister, to play his trick again, he searched in vain for the purse. Then Śakaṭâla exposed the trick and returned the purse to the utterly confounded poet (30—45). Vararuchi impatient of his defeat, learned from the servants of Śakaṭâla everything that passed in the minister's house. Once a servant girl told him, that at the impending wedding feast of Śakaṭâla's son, Śrīyaka, the king would be among the guests, and that he would be presented with weapons, &c. Availing himself of this opportunity for his revenge, Vararuchi engaged some boys to recite everywhere a verse of his, stating that Śakaṭâla would kill Nanda and proclaim Śrīyaka king. Ere long this rumour came to the king's knowledge, who, in order to find out the truth, had the minister's house searched. The collection of weapons being there discovered confirmed the suspicion prevailing against the minister. The latter finding himself in disgrace and anxious to prevent the ruin of his whole

50

mi
pu

family, persuaded Śrīyaka to kill him at the moment when he should prostrate himself before the king. He would at the same moment swallow a dose of strong poison, so that he would already be dead when his head should be struck off. Śrīyaka consenting at last, everything came to pass as concerted (46—63).

ter

sp

Th

hi

co

yo

an

as

au

me

re

hi

we

in

th

The king, shocked by the atrocity of the deed, was informed by Śrīyaka that in punishing a traitor whose guilt was proved, he had but done the duty incumbent on every servant of the king. As a reward for this uncommon loyalty, the king offered him the seal of the prime minister, which he, however, declined in favour of his elder brother. Accordingly the same offer was made to Sthūlabhadra, who said that he would take the matter into consideration. Ordered to make up his mind without delay, his reflections took an unexpected turn; for, perceiving the vanity of the world, he resolved to quit its empty pleasures, and plucking out his hair he acquainted the king with his resolution. The latter, however, suspecting the sincerity of his intention, watched Sthūlabhadra from a window of his palace, as he composedly went his way without even turning his nose when he passed rotting corpses. It was beyond doubt that Sthūlabhadra was no more worldly minded. He took *dīkshā* under Sambhūtavijaya (64—82). Śrīyaka having been then installed prime minister, longed to revenge the death of his father on Vararuchi who was now in favour with the court. For this end Śrīyaka acted in concurrence with Koshā the courtesan with whom his brother had lived twelve years. She persuaded her sister Upakoshā with whom Vararuchi was in love at that time, to induce him to take to drinking liquor. This being accomplished, the minister seized the first opportunity that offered, to intimate to the king that Vararuchi was a drunkard, and as the king doubted whether this reproach had any foundation in truth, he promised to corroborate this assertion by proof. Accordingly when on the next morning the court had assembled, Śrīyaka had beautiful lotus flowers distributed among all present. But the flower given to Vararuchi was sprinkled with a strong emetic so that by smelling it, he was forced to vomit the liquor he had drunk the night before. His guilt becoming thus notorious, he slunk from the court, reviled by all. He asked the Brāhmins for

a *prāyaścitta*, and was ordered to drink molten lead, under the application of which the poor wretch of course died (83—109).

Sthūlabhadra led a pious life under the guidance of Sambhūtavijaya. Once at the beginning of the rainy season, three monks presented themselves before Sambhūtavijaya specifying the austerities¹ which they intended to perform during the four months of the rainy season. The first monk took upon him to stay the whole season before a lion's den; the second to do so before the hole of a snake who killed one even by its look;² the third would sit on a Persian wheel. When they had departed on their errand with the Superior's permission, Sthūlabhadra declared that he would live in the house of Koshâ, the courtesan, without trespassing his vows. The Superior seeing him equal to the task, permitted him to undertake it. Koshâ, believing that a return of love was the cause of Sthūlabhadra's visit, received him with great kindness and plied him with her charms and conversation. But his resolution and self-restraint was not to be conquered; on the contrary his piety made such an impression on her that she let herself be converted to the true faith. She vowed that henceforth she would belong to one man only, if the king should bestow her on one (109—132.) At the end of the rainy season, the three monks returned and were received by the Superior with the honour due to performers of difficult austerities; but Sthūlabhadra was welcomed with still more marked honour and greater praise. As the three monks ascribed the preference shown by the Superior to Sthūlabhadra to his partiality for the son of a minister, they were anxious to prove themselves his equals. On the next rainy season, therefore, the monk who had stayed before the lion's den announced his intention to spend four months in Koshâ's house. In spite of the Superior's objections he repaired to the courtesan's house and asked her permission to stay in her house. Koshâ, who at once guessed the ambitious monk's motive, resolved to give him a lesson. She easily conquered him by her charms, so

¹ Compare with this passage (down to v. 190) Rishimaṇḍalastotra, vv. 167—181. Appendices, p. 30 f.

² Cf. Kathâ Sarit Sâgara, Vol. I, p. 294 and note; Vol II, p. 464 and note. (TAWNEY.)

that he entreated her to return his love. But she replied, that being a courtezan, her love was to be had only for money. In order to procure with what to pay her, the infatuated monk went to Nepal, the king of which country gave a precious shawl to every monk on his first arrival. Having got the king's liberal gift, the man returned. On the route by which he was travelling, there halted a gang of robbers who kept a presaging bird. Now, when the monk approached, the bird said: "there comes a *lákḥ*." The robbers, keeping a sharp look out, were astonished to see only a monk. They searched him, however; but finding nothing on him, they set him free. Then the bird sang out: "there goes a *lákḥ*." Upon which the leader of the robbers, anxious to learn the truth, recalled the monk who confessed that he had concealed in his stick a precious shawl which he intended as a present for a courtezan. Being dismissed without further interference, he hastened back to his beloved Koshâ and presented her with the shawl. But she flung it in a gutter, and told the monk who deprecated her folly, that he was a still greater fool to allow his precious soul to sink in the mud of worldly passions. On which the monk repented and commenced a new life of austerities. It was about this time that Sambhûtavijaya died (133—169).

¹The king gave Koshâ to a charioteer, a favourite of his. As Koshâ continually praised Sthûlabhadra in his presence, he thought that by showing his skill, he would be able to gain her applause. To carry out his plan, he sat down in the garden and pierced a cluster of mangoes by an arrow; then hitting the end of the arrow by a second arrow, and that arrow by a third &c., he was at last able to draw the fruits towards him, and to deliver them to Koshâ without leaving his place. Koshâ, in order to show her skill, made a heap of mustard seed on the floor, and putting a needle in it, covered it by petals of flowers. She then danced on the heap without scattering the seeds or hurting her feet by the needle. Exceedingly pleased by this performance, her lover promised her any reward which she would ask and he could give. Koshâ, however, replied, that skill was nothing so very

¹ Comp. Âv. Nirv. XVII, 11, 34. (LEUMANN.)

wonderful, since it depended merely on practise. But the deed of Sthûlabhadra, she asserted, was of a different kind; for he had, of his own will, subdued his passion and not yielded to the greatest temptations. The charioteer, learning who Sthûlabhadra was, desired to serve him, and being further instructed by Koshâ, adopted the Jaina faith. Koshâ herself became a nun. About this time a famine of twelve years set in (170—193).

¹In Châṇaka, a village of the Golla district, lived the Brâhman Châṇin, a devout Jaina, whose wife was Châṇesvari. Their son, who got the name Châṇakya, had all his teeth complete² on being born. The monks being informed of this marvellous circumstance, foretold that the boy would become a king. But the father being rather of a religious turn of mind, desired to spare his son a lot which he considered dangerous to the well-being of the inner man. Accordingly to remove the omen he broke out the boy's teeth. Upon which the monks foretold that Châṇakya would govern by proxy. Châṇakya, growing up and becoming learned in all sciences, married a poor Brâhman girl. Once the wife of Châṇakya went to her parents on the wedding of her brother. There she met her sisters who, being married to rich men, were fine ladies,³ while she made but a poor appearance,

¹ Compare Appendices, p. 13. These stories are taken, as Prof. Leumann informs me, from the Chûrṇi and Tîkā on the Âvaśyaka Nirukti IX, 64, 38, VIII, 149, 2.

² The same circumstance is told of Richard III. of England. See Henry VI. C. V. 6. 52,

“Teeth hadst thou in thy head when thou wast born
To signify thou camest to bite the world.”

See also line 74 of the same scene, and Richard III. IV, 4. 40. (TAWNEY.)

³ Cf. the following story in the history of Rome, which lead to the enactment that one of the Consuls should always be a Plebeian: M. Fabius Ambustus, a Patrician, had two daughters, the elder married to Serv. Sulpicius, a Patrician, the younger to C. Licinius, a Plebeian. It happened that Sulpicius was Consular Tribune in the same year that Licinius was Tribune of the Plebs; and as the younger Fabia was on a visit to her sister, Sulpicius, returning home from the forum with his lictors, alarmed the Plebeian's wife by the noise he made in entering the house. The elder sister laughed

and was accordingly ridiculed by her rich relations. Greatly dejected, she returned home, and being earnestly questioned by her husband, she told him how she had been treated because of her poverty (194—213).

Châṇakya, intent on making money, went to Pâtaliputra; for he had heard that Nanda was wont to make a very liberal present to renowned Brâhmans. Arrived at the court he sate down on the first chair which was the king's seat. As Nanda's son, entering together with the king, noted Châṇakya's presumption, an attendant girl offered him another chair. Châṇakya, however, did not rise, but put his drinking vessel on the second chair, his stick on the third, his rosary on the fourth, his Brahmanical cord on the fifth. Impatient at his arrogance, the girl in attendance kicked him from his seat. Upon which Châṇakya, furious with rage, vowed that he would dethrone Nanda and destroy his power. He then left the town (215—226).

Remembering the prophesy that he should reign through the intervention of a nominal king, he searched for a person fit to play that part. Wandering about he arrived at the village of the feeders of the king's peacocks (*mayûraposhaka*). There he heard that the chief's daughter, who was pregnant with child, had a strange craving for drinking the moon. Châṇakya promised to satisfy her, on condition that the child to be born should be handed over to him. The parents of the woman agreed, because they were afraid that if baulked in her desire she would miscarry. Châṇakya now caused a shed to be constructed, the thatch of which had an opening. In the night when the moon shone through the opening and was reflected in a bowl of milk placed below it, he led the woman into the shed, and ordered her to drink the milk; and as she drank it in her delusion, a man on the thatch of the shed gradually covered up the opening. Thus the woman was satisfied that she had drunk the moon. In due time she gave birth to a boy who, from the circumstance just related, was called Chandra-gupta. Châṇakya then continued to wander about in quest of means for procuring money (227—241).

at her ignorance; and the younger Fabia, stung to the quick, besought her husband to place her on a level with her proud sister. (TAWNEY.)

Chandragupta when playing with the children in his native village used to be acknowledged by them as their king.¹ Châṇakya on his first return to the village saw the boy, whom he did not recognize, playing his wonted part. In order to test his metal, he asked him for some present. The boy pointing to a herd of cows said, he might take them; he need not be afraid of the cowherds, as nobody would dare gainsay him. Châṇakya, pleased with the pluck of the boy, learned from his playmates that he was Chandragupta. Promising him a kingdom, he carried him off (242—252). With the money he had acquired, Châṇakya levied troops and laid siege to Pāṭaliputra. But his army being easily vanquished by the more numerous enemy, he and Chandragupta were forced to run away. Nanda, however, sent swift horsemen in pursuit of them. When one of the pursuers had nearly reached them, Châṇakya, to save himself and Chandragupta, had recourse to a daring trick. Being on the bank of a lake, he assumed the posture of an ascetic, and ordered Chandragupta to plunge in the water. The rider coming up to the spot, asked Châṇakya whether he had seen a young man running off. Châṇakya silently pointed to the water. Upon which the soldier began to put off his armour previous to plunging into the water. Châṇakya instantly seized the sword and struck off the head of the soldier. He then put Chandragupta before him on the horse, and continuing their flight, he asked him what he had thought when he had been pointed out by him to the soldier. Chandragupta replied, that he had thought the master would know best what to do, from which answer Châṇakya gladly inferred that, as king, Chandragupta would be an obsequious master to his future minister. A second horseman who was on the point of overtaking them was despatched in a similar way by Châṇakya, who this time made a washerman run away, by saying that the king had a grudge against his guild, and then resuming the work of the washerman (253—278). During their flight Chandragupta became hungry, and Châṇakya left him in order to procure food in the next village. On his way he met a priest, and asked him what he had had for dinner. The priest replied

¹ Cf. the Boy-king in the Saga of Ardschi Bordschi and Vikramāditya's Throne (Sagas from the Far East, p. 252.) (TAWNEY.)

that he had eaten a mess of rice with thick milk. As Chânakya saw no other way to allay Chandragupta's hunger without, by further delay, exposing him to the danger of being made prisoner, he ripped up the priest's belly, and extracting the food from the stomach gave it to the hungry boy (279—289).

At evening they reached a village, and going about in quest of food they came to the hut of a poor old woman who had just prepared the supper for her children. One of them greedily put his finger right in the middle of the dish, and being burnt began to cry. She railed at him for being as big a fool as Chânakya. Hearing himself alluded to in such terms, Chânakya entered the house and asked the woman the meaning of what she had just said. The woman replied that the child had burned his finger, because he would eat from the middle of the dish instead of from the outer part which was cool; in a similar way Chânakya had been defeated, because he had not secured the surrounding country before attacking the stronghold of the enemy (290—296). Profiting by the advice thus unconsciously given him, Chânakya went to Himavat-kûta and entered into an alliance with Parvataka¹, the king of that place, promising him half of Nanda's country, if he would aid him to subdue Nanda (297—300). They opened the campaign by reducing the outlying provinces. One town, however, was so well defended that they could not take it. Chânakya, therefore, secretly entered it disguised as a Tridaṇḍin monk. He saw there a temple of the Seven Mothers, and became persuaded that they were the tutelary goddesses of the town. When, therefore, the inhabitants, wearied by the long siege, asked him when the siege would be raised, he answered that it would be continued as long as the Seven Mothers were in the temple.² The credulous people, there-

¹ In the list of the kings of Nepal, according to the Baudha Pārvatīya Vamśāvalī (Ind. Ant. Vol. XIII, p. 412) the 11th king of the 3rd dynasty, that of the Kirātas, is Parba, apparently our Parvata; for, in the reign of the 7th king, Jitedāsti, is placed Buddha's Visit to Nepal, and in that of the 14th, Sthunka, Asoka visited the country.

² When king Kūṇika was besieging Vaiśālī, the hermit Kūlavālaka assumed the disguise of a Tridaṇḍin and entered the city. The people asked him how long the siege would continue. He said it would continue until they dug up

fore, removed the idols from the shrine, and at the same time Chandragupta and Parvataka, acting on a hint from Châṇakya, retired with their army to some distance. But after awhile, when the inhabitants were rejoicing over their regained liberty, they returned and took the town by surprise (301—310). After having devastated the country, the allies laid siege to Pāṭaliputra, and at last forced the enemy to capitulate. Nanda, throwing himself on the mercy of Châṇakya, was permitted to leave his kingdom, carrying with him all that he could place on one car. Accordingly he put his two wives and a daughter on his carriage, and loading it with treasures, he drove off. Meeting on the road with Chandragupta, the princess instantly fell in love with him, and on her father's advice she selected him for her husband by the rite of *śraṇṇavara*. She got down at once and began to climb into Chandragupta's carriage, in doing which, however, nine spokes of the wheel broke. Chandragupta would have turned her off, but Châṇakya prevented him, saying that the accident was very auspicious, as it portended that the new dynasty would flourish during nine generations (311—326).

In the palace of Nanda, whose treasures Chandragupta and Châṇakya divided between themselves, was a beautiful girl, whom the king had, since her birth, fed on poison.¹ Parvata falling in love with this girl, took possession of her with Châṇakya's consent. When, at the wedding ceremony, he seized her hand before the sacred fire, the poisonous sweat penetrated through his skin and at once took effect. Collapsing, he called out for the doctors, but Châṇakya preventing Chandragupta from fetching them, Parvata was soon a dead man. Thus Chandragupta got possession of Nanda's and Parvata's kingdom. This happened one hundred and fifty-five years after the Nirvâṇa of Mahāvira (326—339).

As some of Nanda's followers continually committed daring robberies, Châṇakya searched for a man who should be able to restore order. He selected for this purpose a weaver, whose

the stûpa of the hermit Suvrata, which he saw protected the city from capture. Kûpika withdrew his army, as in the text, and then returned and took the city. (Sanskrit College MS. of the Kathâ Kośa folio 71B.) (TAWNEY.)

¹ See the Kathâ Sarit Sâgara, Vol. I. p. 149 and note. (TAWNEY.)

resolution he had found out in observing him laying fire to such places in his house as were nests of bugs.¹ This man proved equal to his task, for he succeeded in putting to death all robbers (340—346).

Chânakya had an old grudge against the inhabitants of a village who had once refused him food. He now gave them an order which could be interpreted in two ways. When the men had done what they thought they were bidden to do, Chânakya could charge them with disobeying him, and under this pretext he had the village burnt down together with all its inhabitants (347—351).

Chandragupta's treasury having by this time become almost empty, Chânakya was anxious to fill it again. He, therefore, invited the rich to gamble with him. Through staking a cup filled with dinârs against a single dinâr, he easily won great sums as he employed forged dice. But as even this operation took too much time, he hit on the following plan. He invited the richest merchants to a party; when all were in their cups, he sang a stanza in which he boasted of his luck, his influence with the king, &c., and there the musicians sounded a flourish. The guests, excited by the example he had set them, sang in their turn, stanzas in which each man boasted of his wealth. Chânakya thus learned the extent of their means, and used this knowledge to fill the king's treasury (352—376).

The Âchârya Susthita lived in Chandragupta's capital, when a famine, which lasted twelve years, forced him to send his *Gana* to some other country. Two young pupils of his unable to bear the separation from their teacher, returned after awhile, but soon severely suffered from the scarcity of food. Having learned the art of making themselves invisible by rubbing their eyes with a miraculous ointment, they secretly determined to procure food by this art. Unseen by anybody, they entered the palace, and sitting by the side of the king, ate from his plate. They thus daily shared

¹ A similar story is told about a low minstrel of Cologne whose house swarmed with bugs. He set it on fire and danced before it, singing to his fiddle to this effect: "if this will not do for the bugs, the devil may know what is more effective."

the king's dinner. But the diminution of his food soon told upon the king, he grew thinner every day. At last Chânakya being alarmed by these symptoms, directly questioned the king. The latter owned that though plenty of food was always set before him, he did scarcely get half of it, the rest disappearing by some unseen cause. In order to discover it, Chânakya had the floor of the dining-hall strewn with a very soft powder, in which at the next dinner the imprints of human feet became visible. By this means he made sure that somebody was the constant guest of the king, and he correctly guessed that the man must have made himself invisible by applying a miraculous ointment to his eyes. On the next day, therefore, when the king was at his dinner, Chânakya caused the room to be filled with a thick smoke which brought the tears to the eyes of all present. Thus the miraculous ointment being washed down from the eyes of the two monks, they suddenly were seen sitting near the king and eating from his plate. All were dumb-founded in spite of their resentment; but Chânakya afraid of offending the church, addressed the intruders as heavenly saints and dismissed them. Chandragupta thought himself degraded for having eaten food left over by somebody else, but Chânakya allayed his misgivings by saying that it was highly meritorious to feed monks. Afterwards, however, he complained about the two monks to the Âchârya who laid the blame on the laity; for, he said, by neglecting the duty of charity, they forced the monks to help themselves as well as they could. His arguments induced Chânakya henceforth liberally to give alms to the monks (377—414).

¹As Chandragupta patronised the heretic teachers, Chânakya tried to persuade him that they did not deserve his favour because they were given to sensual pleasures. Though the king affirmed that he placed implicit trust in his minister's words, still he insisted on having the charge proved. Chânakya, accordingly, invited all heretic teachers together to expound their doctrines in the king's presence. They gladly obeyed his orders, and were conducted to a part of the palace facing the queen's apartments, near which the

¹ Compare Âv. Nir., XX, 18-19, 2, 4. (LEUMANN.)

floor was strewn with a fine dust. These men finding that the king had not yet arrived, stole to the seraglio and glanced through the windows at the women, till the king came to hear their discourse. After their departure, Chânakya proved by the traces of their feet, that they had been looking at the women. The Jaina teachers, however, who were invited on the next day, remained in their seats from the beginning till the end of their visit, and this time, of course, the dust on the floor in front of the windows was found untouched. Chandragupta seeing this proof of the sanctity of the Jaina teachers, henceforth made them his spiritual guides (415—435). On Chânakya's order, the food of Chandragupta was mixed with a gradually increased dose of poison, so that in the end even the strongest poison had no effect upon him. Once the queen Durdharâ who was big with child was dining with the king, when Chânakya came upon them. Observing that the poison almost instantly killed the queen, he ripped open her womb and extracted the child. He had been nearly too late; for already a drop (*bindu*) of the poison had reached the boy's head, who, from this circumstance, was called Bindusâra. In ripe age he was placed on the throne by Chânakya on the decease of his father who died by *samâdhi* (436—445).

Chânakya had adopted Subandhu as his colleague, but this ambitious man anxious to become prime minister himself, warned Bindusâra not to trust Chânakya, because he had ripped open the belly of the queen, his mother. The king, learning on inquiry, that this charge against Chânakya was true, began to hate him. The fallen minister, however, feeling that his life was drawing to its close, and being therefore indifferent to worldly interests, resolved that after his decease his enemy should not enjoy his victory. He laid his plan in the following way: Having pronounced strong spells over exquisite perfumes, he placed them, together with some lines written on *bhûrjapatra*, in a well-varnished casket; this he put in a chest, which he carefully locked and hid in his house. Having done this, he distributed his riches among the poor, and retired to a dunghill near the town, there to starve himself to death. About this time the king, who had learned the details of his mother's death, repented of his inconsiderate ingratitude towards the benefactor of his

race, and went to Châpakya, imploring him to resume his office. But finding him firm in his purpose, the king vented his anger on Subandhu, who pleaded his innocence and offered to pacify Châpakya. He actually visited him, but while he made a show of paying his compliments to him, he contrived to put a faintly burning charcoal among the dry dung. The dunghill soon caught fire, and the great minister was consumed in its flames (446—469).

CANTO THE NINTH.

With the king's consent Subandhu took possession of Châpakya's house. Searching it for hidden treasures, he came on the chest and forced its locks; it yielded the casket. When he had burst it open, a delicious smell spread about, which he eagerly inhaled. At last he found the *bhûrjapatra*, which he supposed to contain the inventory of the looked-for treasures. But he was greatly alarmed by the perusal of the lines written on it; for they briefly stated that whoever, not leading the life of an ascetic, should smell the perfume must die by it. Subandhu tried the effect of the perfume on somebody else, and as that man died, though he was plied with all sorts of antidotes, he saw no other way of escaping a similar lot, but to turn monk. But as he conformed to monastic life in appearance only, he became the object of contempt wherever he went (1—13).

On Bindusâra's decease, his son Aśoka-śrī ascended the throne. He sent his son and presumptive heir, Kuṇâla, to Ujjayinî, there to be brought up. When the prince was eight years old, the king wrote (in Prâkrit) to the tutors that Kuṇâla should begin his studies (उधीयत्). One of Aśoka's wives who wanted to secure the succession to her own son being then present, took up the letter to read it, and secretly putting a dot over the अ changed उधीयत् into उधीयत्, i. e., "he must be blinded."¹ Without re-reading the letter, the king sealed and despatched it. The clerk in Ujjayinî was so shocked by the contents of the letter, that he was unable to read it aloud to the prince. Kuṇâla, therefore, seized the letter and read the cruel sentence of his father. Considering

¹ See *Indian Antiquary* for 1881, Vol. X, p. 190. (TAWNEY.)

that as yet no Maurya prince had disobeyed the chief of the house, and unwilling to set a bad example, he stoutly put out his eyesight with an hot iron. Great was the king's grief when these news reached him. For he dearly loved Kuṇāla, and he had intended him for his successor. But now he had to give up what hopes and plans he had formed; for Kuṇāla's blindness definitely disabled him from reigning. The king gave him a rich village on the revenue of which he might comfortably live, and placed the son of the rival queen in the residency of Ujjayinî (14—34).

In the course of time S'arachchhrî, the wife of Kuṇāla bore him a son for whom he decided to secure the succession. Disguised as a minstrel he went to Pāṭaliputra and won the hearts of the people by his fine voice. At last the king heard of the famous blind minstrel, and ordered him to perform in his presence. Kuṇāla, exhibiting his art, sung a lay to that effect that Āśoka's blind son claimed his penny (*rākinî*). On the king's question who he was, he made himself known. The king pushing aside the curtain behind which he had been concealed, now recognised and tenderly embraced his son. He promised to grant him whatever he should ask. Kuṇāla merely repeated that he claimed his "penny." Being then informed by the ministers that princes denoted the kingdom by "penny," Āśoka sadly objected that being blind Kuṇāla never could ascend the throne. Thereupon the latter said, he claimed the kingdom not for himself, but for his son. "When" cried the king "has a son been born to you?" "Just now" (*saṃprati*) was the answer. *Samprati*, accordingly, was named Kuṇāla's son, and, though a baby in arms, he was anointed Āśoka's successor, after whose demise he ascended the throne and became a powerful monarch. *Samprati* was a staunch Jaina (35—54).

¹A dreadful dearth prevailing about this time forced the monks to emigrate as far as the seaside. During these unsettled times they neglected their regular studies, so that the sacred lore was on the point of falling into oblivion. The Sangha therefore reassem-

¹ Compare Āv. Niry., XVII, 11, 35 f. There is this difference that only two and not four adhyāyanas, viz., the *bhāvanā* and *vimottī* are mentioned. (LEUMANN.)

bling in Pāṭaliputra when the famine was over, collected the fragments of the canon which the monks happened to recollect, and in this way brought together eleven *angas*. In order to recover the Dṛiṣṭivāda, the Sangha sent two monks to Bhadrabāhu in Nepal commanding him to join the Council. Bhadrabāhu, however, declined to come, as he had undertaken the *mahāprāṇa* vow which it would take twelve years to carry out; but after that period he would in a short time teach the whole of the Dṛiṣṭivāda. Upon receiving this answer, the Sangha again despatched two monks who should ask Bhadrabāhu what penalty he incurred who disobeyed the Sangha. If he should answer: "excommunication," then they should reply that such was to be his punishment. Everything coming about as foreseen, Bhadrabāhu requested, that out of consideration for his vow, the Sangha should send him some clever monks to whom he would daily deliver seven lessons at suitable times. Accordingly five hundred monks, with Sthūlabhadra as their leader, were sent to Bhadrabāhu. But all of them, except Sthūlabhadra, becoming tired by the slowness of their progress, soon fell off; Sthūlabhadra alone stayed out the whole term of his master's vow. At the end of it he had learned the first ten Pūrvas (55—76).

The seven sisters¹ of Sthūlabhadra, paying their reverence to Bhadrabāhu after his arrival in Pāṭaliputra, asked him where their brother stayed, and were directed to some temple. On their approach Sthūlabhadra transformed himself into a lion, in order to gratify his sisters with the sight of a miracle. Of course the frightened girls ran back to the *guru* to tell him that their brother had been devoured by a lion. Bhadrabāhu, however, assured them that their brother was alive, and so they found him on their return to the temple. The eldest of the sisters then proceeded to give him the following account of their adventures (77—83).

Sriyaka who had entered the order together with his sisters was too weak to keep the prescribed fasts. She had, therefore, tried to accustom him to them by making him promise to protract his fast from one term to another and again to another; but his

¹ See above, p. 51.

strength at last gave way and he died. She had reproached herself with having caused his death, and though the Sangha had declared her free from all guilt, she would not be satisfied without an absolving sentence from a Jina. The Sangha, therefore, by joining in a common penance, induced a Śāsanadevatā to carry her to Śimandharasvāmin. This Jina had not only confirmed her innocence, but had also taught her four sacred texts: the Bhāvanā Vimukti, Ratikalpa, and Vichitracharyā. On her return to the Sangha, who had remained in the same posture (*rāyotsarga*) for the whole time, she communicated these texts to the community. The first two texts were added to the Āchārāṅga Sūtra, the remaining two to the Daśavaikālika Sūtra¹ (84—100).

When his sisters had left Sthūlabhadra, he went to Bhadrabāhu for his daily lesson. But the latter refused to teach him any more, as he had become unworthy of it. Sthūlabhadra replied that he remembered no sin since his ordination, but on being reminded by him of what he had done, he fell at his feet and implored his forgiveness. Bhadrabāhu, however, would not take up his instruction. Even the whole Sangha could only with great difficulty overcome his reluctance. He at last consented to teach Sthūlabhadra the rest of the Pūrvas on the condition only that they (*viḥ*, the four last Pūrvas) should not be handed down by him to anybody else. On Bhadrabāhu's death, 170 years after the Nirvāṇa, Sthūlabhadra became the head of the church (101—103).

CANTO THE TENTH.

Sthūlabhadra once visiting Śrāvastī preached there in a suburban park. In the crowd of faithful hearers he missed his old friend Dhanadeva, and to inquire after him he went to his house. Dhaneśvarī, his friend's wife, received him with deep respect, and told him that her husband had lost all he possessed, and was now travelling about as a trader. Sthūlabhadra knowing by his superior knowledge that an immense treasure was hidden below a pillar of the house, stretched out his hand in that direction, saying, "Lo, such is this house, such your husband's trade, and such is this!"

¹ See Appendix, p. 36.

Repeating these words again and again he left the house and went elsewhere (1—23).

On his return Dhanadeva rejoiced to hear of Sthūlabhadra's visit, all details of which greatly interested him. When the strange words and gestures of his holy friend were related to him, he guessed at once their true meaning, and dug up the pillar so significantly pointed at by his friend. Of course he found there such a treasure that he became one of the richest men. In order to thank his benefactor, he went to Pāṭaliputra, and was converted by him to the Jaina faith (24—35).

Sthūlabhadra had two disciples, Mahāgiri and Suhastin. Because they were brought up by the Yakshāryā,¹ the word *ārya* was prefixed to their names. They were taught by Sthūlabhadra the ten Pūrvas—for the last four Pūrvas he was forbidden to teach. After their teacher's decease they succeeded to his place (36—40).

CANTO THE ELEVENTH.

After some time Mahāgiri made over his disciples to Suhastin and lived as a Jinakalpika, though the Jinakalpa had by that time fallen into disuse. Preaching everywhere the Law he came to Pāṭaliputra (1—5).

²The merchant Vasubhūti, who had been converted by Suhastin, did his utmost to bring over his kinsmen to his new faith; but they would not be converted without the concurrence of an Āchārya. Suhastin, therefore, yielding to the entreaties of Vasubhūti, came to the house of the latter, and began to expound the Law. Just then Mahāgiri, chancing to enter the same house, Suhastin, with

¹ Evidently Sthūlabhadra's eldest sister is intended.

² The eleventh Canto contains seven stories I, vv. 1—22; II, vv. 23—38 and 55—82; III, vv. 39—54; IV, vv. 83—102; V, vv. 103—123; VI, vv. 124—126; VII, vv. 128—177. An eighth legend about Suhastin and Mahāgiri has been inserted in the ninth Canto vv. 14—54. Stories I, VI, VII, belong to the Āvaśyaka Literature; VII, is, however, not mentioned in the Āvaśyaka Nirukti, but the Chūrṇi names as its authority for it the Uttarachūliyā. The same story is incorporated in the Jaina version of the Sīṃhāsana dvātriṃśikā (cf. Indische Studien XV, 290 f.). Stories II—V are related in the Chūrṇi and Bhāṣya belonging to the Brihat Kalpa Sūtra and the Nisītha Sūtra. In the same works is found the eighth story. (LEUMANN)

marked deference, rose and greeted him to the utter astonishment of Vasubhūti who could not imagine that anybody did rank above Suhastin. The latter, however, declared Mahāgiri to be the holiest of men because of his austerities; for he did only eat the offal of food, and if he could not get that, he would not break his fast. After this interruption Suhastin accomplished the conversion of Vasubhūti, and returned to his place (6—15).

On Vasubhūti's suggestion his kinsmen always kept some remnants of their meals in store for Mahāgiri, in case he should beg at their doors. The saint, however, by dint of his superior knowledge perceived at once that the alms offered him were unacceptable, because they were especially reserved for him. He, therefore, severely rebuked Suhastin for having caused this nuisance, but at last he forgave him on his promise never to give him any more annoyance (16—22).

During a visit of Suhastin in Ujjayini¹ a procession of Jivanta-svāmin's image took place. Suhastin and Mahāgiri, having come to that town, followed the sacred car together with the whole community. When the procession passed the palace, Samprati instantly regarded Suhastin, whose very prepossessing appearance struck him as having been familiar to him in some far off period. But while he racked his memory, he suddenly swooned. With his returning breath came the remembrance of his meeting with Suhastin in his preceding life. Eagerly hastening to, and prostrating himself before him, he professed his faith. On his question whether Suhastin also did recognise him, the latter answered in the affirmative and proceeded to relate their former meeting (23—38). Once,² he said, he and Mahāgiri were staying in Kauśāmbi. Although there was then a dearth, the laity continued to provide the monks with food. When on some day they returned from their begging tour, a starving vagabond begged food of them. They excused themselves, however, by saying that they could do nothing without the consent of their superior. The vagabond, therefore, went up to Suhastin who, foreseeing that this man in

¹ Compare Rishimaṇḍalastotra, v. 184, Appendices, p. 32.

² Compare Rishimaṇḍalastotra, v. 185, Appendices, p. 32.

future times, would become a patron of the church, offered him food on condition that he should first take the vows. Complying with this demand, the beggar received plenty of food; but he gorged himself with it to such a degree that he was suffocated. He died in the following night, and was born again as Kuṇāla's son, the present king Samprati (39—54).

The king looking up to Suhastin as his greatest benefactor, was converted by him to the true faith, and henceforth strictly performed all duties enjoined to the laity. He further showed his zeal by causing Jina temples to be erected over the whole of Jambūdvīpa (55—65).

During Suhastin's stay in Ujjayinī, and under his direction, splendid religious festivals and processions in honour of the Arhat were celebrated, and great was the devotion manifested by the king and his subjects on this occasion. The example and advice of Samprati induced his vassals to embrace and patronise his creed, so that not only in his kingdom but also in the adjacent countries the monks could practise their religion (66—83).

In order to extend the sphere of their activity to uncivilized countries, Samprati sent there messengers disguised as Jaina monks. They described to the people the kind of food and other requisites which monks may accept as alms, enjoining them to give such things instead of the usual tax to the revenue collectors who would visit them from time to time. Of course these revenue collectors were to be Jaina monks. Having thus prepared the way for them, he induced the Superior to send monks to those countries, for they would find it in no way impossible to live there. Accordingly missionaries were sent to the Andhras and Dramilas, who found everything as the king had told. Thus the uncivilized nations were brought under the influence of Jainism (89—102).

Remembering that in his preceding life he had been a starving beggar, Samprati gave order that at the gates of the town the needy should be supplied with food and drink. The remnants of the food which the cooks used to eat themselves, he caused to be reserved for the monks, and compensated the cooks with money. Such was the religious zeal of the king, that he ordered the merchants to give the monks gratis all things they should ask for,

and to draw on the royal treasury for the value of the goods. It may be imagined that the merchants did not hesitate to obey the liberal king's order (103—112).

Although the alms with which the monks were thus supplied, are expressly forbidden by the rules of the church, Suhastin, afraid to offend the zealous king, dared not make any opposition. Mahâgiri, therefore, severely blamed Suhastin, and resolved definitely to separate from him. For, as he said, there was an old prophecy that after Sthûlabhadra the conduct of the Jainas would deteriorate. Accordingly after saluting the image of Jivantasvâmin he left Avanti and went to the Tîrtha Gajendrapada, *i. e.*, the footprints of the elephant on which Indra rode to attend the sermon of the last Arhat when he converted Daśarabhadra. There, starving himself to death, he reached *svarga*. Samprati dying at the end of his reign, during which he continued a patron of the Jainas, became a god and at last he will reach Siddhi (113—127).

Suhastin, returning after an absence of some time to Ujjayinî in order to pay homage to Jivantasvâmin, sent two of his pupils into the town to procure lodgings. A merchant's wife, Bhadrâ, offered them a spacious stable of which Suhastin gladly took possession.¹ While in the evening he repeated the Nalinîgulma Adhyayana to the monks assembled in the stable, Avantisukumâla, Bhadrâ's son, amused himself with his wives on the top of the house. Listening to Suhastin's description of the Nalinîgulma, he suddenly remembered having in a former existence lived as a god in that realm. He went down to Suhastin and asked him for *dîkshâ*, in order that on his death he might return to that delightful place. Suhastin refused to comply with his wish on account of the young man's delicate health; but as the latter persevered, he ordered him first to obtain the consent of his relations, which, however, was withheld from him. Avantisukumâla, therefore, of his own will, plucking out his hair and assuming the appearance of an ascetic, presented himself before Suhastin who in order to prevent such irregularities, consented to ordain him in due form (128—148).

¹ Compare Rîshimaṇḍalastotra, vv. 186, 187, Appendix, p. 32.

As Avantisukumāla's constitution rendered him unable long to sustain the hard life of an ascetic, he at once asked and got permission to end his earthly career by self-starvation. He, therefore, went to a Kanthârîka grove in a burial-ground, his delicate feet bleeding as he walked on, and there laid down in religious contemplation. Meanwhile a female jackal with her young ones licked the bloody footprints, and following them came up to Avantisukumāla. The hungry beast now began to gnaw the feet, to eat the legs, to feed on the entrails of the young monk who, out of compassion with all living beings, did not chase away his tormentors. Dying at last, his soul was transferred to the Nalinîgulma while the gods celebrated a festival over his corpse (149—162).

The wives of Avantisukumāla, learning from Suhastin the death of their husband, communicated the sad news to Bhadrâ, who, bewailing the lot of her son, went to the burying place. Having burnt her son's corpse on the bank of the Sîprâ, she and her daughters-in-law took the vows with the exception of one who was big with child. The son, to whom the last-mentioned widow gave birth, built a magnificent shrine on the spot where his father so manfully had faced death. This temple still exists famous in the world as the temple of Mahākâla.

In the course of time Suhastin left this world starving himself to death and entered heaven (163—178).

CANTO THE TWELFTH.

After Suhastin, Vajrasvâmin became the head of the church. In Tumbavana, a village in the Avantî district, there lived about that time a pious layman, Dhanagiri, who had made up his mind to become a monk. Whenever, therefore, his parents would marry him to some girl, he informed her family of his intention. In spite of this discouragement, the merchant Dhanapâla's daughter, Sunandâ, whose brother Ârya Samita had been ordained by Simhagiri, insisted upon becoming the wife of Dhanagiri. Soon

¹ The story of Vajra is epitomised in the Âvaśyaka Nirukti, VIII, 40 ff. The verses have been inserted in the Rishimandalastotra, see Appendices, p. 33 ff. vv. 196—204.

after the marriage, she became big with child, the soul of which was that of a Vaisramaṇa Sāmānika god who, on the Âshtâpada hill, had listened to Gautamasvâmin's delivering the Puṇḍarikâdhya-yana. Upon this, Dhanagiri, true to his purpose, left his wife and was ordained by Sîmthagiri (1—20).

Sunandâ in due time gave birth to a boy who was endowed with preternatural gifts. A short time after his having come into the world, he overheard the conversation of the ladies who attended his lying-in mother, and learned from it that his father had become a monk. Though still a baby he desired to share his father's lot. He, therefore, did his utmost to tire out his mother's patience by continually crying, notwithstanding all sorts of artifices were employed to amuse him (21—30).

Six months after the boy's birth, Sîmthagiri came to that place together with his disciples Dhanagiri and Âryasâmita. Just when the two disciples asked Sîmthagiri's permission to visit their relations, he happened to observe a good omen. Accordingly he enjoined them to accept whatever should be offered them. As soon as the two monks arrived at Sunandâ's house, her relations, who were thoroughly tired of the troublesome boy, advised her to get rid of her burden by leaving him to the care of his father. Dhanagiri gladly carried off his son, after he had been legally made over to him before witnesses (31—44).

The boy, ceasing at once to cry, was brought by the two monks to Sîmthagiri. But he was so preternaturally heavy that his father's arms were quite stiff from carrying him, and Sîmthagiri, too, who afterwards took him up, was scarcely able to hold him. He thought that he had a thunderbolt in his hands, for with reason the boy got the name of Vajra, *i. e.*, thunderbolt. The nuns gave him in charge of the women in their lodging, under whose care he grew up an exemplary boy and became the favourite of all who knew him. When Sunandâ saw him so different from what he had been, she reclaimed him as her own. But the women to whom the Vajra had been entrusted, would not give up their charge; they allowed, however, the mother to see and nurse her boy in their own houses (45—68).

In the Achalapura district between the rivers Kanyâ and Pûrṇâ

there lived some Brāhmanical ascetics of the Tāpasa sect. One of them, anointing his feet with a magical unguent which enabled him to walk on the water as if it were dry land, used to visit the town to the wonder and astonishment of the inhabitants. On the strength of this miracle, the real cause of which he concealed, he maintained the superiority of his religion and abused Jainism. Ārya Śamita, therefore, who discerned the nature of his deceit, was anxious to show him up as an impostor and to vindicate the true faith. On his advice a rich Śrāvaka invited the Tāpasa to a splendid dinner, and in apparent devotion, begged to wash his feet. He rubbed the feet so thoroughly that no atom of the magical ointment was left on them. Accordingly, when after the dinner the Tāpasa, trusting that not all the ointment was gone, attempted to cross the river as usual, he at once sunk down in the water, hooted and laughed at by the crowd on the shore. Ārya Śamita then bade the banks of the river meet, and thus stepped on the opposite shore. This miracle made such an impression on the Tāpasas that they changed religion and became Jaina monks. They are mentioned in the scriptures under the name of Brahmadvīpikas, because they lived in Brahmadvīpa (69—99).

During a visit of Dhanagiri to his native place, Sunandā reclaimed her boy who was then three years old. But the father was not willing to surrender Vajra to her, as she had of her own will given up all rights in her child. The king, to whom the case at last was referred, declared that the boy should belong to the party whose call he would obey. The monks being placed on the right hand of the king, and Sunandā on the left, it was decided that the mother should first try her chance. In vain she tried to allure the boy with playthings, promised him everything, implored him to come to her: Vajra did not stir from his place. But when, in his turn, Dhanagiri told him to take up the broom, if he had once wished to become a monk, Vajra at once obeyed, and getting on his father's knees never so much as took off his eyes from the broom. Sunandā was deeply distressed by the ruin of her hopes and by the prospect of her loneliness; for her brother and her husband were already monks, and her son would become one in time. She, therefore, resolved to retire from the world, and entered the order. Vajra was

brought up by the nuns, from whom¹ he, without effort, acquired the knowledge of the Angas ; but in his eighth year he was transferred to the care of the monks (100—138).

During a journey to Avantī, on which Vajra accompanied his *guru*, a heavy shower of rain drove them to the shelter of a Yaksha shrine. Some Jṛimbhaka gods, friends of Vajra in a former life, thought his present situation an opportunity for putting his character to the test. Producing by magic an encampment in which all sorts of goods were laid out, they assumed the form of merchants and invited the Âchârya to get his alms from them. The latter, however, sent Vajra who presently returned, because nearly imperceptible drops of rain were still falling. The gods then caused the rain entirely to cease, upon which Vajra again sallied out to collect alms. But from the nature of things offered and the demeanour of the donors, he inferred the latter to be gods from whom he, as a Jaina monk, was not allowed to accept alms. Being pleased with the correctness of his conduct, the gods made themselves known to him and gave him the Vaikriya spell. On another occasion the gods disguised as merchants offered him pots filled with *ghî*. But Vajra again found out who the donors were and refused the alms. This time he was rewarded by the Âkâśa-gâminī spell² (139—160).

Vajra's memory was such that he soon had mastered the whole canon ; still he hid his knowledge from his superiors, and behaved so that he was considered rather a lazy scholar. Once when the monks had gone out and had left him to mind their lodging, he arranged the cushions of the monks in a circle round him, and sitting down in the centre, recited some parts of the scriptures as if he was teaching. Meanwhile the *guru* returned and overheard Vajra. He at once became aware that he had been thoroughly mistaken about the boy, who was indeed master of almost the whole sacred lore. In order not to surprise Vajra, he went back some

¹ The text has पठदायिं, I think we should read पठदार्यो.

² The possession of magic spells appears to be attributed to Vajra in the legends, because the sign of the Vajra is made much use of by the professors of the occult art.

distance and made a noise to apprise Vajra of his coming. When he entered, everything was in its proper place, and Vajra came forward to wash his superior's feet (160—178).

The *guru* now resolved to place Vajra in the position amongst his fellow disciples which he deserved. He therefore went on a journey for some days, appointing Vajra as his substitute. The monks dared not protest, and installed Vajra as their teacher. To their utter astonishment he delivered the different texts with great readiness, and performed his duty so well that the monks profited more by a few of his lessons than by a long course of study. They not only admitted as much to the Âchârya on his return, but also begged him to give them Vajra for their teacher. The *guru*, however, objected because Vajra had acquired his knowledge piecemeal. He, therefore, taught him the sacred scriptures in their regular order and imparted him all the knowledge he possessed (179—207).

Siphagiri who went to Daśapura, remembering that Bhadrâgupta in Ujjayini was master of the ten Pûrvas, sent Vajra to him that he might complete his knowledge of the sacred books. In the night after his arrival in Ujjayini, which Vajra passed outside the town, Bhadrâgupta dreamed that his bowl filled with milk was emptied by a stranger. He, therefore, told his disciples, who in vain tried to interpret his dream, that somebody would arrive who would learn from him the sacred lore. Soon afterwards Vajra arrived, and was most cordially received by Bhadrâgupta, who readily imparted to him the knowledge of the ten Pûrvas. The object of Vajra's mission having been accomplished in a short time he returned to Daśapura and joined his *guru*. The latter permitted him to teach the Pûrvas, which event the gods celebrated by showering down a rain of flowers. Siphagiri, after having made over to Vajra his *gaṇa*, put an end to his earthly career by self-starvation. Vajrasvâmin then travelling about in company with five hundred monks preached the Law; wherever he went, he was admired and praised by all (208—241).

Rukmiṇî, the daughter of the merchant Dhana in Pâtaliputra, heard the nuns, who were lodged in the stable of her parents' house, continually singing the praises of Vajra. By this she was

so impressed in his favour that she vowed to marry none but him. If she could not get him for her husband, she said, she would enter the order to share his lot (242—250).

About that time Vajra accompanied by many monks went to Pâtaliputra. The king of that town hastened to meet him, but he could not make him out in the crowd of his followers, for all of them appeared to him to be beings of a higher order. When Vajra was pointed out to him, he humbly bowed to him and attentively listened to his sermon. Returning to the seraglio, he related to the queens his meeting with the saint, and easily induced them to pay a visit to Vajra (251—272).

Rukmiṇī, who had heard of Vajra's arrival, implored her father Dhana now to give her in marriage to Vajra. Dhana, therefore, had her splendidly decked out and took enormous treasures with him in order to make Vajra accept his offer (272—280).

On the preceding day Vajra had been preaching, and the people were so much impressed by his many accomplishments that they wondered what would be the effect, if Vajra's outward appearance were in harmony with his mental perfection. The saint who had reduced his natural splendour in order not to cause any disturbance, was aware of the thoughts of the people; assuming therefore his true form, he appeared seated on a beautiful lotus; but after having produced a great sensation, he prudently resumed a more humble appearance. Thus the king and all the people came to know of Vajra's magical powers (280—291).

Dhana then addressed Vajra and offered him his daughter, at the same time promising him great riches as Rukmiṇī's dowry. Vajra, however, smilingly declined the offer, but he advised the noble girl to become a nun. Rukmiṇī of course did as she was bidden, and many besides her were awakened to the knowledge of truth (292—306).

Vajra, who possessed the Padânuṣṛiti Vidyâ since his very birth, extracted from the Mahâparijñâ Adhyayana of the Âchârânga Sûtra the Âkâśagâminî Vidyâ³ which enabled him to go through

³ Above XII, 160, we are told that the gods gave to Vajra the Âkâśgâminî Vidyâ, while in this place he gets it himself from the Âchârânga. We are

the air wherever he listed ; but he resolved to keep the knowledge of it to himself (307—310).

Once when Vajra travelled in Northern India a dreadful famine caused incredible distress ; the people were starving, the country swarmed with famished vagabonds, and the monks could scarcely obtain any alms. As the Sangha implored Vajra to save the faithful, he produced by magic a very large carpet on which he bade all monks stand. The carpet flew up in the air with the Sangha assembled on it.¹ At that moment Datta, a layman, who had been Vajra's host, cried to be taken with the rest, tearing out his hair, so that he might be regarded as a monk. Vajra, out of consideration for the man's religious zeal, made him ascend the magical carpet, which then pursued its journey, while the gods and genii of the upper regions hastened to worship the saint. At last the carpet landed the travellers in the town Puri (311—334).

The king of that town was a Buddhist, and so were part of the inhabitants, while the majority of them were Jainas. As the two rival sects were continually competing with each other, the Jainas, being richer than their rivals, bought up all flowers so that the Buddhist could get none to offer in their temples. But the Buddhists induced the king to issue a strict order that no flowers should be sold to the Jainas. In this calamity the latter entreated Vajra to help them ; for the Paryuṣaṇāparvan was drawing near, when the laity used to worship the images of the Arhats with flowers (335—350).

Promising his aid, Vajra went through the air to the town of Maheśvara, and entering the park of Hutāsana he met the gardener Taḍit who was a friend of his. Feeling greatly honoured by Vajra's visit, the gardener inquired with what he could serve him, and being told that flowers were wanted, he promised

not explicitly told what the Padānusṛiti is. But I make no doubt that the word is a wrong translation from Prākṛit. For payānusārī may be padānūsārīn or padānūsārīn (cf. jātsara=jātismara). Vajra remembered every word that he had heard of XII, 161.

¹ A flying carpet is found in Syrische Märchen by Prym and Sorin, p. 79 of the translation. (TAWNEY.)

twenty lakhs of flowers. Vajra ordered him to have them ready against his return, and then flew through the air to the Himālaya, and thence to the Padmahrada, the residence of Śrīdevī. There he met the goddess who held in her hand a lotus to worship the gods with, but she gladly gave it to Vajra when he asked for it (361—374).

Returning to Hutāśana's park he produced by magic a divine car, in which he placed the lotus given by Śrī, and round it the twenty lakhs of flowers brought together by his friend Taḍit. Accompanied by the Jṛimbhaka gods in their cars, whom he had called up to attend him on his journey through the air, he travelled towards Purī. When he and his train were just above the town, the Buddhists believed that the gods descended from heaven to worship the Buddha images. But great was their disappointment when the celestial train landed in a Jaina temple. Never has the Parshuṇāparvan been celebrated with such splendour as then at Purī. The miracles just related induced the king and his subjects to embrace the Jaina faith (375—388).

CANTO THE THIRTEENTH.

¹In Daśapura, the capital of king Audrāyana, lived a Brāhman Somadeva with his wife Rudrasomā who professed the Jaina religion. They had two good sons, Āryarakshita and Phalgarakshita, whom their father taught everything he could teach. To continue his studies Āryarakshita went to Pāṭaliputra, where he acquired a thorough knowledge of the fourteen sciences. When he returned to Daśapura, the king put him on an elephant and thus brought him into the town. All his relations were very proud of him and loaded him with presents (1—14). He had, however, not yet seen his mother, whom he believed to be in a transport of joy at the success and honour which he had won through his learning. Attired in his best clothes, with brilliant ornaments laid out on his body, he paid his mother a visit; but she returned his filial greeting in rather a distant way, as if he

¹ See Appendix, p. 21 ff. The same in the Chūrṇi and Tīkā of the Āvaśyaka Nirukti.

had been an ordinary visitor, and not her darling son who had returned as a famous scholar. For, she said, all his learning would not save his soul. Why should she rejoice? If he would please her, he should study the *Drishṭivāda*. But he must first become a Jaina, because only the *Sramaṇas* knew the *Drishṭivāda*. *Āryarakshita*, whom the very name *Drishṭivāda* struck as something good, asked where he could find a teacher of it. His mother replied that in their sugar plantation stayed one, called *Tosaliputra*, who would teach him the *Drishṭivāda*. To him he promised to go the first thing in the morning, and during the whole night he could think of nothing but the *Drishṭivāda* (15—40).

At dawn *Āryarakshita* set out on his journey, and met a friend of his father who had come to present him with nine stalks of sugarcane and part of a tenth. The man was greatly rejoiced when he recognised *Āryarakshita*, and offered his present. But the scholar sent him on to his mother's, and bade him to deliver the present to her and to tell her what had happened. His mother thought, when she heard of her son's meeting, that this augured well, and she guessed from the number of the sugarcanes that her son would learn nine *Pūrvas* and part of the tenth. Similar were *Āryarakshita*'s forebodings while he pursued his walk (40—54).

Arrived at the *munis'* residence, *Āryarakshita* waited till a *Srāvaka*, called *Daḍḍhara*, came and entered before him. Unacquainted with the forms which the *Srāvakas* observed in coming to their *gurus*, he watched the man as he thrice made the *Naishedhikī*, uttered the *Airyāpathikā*, and bowing to the *Āchāryas* and *Sādhus* sat down, and imitated him in everything. But, as he omitted to greet *Daḍḍhara* also, the *Āchārya* became at once aware that he had to deal with a proselyte. Learning on enquiry that he was the renowned *Āryarakshita*, and that he was desirous of learning the *Drishṭivāda*, the *Āchārya* promised to be his teacher on condition that he should enter the order. *Āryarakshita* was willing to do so at once, but he induced the monks to remove their residence; for he was afraid that the king and the people would importune him to leave the order. This was the first case

that the Jainas were guilty of seducing disciples of other sects. Âryarakshita became a pious monk, and he readily acquired all knowledge that his Âchârya possessed (55—85). But when he was told that Vajra in Purî knew more of the Drishṭivâda than his teacher, he resolved to join Vajra. On his journey he met, in Ujjayinî, Vajra's old teacher Bhadrâgupta, who gave him a most cordial reception, and even put himself under his spiritual guidance during the penances which were to end his earthly career. Bhadrâgupta moreover advised him never to stay together with Vajra under the same roof; for if he did, he would of a certainty soon follow Vajra in death (85—93).

When his presence in Purî was no longer required after Bhadrâgupta's decease, he went on to Puri, where he put up for the night outside the town. In the very same night Vajra had a dream, that his alms bowl filled with milk was nearly emptied by a stranger, only a small rest of milk being left. From this dream he foretold the monks that some one already much advanced in the Pûrvas would become his disciple, to whom he would deliver his knowledge of the Pûrvas except a small part of it. In the morning Âryarakshita waited on Vajra, who knew his name when he heard that he was Tosaliṣputra's disciple. He objected, however, to his staying separate from him because a teacher should instruct only such pupils who live with him. But when Âryarakshita told him that he had acted on Bhadrâgupta's advice, he consented to teach him. Then Âryarakshita began his studies and in a short time had mastered nine Pûrvas. It was when he learned the *yamakas* of the tenth Pûrva, that the course of his studies was interrupted (94—109). For about this time a letter from Âryarakshita's parents arrived which entreated him to return. Still he remained with his teacher, because he desired to complete his studies first. The fond parents then sent their younger son Phalgurakshita who urged their request with no better success at first. When he said that their relations waited only for him to take *dîkshâ*, Âryarakshita bade his brother to prove the truth of his assertion by becoming a monk himself. This Phalgurakshita did, but he still insisted upon his brother's going home. His repeated entreaties had the effect that Ârya-

rakshita, in spite of Vajra's admonition to complete his studies, could not overcome his longing to obey his parents. Vajra at last permitted him to go, because his intuition told him that he should soon die, and with him the knowledge of the complete tenth Pūrva. So Āryarakshita returned to Daśapura where he converted the king and induced his parents and many of his relations to enter the order (110—141).

Once when Vajra wandered about in the Deccan, he had an attack of dysentery. To cure it he sent a monk to get some dried ginger, which he put behind his ear that he might eat it after dinner; but he forgot it completely, till it fell on the ground when he prepared for rest. His forgetfulness alarmed him in such a degree that he thought the time had come to put an end to his earthly career. A dreadful famine having set in about this time, he foretold his disciple Vajrasena that the famine would cease on the instant that alms costing a lakh should be presented to Vajrasena. He then separated from him and lived with his train of monks on the *vidyāpīṇḍa*. As such a life was hardly to be endured, the monks preferred to put an end to it, and went together with Vajra towards some hill. One novice who persisted in following them, was left behind in a village under some pretext. Not to incur the *guru's* displeasure, he remained at the foot of the hill, and soon died from exhaustion and exposure to the scorching sun, upon which he was instantly born as a god. The gods themselves descended from heaven to pay honour to his earthly remains. The monks on the hill, astonished at the sudden appearance of the gods, learned from Vajra what had occasioned it. Ashamed that a mere boy should have shown more pluck than themselves, old men though they were, the monks made up their mind to follow his example. In vain an heretical deity tried to change their resolution by offering them a repast. They refused it and went to some other hill whose tutelary deity respectfully bade them welcome. Together with Vajra they ended there their life by self-starvation, observing which Indra appeared in a car and drove it round the hill. Up to the present day the hill is called after the event just related Rathāvarṭta.

¹ Compare Rishimaṇḍalastotra, vv. 206—208, Appendix, p. 34.

With Vajra died out the knowledge of the complete tenth Pûrva, and the fourth *samphanana* came to its end (153—179).

Once Vajrasena¹ arrived in Sopâra. The king of that town was Jitaśatru, and his wife was Dharaṇī. In the same town lived a rich Jaina, Jinadatta, with his pious wife Īśvarī. At that time food had become so scarce that it could not be had for money. Īśvarī therefore persuaded her relations rather to eat poisoned food than to stand the miseries of the famine any longer. Accordingly she prepared a dish of cooked rice which she had bought for a lakh. She was just about to put the poison in it, when Vajrasena chanced to come and begged alms. Īśvarī, thinking it a highly meritorious act, gave the food to Vajra, telling how she had come by it, and what she had intended to do. Vajrasena then foretold her that on the next morning the famine would come to an end; and he related what Vajra had told him. And so it happened. For on the morning of the following day a caravan arrived and brought plenty of food. Rejoicing over their deliverance from starvation, Jinadatta, his wife and sons worshipped in the temples and gave alms to the poor; and on a subsequent day they took the vows under Vajrasena (180—200).

From Vajra are derived all the divisions of the church which exist at the present time (201—203).

ADDENDUM:—*Note to page 31 of the Introduction, to the story of the "The queen and her new lover."*

This incident is found in the Chulladhanuggahajāṭaka, on page 222 of the IIIrd Vol. of Fausbøll's edition of the Jātakas. The Chulladhanuggaha, after killing with arrows an elephant and 49 robbers, is, owing to his wife's treachery, killed by the chief of the robbers. The chief of the robbers deserts her, as in the text. Then Sakka assumes the form of a jackal with a piece of flesh, and Mātali by his orders assumes the form of a fish, and Panchasikha, of a hawk. Precisely the same drama is enacted as in the Jaina form of the story, with the result that the woman becomes ashamed and repents.

The incident is also found in a slightly altered form in the Avadānas, translated from Chinese originals by Stanislas Julien (Vol. II, p. 11). There was once a woman rich in gold and silver who was in love with a man. She followed him with her riches, and the two arrived on the bank of a rapid

¹ Compare Rishimaṇḍalastotra, v. 209, Appendix, p. 34.

river. The man took her things, and deserted her, as in the Jaina story. Then she saw a "renard sauvage" who had caught a hawk, and had let it go to catch a fish in the river. He lost both. The woman said to the fox, "You must be very stupid; your wish to get both things has caused you to lose both." The fox answered "I admit that I have been stupid, but your stupidity far exceeds mine."

This story is said to be an extract from the *Encyclopædia Fa-Youen-tchu-lin*. (TAWNEY.)

END OF THE CONTENTS OF THE PARISHIṢṬAPARVAN.

INDEX OF NAMES.

(The figures refer to the pages of the Introduction.)

Achalapura 72	Ṛishabhadatta II 20, 21
Annikā 43	Ḓnikā 51
Annikāputra 42, 43, 44, 45	Airyāpathikā 79
Andhra 69	Audrāyana 78
Avantisukumāla 70, 71	Kanakamālā 21
Avanti 45, 46, 70, 71, 74	Kanakavati 21
Asokaśrī 63, 64	Kanakaśrī 21
Ashtāpada (hill) 72	Kanakasenā 21, 32, 33
Ākāśagāminī (spell) 74, 76	Kanyā (river) 72
Āchārāṅgasūtra 66, 76	Kapila 47
Ādikalpa 19	Kamalavati 35
Āryarakshita 78-81	Kalpaka 47-50
Āryavat 17	Kālyayana (gotra) 39
Āryasamita 71-73,	Kāmapatākā 35
Indra 70, 81	Kāmasamriddha 19
Īśvari 82	Kāśyapagotra 38
Ujjayini 63, 64, 68, 69, 75, 80	Kuṇāla 63, 64, 69
Udāyin 42, 45, 46	Kubera 20
Upakoshā 52	Kuberadatta 21, 23, 24
Ṛishabha <i>alias</i> Ṛishabhadatta	Kuberadattā 23, 24
20	Kuberasena 21
Ṛishabhadatta I 17	Kuberasenā 23, 24

- Kûṇikā 38, 42
 Koshā 50, 52-55
 Kauśāmbī 68
 Kshitipratishṭha 31, 35
 Gaganavallabha 31
 Gangā or Ganges 26, 42, 43, 45, 49, 51
 Gajendrapada (tirtha) 70
 Gāṅgilā 24, 25
 Guṇaśīla 13
 Guptamati 17
 Golla (district) 55
 Gautamasvāmin 72
 Chaṭṭa 36, 37
 Chanaka 55
 Chaṇin 55
 Chaneśvari 55
 Chandragupta 56-62
 Champā 38, 40, 42
 Chāṇakya 55-63
 Chāṇḍāla 31, 32
 Jambū 13, 17, 20-27, 31-35, 37-39
 Jambū (tree) 20
 Jambūdvīpa 17, 20, 69 °pati 17
 Jayapura 21
 Jayaśrī 21, 36
 Jayasiṃha 43
 Jayasenā 21
 Jitaśatru I 33
 Jitaśatru II 35
 Jitaśatru III 82
 Jinadatta 82
 Jinadāsa I 17
 Jinadāsa II 30
 Jinadāsa III 33, 34
 Jivantasvāmin 68, 70
 Jṛimbhaka (gods) 74, 78
 Daḍḍhara 79
 Taḍit 77, 78
 Tāpasa 73
 Tāmralipti 24
 Tumbavana 71
 Tosaliṣutra 79, 80
 Datta 77
 Daśapura 75, 78, 81
 Daśapūrvin 41
 Daśarṇabhadrā 70
 Daśavaikālikā sūtra 41, 66
 Durgilā 27-29
 Durdharā 62
 Drishṭivāda 65, 79, 80
 Devadatta I 27-30
 Devadatta II 42 43
 Devadinna 27, 28
 Dramila 69
 Dhana 75, 76
 Dhanagiri 71-73
 Dhanadeva 66, 67
 Dhanapāla 71
 Dhanaśrī 21
 Dhaneśvari 66
 Dhariṇī I 14
 Dhariṇī II 20, 21
 Dhariṇī III 82
 Nanda 46-51, 56, 58, 59
 Nabhaḥsenā 21
 Narmadā 26
 Nalinigulma 70, 71
 Nalinigulma adhyayana 70
 Nāgadatta 18
 Nāgaśarman 36
 Nāgaśrī 36, 37
 Nāgilā 18, 19
 Nūpurapaṇḍita 29

- Nepāla 54, 65
 Naishedhikī 79
 Patana misprint for Potana
 Padānusṛiti (spell) 75
 Padmaratha 19
 Padmaśrī 21, 26
 Padmasenā 21, 27
 Padmahrada 78
 Padmāvati 21
 Parvataka 58, 59
 Parvamitra 35, 36,
 Pātāliputra 42, 45-47, 56, 57,
 59, 64, 65, 67, 75, 76, 78
 Puṇḍarikādhyayana 72
 Puṇḍarīkiṇī (town) 19
 Pūrī 77, 78, 80
 Pushkalāvati (district), 19
 Pushpaketu 43
 Pushpachûla 43
 Pushpachûlâ 43, 44
 Pushpabhadra (town) 43
 Pushpavati 43
 Pūrṇā (river) 72
 Potana (town) 14-17
 Praṇāmamitra 35, 36
 Prabhava 21—24, 38—40
 Prabhu 21
 Prayāga 45
 Prasannachandra 13—17, 20
 Priyasamudra 20
 Phalgurakshita 78, 80
 Baka 25
 Bahulâ 24
 Bindusâra 62, 63
 Buddhi 33
 Brahmadvîpa 73
 Brahmadvîpika monks 73
 Bhadrāgupta 75, 80
 Bhadrabâhu 41, 42, 65, 66
 Bhadrâ 70, 71
 Bhavadatta 17—19
 Bhavadeva 17—19
 Bhâvanâ 66
 Bhûtadattâ 51
 Bhûtâ 51
 Bhola, °ka (a Yaksha) 33
 Magadha 13, 17
 Maṇaka 40, 41
 Mathurâ I 23, 42, 43
 Mathurâ II 42, 43
 Mahâkâla 71
 Mahâgiri, Ârya° 67, 68, 70
 Mahâparijñâ adhyayana 76
 Mahâvîra 13, 14, 17, 20, 39, 59
 Maheśvara's town 77
 Maheśvaradatta 24, 25
 Megharatha 31, 32
 Meru 19
 Maurya 64
 Yakshadattâ 51
 Yakshâ 51
 Yakshâryâ 67
 Yamunâ 23
 Yaśodharâ 19
 Yaśobhadra 41
 Yaśomitra 20
 Ratikalpa 66
 Rathâvartta (hill) 81
 Ramaṇîya town 36
 Râjagriha 13, 17, 20, 21, 27, 39, 42
 Râshtrakûta 17
 Rukmiṇî 75, 76
 Rudrasomâ 78
 Reṇâ 51

- Revatî 17
 Revatî (demons) 47
 Lalita 37
 Lalitāṅga 37, 38
 Vajra 72—78, 80—82
 Vajradatta 19
 Vajrasena 81, 82
 Vajrasvāmin 71, 75
 Vatsa (gotra) 39
 Vanamālā 19
 Vararuchi 50, 51, 52
 Valkalachîrin 14—17
 Vasantapura 31, 33, 37
 Vasupālita 21
 Vasubhūti 67, 68
 Vasuṣeṇa 21
 Vāsukî 18
 Vichitracharyā 66
 Videha 19
 Vidyunmālin I 17, 20, 21
 Vidyunmālin II 31, 32
 Vinayaśrî 21
 Vindhya (hill) 26, 32
 Vindhya (king) 21
 Vimukti 66
 Vitāsoka 19
 Vīramatî 21
 Veṇā 51
 Vaikriya (spell) 74
 Vaitāḍhya (hill) 31
 Vaibhāra 20, 30, 42
 Vaisramāṇa Sāmānika 72
 Vyantara 30, 31
 Śakataḷa 50, 51
 Śakra Sāmānika 19
 Śatāyudha 37
 Śayyambhava 39, 40, 41
 Śarachchhrî 64
 Śâligrāma 32
 Śiprā 71
 Śiva 19, 20
 Śobhana 28
 Śauryanagara 23
 Śramaṇadatta 21
 Śrāvastî 66
 Śrî (devî) 78
 Śrîyaka 50—52, 65
 Śrîṣeṇa 21
 Śrutakevalin 41
 Śreṇika 13, 14, 17, 20
 Saṃdhīraṇa 43
 Samudra I 20
 Samudra II 24
 Samudradatta 21
 Samudrapriya I 21
 Samudrapriya II 37
 Samudraśrî 21, 25
 Samprati 64, 68, 69, 70
 Sambhūtavijaya 41, 52—54
 Sahamitra 35, 36
 Sâgara 20
 Sâgaradatta 19, 21
 Simhagiri 71, 72, 75
 Siddha 20
 Siddhi 33
 Simandharasvāmin 66
 Sugrāman 17
 Sudharman 20, 21, 38, 39
 Sunandā 71—73
 Subandhu 62, 63
 Susîman 25
 Susthita I 10, 32
 Susthita II 60
 Suhastin, Ārya° 67—71

Sopâra 82	Sollaka 34
Somachandra 14, 16	Saudharmakalpa 19
Somadatta I 35	Sthûlabhadra 50, 52—55, 65—67,
Somadatta II 35, 36	70.
Somadeva 78	Himavatkûta 58
Somaśrî I 35	Himâlaya 78
Somaśrî II 36	Hutâśana's park 77

My edition of the Text is based on the following MSS.

A, a fairly good MS. in my possession, bought in Râjputânâ; no date, but not modern, 77 folios, 15 lines.

B, a modern MS. of nearly no value, in the Berlin collection. In the latter part of my work I have used this MS. only to settle doubtful readings.

C, a good MS. in the Deccan College (collection of 1872-73). Samvat 1648, 117 folios, 13 lines.

D, a good MS. originally in Professor Bühler's possession. It has been corrected, and contains marginal glosses; the separation of words is usually indicated, 84 folios, 15 lines; no date, but not modern.

My thanks are due besides to the scholars mentioned in the course of this Preface, to the Director of Public Instruction, Bombay, and the Chief Librarian of the Royal Library in Berlin, who have liberally complied with my applications for the loan of manuscripts.

Bonn, May, 1891.

HERMANN JACOBI.

V
V
V
V
V
V
V
V
V
V
V

Va
Ve
Va
Va
Va
Va
Vy
Sak
Sak
S'atā
Say

CORRIGENDA.

- I. 23a for °द्योतेन read °द्योतेन
 24c join मध्येसुधर्मं
 48 for शान्तरसं read शान्तं रसं
 59 „ °साक्षेत्तु „ °साक्षेत्तु
 140 „ °वृत्त्यानुजीवति „ °वृत्त्या नु जीवति
 152 „ स्पशं° „ स्पशं°
 191d „ °वज्रे „ वज्रे
 214a „ वध्वा „ वध्वा
 217a „ वधूभिः „ वधूभिः
 220d „ जीवानु° „ जीवानु°
 236b „ पांशु° „ पांशु°
 237cd join °शुश्रूषासुखं
 252d for °सुज्वलम् read सुज्वलम्
 265c „ तत्कि° „ तत्कि°
 321d join सत्यंकार°
 328a for ऽसुष्यो read ऽसुष्य
 339c divide मा भू°
 after 420 for जुग्मम् read युग्मम्
 440a „ पिता° „ पित
 II. after 33 „ कलापकं „ कलापकं
 43a „ °तुक्ता „ °त्यक्ता
 92a „ अत्रा° „ अत्रा°
 138c „ °वसनाः „ °वसनः
 143d „ मूर्ध्न्य „ मूर्ध्न्य°
 166b divide °विन्ध्याद्रि पत्तनम्
 182c for अक्षस्त्राप° read अक्षस्त्राप°
 203d „ गरीयसं „ गरीयांसं
 210d „ °डिरे „ °चिरे
 262c „ मञ्जूष° „ मञ्जूषा°
 322b „ पुसा पेरण „ पुंसापरेण
 323a „ रदस्याश्च „ रदःस्याश्च
 381d & 384d „ वार्ध° „ वार्ध°
 394d „ °विष्टं „ विष्टं
 445c join नूपुरपण्डिता°
 538c for अलगद्दिल्ली° read अलगद्दु ग्रहिल्ली°

III.	50c	for निमा०	read ०निर्मा०
	67c	„ ससारा०	„ संसार
	131d	„ ०चष्टिवत्	„ चष्टिवत्
	231a	„ वास्तव्य०	„ वास्तव्यः
	235a	„ कुषिति	„ कुर्विति
	287b	„ ०पदक्षी०	„ ०पदक्षे०

IV. 9c divide दृष्ट्वा चान्धं

22a for ०स्फुटिक० read ०स्फटिक०

VI. 30 note „ ०पन० „ ०पनः

68d „ ०दुःखिता „ ०दुःखिता

106b join तदापत्या०

VII. 21c for ०भूयस्त्व read ०भूयस्त्वे

23a „ ०न्नित्यं „ न्नित्यं

VIII. 8d „ वभूव (reading of C) „ मनोभू

24b „ पठन्ति० „ पठन्तौ०

31b „ ०ह्रिंषा „ ०ह्रिंषा

57b „ शिरच्छि० „ शिरच्छि०

71d „ विममर्षेति „ विममर्षेति

204 place the word युग्मं after verse 205.

212a for कि read किं

415ab join मिथ्यादक्पाषण्डि०

463d for ०हन read ०हन

IX. 90b „ ०हम् „ ०हम्

X. 15a „ प्रति० „ पति०

XI. 60a „ स्वर्गः „ स्वर्गः

66d „ सङ्क्षेपान्यचवत्सरे „ सङ्क्षेपान्यच वत्सरे and dele note.

70d „ ०ङ्गुष्ठः „ ०ङ्गुष्ठः

110c „ तला० „ तैला०

172c „ तस्यो० „ तस्यो०

XII. 47d „ ०भावत „ ०भाषत

69b „ ०विषयश्री० „ विषये श्री०

112c „ भक्षानि „ भक्षणि

114c „ तदस्थव „ तदस्थेव

199d „ ऽप्युद्योत० „ ऽप्युद्योत०

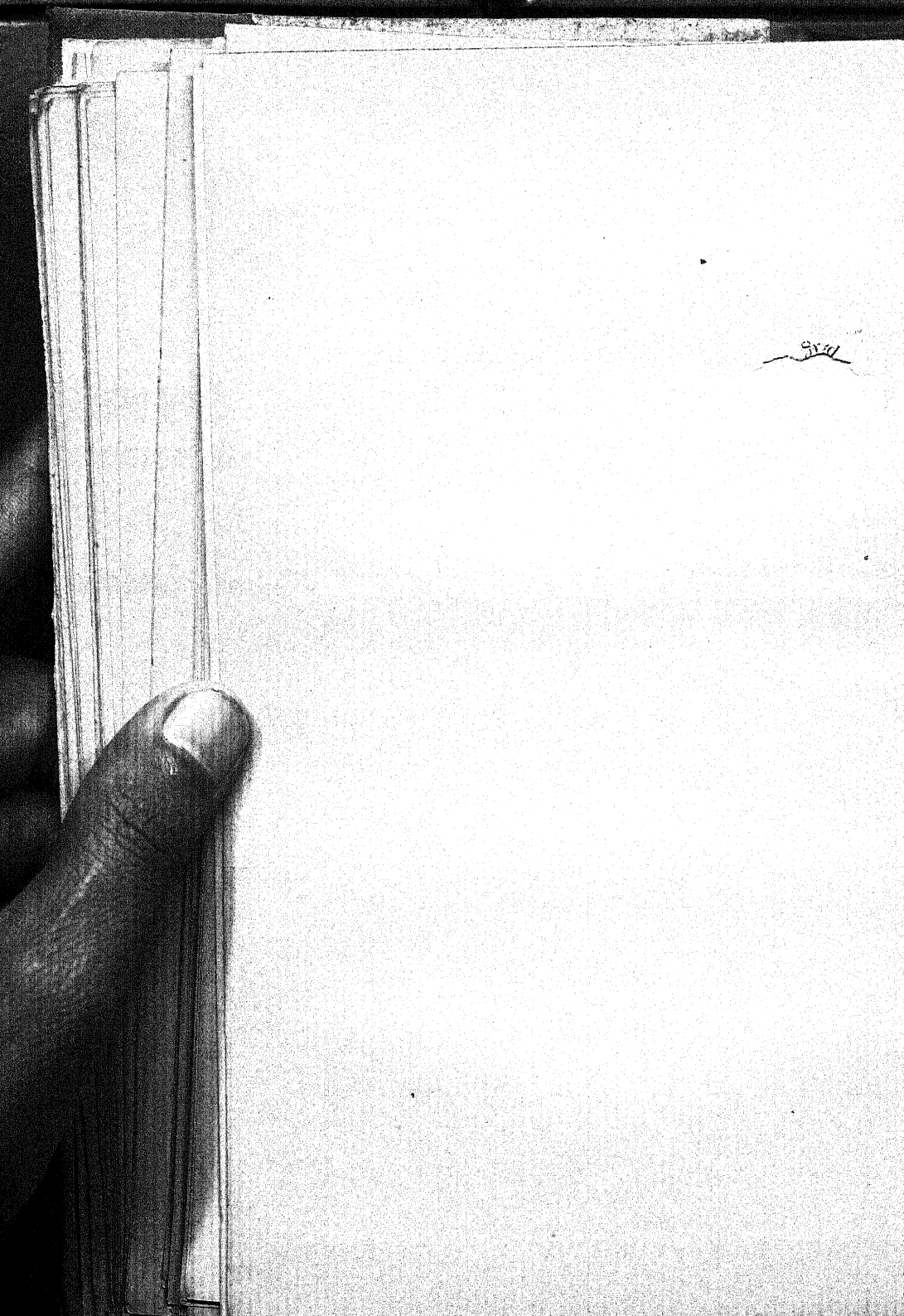
214d divide सौम्य शासनदेवताः

285c for सलाप read संलापं

308c for	विद्योदधे	read	विद्योदधे
314a „	संवहरे	„	संवत्रिरे
318b „	धामेषु	„	धामसु
338b „	०दतु०	„	०दातु०

In the Appendices Professor Leumann suggests the following corrections :

- case 2 line 1 after नगरमासौ add तस्स वत्थंमि खीणं चण्णपुरं निविट्ठं
 „ 21 note, ~~delete the words~~ down to दसपुरं गच्छो
 „ 22 line 12 add with B मा before तुब्भे
 „ 22 „ 13 read रत्तिं । वितियदिवसे
 „ 22 „ 15 divide स हिज्जो (= छसु)
 „ 25 „ 5 read अणेषु ।
 „ 27 „ 5 read अत्रे वंदेहिंति ममं ।

STHAVIRĀVALĪCHARITA

OR

PARISĪSHTAPARVAN

BEING

AN APPENDIX OF THE

TRISHASHTIS'ALĀKAPURUSHACHARITA

BY

HEMACHANDRA

EDITED BY

HERMANN JACOBI, PH. D.

PROFESSOR OF SANSKRIT AND COMPARATIVE PHILOLOGY IN THE ACADEMY
OF MÜNSTER, WESTPHALIA.

जैसिण
नस्य पमा
खचरण

A :

PUBLISHED BY THE ASIATIC SOCIETY, NO. 57 PARK STREET.

1883.

CALCUTTA:

PRINTED BY J. W. THOMAS, BAPTIST MISSION PRESS.

1883.

CANTO I

श्रीमते वीरनाथाय सनाथायाद्भुतश्रिया ।
 महानन्दसरोराजमरालाचार्यते नमः ॥१॥
 सर्वेषां वेधसामाद्यमादिसं परमेष्ठिनाम् ।
 देवाधिदेवं सर्वज्ञं श्रीवीरं प्रणिदधहे ॥२॥
 कल्याणपादपारामं श्रुतगङ्गाहिमाचलम् ।
 विश्वाम्भोजरविं देवं वन्दे श्रीज्ञातनन्दनम् ॥३॥
 पालु वः श्रीमहावीरस्वामिना देशनागिरः ।
 भव्यानामान्तरमलप्रचालनजलोपमाः ॥४॥
 त्रिषष्टिशलाकापुंसां दशपूर्वीं विनिर्मिता ।
 इदानीं तु परिशिष्टपर्वास्माभिः प्रतन्यते ॥५॥
 अत्र च जम्बूस्वाम्यादिष्वविराणां कथोच्यते ।
 विश्वस्य कण्ठालङ्कारकृते हारावली शुभा ॥६॥
 अथैव जम्बूद्वीपस्य भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।
 देशो ऽस्ति मगधाभिख्यो वसुधामुखमण्डनम् ॥७॥
 तस्मिन् पमा गोष्ठा ग्रामाश्च पुरसन्निभाः ।
 पुराणि खचरपुरप्रायाण्डभुतया श्रिया ॥८॥
 अथेकवारमुक्तानि लूनान्यपि हि कर्षकैः ।

तत्र धान्यानि दूर्वावप्यरोहन्ति मुज्जमुज्जः ॥९॥
 निरामया निरातङ्काः सन्तुष्टाः परमायुषः ।
 वसन्ति तत्र सुषमाकालजाता इव प्रजाः ॥१०॥
 सदा प्रस्रवशालिन्यः कुण्डोभ्रमस्तत्र सुव्रताः ।
 अहर्निशं कामदोह्या गावः कामगवीनिभाः ॥११॥
 सर्वत्रायुर्वरैवोर्वी काले वर्षति वारिदः ।
 धर्मकर्मरतो लोकस्तत्र धर्मैकसद्मनि ॥१२॥
 याम्यस्य भरतार्धस्य सर्वस्वनिधिभूरिव ।
 श्रियः क्रीडागृहं राजगृहं तत्रास्ति पत्तनम् ॥१३॥
 तत्र चैत्येषु सौवर्णध्वजकुम्भमरीचयः ।
 प्रावृथासीनमेघानां तडित्सापत्यमियुति ॥१४॥
 तत्र चन्द्राश्रवासौकःसंक्रान्तः शशमृन्निशि ।
 धत्ते कस्तूरिकापूर्णमुक्तराजतपात्रताम् ॥१५॥
 प्राकारः सुन्दराकारस्तत्र राजति काञ्चनः ।
 अर्हत्समवसरणादेकः कृत इवामरैः ॥१६॥
 दीर्घिकासलिलं तत्र मिलद्भिः पार्श्वधोर्द्वयोः ।
 आभाति रत्नसोपानमयूखैर्बद्धसेलिव ॥१७॥
 तत्र चैकातपत्रार्हद्गर्भे हर्म्येषु बालिक
 नित्यमध्यापयन्त्यर्हत्सुतीः क्रीडाशुका ॥१८॥

10 c A B C D सुषमाकालजाता । 11 a D प्रस्रव । 12 A B ०प्युर्वरेवो
 C युर्वरा चोर्वी । 13 a D याम्यस्य, c D श्रियं । 14 c D प्रावृत्त,
 d A मित्रि, D सापन्नमिज्जति । 15 b D संजातशशि, c A चूर्षपूर्ण ।
 16 d B देकीकृत । 17 d A बद्धसोपानतः । 18 c C ध्यापयत्य ।

शिरोदेशपरिसृंशि तत्रोच्चैर्जिनसङ्गनाम् ।
 खणकुम्भाविभक्तश्रीण्डुन्याभान्ति रात्रिषु ॥१८॥
 तत्र राजतसौवर्णैः प्राकारः कपिशोषकैः ।
 भाति चन्द्रांशुमद्विम्बैर्मर्त्योत्तर इवाचलः ॥२०॥
 तत्र वासगृहे सुष्ठूपगन्धाधिवासितः ।
 प्रेषानिव लग्नङ्गे खेचरीणां मुदे ऽनिलः ॥२१॥
 श्रेणीकृतयशास्तत्र श्रेणिको ऽभून्महीपतिः ।
 नेतेव दक्षिणः क्षोणीं लक्ष्मीं चावर्जयन् गुणैः ॥२२॥
 सम्यक्तरत्नोद्योतेन हृदि तस्य प्रसर्पता ।
 मिथ्यात्वतिमिरस्यावकाशो नाभून्मनागपि ॥२३॥
 कर्णपेया सुधेवान्या द्युसदां ददती मुदम् ।
 मध्ये सुधर्मं तत्कीर्तिरप्सरोभिरगीयत ॥२४॥
 केन्द्रे दृष्टग्रह इव तस्मिन्प्रातीष्यवर्तिनि ।
 अनर्थं कलयामासुः परितः परिपन्थिनः ॥२५॥
 अखण्डशासने राज्ञि तस्मिन्नाखण्डलोपमे ।
 एकातपत्रैवाभूद्भूद्यैरिवैकनिशाकरा ॥२६॥
 औदार्यधैर्यगाम्भीर्यशौर्यप्रभृतयो गुणाः ।
 सामुद्रलक्षणानीव जन्मतस्तस्य जज्ञिरे ॥२७॥
 विदधानस्य वसुधामेकच्छत्रां महौजसः ।
 तस्याज्ञा वज्रिणो वज्रमिव नास्त्वलि केनचित् ॥२८॥

20 a A तत्रा । 22 c A C pr. m. तेनेव, A B C तेवेव, D pr. m.
 दक्षिण, d D चावर्जयन् गुणैः । 24 b A मुदा, c A सुकर्म । 26 d D
 निशाकरः ।

एकदा तत्पुत्राभ्यर्णे चैत्ये गुणशिलाङ्गये ।
 सुरासुरपरीवारः श्रीवीरः समवासरत् ॥२८॥
 रूप्यस्वर्णमणिमयैः प्राकारैर्भूषितं त्रिभिः ।
 चक्रुः समवसरणं तत्प्रदेशे तदामराः ॥३०॥
 अशोकवृक्षस्तस्यान्तर्विचक्रे व्यन्तरामरैः ।
 पल्लवैः पवनोद्भूतैर्भ्यजन्तूनिवाङ्गयन् ॥३१॥
 सुमेरुरिव पुंरूपो जात्यजाम्बूनदद्युतिः ।
 तस्मिन्समवसरणे पूर्वद्वाराविशद्दिभुः ॥३२॥
 अशोकाधःस्थिते देवच्छन्दे स्वामी यथाविधि ।
 सिंहासनमलञ्चक्रे राजहंस इवाम्बुजम् ॥३३॥
 निषसाद यथास्थानं सङ्गस्तत्र चतुर्विधः ।
 स्वाम्यथ्यमृतवृक्षाभां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥३४॥
 तद्देशवासिनस्त्वनं ज्ञवमाना मृगा इव ।
 स्वामिनं समवसृतमेत्य राज्ञे व्यजिज्ञपन् ॥३५॥
 राज्ञः पीतवतो नाथागमोदन्तामृतं तदा ।
 वपुः पनसफलवदुत्कण्टकमभून्मुदा ॥३६॥
 सिंहासनं पादुके च विहाय मगधाधिपः ।
 स्वामिनं मनसि कृत्यान्मङ्गून्यस्तमस्तकः ॥३७॥
 स्वाम्यागमनशंसिभ्यो भृपालः पारितोषिके ।
 हिरण्यमनृणीकारकारणं प्रचुरं ददौ ॥३८॥

31 c A B ० इतैः म०, C pr. m. ० तैर्से० । 32 a A पुंरूपो । d A
 चक्रि । 33 a B देवे, b A B विधिः । 34 c B वृक्षाभां, C ० वृक्षां ।
 37 A numbers 34 etc. 38 b A B पारितोषिकं ।

अर्हद्वन्दनयात्रार्हं सदशे श्वेतवाससी ।
 चीरोदलहरीव्यूते इव राजाय पर्यधात् ॥३८॥
 तदा च रत्नाभरणैरासुनैर्मुकुटादिभिः ।
 अनल्पैः कल्पशाखीव रेजे राजगृहेश्वरः ॥३९॥
 हस्त्यश्वादीनि यानानि राजद्वारे तदाज्ञया ।
 सञ्जीवितान्यढौकन्त द्राग् ज्ञातय इव श्रिया ॥४०॥
 कल्याणकारणं भद्रकुञ्जरं नृपकुञ्जरः ।
 अथारुरोह तेजस्वी पूर्वाचलमिवार्यमा ॥४१॥
 कुम्भिभिर्नवसिन्दूरारुणकुम्भैरनेकशः ।
 सन्ध्याभ्रविभ्रमकरैः परिवत्रे नृपद्विपः ॥४२॥
 गजघण्टाटण्टकारैः पूरयन्परितो ऽम्बरम् ।
 प्राचालीदचलानाथस्तौर्यनाथमनूत्सुकः ॥४३॥
 गजेन्द्रगर्जितैरश्वहेषितैरथ चीत्ततैः ।
 मिलद्भिरम्बरतले शब्दो ऽम्बरगुणो ऽभवत् ॥४४॥
 राज्ञो ऽय्यसैनिकौ च द्वावेकमेकाग्रमानसम् ।
 एकांछिणा तस्थिवांसमेकमूलमिवांछिपम् ॥४५॥
 सिद्धिचेचमिवाकृष्टुमुदञ्चितभुजद्वयम् ।
 आदर्श इव सूर्यो ऽपि निष्कम्पन्यस्तलोचनम् ॥४६॥

39 d D सहेसे । 40 b B ० सुगदा० । 41 d MSS द्राक्, A, D secunda
 manu श्रियः । 44 b A ऽश्वरं, c C नत्सुकः । 46 a B ये सैन्यकौ, d C
 मूलमेकमिवांछिपम् । 47 a C ० वाकृष्टुम्, D कष्टु ।

उङ्घ्रिन्नस्फोटकमिवार्कतापात्स्वेदबिन्दुभिः ।

शान्तरसं मूर्तमिव शान्तं ददृशतुर्मुनिम् ॥४८॥

त्रिभिर्विशेषकम् ।

तयोरेकतरो ऽवादीदहो मुनिमतङ्गजः ।

वन्दनीयो महात्मायं य एवं तप्यते तपः ॥४९॥

कस्तिष्ठेदेकपादेन कः पश्येदर्कमण्डलम् ।

मुहूर्तमप्येवमहो अहो दुष्करकारिता ॥५०॥

स्वर्गो वा यदि वा मोक्षो नास्य दूरे महात्मनः ।

भूयसा तपसा किं किं नासाध्यमपि साध्यते ॥५१॥

व्याजहार द्वितीयो ऽपि न जानासि वयस्य किम् ।

राजा प्रसन्नचन्द्रो ऽयं न धर्मो ऽस्य मुधा तपः ॥५२॥

अयं हि बालं तनयं न्यधाद्राज्ये स मन्त्रिभिः ।

प्रच्यावयिष्यते राज्यादामं फलमिव द्रुमात् ॥५३॥

अनेन हि निजं राज्यं रक्षणाय समर्पितम् ।

मार्जारानामिव क्षीरं तेषामेव दुरात्मनाम् ॥५४॥

तस्मिन्नुच्छेदिते बाले वंशो नास्त्यस्य सर्वथा ।

स्वपूर्वजन्मनां नाम नाशनादेष पातको ॥५५॥

प्रविब्रजिषुणानेन चास्य तत्त्वजिरे प्रियाः ।

न जाने का गतिस्तासामनाथानां भविष्यति ॥५६॥

48 a A स्फोटिक, D स्फोटक, d A B शान्तं, D शान्तं । 52 b A वयस्य किं । 53 a B बाल । 53 d, D द्रुमं । 55 b A नास्त्यस्य, c D सपूर्व ।

तद्वचोवात्यया कर्णकोटरेण प्रविष्टया ।
 प्रसन्नचन्द्रराजर्वः समाधिद्रुमज्यत ॥५७॥
 दध्यौ चैवं स राजर्षिरहो तेषां कुमन्त्रिणाम् ।
 सन्मानो यो मयाकारि स भस्मानि कृतं भुवम् ॥५८॥
 मत्सूनेः क्षौरकण्डस्य तैः शठैः पापकर्मभिः ।
 राज्यमाक्रेत्तुमारेभे धिक् तान्विश्वस्तघातकान् ॥५९॥
 तत्राहमभविष्यं चेत्तदा तेषां दुरात्मनाम् ।
 अकरिष्यं नवनवैर्निग्रहैरनुशासनम् ॥६०॥
 जीवितेनामुना किं मे तपसा भूयसापि किम् ।
 श्रुतिगोचरमायासीत्सूनुनोर्घत्यराभवः ॥६१॥
 एवं राजर्षिरारोहदुर्ध्यानमधिकाधिकम् ।
 आविष्टः क्रोधभृतेन आमण्यं व्यस्मरन्निजम् ॥६२॥
 सिंहावलोकनन्यायेनालीढः क्षत्रतेजसा ।
 प्रत्यक्षानिव सो ऽद्राक्षीत्तानमात्यान्सुतद्विषः ॥६३॥
 पूर्ववद्रणरङ्गैकसूत्रधारो ऽसिधारया ।
 मनसा खण्डशस्त्रो तान् रणे स्मरणानिव ॥६४॥
 केदनं भेदनं चान्यदपि दुःकर्म दारुणम् ।
 क्रोधान्धो मनसाकार्षीद्राजर्षिः किं न मन्त्रिणाम् ॥६५॥
 तत्र प्रदेशे च तदा राजा राजगृहेश्वरः ।
 आजगाम जिनोपश्रधर्मद्रुमविहंगमः ॥६६॥

58 d D तेषां, A कुमन्त्रिणां । 59 d B कृतं । 61 c A श्रुतं । 62 d D
 विश्वरनिजं । 63 a C लोकना, b B चात्र, c D प्रत्यक्षमिव । 64 d A
 स्मरणानिव । 66 c A आजगाम ।

उत्ततार मुनिं दृष्ट्वा कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ।
 भालं तिलकयम्भूमिरेणुना प्रणनाम च ॥६७॥
 उद्वाहमेकपादस्थं तं दृष्ट्वा तापनापरम् ।
 अमोदिष्टान्वमोदिष्ट चात्यर्थं पार्थिवाग्रणीः ॥६८॥
 प्रसन्नचन्द्रराजर्षेस्तपःसामर्थ्यमद्भुतम् ।
 चिन्तयन्नथ राजागाज्जगद्गुरुजिनान्तिके ॥६९॥
 प्रभुं प्रणम्य पञ्चाङ्गस्युष्टभूर्भुजां वरः ।
 निषसाद यथास्थानं पद्मकोशीकताञ्जलिः ॥७०॥
 समये ऽथ जगन्नाथं महीनाथशिरोमणिः ।
 नत्वापृच्छन्मुखद्वाररचितप्रच्छदाञ्जलः ॥७१॥
 ध्यानस्थः समये यत्र प्रसन्नर्षिर्मदैक्ष्यत ।
 तत्रैव चेद्विपद्येत तत्कामासादयेद्भक्तिम् ॥७२॥
 स्वाभ्याख्यातत्र समये कृतकालो ब्रजेनृपः ।
 प्रसन्नचन्द्रे राजर्षिः सप्तमौ नरकावनिम् ॥७३॥
 श्रमणोपासको राजा ऋजुधीरित्यचिन्तयत् ।
 अयुयतपसो ऽमुष्य गतिः केयं महामुनेः ॥७४॥
 नृपो भूयो ऽपि पप्रच्छ समये ऽस्मिन्महामुनिः ।
 स कालं यदि कुर्वीत कां लभेत ततो गतिम् ॥७५॥

67 d D प्रणुनाम । 69 b C सार्थ्यम, D सामर्थ्य । 70 d D कृताञ्जलि ।
 72 a A ध्यानस्थ, C ध्यानस्थ, b A B मयिच्छत, C क्षत, D क्ष्यत, d B
 साधये । 73 d B नरकावनी । 74 a A श्रमणो, B राज । 74 c
 D अयुयप । 75 d B A लभते ।

प्रभुः प्रोवाच हे राजन्स राजर्षिर्महातपाः ।
 सर्वार्थमिद्विगमनयोग्यः सम्प्रति वर्तते ॥७६॥
 राजा जगाद भगवन्किमियं व्याकृतिर्हिधा ।
 समाख्याहि ममाज्ञस्य सार्वज्ञी वाक्कुतो ऽन्यथा ॥७७॥
 स्वाम्याचख्यौ यदा राजन्राजर्षिर्वन्दितस्त्वया ।
 रौद्रध्यानी तदा सोऽभूच्छुक्लध्यानी तु सम्प्रति ॥७८॥
 स तदा नरकार्ही ऽभूद्रौद्रध्यानपरायणः ।
 सर्वार्थमिद्विगम्यस्तु शुक्लध्यानपरो ऽधुना ॥७९॥
 ज्ञानालोकार्कर्महन्तं पप्रच्छ श्रेणिकः पुनः ।
 रौद्रध्यानी कथमभूच्छुक्लध्यानी कथं च सः ॥८०॥
 स्वाम्यप्युवाच राजंस्त्वदग्रसैनिकवार्त्तया ।
 शुश्रावाभिभवं सूनोर्मन्त्रिभ्यः स्वेभ्य एव सः ॥८१॥
 सृष्टः सुतममत्वेन प्रसन्नो विस्मृतव्रतः ।
 मनसा योद्धुमारेभे तैः समं क्रूरमन्त्रिभिः ॥८२॥
 प्रत्यक्षैरिव तैः सार्धं युध्यमानो ऽधिकाधिकम् ।
 निष्ठितास्तः प्रसन्नो ऽभूदप्रसन्नमनाः क्रुधा ॥८३॥
 स सन्नद्धं स्वमज्ञासीदिति चाचिन्तयत्क्रुधा ।
 शिरस्त्रेणापि हन्येतान्सर्वं शस्त्रं हि दोषताम् ॥८४॥
 ततश्च शिरसि न्यास्यच्छिरस्कादित्तया करम् ।

76 c B गगनैः । 77 d C कु नान्यथा O pr. m. क् हिनान्यथा sec. m.
 A किमन्यथा, D वाक्हि नान्यथा । 80 a A D ज्ञान० । 82 a B दृष्टः ।
 83 c MSS निष्ठि०, d B मनः । 84 a A सन्नद्धस्वम, c A B C शिरस्त्रेणापि,
 D शिरस्त्रेणापि । 85 c B सृष्टमन्य तद्वत्तम० ।

तं लुब्धितं स्पृशन्नान्तव्रतमात्मानमस्मरत् ॥८५॥
 अचिन्तयच्च धिग्धिग्मां रौद्रध्यानानुबन्धिनम् ।
 किं तेन खनुना किं तैर्मन्त्रिभिर्निर्ममस्य मे ॥८६॥
 इति चिन्तयतस्तस्य विलीने मोहदुर्दिने ।
 विवेकभास्करः प्रादुरभूद्भूयो ऽपि भास्वरः ॥८७॥
 भक्त्या तत्रैव वन्दित्वा सो ऽस्नानये स्थितानिव ।
 आलोच्याथ प्रतिक्रम्य प्रशस्तं ध्यानमास्थितः ॥८८॥
 प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः शुभध्यानकृशानुना ।
 कर्मकलमुवोष द्वाग्दुर्ध्यानारण्यसम्भवम् ॥८९॥
 अणिकस्तस्य राजर्षेश्वरितेन सुगन्धिना ।
 वासितः श्रीमहावीरं धर्मवीरो व्यजिज्ञपत् ॥९०॥
 अपि बालं सुतं राज्ये विनिवेश्य विशां पतिः ।
 प्रसन्नचन्द्रे भगवन्प्रव्रज्यामाददे कथम् ॥९१॥
 अथाख्यङ्गवान्वाजन्नगरे पोतनाभिधे ।
 अभूत्सौम्यतया चन्द्रः सोमचन्द्रे महीपतिः ॥९२॥
 सधर्मचारिणी तस्य धारिणी धर्मधारिणी ।
 बभूव शीलालङ्कारा विवेकजलदीर्घिका ॥९३॥
 सा गवाक्षे ऽन्यदा पत्युरासीनस्य कचोच्चयम् ।
 स्वयं करसरोजाभ्यां विवरीतुं प्रचक्रमे ॥९४॥
 ददर्श च तदा राज्ञः पलितं मूर्ध्नि धारिणी ।
 स्थानं स्वीकृत्यभिज्ञानं जरयेव निवेशितम् ॥९५॥

व्याजहार च राजानं स्वामिन्दूतो ऽयमागतः ।
 दिशो ऽवलोक्य राजापि प्रोचे किं नेह दृश्यते ॥८६॥
 राज्ञयादर्शयद्राज्ञः पलितं मूर्ध्नुवाच च ।
 प्राणेश केशराजो ऽयं प्रश्नस्यो धर्मदौत्यकृत् ॥८७॥
 तृतीयवयसः शस्त्रमिव यौवनघातकम् ।
 तन्मूर्ध्नि पलितं दृष्ट्वा राजा दुरमनायत ॥८८॥
 अभ्यधाद्वारिणी देव किं दृढत्वेन लज्जसे ।
 अथेकं पलितं दृष्ट्वा यद्येवं दुर्मनायसे ॥८९॥
 पटहोद्घोषणां कृत्वा लोकः सर्वो निषेत्स्यते ।
 न यथा दृढभावं ते वार्त्तयापि प्रकाशयेत् ॥९००॥
 राजा प्रोवाच जिह्रेमि नाहं पलितदर्शनात् ।
 दौर्मनस्ये पुनरिदं कारणं जीवितेश्वरि ॥९०१॥
 अदृष्टपलितैरस्मत्पूर्वजैराददे व्रतम् ।
 अहं तु विषयासक्तः प्रिये पलितवानपि ॥९०२॥
 अहमङ्गाय गृह्णामि व्रतमेवं स्थिते ऽपि हि ।
 किं तु दुग्धसुखे सृणौ राज्यमारोप्यते कथम् ॥९०३॥
 यदा मे व्रतमादित्योः किं राज्येन सुतेन किम् ।
 धीमति व्रतमादास्ये त्वं स्वं संवर्धयात्मजम् ॥९०४॥
 धारिण्यभिदधे नाहं त्वां विना स्थातुमीश्वरी ।
 सत्यः पत्यनुयाचिन्यः समये यत्र तत्र वा ॥९०५॥

तद्बाले ऽपि सुते राज्यं निदधीया अहं पुनः ।
 शुश्रूषिष्ये वने ऽपि त्वां देहच्छायेव पार्श्वगा ॥१०६॥
 अरण्यजस्तस्मिन् सुतः स्वैरेव कर्मभिः ।
 प्रसन्नचन्द्रो बालो ऽपि वर्धतां तेन किं मम ॥१०७॥
 सोमचन्द्रस्ततो राज्यमारोप्य तनुजन्मनि ।
 दिक्प्रोषितस्तापसे ऽभूत्पत्न्या धात्र्या च संयुतः ॥१०८॥
 स आश्रमपदं किञ्चिच्चिरशून्यमग्निश्रयत् ।
 दुस्तपं च तपस्तेपे शुष्कपत्रादिभोजनः ॥१०९॥
 पलाशपत्राण्डादाय स आश्रमकुटीं व्यधात् ।
 मृगाणामध्वगानां च शीतच्छायामृतप्रपाम् ॥११०॥
 स्वादुखादून्मुदकानि वनस्पतिफलानि च ।
 सोमेन्दुरानयत्पत्न्यै सूतस्तत्प्रेमतनुभिः ॥१११॥
 तत्रापि धारिणी सा तु पत्यावत्यन्तभक्तिभाक् ।
 तत्पं प्रकल्पयामास तदर्थं कोमलैस्तृणैः ॥११२॥
 तत्रेज्जुदानि पक्वानि पेषं पेषं च धारिणी ।
 स्नेहं जग्राह दिवसे चक्रे च निशि दीपकान् ॥११३॥
 अरण्यगोमयैर्द्रुमैः सा लिलेपाश्रमाङ्गणम् ।
 पत्युः सुखासिकाहेतोर्मार्जयामास चासदृत् ॥११४॥
 तत्राश्रमे दम्पती तौ लालयन्तौ मृगार्भकान् ।
 तपःकष्टमजानन्तौ कञ्चित्कालं व्यतीयतुः ॥११५॥

108 c A प्रोक्षित । 109 a B गला स आश्रमं किं चि० । 111 c C तृणैः ।
 114 a A आरण्य, C अरण्येर्गो । 115 d A किञ्चित्, D sec. m.

सन्तोषसुखधारिण्या धारिण्याः पूर्वसम्भवः ।
 तत्र क्रमेण वट्टधे गर्भा ऽनुत्पादितव्ययः ॥११६॥
 धारिण्याः सूनुरन्यूनलक्षणः सुषुवे ऽन्यदा ।
 कान्था दीप इवातैलपूरो ऽन्तःसूतिकागृहम् ॥११७॥
 आश्रमे वल्कलान्येवेत्यवेक्ष्यत स वल्कलैः ।
 पित्रा वल्कलचौरीति ततस्तन्नाम कल्पितम् ॥११८॥
 विपेदे धारिणी सूतिरोगेण तनयः पुनः ।
 अदृष्टमात्मकः सो ऽभृत्युमानिव निरक्षरः ॥११९॥
 अरण्यमहिषीचौरं पाययित्वा मुहुर्मुहुः ।
 सोमेन्दुरार्पयद्वाच्या धारणाय तमर्भकम् ॥१२०॥
 अवाप सापि पञ्चलं कालेन कियतापि हि ।
 धात्री दैववशेनानुयियासुरिव धारिणीम् ॥१२१॥
 अपीप्यन्महिषीचौरं सोमेन्दुस्तं शिशुं स्वयम् ।
 यान्निषणः शयानो वा स्वयमङ्गे दधार च ॥१२२॥
 स क्रमाद्धर्धमानो ऽभृत्यादचंक्रमणक्षमः ।
 चक्रे च प्रत्यहं पांशुक्रीडां वनमृगार्भकैः ॥१२३॥
 एधोभिः स्वयमाजीतैर्नीवारैः स्वयमाहूतैः ।
 स्वयं रसवतीं कृत्वा सोमेन्दुस्तमभोजयत् ॥१२४॥
 वनधान्यैर्वनफलैः पोषं पोषं तमर्भकम् ।
 सोमचन्द्रो व्यधादात्मसखं तपसि दुस्तपे ॥१२५॥
 यौवनाभिमुखश्चालङ्कर्मिणः सर्वकर्मसु ।

पितृचर्याप्रवौणो ऽभूदय वल्कलचौर्यपि ॥१२६॥
 फलाद्यानयनैर्नित्यमङ्गसंवाहनेन च ।
 शुश्रूषां स पितुश्चक्रे सा हि सर्वव्रतोत्तमा ॥१२७॥
 आजन्मब्रह्मचार्येव व्रती वल्कलचौर्यभूत् ।
 स्त्रीणां नामापि नाज्ञासीदस्त्रीके निवसन्वने ॥१२८॥
 प्रसन्नचन्द्रः शुश्राव वनस्थस्यान्यदा पितुः ।
 धारिणीकुक्षिसम्भूतं सुतं सोदरमात्मनः ॥१२९॥
 कीदृशो ऽस्ति स मे भ्राता मिलिष्यति कथं पुनः ।
 इत्यभूद्रणरणको राज्ञो मनसि दुर्धरः ॥१३०॥
 अथादिशच्चिकरांस्तत्र यात तपोवने ।
 यच्छ्रीमन्तातपादानां पादपद्मैरलङ्कृतम् ॥१३१॥
 पिहपादाब्जहंसस्य मदीयस्थानुजन्मनः ।
 वने निवसतो रूपमालिख्यानयत द्रुतम् ॥१३२॥ युग्मम् ॥
 प्रमाणमादेश इति प्रोच्य चिकरा अपि ।
 ययुस्तत्र वने पुण्णीकृते वल्कलचौरिणा ॥१३३॥
 ते विश्वकर्मणो मूर्त्यन्तराणीवातिकौशलात् ।
 तमालिखन्यथावस्थमादर्शप्रतिबिम्बवत् ॥१३४॥
 आनीय दर्शयामासु रूपं वल्कलचौरिणः ।
 ते चिककारिणो राज्ञः सुधावर्तिनिभं दृशेः ॥१३५॥
 दध्यौ नृपतिराकृत्या मत्पितुर्नैष ह्यीयते ।
 आत्मा वै जायते पुत्रः श्रुतिरेषा हि नान्यथा ॥१३६॥

128 a C चर्येवं । 130 b D मिलिष्यति । 131 d A पदपद्मे । 132
 युग्मं not in C । 134 d D आदर्शे । 135 d A सुधावापे ।

दिश्या सोदर दृष्टो ऽसीत्यभिधायासकृन्तृपः ।
 तं सखजे मूर्ध्नि जघ्नौ न चाङ्गादुदतारयत् ॥१३७॥
 वल्कलाच्छादनधरं दृष्ट्वा वल्कलचौरिणम् ।
 उदश्रुर्द्रागभृद्राजा सनिर्झर इवाचलः ॥१३८॥
 ऊचे च प्रवयास्तातो युक्तमाचरतु व्रतम् ।
 मङ्गातुल्यस्य बालस्य वनवासो ऽपि नार्हति ॥१३९॥
 अहं राज्यसुखहृदे मग्नः क्रीडामि हंसवत् ।
 पुलिन्द इव मे भ्राता वनवृत्त्यानुजीवति ॥१४०॥
 अरण्यजो जीव इव दुरानेयः स पत्तने ।
 कष्टं तु मम राज्ये ऽपि तस्मिन्नाज्याविभागिनि ॥१४१॥
 वनकष्टमिति भ्रातुरनुशोचन्महीपतिः ।
 एवमाज्ञापयामास वेश्याश्चातुर्यशालिनीः ॥१४२॥
 मुनिवेषेण गलाङ्गस्यैर्नवनवोक्तिभिः ।
 प्रलोभ्य खाण्डैश्च फलैरिहानयत मे ऽनुजम् ॥१४३॥
 इति राजाज्ञया वेश्या मुनिवेषभृतो द्रुतम् ।
 तदाश्रमपदं जग्मुः सोमचन्द्रेण सेवितम् ॥१४४॥
 फलान्यादाय विष्वादीन्याद्यान्तमृषिपुत्रकम् ।
 वल्कलाच्छादनं तत्र ददृशुस्तं मृगीदृशः ॥१४५॥
 मुनिवेषभृतां तासां सो ऽकार्षीदभिवादनम् ।
 ऋजुधीरित्यपृच्छ के यूयं को व आश्रमः ॥१४६॥

ताः प्रोचुर्वयमृषयः पोतनाश्रमवासिनः ।
 तवागताः सोऽतिथयः किमातिथ्यं करिष्यसि ॥१४७॥
 उवाच स फलान्येतान्याहृतानि मया वनात् ।
 यूयमश्रीत पक्वानि मधुराणि महर्षयः ॥१४८॥
 ताश्चोचुराश्रमपदेऽस्मदीये नेदृशान्यहे ।
 फलानि कश्चिदन्नाति नीरसान्यतिनीरसः ॥१४९॥
 अस्मदाश्रमवृक्षाणामीक्षस्व फलवर्णिकाम् ।
 इत्युक्त्वा ता निषेदुर्दुमूले तं च न्यषादयन् ॥१५०॥
 ताश्च तं प्राशयन्खण्डफलान्यविफलाशयाः ।
 सोऽपि सद्यस्तदास्वादाद्विल्वाद्युद्वेगभागभूत् ॥१५१॥
 एकस्थानस्थितं तास्तं स्वाङ्गस्यशमचौकरन् ।
 तत्करं च न्यधुः पौनकुचकुम्भे निजोरसि ॥१५२॥
 स ऊचे कोमलमिदं किमङ्गं वो महर्षयः ।
 किमुन्नते स्थले एते दौष्माकीणे च वक्षसि ॥१५३॥
 ताः प्रोचुस्तं सृशन्त्यः स्त्रैः कोमलैः पाणिपल्लवैः ।
 अस्मदनफलास्वादे ह्रीदृक् स्वादङ्गमार्दवम् ॥१५४॥
 आस्वादितैर्वनफलैरस्मदीयेर्महारसैः ।
 अत्यन्तोपचयादेते जायेते हृदि च स्थले ॥१५५॥
 तद्विमुञ्चाश्रममिममसाराणि फलानि च ।
 अस्मदाश्रममागत्य त्वमप्यस्मादृशो भव ॥१५६॥

148 a A स उवाच, C उवाच च । 153 a B कोमलमिति । 153 c D
 चैव । 153 d B वक्षसि । 154 c A अस्मिन् ।

अथ खण्डफलाखादलुब्धो वल्कलचौर्यपि ।
 सङ्केतमगहीन्नुग्धस्ताभिः सह यियासया ॥१५७॥
 संस्थाय तापसभाण्डमागाद्वल्कलचौर्यपि ।
 यथोदितं च सङ्केतस्थानं ताभिरधिष्ठितम् ॥१५८॥
 तदा च ददृशे वृक्षाधिरूढैश्चरपूरुषैः ।
 आगच्छन्सोमचन्द्रर्षिरकथ्यत च घोषिताम् ॥१५९॥
 मा शास्त्रीदेष इति तास्तस्माद्भीता द्रुतद्रुतम् ।
 नेष्टुर्ग्य इव व्याधादमिलन्त्यः परस्परम् ॥१६०॥
 स्थानं गते च पितरि कुमारस्ताः पणाङ्गनाः ।
 नष्टस्वः स्वमिवान्धेषुमुपाक्रंस्ताखिले वने ॥१६१॥
 ददर्श रथिनं तैकं स धावन्मृगवदने ।
 तमष्टृषिं मन्यमानो ऽवदत्ताताभिवादये ॥१६२॥
 रथ्यष्टृत्कुमार त्वं क्व गमिष्यसि सो ऽवदत् ।
 गमिष्याम्याश्रमपदं महर्षे पोतनाभिधम् ॥१६३॥
 रथ्यवादीदहमपि यियासुः पोतनाश्रमम् ।
 ततो ऽन्वगात्तमग्नेगूमिव वल्कलचौर्यपि ॥१६४॥
 स तापसकुमारो ऽपि पथि यान्रथिकप्रियाम् ।
 रथाधिरूढां तातेति भाषते स्म मुहुर्मुहुः ॥१६५॥
 रथिनं तन्मियावोचत्केयमस्योपचारगीः ।
 यत्तापसकुमारो ऽयं मयि तातेति जल्पति ॥१६६॥

158 a A तापसं । 160 b sec. m. B गता द्रुतं । 161 a D गतेषु ।
 162 d B •वादयेन् ।

रथिकः स्माह सुगधो ऽयमस्त्रीके ऽस्मिन्वने वसन् ।
 स्त्रीपुंसयोरभेदज्ञो नरं त्वामपि मन्यते ॥१६७॥
 प्रवीयमानान्दृष्ट्वाश्वानूचे वल्कलचौर्यदः ।
 बाह्यन्ते किममौ तात मृगा नार्हन्त्यदो मुनेः ॥१६८॥
 व्याजहाराथ रथिकः स्मिता वल्कलचौरिणम् ।
 ङ्छे कर्मदमेवैषां मृगाणां नात्र दुष्यति ॥१६९॥
 रथिको मोदकास्वादून्ददौ वल्कलचौरिणे ।
 सो ऽखादच्च तदाखादसुखमग्नौ जगाद च ॥१७०॥
 ईदृशानि वनफलान्यहमग्रे ऽप्यखादिषम् ।
 महर्षिभिः प्रदत्तानि पोतनाश्रमवासिभिः ॥१७१॥
 अभूच्च मोदकास्वादात्पोतनं गन्तुमुत्सुकः ।
 कषायरुचैर्नटितः स बिल्वामलकादिभिः ॥१७२॥
 रथिनश्चाभवद्युद्धं चौरैरुक्तेन दोषता ।
 रथी गाढप्रहारेण तं चौरं निजघान च ॥१७३॥
 चौरो ऽप्युवाच घातो हि वैरिणो ऽपि प्रशस्यते ।
 मामजैषीः प्रहारेण तेन तुष्टो ऽस्मि मानव ॥१७४॥
 विपुलं धनमत्रास्ति मदौथं तद्गृहाण भोः ।
 त्रयो ऽप्यारोपयामासुरथ तद्विणं रथे ॥१७५॥
 क्रमेण पोतनं प्राप्नो रथी वल्कलचौरिणम् ।
 प्रोवाच प्रेषितो यस्ते पोतनाश्रम एष सः ॥१७६॥

किञ्चिच्च द्रविणं तस्मै रथौ तापसस्तनवे ।
 प्रददौ मार्गसुहृदे सस्यमानो जगाद च ॥१७७॥
 अमुग्निनाश्रमपदे न विना द्रव्यमाश्रमः ।
 तदाश्रमार्थी कस्मैचिद्द्यादृव्यमवक्रये ॥१७८॥
 किमत्र यामि याम्यत्र किं वेति सकले पुरे ।
 उत्प्रेक्षमाणो हर्म्याणि बभ्राम मुनिपुङ्गवः ॥१७९॥
 नराणामथ नारौणामृषिवुद्ध्या स मुग्धधीः ।
 अभिवादनवात्सल्य उपाहास्यत नागरैः ॥१८०॥
 पुरे भ्रमन्नथैकस्या वेश्यायाः स निकेतने ।
 विवेश त्वरितं चापमुक्तः शर इवास्त्रलन् ॥१८१॥
 स तद्देशाश्रमं मेने वेश्यां मुनिममन्यत ।
 इति तामप्युवाचैवं तात त्वामभिवादये ॥१८२॥
 इति च प्रार्थयाञ्चक्रे समर्पय ममोदजम् ।
 अमुथावक्रये द्रव्यं महर्षे गृह्यतामिदम् ॥१८३॥
 त्वदीय उदजो ह्येष गृह्यतामित्युदीर्य सा ।
 तदङ्गसंस्कारकृते दिवाकौर्तिमजूहवत् ॥१८४॥
 अन्निच्छतो ऽपि तत्सर्वेर्नापितो गणिकाज्ञया ।
 गृह्णीपमान्पादनखानदुन्वनुदतारयत् ॥१८५॥
 कृत्वा वल्कलचौरापनयनं सा पणाङ्गना ।
 तं कुमारं स्तपयितुं वराग्निं पर्यधापयत् ॥१८६॥

178 b C अथः । 179 c A B D उत्प्रेक्षमाणो । 180 c C वात्सल्यं ।
 182 d B अभिवादयेत् । 183 d A गृह्यतामिदम् । 185 c MSS स्तपय or
 स्तपय । 186 d A चौराणां ।

आजन्म मुनिवेषं मे मापनैषीर्महासुने ।
 स वक्त्रलापनयनादिति बाल इवारटन् ॥१८७॥
 वेश्यावोचन्महर्षीणामतिथीनामिहाश्रमे ।
 उपचारपदं ह्येतत्प्रतीच्छसि किं न हि ॥१८८॥
 त्वमस्मदाश्रमाचारानीदृशांश्चेत्प्रतीच्छसि ।
 तदा हि लप्स्यसे वस्तुमुटजं मुनिपुत्रक ॥१८९॥
 ततस्तद्वासलोभेन स तापसकुमारकः ।
 नाङ्गमप्यधुनोन्मन्त्रवशीकृत इवारगः ॥१९०॥
 तत्केशपाशं जटिलं तैलेनाभ्यज्य सा स्वयम् ।
 ऊर्णापिण्डमिव शनैर्विवज्रे वरवर्णिनी ॥१९१॥
 अभ्यज्य मृज्यमानाङ्गस्तया सोमेन्दुभूरभूत् ।
 कण्डूयमान इव गौः सुखनिद्राणलोचनः ॥१९२॥
 गणिका स्तपयित्वाथ कवोष्णैर्गन्धवारिभिः ।
 तमामोचयदग्राणि वस्त्राण्याभरणानि च ॥१९३॥
 तथैकस्या दारिकायाः पाणिग्रहमकारि सः ।
 साभान्तस्य करगता गार्हस्थ्यश्रीरिवाङ्गिनी ॥१९४॥
 वधूवरं च गायन्त्यः सर्वास्तस्युः पणाङ्गनाः ।
 दध्वावृषिकुमारस्तु क्षय्यो ऽमौ पठन्ति किम् ॥१९५॥
 अवीवदच्च मङ्गल्यान्यातोद्यानि पणाङ्गना ।
 किमेतदिति सम्भ्रान्तः प्यधात्कर्णौ च सोमभूः ॥१९६॥

189 d D मुनिपुत्रकः । 192 c A कण्डूयमान, C D कण्डूयमान, C सुखं ।
 193 c A •पाणि । 194 a D दारिकाया ।

मुनिवेषजुषो वेश्याः कुमारानयने गताः ।
 यथा गतास्तथैवेत्य तदोर्वीशं व्यजिज्ञपन् ॥१९७॥
 तैस्तैः प्रकारैः प्रालोभि स कुमारो वनेचरः ।
 इहागन्तुं च सङ्केतमस्माभिः सममग्रहीत् ॥१९८॥
 अप्यायान्तं तदा दूरे दृष्ट्वा तत्पितरं वयम् ।
 तस्य शापभयान्नष्टाः कातराः स्त्रीस्वभावतः ॥१९९॥
 सो ऽस्मान् गवेषयन्नस्मत्प्रलोभनवशंवदः ।
 भ्रमत्त्वनाद्वनं गामी न गामी पितुराश्रमम् ॥२००॥
 अनुशिष्ये विशामीशः किमकार्षमहं जडः ।
 विद्योजितौ पितापुत्रौ मया प्राप्तश्च नानुजः ॥२०१॥
 पितृपार्श्वीत्यरिभ्रष्टो जीविव्यति कथं नु सः ।
 कियच्चिरं जीवति हि मीनो नीराद्वहिष्कृतः ॥२०२॥
 एवं दुःखादरतिभागभूद्भृशमिलापतिः ।
 उद्वेक्ष्यञ्जयने ऽप्यस्यान्मीनः स्तोत्रं दवाभसि ॥२०३॥
 वेश्यायाः सद्ने तस्यास्तदा च सुरजध्वनिः ।
 कर्णघोरवनीभर्तुरप्रियातिथितां ययौ ॥२०४॥
 ऊचे च राजा नगरं सर्वं महुःखदुःखितम् ।
 लोकोत्तरसुखी को ऽयं यस्याग्रे सुरजध्वनिः ॥२०५॥
 स्वार्थनिष्ठो ऽयवा सर्वो मृदङ्गध्वनिरेष हि ।
 मुदे कस्यापि मम तु मुद्राघातसन्निभः ॥२०६॥

197 c C D pr. m. वेत्य । 199 a B अथायान्तं । 200 c C भ्रमद्व०
 200 d Bi marg. नागामी । 201 a MSS अनुशिष्ये. b A ० कर्षित० ।
 203 c MSS उद्वेक्षन् । 204 a C सद्नेस्व । 205 b C दूषितं, A दुषितं ।

सा राज्ञो वाग्जनश्रुत्या पानीयमिव कुल्यया ।
 कर्णालवालं वेश्यायास्तस्यास्तूर्णमपूरयत् ॥२०७॥
 प्रसन्नचन्द्रं राजानं साय गत्वा कृताञ्जलिः ।
 वेश्या विज्ञपयामास धार्ष्ट्यात्कृष्टप्रगल्भवाक् ॥२०८॥
 पुरा मे देव देवज्ञो ऽकथयद्यस्तवौकसि ।
 ऋषिवेषो युवाभ्येति दद्यास्तस्य निजां सुताम् ॥२०९॥
 ऋषिवेषो युवा को ऽपि गोवन्न व्यवहारवित् ।
 अभ्यागान्मद्गृहे सो ऽद्योदाहितः सुतया स्वया ॥२१०॥
 तद्विवाहोत्सवे देव गौतवाद्यादि मद्गृहे ।
 दुःखिनं त्वां न जानामि यद्यागो मे सहस्र तत् ॥२११॥
 अथादिशन्नरान्राजा कुमारं दृष्टपूर्विणः ।
 उपलब्धितुं ते ऽपि गलोपालक्ष्यंश्च तम् ॥२१२॥
 अथैत्य ते नरेन्द्राय तं तथैव व्यजिज्ञपन् ।
 राजापि दृष्टसुखं द्वात्यर्थममोदत ॥२१३॥
 तथा समन्वितं बध्वा करेणुमधिरुह्य च ।
 आनिनाय निजं वेश्म राजा वल्कलचौरिणम् ॥२१४॥
 अखिलव्यवहारज्ञो राज्ञाकारि क्रमेण सः ।
 पञ्चवो ऽपि हि शिष्यन्ते नियुक्तैः किं पुनः पुमान् ॥२१५॥
 तस्मै राज्यविभागं च दत्त्वा राजा कृतार्थभूत् ।
 राजकन्याश्च तेनोदवाह्यत्सर्वधूपमाः ॥२१६॥
 बधूभिः सहितः ताभिरखण्डितसमीहितः ।

208 d C घाण्ड्या० A प्रगल्भवाक् । 210 b A व्यवहारवत् । 211 b C
 मष्टहे । 214 b D corrects विरोध । 215 c A सिद्धंते ।

रेमे वल्कलचीर्युच्चैः सुखाश्रिजलकुञ्जरः ॥२१७॥
 सो ऽन्यदा रथिको मार्गसुहृद्वल्कलचीरिणः ।
 तच्चौरदत्तं स्वर्णादि विक्रीणानो ऽभ्रमत्पुरे ॥२१८॥
 यद्यस्य यस्य चौरैणापहतं स स तद्धनम् ।
 उपलब्धारक्षकाणामूर्ध्वबाह्वरचीकयत् ॥२१९॥
 संयम्य च स आरक्षै राजद्वारमानीयत ।
 तं च राजानुजो ऽद्राक्षीहृषा जीवानुकल्पया ॥२२०॥
 तमुपालक्षयद्वल्कलचीरी मार्गापकारिणम् ।
 अमोचयच्च सन्तो हि नोपकागस्य घस्मराः ॥२२१॥
 सोमचन्द्रे ऽपि पुत्रं स्वमपश्यन्नभ्रमदने ।
 वृक्षाद्वृचं नेत्रजलैः सिञ्चन्निव निरन्तरम् ॥२२२॥
 प्रसन्नचन्द्रप्रहितैर्नरैर्वल्कलचीरिणः ।
 प्रवृत्तौ कथितायां च सो ऽभ्युदुहानलोचनः ॥२२३॥
 परं सुतवियोगेन तेन तस्यातिरोदनात् ।
 अक्लो ऽपि राक्षीकरणमन्धलमुदपद्यत ॥२२४॥
 स जरत्तापसो ऽन्यैश्च तपःसब्रह्मचारिभिः ।
 तापसैस्तपसः प्रान्ते फलादिभिरपार्थत ॥२२५॥
 पूर्णेषु द्वादशस्वब्देष्वन्यदैवमचिन्तयत् ।
 प्रसन्नचन्द्रावरजो रजन्यर्धे प्रबोधभाक् ॥२२६॥

विपेदे मन्दभाग्यस्य जातमात्रस्य मे प्रसूः ।
 कुमारमृत्यामकरोत्तातो ऽरण्ये वसन्नपि ॥२२७॥
 अहर्निशं कटिस्थेन मया दूरं दुरात्मना ।
 तपःकष्टादप्यधिकं कष्टमुत्पादितं पितुः ॥२२८॥
 यावत्प्रत्युपकाराय क्षमीभूतो ऽस्मि यौवने ।
 देवादिहागमं तावत्पापो ऽहमजितेन्द्रियः ॥२२९॥
 पितुरानृणभागाहं भवाम्येकेन जन्मना ।
 येनाहं सोढकष्टेन पूतरः कुञ्जरीकृतः ॥२३०॥
 स एवं चिन्तयन्नेव गत्वा राजानमब्रवीत् ।
 देवाहं तातपादानां भृशमुत्को ऽस्मि दर्शने ॥२३१॥
 राजा प्रोवाच हे भ्रातः पिताहि सम आवयोः ।
 तत्पाददर्शनौत्सुक्यं तवेवास्ति ममापि तत् ॥२३२॥
 राजा च युवराजश्च ततस्तौ सपरिच्छदौ ।
 तदाश्रमपदं तातपादालङ्कृतमीयतुः ॥२३३॥
 द्वावप्युत्तेरतुर्यानादूचे वल्कलचौर्यदः ।
 दृष्ट्वा तपोवनमिदं राज्यश्रीस्तृणवन्मम ॥२३४॥
 सरोवराणि तान्येतान्यक्रीडं यत्र हंसवत् ।
 ते ऽमी द्रुमाः कपिरिवाखादिषं यत्फलान्यहम् ॥२३५॥
 ते ऽमी मे भ्रातर इव पांशुक्रीडासखा मृगाः ।
 महिष्यस्ता इमा मातृनिभा यासामपां पयः ॥२३६॥

228 a A कट । 230 d C भवाम्ये । 230 c A corrected in
 सोढकष्टेन, d D पोतरः । 231 d A उल्कटास्ति हि दर्शने ।

स्वामिन्वने सुखान्यस्मिन्कियन्ति कथयाम्यहम् ।
 अयेकं पितृशुश्रूषा सुखं राज्ये कुतो मम ॥२३७॥
 तत्राश्रमे विविशतुभ्रातरौ तावुभावपि ।
 तातं चाग्रे ददृशतुर्नयनाभोजभास्करम् ॥२३८॥
 उवाच सोमचन्द्रर्षिं प्रणमन्नेदिनीपतिः ।
 प्रसन्नचन्द्रस्ते स्मनुस्तात त्वां प्रणमत्यसौ ॥२३९॥
 प्रणमन्तं च राजानं सोमः पश्यर्ष पाणिना ।
 मार्जन्निव तदङ्गेषु सङ्क्रान्तवर्तनीरजः ॥२४०॥
 पित्रा स्वपाणिपद्मेन स्पृश्यमानो ऽवनीपतिः ।
 उत्कोरककदम्बाभो बभूव पुलकाङ्कुरैः ॥२४१॥
 राजानुजो ऽपि सोमर्षिं प्रणमन्निदमब्रवीत् ।
 प्राप्तो वल्कलचीर्येष त्वत्पादाभोजभृङ्गताम् ॥२४२॥
 मौलिमाघ्राय तस्याजमिव सोमः प्रमोदभाक् ।
 तमालिलिङ्गं सर्वाङ्गं नगं नव इवाम्बुदः ॥२४३॥
 सोमर्षेस्तु तदा कोष्णो बाष्प्यः प्रादुर्भवन्दृशोः ।
 बभूव तत्क्षणादान्ध्यप्रध्वंसपरमौषधम् ॥२४४॥
 दृग्भ्यां तत्कालमालोकवतीभ्यां तावुभौ मुनिः ।
 ददर्श पुनराद्यत्तगार्हस्थ्यस्तेहवन्धनः ॥२४५॥
 पृच्छति स्म च हे वत्सौ सुखं कालो ऽतिवाहितः ।
 तावूचतुस्त्वत्प्रसादात्कल्याणद्रुमदोहदात् ॥२४६॥

240 d D B संक्रान्तं, B वर्तने रजः, A रजां । 241 a A पिता, A B
 स्पृश्यमानो, d C महीपतिः । 245 d A बन्धव ।

अप्रेक्ष्यमाणं तत्कीदृगभृत्तापसभाण्डकम् ।
 इति वल्कलचीर्यन्तस्तजं प्राविशद्द्रुतम् ॥२४७॥
 तानि तापसभाण्डानि स्त्रोत्तरीयाञ्चलेन सः ।
 प्रतिलेखितुमारेभे प्राग्ममत्वं परिसृशन् ॥२४८॥
 तस्य चैवमभृच्चिन्ता पात्राणि यतिनामहम् ।
 किं पात्रकेसरिकया कापि प्रत्यलिखं पुरा ॥२४९॥
 इति चिन्तयतस्तस्य जातिस्ततिरजायत ।
 सस्मार च ह्यःकृतवद्देवमर्त्यभवान्निजान् ॥२५०॥
 आमण्यं प्राग्मवकृतं स्मरन्वल्कलचीर्यथ ।
 वैराग्यं परमं भेजे मित्रं निर्वाणसम्यदः ॥२५१॥
 धर्मस्थानं व्यतिक्रम्य शुक्लध्याने द्वितीयके ।
 स्थितो वल्कलचीर्यापत्केवलज्ञानमुज्ज्वलम् ॥२५२॥
 तत्कालकेवलज्ञानी महात्मा सोमचन्द्रभूः ।
 पितुर्भ्रातुश्च विदधे सुधाभां धर्मदेशनाम् ॥२५३॥
 सोमचन्द्रः प्रसन्नश्च ततो वल्कलचीरिणम् ।
 सुरार्पितयतिलिङ्गं प्राप्तबोधौ प्रणेमतुः ॥२५४॥
 वयं च समवासार्थं विहरन्तो ऽन्यदा नृप ।
 उद्याने पौतनप्रत्यासन्ने नाम्ना मनोरमे ॥२५५॥
 प्रत्येकबुद्धः पितरं निजं वल्कलचीर्यपि ।
 अर्पयित्वा तदास्माकं गतो ऽन्यत्रा नराधिप ॥२५६॥

247 a A अप्रेक्षमाणं । 250 d A कृत्येव० । 252 b C शुक्लध्यानं, B
 ध्यान, c d A स्थिते, B 2hd, D ०पकेव० । 253 d B शुद्धात्मा, D सुधाभा० ।

राजा प्रसन्नचन्द्रो ऽपि प्रययौ पोतनं पुरम् ।
 तस्यौ च स्थिरवैराग्यो वाग्भिर्वल्कलचौरिणः ॥२५७॥
 तदा प्रसन्नचन्द्रः स्वे राज्ये ऽर्भमपि नन्दवम् ।
 स्वयं न्यस्य विरक्तात्मा प्रात्राजीदस्मदन्तिके ॥२५८॥

एवमाख्याय विरते श्रीवीरे परमेश्वरे ।
 ददर्श देवसम्पातमाकाशे भगधेश्वरः ॥२५९॥
 पप्रच्छ श्रेणिको भूयः प्रणम्य जगदीश्वरम् ।
 किमेष देवसम्पातो दृश्यते द्योतिताम्बरः ॥२६०॥
 स्वाम्यथाख्यत्प्रसन्नर्षे इत्यन्नमिह केवलम् ।
 कर्तुं च तन्नाहिमानममराः सम्पतन्त्यमौ ॥२६१॥

पुनर्विज्ञपयामास जिनेन्द्रं भगधाधिपः ।
 भगवन्केवलज्ञानं कस्मिन्व्युच्छेदमेव्यति ॥२६२॥
 नाथो ऽप्यकथयत्यस्य विद्युन्माली सुरो ह्यसौ ।
 मामानिको ब्रह्मेन्द्रस्य चतुर्देवीसमावृतः ॥२६३॥
 अहो ऽमुष्मात्सप्तमे ऽङ्गि च्युता भावी पुरे तव ।
 श्रेष्ठिच्छषभदत्तस्य जम्बू पुत्रो ऽन्यकेवली ॥२६४॥
 राजापृच्छदसौ यद्यासन्नप्रच्यवने ऽमरः ।
 तेजो ऽस्य तक्किमचीणमथाचख्यौ जगद्गुरुः ॥२६५॥
 राजन्नेकावताराणामन्तकाले ऽपि नाकिनाम् ।
 तेजःक्षयादिच्यवनलिङ्गान्याविर्भवन्ति न ॥२६६॥

260 c B किमेव । 261 a B स्वाम्यथा० । 262 d B D कस्मिन् ।
 263 a A पि कथयन्प० । 264 c B श्रेष्ठौ । 265 d C याचख्यौ ।

तदा सुदानादृताख्यो जम्बूद्वीपपतिः सुरः ।
 शब्देन महतावादीदहे मे कुलमुत्तमम् ॥२६७॥
 तदा च श्रेणिको ऽष्टच्छङ्खगवत् कृताञ्जलिः ।
 देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुते कुतः ॥२६८॥
 सर्वज्ञः कथयामास राजन्नचैव पत्तने ।
 इभ्यो गुप्तमतिर्नाम बभूव भुवि विश्रुतः ॥२६९॥
 तस्य द्वौ तनुजन्मानावभूतां क्रमयोगतः ।
 ज्यायानृषभदत्ताख्यो जिनदासाभिधो लघुः ॥२७०॥
 ज्यायानतिसदाचारो द्यूतादिश्वमनौ लघुः ।
 तौ द्वावाद्यन्तयुगयोः प्रत्यक्षे इव वर्ष्मणी ॥२७१॥
 ततश्चर्षभदत्तेन जिनदासः सुमेधसा ।
 त्यक्तो दुराचार इति सर्वस्वजनसाक्षिकम् ॥२७२॥
 अहमभ्रातृको ऽस्मीति ज्येष्ठः स श्रेष्ठिस्त्वदन् ।
 कनिष्ठस्य शुन इव प्रवेष्टुं न गृहे ऽप्यदात् ॥२७३॥
 जिनदासो ऽन्यदा दीव्यन्नन्येन द्यूतकारिणा ।
 संजातद्यूतकलहे सद्यो ऽस्तेन न्यहन्यत ॥२७४॥
 फलं द्यूतविषतरोरायुधाघातवेदनम् ।
 जिनदासो ऽन्वभृद्रक्ष इव भूमितले लुठन् ॥२७५॥
 खजनाश्चर्षभदत्तमूर्चुर्भौ परमार्हत ।
 प्राणिमात्रसाधारिण्या दयया जीवयानुजम् ॥२७६॥

267 a B °ताक्षो । 268 c D खकुले । 269 c A इम । 276 b A B
 D परमार्हतः, c C साधारण्य ।

पात्रं कीर्त्तैर्विशुद्धायाः स बन्धुः स च नायकः ।
 यो बन्धुं सेवकं चाभ्युद्धरते व्यसनावटात् ॥२७७॥
 ऋषभो ऽप्यभ्यधातृत्वावरजं स्वजनेरितः ।
 समाश्वसिहि हे वत्स त्रास्ये त्वामौषधादिभिः ॥२७८॥
 जगाद जिनदासो ऽपि त्वमस्व मम दुर्नयान् ।
 कार्यमासुम्भिकं कुर्या जीवितव्यास्पृहस्य मे ॥२७९॥
 प्रयच्छ परलोकाध्वप्रस्थितस्य ममाधुना ।
 धर्मापदेशपाथेयमार्चानशनपूर्वकम् ॥२८०॥
 ऋषभो ऽप्यन्वशादेवमनुजं निर्ममो भव ।
 जप स्वच्छमनाः पञ्चपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥२८१॥
 एवमाद्यनुशिष्यानुजन्मानमृषभः स्वयम् ।
 आराधनां सान्शनं कारयामास शुद्धधौः ॥२८२॥
 विपद्य जिनदासो ऽपि तेन पण्डितमृत्युना ।
 जम्बूद्वीपाधिपो जज्ञे देवो ऽयं परमर्द्धिकः ॥२८३॥
 अयं चास्मद्वचो ऽश्रौषीद्यद्राजगृहपत्तने ।
 केवली चरमो भावी जम्बूर्ध्वभदत्तजः ॥२८४॥
 श्रुत्वा केवलिनो भावि स्वे कुले जन्म पावनम् ।
 देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुतेतमाम् ॥२८५॥
 राजापृच्छत्युनर्विद्युन्मात्येष भगवन्सुरः ।
 किं सुरेष्वतितेजस्वी ग्रहेष्विव दिवाकरः ॥२८६॥

279 b B दुर्नयान् । 281 c A स्वस्य, d MSS परमेष्ठि । 283 c A
 द्वीपाभिधो । 284 d MSS जंबू ऋष० । 285 a A B भावी ।

आचख्यौ प्रभुरप्येवं जम्बूद्वीपस्य भारते ।
 मगधाख्ये जनपदे ग्रामे सुग्रामनामनि ॥२८७॥
 आर्यवाचाप्रकूटो ऽभूत्तस्य पत्नी तु रेवती ।
 भवदत्तो भवदेवश्चाभूतां तनयौ तयोः ॥२८८॥ युग्मम् ।
 भवदत्तो भवाम्भोधेरुत्तारणतरीं दृढाम् ।
 यौवने ऽप्याददे दौचां सुस्थिताचार्यसन्निधौ ॥२८९॥
 स व्रतं पालयन्वज्रधारोऽयं श्रुतपारगः ।
 व्यहरद्गुणा सार्धं द्वितीयकीव तत्तनुः ॥२९०॥
 तस्मिन्गच्छे साधुरेको ऽन्यदाचार्याव्यजिज्ञपत् ।
 अनुजानीत मां यामि यत्र बन्धुजनो ऽस्ति मे ॥२९१॥
 तत्रास्ति मे लघुभ्राता स भृशं खेहलो मयि ।
 प्रव्रजिष्यति मां दृष्ट्वा प्रकृत्याग्रे ऽपि भद्रकः ॥२९२॥
 ततस्तं श्रुतभृत्साधुसमेतं गुरुरादिशत् ।
 परनिस्तारणपरे गुरुः शिष्ये हि मोदते ॥२९३॥
 स जगाम पितुर्धाम गतमात्रो ददर्श च ।
 भ्रातुर्ब्रह्माहमारब्धं मन्मथद्रुमदोहदम् ॥२९४॥
 विवाहकौतुकव्यग्रः स भ्राता कन्यसेा मुनेः ।
 विस्मृतान्यकरणीयो मुद्धातुलस्तदाभवत् ॥२९५॥
 विवाहसमये प्राप्तमजानन्निव सेा ऽयजम् ।
 नाकार्षीत्स्वागतमपि व्रतादानकथापि का ॥२९६॥

विलक्षः स मुनिर्भूयो ऽप्यागमत्सन्निधौ गुरोः ।
 आलोच्याकथयत्सर्वामनुजस्य कथां तथा ॥२९७॥
 भवदत्तो ऽवददहो काठिन्यमनुजन्मनः ।
 ज्यायांसं यदवाज्ञासीदृषिमभ्यागतं गृहे ॥२९८॥
 गुरुभक्तेरपि श्रेयः किं नामोद्वाहकौतुकम् ।
 तत्परित्यज्य सानन्दः स ज्येष्ठं नान्वियाय यत् ॥२९९॥
 कश्चिदूचे तदा साधुर्भवदत्तासि पण्डितः ।
 यदि त्वमनुजन्मानं निजं प्रव्राजयिष्यसि ॥३००॥
 भवदत्तो ऽब्रवीद्वेशे मगधाख्ये गुरुर्यदि ।
 विहरिष्यति तददः कौतुकं दर्शयिष्यते ॥३०१॥
 विहरन्तो ऽन्यदा जग्मुर्मगधानेव सूरयः ।
 समीरणवदेकत्र अमणानां स्थितिर्न हि ॥३०२॥
 आचार्यपादान्वन्दित्वा भवदत्तो व्यजिज्ञपत् ।
 खजनानित आसन्नान्दिदृचे युष्मदाज्ञया ॥३०३॥
 भवदत्तं ततश्चैकमपि तत्रादिशङ्कुरुः ।
 एकाकिनो ऽप्यर्हति हि विहारो वशिणो मुनेः ॥३०४॥
 भवदत्तो जगामाय खेषां संसारिणां गृहे ।
 प्रव्रज्याग्राहणेनानुग्रहीतुमनुजं निजम् ॥३०५॥
 नागदत्तस्य तनयां वासुकीकुक्षिसम्भवाम् ।
 उपयेमे भवदेवो भवदत्तानुजस्तदा ॥३०६॥

297 b C प्यगमत्, d B तदा । 300 b B भवदत्तोपि स पण्डितः । 301
 b C मुनिः, c B C by second hand तदिदं । 303 d A B °दिदं ।
 305 b B C b. 2.h तेषां, c A ग्रहणे ।

कृतोद्वाहोत्सवाः सर्वे बन्धवस्तं मुदाभ्ययुः ।
 मन्यमाना उत्सवोपर्युत्सवं तत्समागमम् ॥३०७॥
 सद्यः पाद्येन तत्पादौ प्रक्षाल्य प्रासुकेन ते ।
 पादोदकमवन्दन्त मत्वा तौर्थीदकाधिकम् ॥३०८॥
 भवाश्विमज्जनभयादवलम्बमिवेच्छवः ।
 लगित्वा पादयोः सर्वे बन्धवस्तं ववन्दिरे ॥३०९॥
 सुनिरप्यभ्यधाद्वन्धून्विवाहव्याकुलाः स्त्र्य भोः ।
 यामो विहर्तुमन्यत्र धर्मलाभो ऽस्तु वो ऽनघाः ॥३१०॥
 तमृषिं बन्धवः सर्वे भक्तपानादिभिर्मुदा ।
 एषणीयकल्पनीयप्रासुकैः प्रत्यलाभयन् ॥३११॥
 तदानीं भवदेवो ऽपि कुलाचारं प्रपालयन् ।
 सेव्यमानां वयस्याभिर्नवोढां मण्डयन्नभूत् ॥३१२॥
 चक्रे ऽङ्गरागं प्रेयस्याः श्रीचन्दनरसेन सः ।
 चन्द्रातपरसेनेवाकृष्टेन शशिमण्डलात् ॥३१३॥
 तस्या मूर्ध्नि च धम्मिल्लं सुमनोदामगर्भितम् ।
 बबन्ध यस्तशशिनः स्वर्भाणोः श्रीमल्लिखुचम् ॥३१४॥
 तत्कपोलफलकयोः कस्तूर्या पञ्चवल्लीरीम् ।
 मीनकेतेरिव जयप्रशस्तिमलिखत्स्वयम् ॥३१५॥
 कुचयोर्मण्डनं यावन्नवोढः स प्रचक्रमे ।
 तावदागममश्रीषीद्भवदत्तमहासुनेः ॥३१६॥

308 a A पाद्येन, b C D प्रासुकेन । 309 b B C सिवोत्सवः । 310 b B विवाहे । 311 d A वानघा, c B एषणीये, A कल्पनीयः । 314 c A मल्लिखुचं ।

स भ्रातृदर्शनोत्तलः कितवो जयवानिव ।
 द्रागुदस्थाद्विहायार्धमण्डितामपि वल्लभाम् ॥ ३१७ ॥
 द्विहार्धमण्डितां कान्तां न गन्तुमुचितं तव ।
 तस्याः सखीनामित्युक्तिं स एड इव नाशृणोत् ॥ ३१८ ॥
 साग्रहं वारयन्तीनां तासां चेत्युत्तरं ददौ ॥
 कृत्वा गुरुप्रणिपातं पुनरेष्यामि बालिकाः ॥ ३१९ ॥
 भवदेवस्ततः स्थानात्स्रवमानः स्रवङ्गवत् ।
 अभ्येत्य भवदत्तर्षिं तत्र स्थितमवन्दत ॥ ३२० ॥
 वन्दित्वेत्यितमात्रस्थानुजस्य घृतभाजनम् ।
 मुनिः आमण्डदानाय सत्यं कारमिवार्पयत् ॥ ३२१ ॥
 भवदत्तस्ततो ऽगारादनगारशिरोमणिः ।
 निर्जगाम धियां धाम मनाग्भ्रातरि दत्तदृक् ॥ ३२२ ॥
 भवदेवो ऽपि तत्सर्पिर्भाजनं भारयन्करे ।
 अन्वगाङ्गवदत्तर्षिं तत्पदाम्भोजषट्पदः ॥ ३२३ ॥
 अन्ये ऽपि बहवो नार्यो नराश्च भवदेववत् ।
 अन्वयुर्भवदत्तर्षिमुदूर्मिप्रमदद्भुदाः ॥ ३२४ ॥
 मुनिर्न कञ्चिद्व्यसृजन्मुनीनामुचितं ह्यदः ।
 अविस्मृष्टाश्च मुनिना न व्यावृत्तिरे जनाः ॥ ३२५ ॥
 दूरं गत्वा च निर्विषास्तं वन्दित्वा महामुनिम् ।
 स्वयमेव व्याजुष्टुरादौ नार्यो नरास्ततः ॥ ३२६ ॥

319 d D बालिकां । 320 a A :स्ततः स्थाना० । 323 d B तत्पदाम्भुज ।
 324 d A र्षिमुदूर्मिप्रमदद्भुदा । 325 a A किञ्चिद्वि० । 325 b A B
 • वृत्तिरे । 3.6 a C निर्विषास्त ।

भवदेवस्तु भद्रात्मा चिन्तयामासिवानिदम् ।
 अथविस्मृष्टा व्याघुटन्वेते नैते हि सोदराः ॥३२७॥
 अहं तु सोदरो ऽमुष्यो द्वावावां स्नेहलौ मिथः ।
 तदनेनाविस्मृष्टस्य न्याय्यं व्याघुटनं न मे ॥३२८॥
 भक्तपानादिभारेणाक्रान्तो ऽयं नूनमग्रजः ।
 ततो ममार्पयद्दोढुं प्रसीदघृतभाजनम् ॥३२९॥
 चिरादभ्यागतं आन्तं ज्यायांसं भ्रातरं मुनिम् ।
 अमुक्त्वा तदमुं स्थाने न निवर्तितुमुत्सहे ॥३३०॥
 मासौ वलेदिति मनोव्याप्तेपार्थं कनीयसः ।
 गार्हस्थ्यवार्तां प्राक्कंस्तु भवदत्तो महासुनिः ॥३३१॥
 एते ते ग्रामपर्यन्तपादपाः पान्यमण्डपाः ।
 भ्रातरावां वानरवद्येषु खैरमरंस्वहि ॥३३२॥
 सरोवराणि तान्येतान्यावाभ्यां यत्र शैशवे ।
 अकारि नलिनीनालैर्हारश्रीः कण्ठयोर्मिथः ॥३३३॥
 एताश्च ग्रामपर्यन्तभूमयो भूरिवालुकाः ।
 यत्रावां वालुकाचैत्यक्रीडां प्रावृष्यद्व्यह्नि ॥३३४॥
 भवदत्तो ऽनुजन्मानमेवमध्वनि वार्तयन् ।
 जगाम ग्राममाचार्यपादपद्मैः पवित्रितम् ॥३३५॥
 सानुजं भवदत्तर्षिं वसतिद्वारमागतम् ।
 निरीक्ष्य जुल्लुकाः प्रोचुः कृतवक्रोष्ठिका मिथः ॥३३६॥

327 d A नैतेहि सहोदराः B होसदराः । 328 d A न्याय्यं । 330 a
 A विरादि B चिरादा । 332 c A वानिर० । 333 d A B C हरि A
 B D श्री ।

दिव्यवेषधरो नूनमनुजो मुनिनामुना ।
 प्रव्राजयितुमानीतः स्वं सत्यापयितुं वचः ॥ ३३७ ॥
 स्वरिरूचे भवदत्त तरुणः को ऽयमागतः ।
 सोऽवदद्भगवन्दीक्षां जिघृक्षुर्मे ऽनुजो ह्यसौ ॥ ३३८ ॥
 स्वरिणा भवदेवो ऽपि पप्रच्छे किं व्रतार्थसि ।
 माभृङ्गाता मृषावादीत्येवमित्यवदत्स तु ॥ ३३९ ॥
 भवदेवस्तदैवाय पर्यव्राज्यत स्वरिभिः ।
 साधुभ्यां सहितो ऽन्यत्र विहर्तुं च न्ययोज्यत ॥ ३४० ॥
 भवदेवः किमद्यापि नायात इति चिन्तया ।
 खजनाः पृष्ठतो ऽभ्येत्य भवदत्तं वभाषिरे ॥ ३४१ ॥
 भवदेवोऽन्वगाद्युष्मान्प्रियां हिलार्धमण्डिताम् ।
 तन्मुदे किं त्वनायाते तस्मिन्जीवन्मृता वयम् ॥ ३४२ ॥
 खिद्यते चक्रवाकीव सा युक्तिविधवा वधूः ।
 विश्राम्यति न तस्यास्य नयनाम्बु सिराम्बुवत् ॥ ३४३ ॥
 एकाक्यस्नाननापृच्छ्य भवदेवः कचिद्व्रजेत् ।
 इति स्वप्ने ऽप्यसम्भावं गतश्च कापि किं ह्यदः ॥ ३४४ ॥
 नष्टस्नानिव यद्विलान्भवदेवमपश्यतः ।
 अस्नाननुगृहाणर्षे कथय क्व स ते ऽनुजः ॥ ३४५ ॥
 धर्मोदकेऽक्षुरनुजस्योचे मिथ्याप्यथो मुनिः ।
 यात आयातमात्रो ऽपि न विद्मः स यथौ कचित् ॥ ३४६ ॥

338 a D मुनिरूचे । 339 d A B तुः । 343 b A विधवा । 343
 d D सिराम्बुवत् । 345 a A प्रह्ला । C प्रथि ।

गतो ऽन्येनाध्वना किं स इति जल्पन्त आशु ते ।
 श्रव्यावर्तन्त दीनास्या दस्युभिर्मुषिता इव ॥३४७॥
 तां नवोढां हृदि ध्यायन्भ्रातृभक्तैव केवलम् ।
 प्रव्रज्यां भवदेवो ऽपि सश्रव्यां पर्यपालयत् ॥३४८॥
 महर्षिर्भवदन्नो ऽपि कालेन बह्नेयुषा ।
 विपेदे ऽनशनं कृत्वा सौधर्मे च सुरो ऽभवत् ॥३४९॥
 भवदेवो ऽप्यदो दध्यौ नागिला प्रेयसी मम ।
 प्रेयांसस्या अहमपि विरहे ही द्वयोरभूत् ॥३५०॥
 भ्रातुरेवोपरोधेन व्रतं चिरमपालयम् ।
 तस्मिंस्तु स्वर्गते किं मे व्रतेनायासहेतुना ॥३५१॥
 न तथा व्रतकष्टेन दुष्करेणास्मि पीडितः ।
 यथा तद्विरहेणोच्चैर्भविष्यति कथं नु सा ॥३५२॥
 गजीव चारीपतिता पद्मिनीव हिमाविला ।
 मरालीव मरुगता वल्लीव यीशतापभाक् ॥३५३॥
 द्यूयभ्रष्टेव हरिणी पाशबद्धेव शारिका ।
 सा मन्ये दैन्यभाग्लोकानुकम्प्यैव भविष्यति ॥३५४॥ युग्मम् ॥
 यदि प्राप्स्यामि जीवन्तीं तां प्रियामायतेक्ष्णाम् ।
 तदद्यापि हि गार्हस्थ्यदत्तो रंस्ते तथा सह ॥३५५॥
 चिन्तातन्तुभिरेवं स्वं निचच्छन्नूर्णनाभवत् ।
 स्थविरर्षीर्ननापृच्छ भवदेवो विनिर्ययौ ॥३५६॥

348 b A भक्तैक । 349 b A D बह्नेयुषा । 350 c D प्रेयांसस्या ।
 353 a. On the margin in D यदुक्तं कोशे चारिस्तु गजबन्धभूरिति ।

त्वणं जगाम च धामं सुधामं राष्ट्रकूटभूः ।
 तस्यौ च संवृतद्वारवाह्यायतनसन्निधौ ॥३५७॥
 गन्धमाल्यधरा नारी ब्राह्मण्या सममेकया ।
 तत्राभ्यागान्मुनिरसावित्यवन्दत तं च सा ॥३५८॥
 पप्रच्छ भवदेवस्तां राष्ट्रकूटः स आर्यवान् ।
 पत्नी च रेवती तस्य भद्रे जीवति वा न वा ॥३५९॥
 कथयामास सा ष्येवमार्यवान्नेवती च सा ।
 व्यपद्येतां तयोश्चागाङ्ग्यान्कालो विपन्नयोः ॥३६०॥
 भूयो ऽप्यपृच्छत्स मुनिरार्यवत्सूनुना प्रिया ।
 भवदेवेन या त्यक्ता नवोढा सास्ति वा न वा ॥३६१॥
 सा दध्यौ भवदेवो ऽयं नूनमात्तव्रतो ऽयजात् ।
 यदि वा वार्तयाम्येनमनेनसमिहागतम् ॥३६२॥
 उवाच चिन्तयित्वैवमार्यवद्रेवतीसुतः ।
 तमेव भवदेवो ऽसि किमिहागास्तपोधन ॥३६३॥
 भवदेवो ऽवदत्साधु त्वयाहमुपलक्षितः ।
 स एव भवदेवो ऽस्मि नागिलाजीवितेश्वरः ॥३६४॥
 तदायजोपरोधेन तां विमुच्य निरीयुषा ।
 अनिच्छतापि हि मया व्रतमादायि दुष्करम् ॥३६५॥
 विपन्ने साम्प्रतं भ्रातर्हमङ्कुशवर्जितः ।
 नागिला सा कथमभूदित्यागां तद्दिदृक्षया ॥३६६॥

नागिला चिन्तयामास चिराद्दृष्टां हि मामसौ ।
 न हि प्रत्यभिजानाति परावृत्तवयोगुणाम् ॥३६७॥
 आत्मानं ज्ञापयाम्येनमिति प्रेवाच नागिला ।
 नागिला सास्म्यहं हन्त नवोढात्याजि या त्वया ॥३६८॥
 एतावता च कालेन यौवने ऽपि व्यतीयुषि ।
 किं नाम मयि लावण्यं पुण्याश्रय विमृश्यताम् ॥३६९॥
 मुक्ता रत्नत्रयं स्वर्गापवर्गफलदायकम् ।
 वराटिकामाचनिभां मा ग्रहीमीं महाश्रय ॥३७०॥
 अत्यन्तघोरनरकपातप्रतिभुवामहो ।
 विषयाणां स्मरास्त्राणां मा गास्त्वं भेदनीयताम् ॥३७१॥
 ग्रहितो ऽसि व्रतं भ्रात्रा कृशनापि हितैषिणा ।
 तमयनाप्तं मा मंस्था मयि पापखनौ रतः ॥३७२॥
 तदद्यापि निवर्तस्व गुरुपादाननुव्रज ।
 मयि रागकृतं चाघमालोचय तदन्तिके ॥३७३॥
 यावदेवं भवदेवं नागिला मृशमन्वशात् ।
 ब्राह्मणा दारकस्तावत्तत्रागाहुक्तपायसः ॥३७४॥
 ऊचे च पायसं भुक्तं यन्मयाद्य सुधोपमम् ।
 तद्वमिष्याम्यहं मातरधो धारय भाजनम् ॥३७५॥
 निमन्त्रितो ऽहमन्यत्र लक्ष्ये तत्र च दक्षिणाम् ।
 अवान्तपायसे मातर्भाक्तुं शक्यामि नो पुनः ॥३७६॥

आदाय दक्षिणमत्रागतो भूयो ऽपि पायसम् ।
 स्वयं वान्तं स्वयं भोक्ष्ये का ह्रीः खोच्छिष्टभोजने ॥३७७॥
 ब्राह्मण्युवाच वान्ताशी जुगुप्सस्त्वं भविष्यसि ।
 अलं जुगुप्सनीयेन कर्मणानेन दारक ॥३७८॥
 तच्छ्रुत्वा भवदेवो ऽपि निजगादेति हे बटो ।
 त्वं भविष्यसि वान्ताशी निकृष्टः कुकुरादपि ॥३७९॥
 नागिलोवाच तमृषिं यद्येवं वेत्सि वत्सि च ।
 तन्मासुदम्य किमिति भूयो ऽप्युपवभुक्षसे ॥३८०॥
 मांसासृगस्थिविण्मूत्रपूर्णाहमधमाधमा ।
 वान्तादपि जुगुप्स्यास्मि मामिच्छन् किं न लज्जसे ॥३८१॥
 पश्यस्वद्वौ ज्वलदग्निं न पुनः पादयोरधः ।
 यत्परं शिष्यस्येवं न स्वं शिष्यसि स्वयम् ॥३८२॥
 का हि पुंगवणा तेषां ये ऽन्यशिष्याविचक्षणाः ।
 ये स्वं शिष्ययितुं दत्तास्तेषां पुंगवणा नृणाम् ॥३८३॥
 भवदेवो ऽवदत्साधु शिषितो ऽस्मि त्वयानघे ।
 आनीतः पथि जात्यन्ध इव यानहमुत्पथे ॥३८४॥
 तदद्य स्वजनान्दृष्ट्वा यास्यामि गुरुमन्निधौ ।
 व्रतातीचारमालोच्य तस्ये ऽहं दुस्तपं तपः ॥३८५॥
 नागिलाप्यवदत् किं ते स्वजनैः स्वार्थभाग्भव ।
 मूर्तिमन्तो हि ते विघ्ना भाविनो गुरुदर्शने ॥३८६॥

तद्गच्छ गुरुपादान्ते दान्तात्मा व्रतमाचर ।
 प्रव्रजिष्याम्यहमपि व्रतिनीजनसन्निधौ ॥३८७॥
 भवदेवो ऽथ वन्दितार्हद्विस्वानि समाहितः ।
 गत्वा गुर्वन्तिके ऽकार्षीत्क्षित्यमालोचनादिकम् ॥३८८॥
 आमणं निरतीचारं भवदेवः प्रपालयन् ।
 कालं कृत्वादिकल्पे ऽभृच्छक्रसामानिकः सुरः ॥३८९॥
 इतश्च भवदत्तस्य जीवः स्वर्गात्परिच्युतः ।
 विजये पुष्कलावत्यां विदेहोर्वीशिरोमणौ ॥३९०॥
 नगर्थां पुण्डरीकिणां वज्रदत्तस्य चक्रिणः ।
 यशोधराभिधानाया राक्षसाः कुचाववातरत् ॥३९१॥ युग्मम् ।
 तस्मिन्नुपागते कुक्षिसरोवरमरालताम् ।
 अभृद्यशोधरादेव्या दोहदो ऽम्भोधिमज्जने ॥३९२॥
 ततश्चाभोधिसप्रीचां सीतानद्यां महिपतिः ।
 क्रीडयित्वा महादेवीं तद्दोहदमपूरयत् ॥३९३॥
 सम्पूर्णदोहदा साय महादेवी यशोधरा ।
 वल्लीव कलयामास लावण्यमधिकाधिकम् ॥३९४॥
 पूर्णे च समये ऽमृत महिषी चक्रवर्तिनः ।
 उत्तमं तनुजन्मानं गङ्गेव कनकाम्बुजम् ॥३९५॥
 यशोधराया उत्पन्नदोहदानुगतां नृपः ।
 सागरदत्त इत्याख्यां तस्याकृत शुभेऽहनि ॥३९६॥

धात्रीभिर्लास्यमानश्च पयःपानादिकर्मभिः ।
 शास्त्रीवासादयद्वह्निं राजपुत्रः क्रमेण सः ॥३९७॥
 वक्तुं प्रवीणतां प्राप्तः स कुमारो ऽध्यजीगपत् ।
 उद्यम्य काञ्चनलतामुत्सुकं शुक्रशारिकाः ॥३९८॥
 प्रौढीभवन्सुहृद्भिश्च स रेमे रत्नकन्दुकैः ।
 पीनांसभूमिकारङ्गनृत्यन्माणिक्यकुण्डलः ॥३९९॥
 समये स नरेन्द्रेण नियुक्तो गुरुसन्निधौ ।
 गुरोः कलाः परिपपौ कूपादप द्वाध्वगः ॥४००॥
 विश्वस्यापि भृशं नेत्रकैरवाणि प्रमोदयन् ।
 शशीव सम्पूर्णकलः प्रतिपेदे स यौवनम् ॥४०१॥
 स्वयंवरागताः कन्याः पितृभ्यां पर्यणायि सः ।
 एता हि पात्रमायान्ति रत्नाकरमिवापगाः ॥४०२॥
 अन्नद्वाहीभिरुत्तेव करेणुभिरिव द्विपः ।
 ताराभिरिव शीतांशुस्ताभिः सममरंस्त सः ॥४०३॥
 नारीभिरन्यदा क्रीडन्प्रासादे मदनेपमः ।
 मेरुसन्निभमाकाशे स ददर्शाभ्रमण्डलम् ॥४०४॥
 अचिन्तयच्च यादृग्नि श्रूयते मेरुरागमे ।
 तादृगभ्रमयः सो ऽयं काप्यहो रमणीयता ॥४०५॥
 एवं मेरुनिभं मेघमण्डलं तस्य पश्यतः ।
 नाभ्रदवाङ्मुखी दृष्टिर्विलम्बेव तदन्तरे ॥४०६॥

कुमारो ऽपश्यदुत्पश्यो यावत्तन्मेघमण्डलम् ।
 वारिवुद्बुदवत्तावत्तद्विलीय ययौ क्वचित् ॥४०७॥
 कुमारो ऽचिन्तयच्चैवं क्षणिको ऽयं यथाम्बुदः ।
 तथा शरीरमप्येतत्का कथा सम्पदां पुनः ॥४०८॥
 यत्प्रातस्तन मध्याह्ने यन्मध्याह्ने न तन्निशि ।
 निरीक्ष्यते भवे ऽस्मिन्ही पदार्थानामनित्यता ॥४०९॥
 विवेकजलसिक्तस्य मर्त्यजन्ममहीरुहः ।
 सकामनिर्जरासारं तद्ब्रूहामि व्रतं फलम् ॥४१०॥
 सुधीः सागरदत्तो ऽथ परं वैराग्यमुदहन् ।
 व्रतादानाय पितरावापप्रच्छ कृताञ्जलिः ॥४११॥
 पितरावूचतुर्वत्स यौवने ऽपि व्रताग्रहः ।
 वीणायां वाद्यमानायां शास्त्रपाठ इवैष ते ॥४१२॥
 इदानीं युवराजस्त्वं राजापि त्वं भविष्यसि ।
 राज्यं चिरं पालयित्वा गृह्णीयाः समये व्रतम् ॥४१३॥
 सागरो व्याहरत्यूज्याः प्रत्याख्याता मया श्रियः ।
 परिव्रज्यामुपादातुं तदादिशय किं न माम् ॥४१४॥
 इत्याग्रहकुठारेण प्रेमपाशं तयोः सुधीः ।
 चिच्छेदाथान्वमन्येतां तौ व्रतग्रहणाय तम् ॥४१५॥
 अनेकराजतनयपरिवारो ऽथ सागरः ।
 आददे व्रतममृतं सागराचार्यसन्निधौ ॥४१६॥

विविधाभिग्रहधरो गुरुसेवापरायणः ।

क्रमात्सागरदत्तो ऽभूच्छ्रुतसागरपारगः ॥४१७॥

न दूरे तपसः किञ्चिदिति प्रत्ययकारकम् ।

अवधिज्ञानमुत्पेदे सागरस्य तपस्यतः ॥४१८॥

भवदेवस्य जीवो ऽपि पूर्णं काले दिवश्च्युतः ।

तत्रैव विजये वीतशोकायां पूःशिरोमणौ ॥४१९॥

पद्मरथाभिधानस्य महर्द्धैरवनौपतेः ।

महिष्यांवनमालायां शिवो नाम सुतो ऽभवत् ॥४२०॥ जुग्मम् ॥

स पाल्यमानो यत्नेन कल्पद्रुम इवोद्गतः ।

क्रमेण कलयन्वृद्धिं काकपक्षधरो ऽभवत् ॥४२१॥

साक्षिमात्रीकृतगुरौ तस्मिन्प्राज्ञशिरोमणौ ।

मिथो गृहीतसङ्केता इव सञ्चक्रसुः कलाः ॥४२२॥

यौवने पर्यणैषीत्स राजकन्याः कुलोद्भवाः ।

समृक्तश्चाशुभक्ताभिर्लताभिरिव पादपः ॥४२३॥

सकलत्रस्य चान्येद्युः प्रासादे तस्य तस्थुषः ।

सागरर्षिः पुरीबाह्योपवने समवासरत् ॥४२४॥

तत्र कामसमृद्धाख्यः सार्थवाहो महासुनिम् ।

तं प्रत्यलाभयङ्गक्या मासचपणपारणे ॥४२५॥

गृहे कामसमृद्धस्य पात्रदानप्रभावतः ।

वसुधारापतञ्जोन्नः पात्रे दानाद्धि किं न हि ॥४२६॥

शिवस्तदद्भुतं श्रुत्वा गत्वावन्दत तं सुनिम् ।

419 b D दिवश्च्युतः । 423 c C pr. m. A भक्त D संयुक्तः शशमे ता० ।
426 d A B C D दानाद्धि ।

निषसाद च तत्पादपद्मान्ते राजहंसवत् ॥४२७॥
 चतुर्दशानां पूर्वाणामाकरः सागरो ऽपि हि ।
 शिवस्य सपरीवारस्याचख्यौ धर्ममार्हतम् ॥४२८॥
 विश्लेषतश्च संसारासारतां तस्य धीमतः ।
 गमयामास स मुनिर्मनसि स्फटिकामले ॥४२९॥
 शिवो ऽपृच्छ च तमृषिं किं प्राग्भवभवः प्रभोः ।
 स्नेहे मे पश्यतो यत्त्वां हर्षो ऽयमधिकाधिकः ॥४३०॥
 ज्ञात्वा चावधिनाचख्यौ मुनिस्त्वं पूर्वजन्मनि ।
 कनिष्ठो ऽभूर्मम भ्राता प्राणेभ्यो ऽप्यतिवल्लभः ॥४३१॥
 मया प्रव्रजितेन त्वमनिच्छन्नपि हि व्रतम् ।
 उपायेन ग्राहितो ऽसि परलोकहितेच्छया ॥४३२॥
 अभूव च सुरावावां सौधर्मे परमर्द्धिकौ ।
 कुमुदेन्दोरिव प्रीतिस्तुत्वाप्यभवदावयोः ॥४३३॥
 भवे ऽस्मिन्वीतरागो ऽहं स्वे परे वा समानदृक् ।
 त्वं लयापि सरागत्वात्प्राग्भवस्नेहभागमयि ॥४३४॥
 शिवो ऽवदद्भ्रतादानाद्देवो ऽभूवं पुराप्यहम् ।
 तदिहापि भवे पूर्वभववद्देहि मे व्रतम् ॥४३५॥
 आपृच्छ्य पितरौ यावदायामि व्रतहेतवे ।
 पूज्यास्तावदिहैवाध्वं यूयं मयि कृपालवः ॥४३६॥
 गत्वा शिवकुमारो ऽपि पितृपादान्वयजिज्ञपत् ।
 अथ सागरदत्तर्षेः शृणुवे देशना मया ॥४३७॥

430 b B प्रभो । 434 a A B कुमुदेन्दोरिव । 434 c A हि ।
 435 b A B देवो । 436 c A ०हं, B ०स्व, C ०हं । 437 a B मला ।

तत्प्रसादादधिगता भवस्यासारता मया ।
 ततस्तस्माद्विरक्तो ऽस्मि वीवधादिव भारिकः ॥४३८॥
 तत्सर्वथानुजानीय प्रव्रज्याग्रहणाय माम् ।
 प्रत्यूषो मोहतमसः शरणं सागरो ऽद्य मे ॥४३९॥
 पितारावूचतुर्वत्स व्रतं मादत्स्व यौवने ।
 नाद्यापि पूर्यते ऽस्माकं त्वत्कीडालोकजं सुखम् ॥४४०॥
 अत्यन्तं निर्ममो भूस्त्वं कथमेकपदे ऽपि हि ।
 असंस्तुतानिवायुश्चन्यदस्मान्विजिहाससि ॥४४१॥
 यदि भक्तो ऽसि यद्यस्मानापृच्छ्य च गमिष्यसि ।
 तन्नकारैकवाढला भवित्री रसनावयोः ॥४४२॥
 इत्यनादिशतोः पित्रोः शिवो गन्तुमनीश्वरः ।
 तत्रैव सर्वसावद्यनिचमाङ्गावयत्यभूत् ॥४४३॥
 मुनेः सागरदत्तस्य शिष्यो ऽहमिति निश्चयी ।
 तस्यौ स मौनमालम्ब्य मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥४४४॥
 बलादप्यासितो भोक्तुं न किञ्चिद्बुभुजे च सः ।
 मह्यं न रोचते किञ्चिदित्येकमवदन्मुहुः ॥४४५॥
 एवमुद्देजितो राजा शिवेन शिवकाङ्क्षिणा ।
 इभ्यपुत्रं दृढधर्मं समाह्वय समादिशत् ॥४४६॥
 व्रतार्थमविष्टेन शिवेन तनयेन मे ।
 मौनमालम्बितं वत्स यावन्निष्ठुरचेतसा ॥४४७॥

438 d C वीवधादिव । 440 a b MSS. व्रतमादत्स्व । 441 c A ० न्ययस्मा०,
 D ० न्विजहा० । 444 d B साधन । 445 d A त्येवम, so corrected in D.

मोघफाल इव द्वीपौ करीव प्रभवन्मदः ।
 भोजनायापि यतते न स चाटुशतैरपि ॥४४८॥
 यथा वेत्ति तथा वत्स वत्सं भोजय मे शिवम् ।
 तया चैवं कृतवता किं किं नोपकृतं मम ॥४४९॥
 मञ्जीवपक्षिणं कायकुलायाङ्गन्तुमुत्सुकम् ।
 प्रत्याशापाशवन्धेन निचन्दय महाशय ॥४५०॥
 दृढधर्मो ऽपि तामाज्ञासुररीकृत्य भूपतेः ।
 ययौ शिवकुमारस्याभ्यर्णे बुद्धिजलार्णवः ॥४५१॥
 कृत्वा नैषेधिकीं तस्य सदनान्तः प्रविश्य च ।
 क्रमज्ञः प्रतिचक्राम स ऐर्यापथिकीं सुधीः ॥४५२॥
 वन्दनं द्वादशावर्तं दत्त्वा भूमिं प्रमार्ज्य च ।
 निषसाद वदन्नुच्चैरनुजानीहि मामिति ॥४५३॥
 शिवो ऽवददद्दो इभ्य साधूनामुपसागरम् ।
 विनयो ऽयं मया-दृष्टः स कथं मयि युज्यते ॥४५४॥
 इभ्यपुत्रो ऽभ्यधात्सम्यग्दृष्टीनां यत्र कुत्रचित् ।
 समभावो हि योग्यः स्यात्सर्वस्य विनयस्य भोः ॥४५५॥
 यस्य कस्यापि हि स्वान्तं समभावाधिवासितम् ।
 स वन्दनार्हो भवति दोषाशंकापि नेह भोः ॥४५६॥
 कुमार किं तु पृच्छामि प्रष्टुमेषाहमागमम् ।
 रसज्वरातुरेणेव किं त्वयात्याजि भोजनम् ॥४५७॥

452 a C नैषि०, D नैष० । 452 d A ऐर्यां, A सुधीं, D ईर्या । 455
 b A विनयस्य, A समभावो ।

शिवो ऽवदद्विस्तृजतो व्रताय पितरौ न माम् ।
 ततो भावयतीभ्य स्थितो ऽस्मि विरतो गृहात् ॥४५८॥
 यथा ह्युद्विज्य पितरौ विहाय ममतां मयि ।
 व्रतार्थमादिशतो मामतः कुर्वे न भोजनम् ॥४५९॥
 इभ्यो ऽभ्यधत्त यद्येवं तद्भुञ्जीथा महाशय ।
 धर्मो ह्यधीनो देहस्य देहस्याहारसम्भवः ॥४६०॥
 आहारं निरवद्यं हि गृह्णन्त्यपि महर्षयः ।
 शरीरे तु निराहारे दुष्करा कर्मनिर्जरा ॥४६१॥
 कुमारो ऽप्यभ्यधादिभ्यस्तृनो सम्यद्यते मम ।
 नाहारो ऽप्यनवद्यो ऽत्र तस्माद्वरमभोजनम् ॥४६२॥
 इभ्यो ऽवादीद्गुरुस्त्वं मे शिष्यस्ते ऽहमतः परम् ।
 सर्वं सम्पादयिष्यामि निरवद्यं यदिच्छसि ॥४६३॥
 व्याजहार कुमारो ऽपि सखे तर्हि निरन्तरम् ।
 षष्ठं कृत्वा करिष्ये ऽहमाचामाप्तेन पारणम् ॥४६४॥
 शिवस्य भावयतिनस्तदाद्यपि महेभ्यस्तुः ।
 विनयं कर्तुमारेभे सामाचारीविचक्षणः ॥४६५॥
 तपस्यतः शिवस्यापि ययौ द्वादशवत्सरी ।
 मोहात्पितृभ्यां न पुनर्व्यसर्जि गुरुमन्निधौ ॥४६६॥

459 b B समतामपि । 460 C adds the following śloka after 460,
 शरीरं घर्षेत्सर्वस्वं रक्षणीयं प्रयत्नतः । शरीराज्जायते धर्मः पर्वतात्सखिलं यथा ।
 462 a A नायाहारो । 464 c MSS षष्ठं । 465 b A महेभ्यस्तुः । 466 b
 C वत्सरां, in the margin of D यावद्द्वादशवत्सरीमिति पाठांतरः, A यद्वजि,
 A pr. m. द्वाकल्पे ।

मृत्वा शिवकुमारो भृङ्गलोके महाद्युतिः ।
 विद्युन्माख्यभिधानो ऽयमिन्द्रसामानिकः सुरः ॥४६७॥
 आसनचयनस्थस्य पुण्यात्मन इयं द्युतिः ।
 पुराभृङ्गलोकेन्द्रसमानद्युतिरेष हि ॥४६८॥
 द्युत्वायमत्रैव पुरे सप्तमे ऽहन्यतो दिनात् ।
 ऋषभेभ्यस्य तनयो जम्बूभाव्यन्तकेवली ॥४६९॥
 तदा चोपप्रसन्नर्षि विद्युन्मालिनि जग्मुषि ।
 चतस्रस्तपिया एवं पप्रच्छुस्तं महाभुनिम् ॥४७०॥
 इतो ऽस्माकं विद्युक्तानां विद्युन्मालिदिवौकसः ।
 समागमः पुनः कापि भविष्यत्यथवा न वा ॥४७१॥
 ऋषिराख्यश्च सन्तोभ्याश्ववारो ऽत्रैव पत्तने ।
 समुद्रः प्रियसमुद्रः कुबेरः सागरो ऽपि च ॥४७२॥
 तेषां चतुर्णां चतस्रः पुत्रो द्यूयं भविष्यथ ।
 मर्त्यत्वमीयुषा भावी तत्र वो ऽनेन सङ्गमः ॥४७३॥
 सुरासुरैः सेवितपादपद्मः
 श्रीवर्धमानो ऽपि कृपासमुद्रः ।
 भव्याजसूर्यो ऽतिशयर्द्धिपात्रं
 विहर्तुमन्यत्र ततो जगाम ॥४७४॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते
 महाकाव्ये जम्बूस्वामिपूर्वभववर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥१॥

CANTO II.

इतश्च नगरे राजगृहे राजशिरोमणिः ।
 श्रेणिको ऽपालयद्राज्यं प्राज्यश्रीर्मघवानिव ॥१॥
 तत्पर्वङ्गुषणं श्रेष्ठी श्रेष्ठो धर्म्येण कर्मणा ।
 नाम्ना चषभदत्तो ऽभून्नरर्षभधुरन्धरः ॥२॥
 अर्हन्देवो गुरुः साधुरित्येव स दिवानिशम् ।
 जजाप सर्वाभिमतसिद्धिमन्त्राचरोपमम् ॥३॥
 गुरुवाक्कृतकचोदसंसक्तमभवत्सदा ।
 प्रशान्तदुर्ध्यानमलं तन्मनोवारि निर्मलम् ॥४॥
 सरोवरस्येव जलं फलं मार्गतरोरिव ।
 तस्यैश्वर्यमभूत्केषां केषां नैवोपकारकम् ॥५॥
 धर्मानुसारिणी मत्या गत्या हंस्यनुहारिणी ।
 सधर्मचारिणी तस्य धारिणीत्याख्ययाभवत् ॥६॥
 तस्या गुणेषु भूयःसु गाम्भीर्यादिषु सत्सपि ।
 प्रयत्नः सुष्टु शीले ऽभूच्छीलाङ्गा हि कुलस्त्रियः ॥७॥
 सती संवीतसर्वाङ्गा नीरङ्गीशोभिनी च सा ।
 सञ्चचार करस्पर्शासहेव तरणेरपि ॥८॥
 गुणैरत्यन्तविमलैः सा शीलविनयादिभिः ।
 पत्युर्न्यलीयत हृदि मध्येवाधीव जाह्नवी ॥९॥

2 b A D धर्म्येण । 3 a C अर्हन्देवो । 4 a D चौद । 6 b A हंसा०
 c C सधर्मचारिणी । 8 a A सर्वाङ्गी । 9 b A स, d MSS मध्येवादी or दी ।

नखमांसवदन्योन्यं तयोर्नित्यावियुक्तयोः ।
 अभूदखण्डितं प्रेम द्विशरीरैकचेतसोः ॥१०॥
 धारिणी चिन्तयामास निरपत्या परेद्यवि ।
 धत्ते जन्म ममापुत्रं नैष्कल्यमवकेशिवत् ॥११॥
 शैत्यमुत्पादयन्नङ्गे सुधारस इवोच्चकैः ।
 रमते तनुजन्माङ्गे धन्यानामेव योषिताम् ॥१२॥
 गृह्वासे हि पापाय तत्रापि सुतवर्जितः ।
 तदेतत्खल्वलवणकुभोजननिभं मम ॥१३॥
 किं चिन्ताविधुरासीति पत्या पृष्टा नु धारिणी ।
 दुःखं न्यवेदयत्तस्मै तन्मनःसम्प्रधारितम् ॥१४॥
 पुचचिन्नोद्भवं दुःखं सा पत्यौ यद्यपि न्यधात् ।
 तथापि न क्षीणमभूदभवत्प्रत्युताधिकम् ॥१५॥
 नित्यं हृदयशल्येन तेन दुःखेन धारिणी ।
 कृशतां कलयामास द्वितीयेन्दुकलातुला ॥१६॥
 विस्मिरयिषुर्दुःखं तत्तस्याः पतिरन्यदा ।
 उवाच स्नेहजलधिस्रोतःसन्निभया गिरा ॥१७॥
 यामो ऽद्य वैभारगिरिं तत्रोद्याने कृशोदरि ।
 रमामहे रम्यतया नन्दनोद्यानसन्निभे ॥१८॥
 धारिणी पतिवाचं तां तथेति प्रत्यपद्यत ।
 मान्या हि पतिवाग्दुःखविस्मरश्च भवत्विति ॥१९॥

10 d C द्वेष्ट० । 11 c A विगजन्म, d A ०केशवत् । 13 c A तदेते,
 B तदेव । 15 c B यथा नरीक्षणमभूद । 16 d C D तुलां, A तलां ।
 17 a A C विस्मराः, c A जलदः, d A B D श्रोतः । 19 b D प्रतिपद्यतः ।

ततश्चर्षभदत्तो ऽपि सद्यः सज्जीकृते रथे ।
 आरुरोह तथा हंसरोमकौमलवृत्तिके ॥२०॥
 अपि संयोजितार्वाणमनर्वाणं महारथम् ।
 अधिरूढौ दम्पती तौ प्रास्थिषातां गिरिं प्रति ॥२१॥
 बाह्यालीभूरियं पत्नि श्रेणिकस्य महीपतेः ।
 बाह्यमानतुरङ्गाणां फेणुबुद्बुददन्तुरा ॥२२॥
 राज्ञो मत्तद्विपालानरूपतां सूचयन्त्यमी ।
 तद्वन्धवचितस्कन्धा नगरप्रान्तपादपाः ॥२३॥
 अमूनि गोकुलान्यार्थे रम्याष्टृषभभाङ्गुतैः ।
 उत्कर्णनर्णककुलान्युद्गमरथनिखनात् ॥२४॥
 एते च मार्गे^{२२}तरुणसहकाराः हृष्टोदरि ।
 सारस्वतौषधीभूतपक्षवाः पिकथोषिताम् ॥२५॥
 मृगा वायुमिवारूढा रथनिर्घोषभीरवः ।
 प्रायः प्रयान्थमौ व्योम्नि जिह्वासन्तो महीमिव ॥२६॥
 मृगाक्षीचुवणेध्वेते ऽरघटा वारिवर्षिणः ।
 मूर्त्यन्तरजुषः पृथ्वां पुष्करावर्तका इव ॥२७॥
 द्रष्टव्यदर्शनैरेवं पत्नीं पथि विनोदयन् ।
 जगाम वैभारगिरिमृषभः सपरिच्छदः ॥२८॥ सप्तभिः कुलकं ॥
 जायापती तावद्यग्रावुत्तेरतुरथो रथात् ।
 वैभारपर्वतोद्यानदिदृक्षानृत्यदाशयौ ॥२९॥

22 a C पत्नि corrected in माति । 23 c D तद्वन्धवचित । 24 c D
 उत्कीर्ण, ० कृष्ण । 25 a D तरवः । 27 a D वने ह्येते ।

प्रत्येकं नामधेयानि पृच्छन्तीमध्याशिनाम् ।
 स्वादूनि निर्झरजलान्याचामन्तीं मुहुर्मुहुः ॥३०॥
 तरुच्छायासु सान्द्रासु विश्राम्यन्तीं पदे पदे ।
 सुखस्यर्शं विदधतीं शीतलैः कदलीदलैः ॥३१॥
 स्मयमानां शृङ्खलापैर्मृगशावेषु वत्सलाम् ।
 अङ्गारोपितबालासु वानरीव्यतिससृहाम् ॥३२॥
 धारिणीमृषभदत्तो दत्तहस्तावलम्बनः ।
 गिरिमारोपयामास तत्सुखेन शनैः शनैः ॥३३॥ चतुर्भिः कलाफकं ।
 तत्र ऋषभदत्तो ऽपि धारिण्याश्चित्तहारिणीम् ।
 अङ्गुल्या दर्शयामास गिरेरुद्यानसम्पदम् ॥३४॥
 मातुलिङ्गीरिमाः पश्य फलप्राग्भारवामनाः ।
 ताम्रैश्च पुष्पैर्विश्रान्तसन्ध्याभ्रा इव दाडिमीः ॥३५॥
 मृद्वीकामण्डपाः सन्ति दुर्गाण्यर्कत्विषामपि ।
 नृत्यत्केकिकलापाभदलास्तालद्रुमा अमी ॥३६॥
 पुष्पजातय एताश्च मिथः सौरभलम्बनैः ।
 स्वाजन्यं घोषयन्तीह रोलम्बतुमुलच्छलात् ॥३७॥
 जम्बूकदम्बमाकन्दपारिभद्रादिभिर्द्रुमैः ।
 क्वायया चोलकमसौ संव्याधित इवाचलः ॥३८॥
 ऋषभस्तत्र चापश्यद्वाक्खेचरमिवागतम् ।
 सिद्धपुत्रं यशोमित्रं आहूतं बन्धुमिवात्मनः ॥३९॥

ततश्च ऋषभः श्रेष्ठो सिद्धपुत्रमवार्त्तयत् ।
 साधर्मिको ऽसि खलु मे तदाख्याहि क यास्यसि ॥४०॥
 सो ऽप्याख्यदस्मिन्नुद्याने शिष्यो ऽस्ति चरमार्हतः ।
 पञ्चमः समवसृतः सुधर्मा गणभृत्सखे ॥४१॥
 तद्वन्दनार्थं यास्यामि यदि वस्तुद्विवन्दिषा ।
 त्वर्ध्वं यूयमपि तद्धर्मार्थेगूढवाम्यहम् ॥४२॥
 ओमितुक्त्वा दम्पती तौ तेनैव सह चेलतुः ।
 त्रयो ऽप्यथ ययुः स्थानं सुधर्मस्वामिपावितम् ॥४३॥
 यथावद्वादशावर्तवन्दनेन त्रयो ऽपि ते ।
 सुधर्मस्वामिनं भक्त्या वन्दित्वा न्यषदग्न्युरः ॥४४॥
 सुधर्मस्वामिनो धर्मापदेशपरमामृतम् ।
 ते बद्धाञ्जलयः कर्णाञ्जलिभिर्भृशमापयुः ॥४५॥
 सिद्धपुत्रश्च समये पप्रच्छ गणभृद्वरम् ।
 सा जम्बूः कीदृशी जम्बूद्वीपः ख्यातो यदाख्यया ॥४६॥
 तामाख्यद्वगणभृज्जम्बूं जात्यरत्नमयाकृतिम् ।
 तन्मानं तत्प्रभावं च तत्स्वरूपमथापरम् ॥४७॥
 तदा च लब्ध्वावसरा धारिणीं गणभृद्वरम् ।
 पप्रच्छ किमहं पुत्रं जनयिष्यामि वा न वा ॥४८॥
 सिद्धपुत्रो ऽवदन्न त्वं सावद्यं प्रष्टुमर्हसि ।
 जानन्तो ऽपि हि सावद्यं न ह्याख्यान्ति महर्षयः ॥४९॥

जिनपादोपदेशेन निमित्तज्ञानपण्डितः ।
 तवाहमेव कल्याणि कथयिष्याम्यदः शृणु ॥५०॥
 धीरस्वभावो मनसा कायेन च पराक्रमी ।
 निषेदिवाङ्मिश्रलोत्सङ्गे सुधर्मा गणभृत्यया ॥५१॥
 सुतजन्म यदप्रच्छि तत्स्वप्ने सिंहमङ्गलम् ।
 भद्रे द्रव्यस्थयो कुक्षौ सुतसिंहं धरिष्यसि ॥५२॥ युग्मम् ॥
 आख्यातजम्बूतस्वदुण्णरत्नमयश्च ते ।
 जम्बूनामा सुतो भावी देवताकृतसन्निधिः ॥५३॥
 धारिण्यभिदधे जम्बूदेवतोद्देशपूर्वकम् ।
 करिष्ये ऽष्टोत्तरं तर्ह्याचामास्त्रानां शतं कृतिन् ॥५४॥
 सुधर्मस्वामिनः पादान्वन्दित्वा ते च यो ऽपि हि ।
 उत्तीर्थं वैभारगिरेः पुनः प्रविविशुः पुरम् ॥५५॥
 ततश्चर्षभधारिण्यौ पालयन्तौ गृह्यताम् ।
 सिद्धपुत्रवचःप्रत्याशया कालं व्यतीयतुः ॥५६॥
 अन्यदा धारिणी स्वप्ने श्वेतसिंहं न्यभालयत् ।
 पत्युश्चाकथयत्प्राज्यप्रमोदजलदीर्घिका ॥५७॥
 चषभो ऽभिदधे सुभु सिद्धपुत्रवचो ऽखिलम् ।
 तत्सत्यमेव मन्यस्व स्वप्नेन प्रत्ययो ननु ॥५८॥
 जम्बूनामा महाभागे पवित्रचरितस्तव ।
 सर्वलक्षणसम्पूर्णः पुत्रो नूनं भविष्यति ॥५९॥
 ब्रह्मलोकात्परिच्युत्य विदुन्मालिसुरस्तदा ।

उत्पेदे धारिणीकुचिगुक्तौ मौक्तिकरत्नवत् ॥६०॥
 तस्याश्वाभृद्देवपूजागुरुपूजासु दोहदः ।
 दोहदाः खलु नारीणां गर्भभावानुसारतः ॥६१॥
 विन्नेन भूयसा श्रेष्ठौ तद्दोहदमपूरयत् ।
 उत्पन्नदोहद इव सोऽपि धर्मे धनव्यये ॥६२॥
 क्रमेण पुष्यद्रुभा च सञ्चचारातिमन्थरम् ।
 गर्भकेशागमभिया सावधानेव धारिणी ॥६३॥
 तस्याः कपोलफलकौ पाण्डुरिन्नातिशायिना ।
 अभृतां प्रातरेणाङ्गबिम्बमब्रह्मचारिणौ ॥६४॥
 ततश्च नवभिर्मासैः सार्धसप्तदिनाधिकैः ।
 धारिणी सुषुप्ते स्तनं न्यूनीकृतं रूचा ॥६५॥
 मुक्ताचूर्णैव घटितैरक्षतैरतिनिर्मलैः ।
 पूर्णानि स्वर्णपात्राणि प्राविशन्नुषभौकसि ॥६६॥
 अधिश्रेष्ठि कुलवधूक्षितैर्दूर्वाङ्कुरैश्च्युतैः ।
 तदासनसमीपेर्यां दूर्वावणमिवाभवत् ॥६७॥
 सर्वकल्याणधुर्याणि त्वर्यवर्याण्यनेकशः ।
 नेदुः श्रेष्ठिगृहद्वारे श्रियो लास्यनिबन्धनम् ॥६८॥
 स्वपुटीकृतसीमन्ताः कुङ्कुमस्तवकैर्नवैः ।
 ननृतुस्तद्गृहद्वारे गायन्त्यः कुलवालिकाः ॥६९॥

61 b A गुरुषु दोहदः पुनः । 62 d A B चर्मे । 64 b A पाण्डुः रचा-
 निशायिनः । 65 d B मुनीकृत, D सूनीकृत, A कृत्य । 66 a A मुक्ताचूर्णैश्च
 B corr. in मुक्ताचूर्णेन, c C स्वर्णपात्राणि । 67 a A अथ, B आधि, d C
 •वन• । 69 a B स्वपुटी• ।

ऋषभो विदधे देवगुरुपूजां विशेषतः ।

ददौ च दानमर्थिभ्यो ऽर्थमानो ऽत्यर्थमुच्छ्वसन् ॥७०॥

सूनोर्जम्बूतरोर्नाम्ना जम्बूरित्यभिधां व्यधात् ।

शुभे ऽङ्गि ऋषभः श्रेष्ठौ संवर्मितमना मुदा ॥७१॥

उल्लापयन्तावङ्कस्यं पितरौ तं दिवानिशम् ।

अभूतां हर्षवातूलौ विस्तृतान्यप्रयोजनौ ॥७२॥

पिचोर्जम्बूकुमारोऽपि भवन्नुत्सङ्गभूषणम् ।

क्रमेणासादयदृद्धिं तयोरिव मनोरथः ॥७३॥

क्रमेण प्रतिपेदे च वयो मध्यममार्षभिः ।

अभूत्पाणिग्रहार्हश्च पिचोराशालतातरुः ॥७४॥

इतश्च तत्रैव पुरे ऽभून्महेभ्यश्शिरोमणेः ।

समुद्रप्रियसंज्ञस्य नाम्ना पद्मावती प्रिया ॥७५॥

तथा समुद्रदत्तस्य समुद्रस्येव सम्पदा ।

नाम्ना कनकमालेति पत्न्यभृङ्गुणमालिनी ॥७६॥

तथा सागरदत्तस्य गरिष्ठस्याद्भुतश्रिया ।

विनयश्रीरभृद्धार्या सदा विनयशालिनी ॥७७॥

तथा कुबेरदत्तस्य कुबेरस्येव ऋद्धिभिः ।

धनश्रीरिति नाम्नाभूत्पत्नी शीलमहाधना ॥ ७८॥

दम्पतीनाममीषां तु विद्युन्मालिप्रियाञ्जुताः ।

क्रमादुद्धितरो ऽभूवन्नभिधानेन ता यथा ॥७९॥

समुद्रश्रीश्च पद्मश्रीः पद्मसेना तथैव च ।
 तथा कनकसेनेति रूपात्प्राग्जन्मिका इव ॥८०॥
 तथा कुबेरसेनस्य प्रिया कनकवत्यभूत् ।
 अभ्रच्छ्रमणदत्तस्य श्रीषेणेति तु गेहिनी ॥८१॥
 वसुषेणाभिधानस्याभवद्दीरमती प्रिया ।
 वसुपालितस्य पुनर्जयसेनेति वल्लभा ॥८२॥
 नभःसेना कनकश्रीस्तथा कनकवत्यपि ।
 जयश्रीश्चेति चाभ्रवंस्तेषां दुहितरः क्रमात् ॥८३॥
 अष्टानामपि तासां तु कन्यानां पितरो ऽन्यदा ॥
 प्रार्थयाञ्चक्रिरे जम्बूपितरं विनयोद्यताः ॥८४॥
 अष्टौ नः कन्यकाः सन्ति रूपलावण्यवन्धुराः ।
 कलाब्धिपारदृश्वर्यो गुणेश्वर्यो ऽप्सरःसमाः ॥८५॥
 तासां विवाहकल्याणसुहृत्प्राप्तं च यौवनम् ।
 वरं तदनु रूपं चापश्याम तव नन्दनम् ॥८६॥
 कुलशीलवयोरूपादयो वरगुणा हि ये ।
 जम्बूकुमारे ते सन्ति प्राप्यः पुण्यैरयं वरः ॥८७॥
 तासामस्मत्कुमारीणां भवतु त्वत्प्रसादतः ।
 वरो जम्बूकुमारो ऽयं दत्तजानामिवोडुपः ॥८८॥
 श्रीमानसि कुलीनोऽसि प्रार्थना त्वयि नो ह्रिये ।
 कृत्वा विवाहसम्बन्धं सर्वथानुगृहाण नः ॥८९॥

82 b C इति, B corr. in इरः; probably दीरः । 83 c B सामूखं
C वेामू । 85 d B C D गुणे ।

हर्षादृषभदत्तो ऽपि तद्वचः प्रत्यपद्यत ।
 स्वयमप्युत्सुकः पुत्रविवाहे प्रार्थितश्च तैः ॥८०॥
 जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्त्रो वरायातिवरीयसे ।
 इति ज्ञात्वा च ताः कन्या धन्यमन्या सुदं दधुः ॥८१॥
 अत्तान्तरे च विहरन्भव्यसत्त्वानि बोधयन् ।
 तत्रैवागत्य भगवान्सुधर्मा समवासरत् ॥८२॥
 सुधर्मागमनोदन्तसुधासिक्तो ऽथ कन्दवत् ।
 सद्यो जम्बूकुमारो ऽभूत्प्रहृष्टपुलकाङ्गुरः ॥८३॥
 जम्बूनामा नमस्कर्तुमागतं गणभृद्वरम् ।
 जगाम धाम धर्मर्द्धे रथेनानिलरंहसा ॥८४॥
 स प्रणम्य सुधर्माणं शुश्राव श्रावकाग्रणीः ।
 सुधानिखन्ददेशीयां देशनां तन्मुखाम्बुजात् ॥८५॥
 देशना च मनसि सा परिणाममुपेयुषी ।
 तस्यादाङ्गवैराग्यमभाग्यैरतिदुर्लभम् ॥८६॥
 सुधर्मस्वामिनं नत्वा जम्बूरेवं व्यजिज्ञपत् ।
 आदास्ये ऽहं परिव्रज्यां भवबन्धनकर्त्तरीम् ॥८७॥
 आपृच्छ्य पितरौ यावदायामि परमेश्वर ।
 तावत्त्वं कलयात्रैवोद्याने धर्मद्रुमश्रियम् ॥८८॥
 तथेति प्रतिपन्ने च सुधर्मस्वामिनापि हि ।
 अधिरुह्य रथं जम्बूर्नगरद्वारमाययौ ॥८९॥

तदाभूच्च पुरद्वारं तथेभाश्चरथाकुलम् ।
 पतितस्य तिलस्यापि भूप्राप्तिर्नाभवद्यथा ॥१००॥
 इति वाचिन्तयज्जम्बूः पुरद्वारानयैव चेत् ।
 प्रवेशाय प्रतीक्षित्ये तत्कालातिक्रमो भवेत् ॥१०१॥
 सुधर्मस्वामिनं तत्रागमय्य सदनं प्रति ।
 गन्तुं पत्नीबुभूषोर्मै न स्थातुमिह युज्यते ॥१०२॥
 तद्विशाम्यपरेणैव द्वारेण त्वरयन्त्यम् ।
 उत्सुकस्य वरं श्रेयानन्योऽध्वा न प्रतीक्षणम् ॥१०३॥
 इति यावद्ययौ द्वारान्तरं त्वरितमार्षभिः ।
 ददर्श तावत्तत्रापि वप्रं सज्जितयन्त्रकम् ॥१०४॥
 वप्रोपरिष्ठाद्यन्त्रेषु लम्बिताश्च महाशिलाः ।
 ददर्श गगनभ्रश्यदञ्जगोलकसन्निभाः ॥१०५॥
 दध्यौ चैवं परचक्रभयादीदृगुपक्रमः ।
 तदेतेनापि हि द्वारेणानर्थवज्जलेन किम् ॥१०६॥
 गच्छतो मे ऽध्वनानेन शिलोपरि पतेद्यदि ।
 तदस्मि नाहं न रथो न रथ्या न च सारथिः ॥१०७॥
 एवं च मृत्युमासाद्याविरतो दुर्गतिं लभे ।
 प्राणिनां हि कुमृत्यूनां सुगतिर्यौमप्युपवत् ॥१०८॥
 मा भवं स्वार्थतो भ्रष्टो व्याघ्रव्य पुनरप्यहम् ।
 भवामि श्रीसुधर्मांद्भिपद्मसेवामधुव्रतः ॥१०९॥

इत्यार्षभिर्वालथित्वा रथं वक्र इव ग्रहः ।
 प्रदेशं गणभृत्यादसनाथं तं पुनर्चयौ ॥११०॥
 सुधर्मस्वामिनं जम्बूरिति नत्वा व्यजिज्ञपत् ।
 यावज्जीवं ब्रह्मचर्यं प्रतिपन्नो ऽस्म्यहं त्रिधा ॥१११॥
 अनुज्ञातो भगवता नियमं प्रतिपद्य तम् ।
 हर्षवानार्षभिर्धाम जगामाकामविक्रियः ॥११२॥
 पित्रोश्च कथयामास यदहं गणभृन्मुखात् ।
 सर्वज्ञोपज्ञमश्रौषं धर्मं कर्मक्षयौषधम् ॥११३॥
 अनुजानीत मां पूज्याः परिव्रज्यार्थमुत्सुकम् ।
 जन्तूनामेष संसारः कारागारनिभः खलु ॥११४॥
 रुदन्तौ तौ च पितरावूचतुर्गद्गदस्वरौ ।
 मा भूरकाण्डे ऽस्मदाशालतोन्मूलनमारुतः ॥११५॥
 चिन्तयामो वयमिदं सवधूको भविष्यसि ।
 द्रक्ष्यामः पौत्रवदनं दृक्कैरवनिशाकरम् ॥११६॥
 प्रव्रज्याया न समयो विषयार्हे ऽत्र यौवने ।
 एतस्योचितमाचारं किं नेच्छसि मनागपि ॥११७॥
 यदि वात्याग्रहो वत्स प्रव्रज्याविषये तव ।
 तथापि किञ्चिन्मन्यस्व वयं हि गुरवः खलु ॥११८॥
 वत्साष्टौ कन्यकास्तुभ्यमस्माभिः सन्ति या वृताः ।
 कृत्वा पाणिगृहीतास्ताः पूर्योद्वाहकौतुकम् ॥११९॥

एवं कृत्वा कुमारं त्वं निःप्रत्यूहं परिव्रजे ।
 त्वामनु प्रव्रजिष्यामः कृतार्था वयमप्यथ ॥१२०॥
 कुमारो ऽप्यवदद्युष्मदादेशे ऽस्मिन्ननुष्ठिते ।
 प्रव्रज्यायां न वार्या ऽहं बुभुक्षुर्भोजनादिव ॥१२१॥
 आमेत्युक्त्वा च पितरौ कथयामासतुर्दुतम् ।
 कन्यापितृणामिभ्यानामष्टानां करुणापरौ ॥१२२॥
 कन्यासु व्यूढमात्रासु पुत्रो नः प्रव्रजिष्यति ।
 विवाहमप्यसावस्मदुपरोधात्करिष्यति ॥१२३॥
 पश्चादपि हि चेत्यश्वात्तापपापं करिष्यथ ।
 मा स्म कृद्धं तदुद्वाहं दोषः कथयतां न नः ॥१२४॥
 अष्टावपि महेभ्यास्ते सकलत्राः सवान्धवाः ।
 किं कार्यमिति निर्णेतुं संलपन्ति स्म दुःखिताः ॥१२५॥
 श्रुत्वा च तेषां संलापं कन्यास्ता एवमूचिरे ।
 पर्यालोचेन पर्याप्तमाप्ताः प्रष्टुत निर्णयम् ॥१२६॥
 जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्त्रो ऽस्माकं भर्ता स एव हि ।
 देया न वयमन्यस्मै लोके ऽप्येतदधीयते ॥१२७॥
 सकृज्जल्पन्ति राजानः सकृज्जल्पन्ति साधवः ।
 सकृत्कन्याः प्रदीयन्ते त्रीणेतानि सकृत्सकृत् ॥१२८॥
 पितृपादैः प्रदत्ताः स्मस्तस्माद्दृषभसूनुवे ।
 स एव गतिरस्माकं वयं तद्वशजीविताः ॥१२९॥

124 c B कृत । 125 c B C निर्णेतुं, d B संलापति A सल्लिखति ।
 126 d C निर्णयं । 127 d A B लोको । 128 d D धार्मिकाः ।

प्रव्रज्यामितरदापि यद्यज्जम्बूः करिष्यति ।
 तदेव पतिभक्तानामस्माकमपि युज्यते ॥१३०॥
 ते कन्यापितरो जम्बूपितुराख्यापयन्ति ।
 सज्जीभवन्तूद्वाहाय प्रमाणं प्रथमं वचः ॥१३१॥
 ततो नैमित्तिकमुखान्नैरिभ्यैर्घषभेण च ।
 विवाहलग्नं निर्णये तद्दिनात्सप्तमे दिने ॥१३२॥
 महेभ्या भ्रातर इव ते ऽष्टावधेकचेतसः ।
 सम्भूय कारयामासुः स्फारमुद्वाहमण्डपम् ॥१३३॥
 विचित्रवर्णैर्वासेभिरुल्लोचस्तत्र चाभवत् ।
 सन्ध्याभ्रखण्डैराकृष्टैरन्तरिक्षतलादिव ॥१३४॥
 तत्रोच्चूलीकृतान्याभान्मुक्तादामानि सर्वतः ।
 स्वकीयमंशुसर्वस्वं न्यासीकृतमिवेन्दुना ॥१३५॥
 तोरणैर्नितरां तारैर्वातान्दोलितपल्लवैः ।
 मण्डपो ऽभादराक्कानसज्जामिव विपञ्चयन् ॥१३६॥
 शुशुभे मण्डपो विष्वक्स्वस्तिकन्यस्तमौक्तिकैः ।
 उत्तवीजावलिरिवोद्भूतै मङ्गलशाखिनाम् ॥१३७॥
 अत्रेपि वर्णके जम्बूर्मुहूर्तं दोषवर्जिते ।
 कौसुम्भवसनाः सेा ऽभादलातप इवार्यमा ॥१३८॥
 कन्यका अपि ताः क्षिप्ता वर्णके नाचरन्वहिः ।
 राजपत्न्य इवासुर्यपश्यतायां नियोजिताः ॥१३९॥

कुमारश्च कुमार्यश्च स्वस्वस्थानस्थिता अथ ।
 विधिवन्मङ्गलक्षानमकार्यन्त शुभे क्षणे ॥१४०॥
 स्नातस्पर्षभस्त्रनोश्च च्याव्यमानाः पयो बभुः ।
 आसन्नोत्पाटभीत्याश्रु मुञ्चन्त इव कुन्तलाः ॥१४१॥
 केशाञ्जम्बूकुमारस्य गन्धकार्यो ऽध्यवासयन् ।
 कर्पूरागरुधूमेनोत्तंसलीलां वितन्वता ॥१४२॥
 गन्धकारिकया तस्य सुमनोदामगर्भितः ।
 जात्याश्वकन्धरावक्रो धम्मिल्लो मूर्ध्ववध्यत ॥१४३॥
 पर्यधाद्धारिणीसुनुस्तारे मौक्तिककुण्डले ।
 मुखाजप्रान्तविश्रान्तमरालमिथुनश्रिणी ॥१४४॥
 मुक्ताहारं परिदधे जम्बूरानाभिलम्बितम् ।
 लावण्यसरितः फेनबुद्बुदावलिसन्निभम् ॥१४५॥
 स चन्दनविलिप्ताङ्गः सर्वाङ्गासुक्तमौक्तिकः ।
 राकाशशाङ्कवत्तारामालाभिः शुशुभे भृशम् ॥१४६॥
 देवदूष्ये इवादूष्ये सदृशे श्वेतवाससौ ।
 विवाहमङ्गलकृते पर्यधादृषभात्मजः ॥१४७॥
 अथ जात्याश्वमारूढो मायूरातपवारणः ।
 आत्मतुल्यवयोवेषानुचरैः परिवारितः ॥१४८॥
 नीरङ्गीकृन्नवदने गीयमानोऽरुमङ्गलः ।
 उत्तार्यमाणलवणो वधूटीभ्यां च पार्श्वयोः ॥१४९॥

141 b A च्योत्यमाना । 142 c A °गुरु°, D गर । 143 a D कारितया ।
 145 b A जम्बूरानां शुशोभितं । 146 a D चन्दनवलि° । 147 b A B C
 सदसे । 148 b C मयूर ।

निनदन्मङ्गलातोद्यः पठन्मङ्गलपाठकः ।

विवाहमण्डलद्वारमार्षभिस्त्वरितं ययौ ॥१५०॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

दध्यादिमङ्गलद्रव्यैर्ददावर्धं सुवासिनी ।

तत्र जम्बूकुमारस्य मारस्येव वपुष्मतः ॥१५१॥

शरावसम्पुटं द्वारि वक्त्रिगर्भितमङ्घ्रिणा ।

भङ्गा सेा ऽगन्मातृगृहं गृहं कल्याणसम्पदः ॥१५२॥

ततस्त्राभिः कुमारीभिस्तत्राशित्वा सहाष्टभिः ।

जम्बूकुमारः प्रत्येच्छत्कौतुकोद्वाहमङ्गलम् ॥१५३॥

ततश्च लग्नवेलायां गत्वा चतुरिकान्तरे ।

आर्षभिः पर्यणेषीत्ताः पित्रोरनुनिनीषया ॥१५४॥

तारामेलकके दृष्ट्वा कौतुकेषु ससम्भ्रमा ।

सन्तुष्टा मङ्गलावर्त्ते मधुपर्के स्मितानना ॥१५५॥

यौतके सावधाना च कृतिन्यञ्जलमोक्षणे ।

वाष्पारयिता प्रणामे ऽङ्कारोपणे ऽत्यन्तनिर्वृता ॥१५६॥

अपत्योद्वाहकल्याणसुखमित्याप धारिणी ।

स्युः पुरन्ध्यो हि नीरग्नसुदेो ऽपत्ये विवाहिते ॥१५७॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

विवाहानन्तरं तासां बन्धूनां च वरस्य च ।

यौतकं तदभूद्येन सौवर्णः क्रियते ऽचलः ॥१५८॥

ततो मङ्गलदीपेन समाजसहचारिणा ।

गायन्तीभिः कुलस्त्रीभिः कलं धवलमङ्गलम् ॥१५८॥

पुरो मङ्गलवर्धेयं वाद्यमानैः कलस्वरम् ।

सङ्गीतकेन भवता त्वर्यचयमनोरमम् ॥१६०॥

हृष्टैर्ज्यैष्ठैः कनिष्ठैश्च बन्धुभिः पार्श्वयाचिभिः ।

जम्बूर्जगाम स्वं धाम ताभिर्हृडाभिरावृतः ॥१६१॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

आदितो वन्दितवतां सर्वज्ञं कुलदेवताम् ।

वधूवराणामभवदय कङ्कणमोक्षणम् ॥१६२॥

धारिण्युषभदत्ताभ्यां हृष्टाभ्यां तदनन्तरम् ।

अकारि पूजा देवस्य जम्बूदीपपतेः स्वयम् ॥१६३॥

ततो जम्बूकुमारो ऽपि सर्वालङ्कारभूषितः ।

वासगारमुपेयाय पत्नीभिस्ताभिरावृतः ॥१६४॥

सकलत्रो ऽपि तत्रास्यादार्षभिर्ब्रह्मचर्यभृत् ।

× विकारहेतौ पार्श्वस्थे ऽप्यविकारा महाशयाः ॥१६५॥

इतश्चात्रैव भरते ऽस्तुपविन्ध्याद्रिपत्तनम् ।

नाम्ना जयपुरं तत्र विन्ध्यो नामाभवन्नृपः ॥१६६॥

उभावभूतां तनयौ प्रथितौ तस्य भूपतेः ।

आख्यया प्रभवो ज्यायान्प्रभुनामा तु कन्यसः ॥१६७॥

राज्यं जयपुराधीशो ऽन्यदा केनापि हेतुना ।

प्रभवे सत्यपि ज्येष्ठे प्रभवे ऽदात्कनीयसे ॥१६८॥
 प्रभवो ऽप्यभिमानेन निर्गत्य नगरात्ततः ।
 संनिवेशं विधायास्याद्विन्ध्याद्रेर्विषमावनौ ॥१६९॥
 स खात्रखननैर्वन्दिग्रहणैर्वर्षपातनैः ।
 चौरैः प्रकारैरन्यैश्च जिजीव सपरिच्छदः ॥१७०॥
 एतय विज्ञपयामासुश्चरास्तस्य परेद्यवि ।
 षट्त्रिं जम्बूकुमारस्य श्रीदस्याप्युपहासिनीम् ॥१७१॥
 विवाहमङ्गले चास्य महेभ्यान्मिलितान्वहन् ।
 कथयामासुरत्यर्थमर्थचिन्तामणौनिव ॥१७२॥
 अवस्थापनिकातालोलोहाटिनीभ्यां समन्वितः ।
 विद्याभ्यां स तदैवागाङ्गारिणीतनयौकसि ॥१७३॥
 अथावस्थापनिकया विद्यया विन्ध्यराजभूः ।
 जाग्रतं सकलं लोकं जम्बूवर्जमसृषुपत् ॥१७४॥
 सा विद्या प्राभवत्तस्मै प्राज्यपुण्यजुषे न हि ।
 प्रायः पुण्याधिकानां हि न शक्नोऽप्यलमापदे ॥१७५॥
 ततो निद्रायमाणानां सर्वेषामपि दस्युभिः ।
 अलङ्कारादिसर्वस्वमाच्छेत्तुमुपचक्रमे १७६॥
 लुण्टाकेष्वपि लुण्टसु स च जम्बूर्महामनाः ।
 न चुकोप न चुक्षेभ लीलया त्विदमभ्यधात् ॥१७७॥

169 a D अपमानेन । 170 c D चौरैः । 173 a D अवस्था० ।
 174 b D राजसूः ।

शयानमिह विश्वस्तं निमन्त्रितमिमं जनम् ।
 भो भोः स्पृशत मा स्तौषां जाग्रदेषो ऽस्मि यामिकः ॥१७८॥
 महापुण्यप्रभावस्य तस्याथ वचसेदृशा ।
 ते चौराः स्तश्चवपुषो ऽभूवन् लेप्यमया इव ॥१७९॥
 ददर्श धारिणीस्रुतं प्रभवो ऽपि निभालयन् ।
 पत्नीभिरन्वितं ताभिः करेणुभिरिव द्विपम् ॥१८०॥
 कथयामास चात्मानं विन्ध्यराजसुतो ऽस्म्यहम् ।
 महात्मान्प्रभवो नाम सख्येनानुगृह्णाण माम् ॥१८१॥
 वयस्य देहि मे विद्यां स्तम्भनीं मोक्षणीमपि ।
 अवस्थापनिकातालोद्वाटिन्यौ ते ददान्यहम् ॥१८२॥
 जम्बूद्वीपे प्रभाते ऽहं प्रभवाद्यावपि प्रियाः ।
 नवोढा अपि हि त्यक्त्वा प्रव्रजिष्यामि निर्ममः ॥१८३॥
 ददानीमप्यहं भावयतीभूतो ऽस्मि तेन भोः ।
 प्रभव प्राभवन्नेयमवस्थापनिका मयि ॥१८४॥
 त्यज्यामि लक्ष्मीं दणवत्प्रातर्भ्रातरिमाहम् ।
 तत् किं मे विद्यया कार्यं निरीहस्य वपुष्यपि ॥१८५॥
 तामवस्थापिनीं विद्यां संवत्य प्रभवोऽपि हि ।
 प्रणम्य धारिणीपुत्रमुवाच रचिताञ्जलिः ॥१८६॥
 सखे सुखं वैषयिकं भुङ्क्ताभिनवयौवनः ।
 अनुकम्पस्व चेमासु नवोढासु विवेक्यसि ॥१८७॥

इमाभिः सह सुभ्रूभिर्भुक्तभोगफलो भव ।
 शोभिष्यते परिव्रज्याप्युपात्ता तदनन्तरम् ॥१८८॥
 ऊचे जम्बूकुमारो ऽपि सुखं विषयभोगजम् ।
 अपायवज्जलं स्वल्पं तेन किं दुःखहेतुना ॥१८९॥
 सुखं विषयसेवायामत्यल्पं सर्वपादपि ।
 दुःखं तु देहिनिः प्राज्यं मधुविन्दादिपुंसवत् ॥१९०॥

1. तथा हि पुरुषः कोऽपि देशादेशं परिभ्रमन् ।
 सार्थेनाविददटवीं चौरयादोमहानदीम् ॥१९१॥
 तं सार्थं लुण्ठितुं तत्र चौरव्याघ्रा दधाविरे ।
 मृगवच्च पलायन्त सर्वे सार्थनिवासिनः ॥१९२॥
 सार्थाद्धीनः स तु पुमान्प्रविवेश महाटवीम् ।
 आकण्ठमागतैः प्राणैरभ्युद्यत्कूपवारिवत् ॥१९३॥
 उच्चैस्तरो गिरिरिव प्रत्नरन्मदनिर्झरः ।
 उदस्तहस्तो ऽभ्राणीव प्रभ्रंशयितुमम्बरात् ॥१९४॥
 न्यञ्चयन्क्षामं द्विपातैरन्तःशुषिरिणीमिव ।
 आघातताम्रताम्रास्यो गर्जनूर्जितमब्दवत् ॥१९५॥
 सान्नाद्यम इव क्रोधादुद्धुरो वनसिन्धुरः ।
 वराकं कान्दिशीकं तं पुरुषं प्रत्यधावत ॥१९६॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

190 c D देहिनां, d MSS मधुविन्दास्त्रादिपुंसवत् । 192 c C पलायन्ते ।
 193 d C D •रभ्युद्यु• । 195 d C •तसेधवत् ।

मारयिष्याम्यहं याहि याहीति प्रेरयन्निव ।
 जघान तं मुञ्जः पृष्ठे वारणः करशीकरैः ॥१९७॥
 स पुमान् कन्दुक इव निपतन्नुत्पतन्मिथ्या ।
 प्राप्तप्राप्तो द्विपेनाप हणच्छन्नमथावटम् ॥१९८॥
 गजो ऽवश्यं जीवितहृत् कूपे जीवामि जातुचित् ।
 इति सो ऽदात्तत्र झम्पां जीविताशा हि दुस्यजा ॥१९९॥
 वटो ऽवटतटे चाभूत्तत्पादश्चैक आयतः ।
 लम्बमानो ऽभवत्कूपमध्ये भुजगभोगवत् ॥२००॥
 स पुमान्निपतन्कूपे प्राप तत्पादमन्तरा ।
 आलम्ब्य लम्बमानो ऽस्थाद्रज्जुबद्धघटीनिभः ॥२०१॥
 करं प्रक्षिप्य कूपान्तः करी पश्यर्ष तच्छिरः ।
 नाशकत्तु तमादातुं मन्दभाग्य इवौषधीम् ॥२०२॥
 दत्तदृष्टिरधोभागे भागधेयविवर्जितः ।
 कूपस्थान्तरजगरं गरीयसं ददर्श सः ॥२०३॥
 पतत्कवलवुद्ध्या तं निरीच्याजगरो ऽपि सः ।
 कूपान्तरपरं कूपमिव वक्त्रं व्यकासयत् ॥२०४॥
 चतुर्थ्यपि हि पक्षेषु चतुरो ऽहीन्ददर्श सः ।
 कालिन्दीसोदरस्त्रेव बाणान्ग्राणापहारिणः ॥२०५॥
 उत्फणाः फणिनस्ते तु तं दंष्टुं दुष्टचेतसः ।
 फूत्कारपवनानास्यैरमुचन्धमनीनिभैः ॥२०६॥

वटप्ररोहं तं ह्येतुं मूषकौ द्वौ सितासितौ ।
 चटचटति चक्राते दन्तक्रकचगोचरम् ॥२०७॥
 अनाप्तुवन्पुमांसं तं सोऽपि मत्तो मतङ्गजः ।
 जघान वटशाखां तां वटमुत्पाटयन्निव ॥२०८॥
 वटस्थान्दोल्यमानेन पादेन स पुमान्दृढम् ।
 पाण्ड्विबन्धं तन्वानो नियुद्धमिव निर्ममे ॥२०९॥
 गजेन हन्यमानायाः शाखाया मधुमक्षिकाः ।
 मधुमण्डकमुत्सृज्योड्डिडिरे तोमराननाः ॥२१०॥
 मक्षिकास्ता ददंशुस्तं लोहसन्दंशसन्निभैः ।
 तुण्डैः कीकसविश्रान्तैर्जीवाकृष्टिपरैरिव ॥२११॥
 उत्पन्नमक्षिकारुद्धसर्वाङ्गः स पुमांस्तदा ।
 कृतपत्र इवालक्षि कूपान्निर्गन्तुमुत्सुकः ॥२१२॥
 वटस्थमधुकोशाच्च मधुबिन्दुर्मुञ्जमुञ्जः ।
 ललाटे न्यपतत्तस्य वार्धन्या वारिबिन्दुवत् ॥२१३॥
 मधुबिन्दुस्तस्य भालाकुठित्वा प्राविशन्मुखे ।
 स तदास्वादमास्वाद्य सुखं महदमन्यत ॥२१४॥
 श्रूयतां प्रभवामुख्य दृष्टान्तस्य च भावना ।
 यः पुमान्स हि संसारी चाटवी सा तु संसृतिः ॥२१५॥
 यो गजे स पुनर्हृत्युर्थः कूपो मर्त्यजन्म तत् ।
 योऽजगरः स नरको येऽह्यस्ते कुधादयः ॥२१६॥

210 c A मंडुक B संडपं । 211 b B C संदंश corrected in संदश ।
 213 d C वार्धान्या । 214 c C आस्वाद्य corr. in आसाद्य । 215 a A C
 • मुख ।

वटपादो यस्तदायुर्मूषकौ यौ सितासितौ ।
 तौ शुक्लकृष्णौ द्वौ पक्षावायुच्छेदपरायणौ ॥२१७॥
 या मक्षिका व्याधयस्ते मधुविन्दुस्तु यः सखे ।
 तद्वै सुखं वैषयिकं तत्र रज्येत कः सुधीः ॥२१८॥

चतुर्भिः कलापकं ॥

देवो विद्याधरो वापि यदि कूपात्तमुद्धरेत् ।
 तत् किमिच्छेदथ न वा स पुमान्दैवदूषितः ॥२१९॥
 प्रभवः स्नाह को नाम निमज्जद्विपदर्णवे ।
 नेच्छेत्तरण्डसदृशमुपकारपरं नरम् ॥२२०॥
 जम्बूवाच तदहमपारे भवसागरे ।
 किं निमज्जामि गणभृद्देवे सत्यपि तारके ॥२२१॥
 प्रभवो ऽभिदधे भ्रातः स्नेहलौ पितरौ निजौ ।
 अनुरक्ताश्च गृहिणीः कथं त्यज्यसि निष्ठुरः ॥२२२॥
 जम्बूरूचे च को बन्धुनिर्वन्धो ऽबन्धुरप्यहो ।
 कुबेरदत्तवद्यस्मात् कर्मणा खलु बध्यते ॥२२३॥

2. तथा हि मथुरापुर्यामेकाभृद्गणिकेत्तमा ।
 नाम्ना कुबेरसेनेति सेनातुल्या मनोभुवः ॥२२४॥
 सा च प्रथमगर्भेण नितान्तं खेदिता सती ।
 वैद्यस्य दर्शिता मात्रा क्लेशे हि शरणं भिषक् ॥२२५॥
 स्त्रायुस्सन्दादिना वैद्यस्त्रां विज्ञाय निरामयाम् ।
 उवाच नास्या रोगो ऽस्ति किं त्वेतत् क्लेशकारणम् ॥२२६॥

अस्या हि युग्ममुत्पन्नमुदरे ऽस्ति सुदुर्वहम् ।
 खेदस्तद्धेतुको भावी स पुनः प्रसवावधिः ॥२२७॥
 माताप्युवाच तां वत्से गर्भं ते पातयाम्यहम् ।
 प्राणापायप्रतिभुवा रक्षितेनापि तेन किम् ॥२२८॥
 वेश्योचे स्वस्ति गर्भाय सहिष्ये क्लेशमप्यहम् ।
 सुकरी ह्यसकृद्वक्तव्यसुः सापि जीवति ॥२२९॥
 गर्भक्लेशं सहित्वा च समये गणिका ऽपि सा ।
 दारकं दारिकां चापि भ्रातृभाण्डे अजीजनत् ॥२३०॥
 माता प्रोवाच गणिकामपत्ये वैरिणी तव ।
 यकाभ्यामुदरस्याभ्यां मृत्युद्वारे ऽसि धारिता ॥२३१॥
 युग्मं स्तनन्धयमिदं भावि यौवनहृत्तव ।
 वेश्याश्च यौवनाजीवा जीवन्नृच यौवनम् ॥२३२॥
 उदरात्पतितं युग्ममिदं वत्से पुरीषवत् ।
 बहिस्त्याजय मा मोहं कार्षीरेष क्रमो हि नः ॥२३३॥
 वेश्योचे यद्यपि ह्येवं तथाप्यस्य विलम्ब्यताम् ।
 दशाहं यावदेतौ च दारकौ पोषयाम्यहम् ॥२३४॥
 कथञ्चिदप्यनुज्ञाता सा मात्रा पणसुन्दरी ।
 स्तन्यदानेन तौ बालावहर्निशमपोषयत् ॥२३५॥
 एवं च बालकौ तस्याः पालयन्त्या दिवानिशम् ।
 कालरात्रिप्रतीकाशमेकादशमभृद्दिनम् ॥२३६॥

कुबेरदत्तकुबेरदत्तानामाङ्किते उभे ।
 मुद्रिके कारयित्वा च तदङ्गुल्योर्न्यधत्त सा ॥२३७॥
 ततश्चाकारयद्द्वारपेटां बुद्ध्या पटीयसी ।
 रत्नैश्च पूरयित्वा तां तत्र तौ बालकौ न्यधात् ॥२३८॥
 पेटां प्रावाहयत्तां च प्रवाहे यामुने स्वयम् ।
 जगाम निरपायं च सा तरन्ती मरालवत् ॥२३९॥
 कुबेरसेनापि ततो व्याघ्रस्य स्वगृहं ययौ ।
 अपत्ययोर्ददानेव नयनाञ्जलिभिर्जलम् ॥२४०॥
 मञ्जूषा शौर्यनगरद्वारे प्राप्ता दिवामुखे ।
 उभाभ्यामिभ्यपुत्राभ्यां ददृशे जगृहे च सा ॥२४१॥
 अपश्यतां च तन्मध्ये तं बालं बालिकां च ताम् ।
 एको बालमुपादत्त बालिकामपरः पुनः ॥२४२॥
 तौ विदाञ्चक्रतुः पाणिमुद्रिकाक्षरदर्शनात् ।
 कुबेरदत्तकुबेरदत्ताख्यौ खल्विमाविति ॥२४३॥
 तावुभावय्यवर्धेतामिभ्ययोः सद्ने तयोः ।
 रक्ष्यमाणौ प्रयत्नेन स्वाम्यर्पितनिधानवत् ॥२४४॥
 कलाविदौ क्रमेणाभौ तौ द्वावपि बभूवतुः ।
 प्रपेदाते चाभिनवं यौवनं रूपपावनम् ॥२४५॥
 अनुरूपाविमावेवेतौभ्याभ्यां परया मुदा ।
 तयोरेव मिथो ऽकारि पाणिग्रहमहोत्सवः ॥२४६॥

238 b A D पटीयसी । 240 b D स्वगृहे । c D दैदावेण । 241
 a A द्वायै, C सौयै । 245 a A C क्रमेणाभौ, D originally क्रमेणाभौ ।

वैदग्ध्यशिक्षागुरुणा यौवनेनोपलिप्तयोः ।
 तयोरङ्गाधिरूढो ऽभृत्युनारीवाहनः स्मरः ॥२४७॥
 वधूवराभ्यामन्येद्युर्द्युतक्रीडा प्रचक्रमे ।
 ताभ्यां परस्यरोन्मीलत्प्रेमवारितरङ्गिणी ॥२४८॥
 कुबेरदत्तस्य करात्प्रस्तावे कापि मुद्रिका ।
 सख्या कुबेरदत्तायाः करोत्सङ्गे न्यधीयत ॥२४९॥
 करस्थितामूर्मिकां तां परीक्ष्यमिव नाणकम् ।
 कुबेरदत्ता प्रैक्षिष्ट पर्यस्यन्ती मुञ्जर्मुञ्जः ॥२५०॥
 कुबेरदत्ता दधौ च प्रयन्नादियमूर्मिका ।
 विदेशघटिता भाति चोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥२५१॥
 ततस्तामूर्मिकां स्थां च सा पश्यन्ती मुञ्जर्मुञ्जः ।
 चिन्तावेशात्स्फुरत्काया निश्चिकायेति चेतसि ॥२५२॥
 एकत्र देशे घटिते चैकेन तुलया समे ।
 समानलिपिनाम्नी द्वे ऊर्मिके सोदरे द्वे ॥२५३॥
 कुबेरदत्तश्चाहं च तद्वावयूर्मिके द्वे ।
 अत्यन्तं रूपसदृशौ भ्रातृभाण्डे न संशयः ॥२५४॥
 अन्यूनाधिकसर्वाङ्गावावां युगलजौ खलु ।
 दैवेन कारितौ हन्त विवाहाकृत्यमौदृशम् ॥२५५॥
 जनकेन जनन्या वा द्वयोरप्यावयोर्भुवम् ।
 समेनापत्यवात्सल्येनोर्मिके कारिते समे ॥२५६॥

सोदरौ यत एवावां तत एव निरन्तरम् ।
 नास्मिन्ने पतिधीर्नास्य पत्नीधीर्मथ्यजायत ॥२५७॥
 कुबेरदत्ता ध्यात्वैवं तथेति कृतनिश्चया ।
 करे कुबेरदत्तस्य क्षिपति स्मोर्मिकाद्वयम् ॥२५८॥
 कुबेरदत्तो ऽपि तथैवोर्मिकद्वयदर्शनात् ।
 चिन्तासन्तानमासाद्य विषसाद सदाशयः ॥२५९॥
 ततः कुबेरदत्तायास्तां समर्थोर्मिकां सुधीः ।
 गत्वा दत्त्वा च श्रपयमिति पप्रच्छ मातरम् ॥२६०॥
 किमौरसो ऽपविद्धो वा दक्षिणः कृत्रिमो ऽथवा ।
 अन्यो वा तव पुत्रो ऽस्मि पुत्रा हि बह्वधा किल ॥२६१॥
 आग्रहग्रहिलीभूय पृच्छतस्तस्य चाम्बिका ।
 मञ्जूषप्राप्तितः सर्वां कथयामास तां कथाम् ॥२६२॥
 कुबेरो ऽप्यवश्मातः किमकृत्यमिदं कृतम् ।
 ज्ञात्वापि युग्मजन्मानावावां यत्परिणयितौ ॥२६३॥
 सैव माता वरं माता या पोषितुमनीश्वरी ।
 स्वभाग्यभाजनीकृत्य तत्याजावां नदीरथे ॥२६४॥
 नदीरथो हि मृत्युं स्यान्नाकृत्यकरणाय तु ।
 जीवितान्मरणं श्रेयो न जीवितमकृत्यकृतम् ॥२६५॥
 व्याजहार जनन्येवं युवयोरतिहारिणा ।
 रूपेणात्यनुरूपेण मोहिताः स्मो ऽल्पमेधसः ॥२६६॥

तवानुरूपां नो कन्या तां विना काण्डदृश्यत ।
 तस्या अयनुरूपस्त्वामृते कोऽपि वरो न हि ॥२६७॥
 पाणिग्रहणमेवैकमद्यापि युवयोरभूत् ।
 न पुनः पापकर्मान्यत्पुंस्त्रीसम्बन्धसम्भवम् ॥२६८॥
 अद्यापि हि कुमारस्त्वं कुमार्यद्यापि सा तथा ।
 स्वस्ति तस्यै भ्रातृभाण्डकथामाख्याय मुञ्च ताम् ॥२६९॥
 व्यवहाराय दिग्यात्रां चिकीर्षन्नसि सुन्दर ।
 चेमेण कृत्वा तां शीघ्रमागच्छेरस्मदाशिषा ॥२७०॥
 समागतस्य चेमेण करिष्ये तव दारक ।
 महोत्सवेन वीवाहमन्यथा सह कन्यया ॥२७१॥
 ततः कुबेरदत्तो ऽपि वदन्नोमिति धर्मधीः ।
 गत्वा कुबेरदत्तायै तमाख्याति स्म निर्णयम् ॥२७२॥
 ऊचे च पित्रोः सदनं याहि भद्रे भगिन्यसि ।
 विवेकिन्यसि दत्तासि तद्यथोचितमाचरेः ॥२७३॥
 पितृभ्यां वञ्चितावेवमावां किं कुर्वहे स्वसः ।
 तयोर्न दोषो ऽयमियमावयोर्भवितव्यता ॥२७४॥
 पितरो हि यथापत्यं विक्रीणन्ति त्यजन्ति वा ।
 आज्ञापयन्त्यकृत्ये ऽपि तथा तद्वृथकर्मणे ॥२७५॥
 कुबेरदत्तस्त्वामेवमभिधाय विहाय च ।
 पण्डभाण्डमुपादाय जगाम मथुरापुरीम् ॥२७६॥

273 d C चरः । 275 b C विक्रीणते, d A तु वृथकर्म, C तद्वृथ । 276
 c A C पुण्ड ।

तत्र च व्यवहारेण सो ऽर्थमत्यर्थमार्जयत् ।
 उवास च चिरं खैरं विलसन्धौवनोचितम् ॥२७७॥
 अन्येद्युर्द्रविणं दत्त्वा रूपलावण्यशालिनीम् ।
 कुबेरसेनां गणिकां तां कलत्रौचकार सः ॥२७८॥
 कुबेरसेनया सार्धं तस्य वैषयिकं सुखम् ।
 भुञ्जानस्य सुतो जज्ञे दैवनाटकमीदृशम् ॥२७९॥
 तदा कुबेरदत्तापि गत्वा पप्रच्छ मातरम् ।
 मातापि हि तथैवाख्यन्मञ्जूषाप्राप्तिः कथाम् ॥२८०॥
 सद्यो निर्वेदमासाद्य स्वकीयकथया तथा ।
 कुबेरदत्ता प्राब्राजीत्तपस्त्रेपे च दुस्तपम् ॥२८१॥
 तामूर्मिकां तु सङ्गोष्य प्रव्रजन्ती सुमोच सा ।
 व्याहारीं च प्रवर्तिन्या सहमाना परीषद्दान् ॥२८२॥
 तस्याश्वाखण्डतपसः प्रवर्तिन्युपदेशतः ।
 पुष्यं तपोविटपिनो ऽवधिज्ञानमजायत ॥२८३॥
 कुबेरदत्तो ऽस्ति कथमिति चिन्तयति स्म सा ।
 कुबेरसेनासङ्क्रान्त्या सपुत्रं तं ददर्श च ॥२८४॥
 अनघा सा शुशोचैवमहे मम सहेदारः ।
 अकृत्यपङ्कनिर्मग्नो वराह इव तिष्ठति ॥२८५॥
 इति तत्प्रतिबोधार्थमियाय मथुरापुरीम् ।
 समेता संयतीभिः सा करुणारससारणिः ॥२८६॥

281 d C च for च । 282 a C च for तु । 285 a D चनाया sec.
 manu. 286 d C D सारिणिः, A सारिणी ।

आर्या कुबेरदत्तापि धर्मलाभपुरःसरम् ।
 पार्श्वे कुबेरसेनायाः प्रतिश्रयमयाचत ॥२८७॥
 प्रणम्य सेनाप्यवददार्थे ऽहं पणसुन्दरी ।
 सम्प्रत्येकपतिवनेन पुनः कुलवधूरिव ॥२८८॥
 कुलीनपतिसंसर्गात्कुलस्त्रीवेष एष मे ।
 कुलीनाचरितेनापि प्रसादार्हास्मि वः खलु ॥२८९॥
 तदितो मद्गृहाभ्यर्णे प्रतिगृह्य प्रतिश्रयम् ।
 संनिधिस्था भवत मे सदेष्टा इव दैवताः ॥२९०॥
 ततश्च सपरीवारा तस्याः कल्याणकामधुक् ।
 कुबेरदत्ता तद्वत्तवसताववप्तुखम् ॥२९१॥
 कुबेरसेनाप्यभैः स्वं तत्रागत्य दिवानिशम् ।
 आर्यायाः पादपद्माये लुठन्तममुचङ्गुवि ॥२९२॥
 बुध्येत यो यथा जन्तुस्वं तथा बोधयेदिति ।
 आर्या तत्प्रतिबोधार्थं तं बालमुदलापयत् ॥२९३॥
 भ्रातासि तनुजन्मासि वरस्यावरजोऽसि च ।
 भ्रातृव्यो ऽसि पित्रव्यो ऽसि पुत्रपुत्रो ऽसि चार्भक ॥२९४॥
 यश्च ते बालक पिता स मे भवति सोदरः ।
 पिता पितामहो भर्ता तनयः श्वशुरो ऽपि च ॥२९५॥
 या च बालक ते माता सा मे माता पितामही ।
 भ्रातृजाया वधूः श्वश्रूः सपत्नी च भवत्यहो ॥२९६॥

कुबेरदत्तः तच्छ्रुत्वा जगादार्यं किमीदृशम् ।
 परस्परविरुद्धार्थं भाषसे विस्मितो ऽस्यहम् ॥२९७॥
 आर्योचे मम बालो ऽयं भ्रातैका जननी यतः ।
 वदामि तनुजन्मानममुं मत्पतिसुरिति ॥२९८॥
 मङ्गलं चेदादर इति देवरो ऽपि भवत्यसौ ।
 भ्रातुस्तनय इति च भ्रातृत्वं कीर्तयाम्यमुम् ॥२९९॥
 पितृव्यश्चैष भवति भ्राता मातृपतेरिति ।
 पुत्रः सपत्नीपुत्रस्येत्यसौ पौत्रो मयोदितः ॥३००॥
 यो ऽस्य वप्ता स मे भ्राता माता ह्येका यदावयोः ।
 अस्य तातश्च मे तातो भर्ता मातुरभूदिति ॥३०१॥
 पितृव्यस्य पितेत्येनमुद्घोषामि पितामहम् ।
 परिणीताहममुना ह्यस्मीति पतिरेष मे ॥३०२॥
 ममैष तनुजन्मा च सपत्नीकुचिभूरिति ।
 देवरस्य पितेत्येष भवति श्वशुरो ऽपि हि ॥३०३॥
 यास्याम्बा सा ममाप्यम्बा तया जानाम्यग्रहं यतः ।
 पितृव्यकस्य मातेति मम सापि पितामही ॥३०४॥
 भ्रातृजायापि भवति मङ्गातुर्गृहिणीत्यसौ ।
 सपत्नीतनयस्यैषा गृहिणीति वधूरपि ॥३०५॥
 माता पत्युर्मदीयस्येत्यसौ श्वश्रुरसंशयम् ।
 भर्तुर्भार्या द्वितीयेयमिति जाता सपत्यपि ॥३०६॥

इत्युक्त्वा सार्पयामास स्वां कुबेराय मुद्रिकाम् ।

तां दृष्ट्वा सो ऽपि तं सर्वं जज्ञे सम्बन्धविज्ञवम् ॥३०७॥

कुबेरदत्तः संवेगमासाद्य प्राव्रजत्तदा ।

तपस्तप्त्वा च मृत्वा च स्वर्वधूनामतिथ्यभूत् ॥३०८॥

कुबेरसेनापि तदा आविकात्वमग्निश्रियत् ।

आर्या प्रवर्तिनौपार्श्वं पुनरेव जगाम सा ॥३०९॥

एवं च यः स्वयमपि कर्मणा हन्त बध्यते ।

श्रुत्वाविव रजतधीर्मूढानां तत्र बन्धुधीः ॥३१०॥

यः स्वयं बन्धुरहितो ऽन्येषां यो बन्धुमोक्षकः ।

स क्षमाश्रमणे बन्धुरन्ये नास्मैव बन्धवः ॥३११॥

भूयो ऽपि प्रभवः प्रेचे भो कुमार निजान्पितृन् ।

दुर्गतौ पततस्त्रातुं पुत्रमुत्पादयात्मनः ॥३१२॥

पितरो यान्ति नरके ऽवश्यं संतानवर्जिताः ।

तदसञ्जातपुत्रस्त्वं पितृणामुच्यसे न हि ॥३१३॥

जम्बूजगाद मोहो ऽयं यत्पुत्रात्पितृतारणम् ।

भो महेश्वरदत्तो ऽत्र सार्थवाहो निदर्शनम् ॥३१४॥

3. तथा हि तामलिष्याख्यपुण्यां सार्थपतिः पुरा ।

श्रीमानजायत महेश्वरदत्तो ऽभिधानतः ॥३१५॥

तस्य चाभूज्जनयिता समुद्रो नाम विश्रुतः ।

अजातदृष्टिर्विक्तेषु समुद्र इव वारिषु ॥३१६॥

मायाप्रपञ्चवज्रला वज्रला नामा तस्य च ।
 अर्थमातेव माताभूदजातविपुलाशया ॥३१७॥
 लोभावकर्गर्तो ऽर्थसञ्चयव्यसनी स तु ।
 पिता तस्य विपद्याभूद्वेशे तत्रैव सैरिभः ॥३१८॥
 पत्युश्च मरणादार्त्तध्यानानलपतङ्गताम् ।
 जग्मुषी तस्य मातापि मृत्वा तत्रैव शुन्यभूत् ॥३१९॥
 महेश्वरस्य गृहिणी नामधेयेन गाङ्गिला ।
 महेश्वरस्य गौरीवाभवत्सौभाग्यजन्मभूः ॥३२०॥
 श्वश्रूश्चगुरहीना च वसत्येकाकिनी गृहे ।
 स्वच्छन्दचारिण्यभवदरण्ये हरिणीव सा ॥३२१॥
 पतिं वञ्चयमाना च रेमे पुसा पेरण सा ।
 एकाकिनीनां नारीणां सतीत्वं हि कियच्चिरम् ॥३२२॥
 एकाकिनी रहस्यास्य दृष्ट्वा मकरकेतनः ।
 घोषितो हि प्रहरति निर्भीक इव निर्भरम् ॥३२३॥
 तस्यां च रममाणायां परपुसा निरङ्कुशम् ।
 अकस्मादन्यदा द्वारादेश्मन्यागान्महेश्वरः ॥३२४॥
 पुंश्चलुपपत्नी दृष्ट्वा तौ च विस्मस्तकुन्तलौ ।
 रतायासभयौ कम्प्यजङ्गाबुद्धान्तलोचनौ ॥३२५॥
 परावर्तान्तसंख्यानावगृहीतोत्तरीयकौ ।
 नग्नप्रायौ स्वलत्पादौ कान्दिशीकौ बभूवतुः ॥३२६॥ युग्मम् ॥

318 a A वकारगतौ । 319 A शून्य c खन्य । 324 c A द्वारवे० ।
 325 b C नं च, c A सभया D सभयात्क ।

जारं केशेषु दध्ने ऽथ भङ्गुकमिव लुब्धकः ।
 जघान च चपेटाभिर्भूतार्त्तमिव मान्त्रिकः ॥ ३२ ७ ॥
 ममर्द पादघातैश्च मृत्पिण्डमिव कुम्भकृत् ।
 यश्चा चाताडयद्देशप्रविष्टमिव कुकुरम् ॥ ३२ ८ ॥
 किं वज्रनार्धपरासुमिव चक्रे महेश्वरः ।
 चौरे ऽपि न तथा कोपौ यथा जारे मनस्विनाम् ॥ ३२ ९ ॥
 महेश्वरेण हृष्टेन कृतान्तस्त्रेव बन्धुना ।
 सो ऽयार्धमारितो जारः प्रणश्य कथमप्यगात् ॥ ३३ ० ॥
 श्लोकं च गत्वा पतितो गाङ्गिलोपपतिः स तु ।
 कण्ठोपकण्ठाह्वेषु प्राणैश्चिदमचिन्तयत् ॥ ३३ १ ॥
 धिग्धिग्मुमूर्षुरेवाहमकार्षं कर्म गर्हितम् ।
 तत्कामदं तीर्थमिव युक्तं मृत्यै ममाभवत् ॥ ३३ २ ॥
 एवं च चिन्तयञ्जारीं मृत्वा वीर्यं स्व एव हि ।
 द्राग्मुक्तगाङ्गिलाकुचौ पुत्रभूयमिच्छाय सः ॥ ३३ ३ ॥
 समये सुषुवै स्रुनुं गाङ्गिलाय महेश्वरः ।
 कुण्डमप्यात्मजनितं मन्वानस्तमलालयत् ॥ ३३ ४ ॥
 तस्याः प्रसूतपुत्राया गाङ्गिलाया महेश्वरः ।
 पुत्रप्रेम्णा व्यस्मरत्तं पुंश्चलीदोषमागतम् ॥ ३३ ५ ॥
 तस्योपपतिजीवस्य पुत्रमूर्तेर्महेश्वरः ।
 धात्रीकर्माणि कुर्वाणो न जिह्वाय प्रमोदभाक् ॥ ३३ ६ ॥

वर्धमानं च तं कूर्चकैचाकर्षकमर्भकम् ।
 हृदयाग्रे स्थितं दध्रे सदार्थमिव तद्धनः ॥ ३३७ ॥
 महेश्वरोऽन्यदा प्राप्ते पितुर्मरणवासरे ।
 महिषं पितृजीवं तमक्रीणात्तत्पलेच्छया ॥ ३३८ ॥
 पितृवासरपर्वार्थं महिषं तममारयत् ।
 स्वयं सासुद्रिरनुद्रप्रमेगदपुलकाङ्कुरः ॥ ३३९ ॥
 ततश्च महिषं मांसं ग्रासीकुर्वन्महेश्वरः ।
 शङ्कस्यायार्भकायापि ददौ तस्मै प्रमोदभाक् ॥ ३४० ॥
 तन्माता च शुनी मांसलुब्धा तत्राभ्युपासरत् ।
 समांसान्यस्थिखण्डानि सौ जपि चिन्तेप तत्कृते ॥ ३४१ ॥
 स्वकीयपतिजीवस्य कीकसानि जघाम सा ।
 मुच्छेन नृत्यता वाताहतधूमशिखाग्रवत् ॥ ३४२ ॥
 समुद्रसूनेरेवं च खादतः पितृजाङ्गलम् ।
 मांसक्षपणभित्तार्थं तत्रैकोऽभ्याययौ मुनिः ॥ ३४३ ॥
 ज्ञानातिशयसम्पन्नः सर्वं विलसितं मुनिः ।
 विदाञ्चकार च महेश्वरदत्तस्य तादृशम् ॥ ३४४ ॥
 अचिन्तयच्च धिगहो अस्याज्ञानं तपस्विनः ।
 यदश्नाति पितुर्मांसमङ्गे च वहति दिषम् ॥ ३४५ ॥
 कीकसानि समांसानि पत्युरनन्तहर्षभाक् ।
 अश्नाति सारमेयीयमहो संसार ईदृशः ॥ ३४६ ॥

337 a A माहेश्वरो । 337 c C पितृजी० । 338 a A पर्वार्थी D चर्चा ।
 343 b B D जंगलं C जांगलं changed to ०जं पलं ।

- सम्यगेवं परिज्ञाय निर्ययौ तद्गृहान्मुनिः ।
 महेश्वरो ऽपि धावित्वा वन्दित्वा च तमब्रवीत् ॥३४७॥
 अनात्तभिन्नो भगवन्किं निवृत्तो ऽसि मद्गृहात् ।
 न ह्यभक्तो ऽहं नावज्ञामकार्षं हर्षलो ऽस्मि च ॥३४८॥
 मुनिरूचे विहरे ऽहं न मांसादस्य सद्गनि ।
 ततो नाग्रहिषं भिक्षां संवेगो ऽभूच्च मे महान् ॥३४९॥
 किं कारणमिति पृष्टः सार्थेशेन मुनिः स तु ।
 कथयामास महिषशून्यादीनां कथां तथा ॥३५०॥
 को नाम प्रत्यय इति पृच्छन्तं च महेश्वरम् ।
 मुनिरूचे पृच्छ शूनीं प्राग्निखातं किमप्यहे ॥३५१॥
 तथा पृष्टा शूनी तेन निधानस्थानमंह्रिणा ।
 चखान शयार्थमिव क्षितिं जातिस्वभावतः ॥३५२॥
 उत्पन्नप्रत्ययः सो ऽथ भवोद्विग्नो महेश्वरः ।
 परिव्रज्यामुपादत्त दत्त्वा पात्रेषु सम्यदम् ॥३५३॥
 तस्मात्प्रभव को नाम निश्चयो वदतां वर ।
 तार्थन्ते दुर्गतिहृदाद्यन्मातापितरः सुतैः ॥३५४॥
 4. अत्रान्तरे समुद्रश्रीर्जम्बूनामानमब्रवीत् ।
 पञ्चात्तापं मा स्म गास्त्वं स यथा नाथ कर्षकः ॥३५५॥
 तथा हि पृथ्वीप्रथिते ग्रामे नाम्ना सुसीमनि ।
 कर्षको धनधान्यादिसमृद्धो वक इत्यभूत् ॥३५६॥

प्राप्ते च वर्षासमये स कङ्गुः कोद्रवानपि ।
 वपति स्म महारम्भः चेत्ते कष्टमतीकृते ॥३५७॥
 उद्गतैः श्यामलदलैस्त्रैर्धान्यैः चेत्तभूरभूत् ।
 अभिलोठितकाचेव जातकेशोच्चयेव च ॥३५८॥
 तत्कङ्गुकोद्रववनं वर्धमानमुदीक्ष्य सः ।
 मुदितः काप्यगाङ्गामे दविष्टे खजनातिथिः ॥३५९॥
 खजनैर्भोजने तस्य प्रदत्ता गुडमण्डकाः ।
 अपूर्वेषु तदाहारेणात्यन्तं च स पिप्रिये ॥३६०॥
 ज्ञातीन्प्रीतश्च सो ऽपृच्छदहो वः साधु जीवितम् ।
 मनोहरो ऽयमाहारो येषां सुष्टु सुधोपमः ॥३६१॥
 स्वप्ने ऽप्याहारमीदृक्षमद्राक्षं न कदापि यत् ।
 कङ्गुकोद्रवदग्धान्त्वान्निगस्मानृपग्रूहमून् ॥३६२॥
 पप्रच्छ च ततो ज्ञातीन्ज्ञातगुडमण्डकः ।
 इमान्याहारवस्तूनि कानि वा क्व भवन्ति च ॥३६३॥
 ते तस्मै कथयामासुररघट्टजलेन भोः ।
 चेत्तेषु सितैषूप्यन्ते गोधूमा अन्यधान्यवत् ॥३६४॥
 तेषां पाकिमलूजानां पिष्टानां च घरट्टकैः ।
 पच्यन्ते वङ्गितप्तायामयस्याच्यां हि मण्डकाः ॥३६५॥
 इक्ष्वो ऽपि तथोप्यन्ते तेषां वृद्धिसुपेयुषाम् ।
 निपीलनादुपात्तेन रसेनोत्पद्यते गुडः ॥३६६॥

358 c A अभिलोचित । 359 a C °कोद्रववनं । 365 a A पत्तिम ।
 365 d C °मयस्यायां । 366 c A निपील ° ।

गुडमण्डकनिष्पत्तिं विज्ञायैवं कृषीवलः ।
 स उपात्तेक्षुगोधूमबीजो ग्रामं निजं ययौ ॥३६७॥
 ततश्च गत्वा स क्षेत्रे फलितं कङ्गुकोट्रवम् ।
 बको लवितुमारेभे रभसान्माहशमितः ॥३६८॥
 ऊचे च पुत्रैः किं तातार्धनिष्पन्नमिमां कृषिम् ।
 खकुटुम्बकजीवातुं लुनीषे त्वणमात्रवत् ॥३६९॥
 बकः प्रोवाच हे पुत्राः किमेभिः कोट्रवादिभिः ।
 वक्ष्याम्येक्षुगोधूमान्खाद्या हि गुडमण्डकाः ॥३७०॥
 पुत्राः प्रोत्तुर्दिनैः स्वल्पैर्निष्पत्स्यन्ते कणा अमी ।
 तानादायेक्षुगोधूमान्वपेस्तात यथारुचि ॥३७१॥
 निष्पन्नेयं कृषिर्याति गोधूमेक्षुषु संशयः ।
 कटिस्थे गच्छति शिशौ का प्रत्याशोदरस्थिते ॥३७२॥
 एवं निवार्यमाणो ऽपि बकस्तैस्तनुजन्मभिः ।
 लुलाव कोट्रवकङ्गुवनं तत्र प्रभुर्हि सः ॥३७३॥
 प्रलूय तानि शस्यानि स देवानांप्रियो बकः ।
 चकार गोलिकाक्रीडोचितानां तां क्षेत्रमेदिनीम् ॥३७४॥
 ततश्च खानयामास स कूपं पार्श्वगः स्वयम् ।
 तस्मान्तु निरगान्नाम्नः स्तन्यं बन्ध्यास्तनादिव ॥३७५॥
 खानं खानमनिर्विघ्नं पातालविवरोपमम् ।
 अकारयद्वकः कूपं न तु पक्वो ऽपि निर्ययौ ॥३७६॥

371 b C निष्पत्स्यन्ति D निपश्यन्ते । 374 a C प्रभूय । 374 c A गोलिका ।
 375 b A पार्श्वगं, d A C बन्ध्या । 376 a D विर्विघ्नः ।

- ततस्तस्याभवन्नैव कङ्गवो न च कोद्रुमाः ।
 नेत्रवो न च गोधूमाः पश्चान्तापं लिघाय सः ॥३७७॥
 ऐहिकं स्त्रीधनसुखं त्यजन्नामुष्मिकं पुनः ।
 संशयास्पदमाकाङ्क्षंस्तदन्मा भूर्दयोऽज्झितः ॥३७८॥
5. जगाद जम्बूनामापि स्रयमानो महामनाः ।
 निर्बुद्धिर्हे समुद्रश्रीर्नाहमप्यस्मि काकवत् ॥३७९॥
 तथा हि नर्मदाकूले विन्ध्याटव्यां महागजः ।
 एको यूयपतिरभूद्विन्ध्याद्रेयुवराडिव ॥३८०॥
 स्वच्छन्दं विहरन्विन्ध्ये व्यतीयाय स यौवनम् ।
 आयुर्नदीपारनिभमाससाद च वार्धकम् ॥३८१॥
 अशकुवन्दन्तघातान्कतुं क्षीणबलस्तरौ ।
 मदोज्झितो गिरिरिव ग्रीष्मर्तौ शुष्कनिर्झरः ॥३८२॥
 शल्लकीकर्णिकारादिव न भङ्गपराङ्मुखः ।
 उच्चान्निभे निम्नाच्चोच्चैऽवतारोत्तारकातरः ॥३८३॥
 दन्तपातादल्पभोक्ता क्षामकुचिर्बुभुक्षया ।
 अस्थिभस्तासदृक्कायो वार्धके सोऽभवद्विपः ॥३८४॥
 ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥
 कुञ्जरः सोऽन्यदा शुष्कगिरिनद्यां समुत्तरन् ।
 पर्यस्तपादो न्यपतत्कूटमेकं गिरेरिव ॥३८५॥
 स जरत्कुञ्जरस्तत्र नाभूदुत्थातुमीश्वरः ।

तथैवास्थात्पादपोपगमनं पालयन्निव ॥३८६॥
 स विपेदे तथास्यो ऽपि विपेदानस्य तस्य तु ।
 अपानपल्लं जनुः श्वफेनकुलादयः ॥३८७॥
 बभूव तन्मद्भूतापानरन्ध्रकलेवरम् ।
 सकन्दरगिरिप्राथं श्वापदैरास्यदीकृतम् ॥३८८॥
 अपानसन्नशालायां द्विकास्तस्यां द्विजा इव ।
 विविशुश्च निरीयुश्चानेकशो भोजनार्थिनः ॥३८९॥
 एकश्च वायसो ऽत्यन्तमदृष्टो मांसभोजनात् ।
 अपानमध्य एवास्यादुत्पन्न इव विद्वृमिः ॥३९०॥
 करिकायस्य तस्यान्तः सारमासादयन्स तु ।
 काष्ठस्येव घुणो मध्ये प्रविवेशाधिकाधिकम् ॥३९१॥
 सशरीरः परपुरे प्रवेशं नाटयन्भृशम् ।
 अपूर्वो योगविदभूदनायासः स वायसः ॥३९२॥
 लूतेव करिकायस्य सो ऽन्नन्नव्ययमामिषम् ।
 पूर्वापरविभागाज्ञो बभूवात्यन्तमध्यगः ॥३९३॥
 दिवाकरकराक्रान्तं करिकायस्य तस्य तु ।
 संचुकोचापानरन्ध्रं मुक्तविष्टं पुरा यथा ॥३९४॥
 काको ऽथ संवृतापानरन्ध्रे करिकलेवरे ।
 बद्धद्वारे करण्डे ऽहिरिव तस्यौ तथैव सः ॥३९५॥
 करिकायः स मेघर्तौ सरिता वारिपूर्णया ।

तरङ्गहस्तैराकथ्य नर्मदायामनीयत ॥३८६॥

तरत्प्रवहणमिव तत्कुञ्जरकलेवरम् ।

रेवयानाधि जलधौ तन्नक्राणामिवोपदा ॥३८७॥

तस्मात्कलेवराङ्घ्रियमानान्प्रविशदर्शयः ।

वारिणैव कृतदारान्निर्जगाम स वायसः ॥३८८॥

तस्यान्तरीयप्रायस्योपरिष्ठात्करिवर्णः ।

निषद्य वायसश्चक्रे विष्वग्दिगवलोकनम् ॥३८९॥

अग्रतः पार्श्वयोः पश्चान्नोरदैतं ददर्श सः ।

दध्यौ चोड्डीय यास्यामि तीरं नीरनिधेरहम् ॥४००॥

उड्डीयोड्डीय च प्राप न प्रान्तं वार्धिवारिणः ।

भूयो भूयो ऽपि तत्रैव निषसाद कलेवरे ॥४०१॥

आक्रम्यमाणमभितस्तन्मीनमकरादिभिः ।

सद्यो निमज्जति स्नात्वा भाराक्रान्तेव मङ्गिनी ॥४०२॥

निममज्ज द्विकः सेा ऽपि पयोराशौ निराश्रयः ।

प्राणैश्च मुमुचे सद्यो जलाप्लावभयादिव ॥४०३॥

ततो निपन्नवन्द्येभसन्निभा हि पुरन्ध्रयः ।

संसारः सागरप्रायः पुरुषो वायसोपमः ॥४०४॥

युष्मासु रागवान्दृष्टिकलेवरनिभास्वहे ।

नाहं काक इवासुभिर्नन्द्यामि भवसागरे ॥४०५॥

6. अथ प्रोवाच पद्मश्रीरस्मान्नाथ समुत्सृजन् ।

त्वं वानर इवात्यन्तमनुतापमवाप्स्यसि ॥४०६॥

तथा ह्यटव्यामेकस्यामन्योन्यमनुरागिणौ ।
 वानरो वानरी चास्तां सदा विरहवर्जितौ ॥४०७॥
 युगपदुभुजाते तौ मिथो वेल्लाधराविव ।
 युगपचारुहृतः स्पर्धमानाविव द्रुषु ॥४०८॥
 एकरज्वाकृष्टाविव युगपच्च दधातुः ।
 युगपच्चक्रतुः सर्वमेकचिन्ताविवानिशम् ॥४०९॥ युग्मम् ॥
 रेमाते जाक्कवीतीरवानीरे तौ परेद्यवि ।
 स्रवमानः स्रवङ्गश्चानवधानो ऽपतङ्गुवि ॥४१०॥
 अभ्रात्रात्तस्य तीर्थस्य क्षणादपि स वानरः ।
 मर्त्या ऽमरकुसाराभो ऽभवद्विद्यावलादिव ॥४११॥
 वानरी वानरं तं तु दृष्ट्वा प्राप्तं नृरूपताम् ।
 स्त्रीरूपेच्छुर्जहौ प्राणान्वानरस्यैव वर्त्मना ॥४१२॥
 ततश्च वानरी नारी द्रागभृदमरीनिभा ।
 नवीभूतेन च प्रेम्णा तं नरं परिषस्रजे ॥४१३॥
 विलेसतुश्च प्राञ्जलवानराविव तौ नरौ ।
 अविप्रयुक्तावनिशं निष्ठाचन्द्रमसाविव ॥४१४॥
 वानरो यो नरीभूतो नारीं प्रोवाच सो ऽन्यद्व ।
 आवां देवीभवावो ऽद्य मर्त्यीभूतौ यथा पुरा ॥४१५॥
 नार्यूचे प्रिय पर्याप्तमसन्तोषेण भयसा ।
 मनुष्यरूपावेवावां विषयानुपभुङ्क्वहे ॥४१६॥

410 a A B तौरे । 411 b D दक्षिणादपि । 415 d C पुरे ।
 416 d Mss. ० भुङ्क्वहे ।

देवत्वेनास्तु देवत्वादधिकं ह्यावयोः सुखम् ।
 नित्यावियुक्तौ निर्विघ्नमनिघ्नौ यद्रमावहे ॥४१७॥
 तथैवं वार्यमाणो ऽपि स वानरवरो नरः ।
 वानीरादुष्वकैर्झम्पां ददौ तत्रैव पूर्ववत् ॥४१८॥
 तत्र तिर्यङ्मर्त्याभूतो देवीभूतश्च मानवः ।
 तीर्थप्रभावात्तादृचौ स्यातां चेत्पततः पुनः ॥४१९॥
 इति तत्रैव हि तीर्थे स झम्पां दत्तवानपि ।
 प्राग्जम्भवानरत्वेन वानरः पुनरप्यभूत् ॥४२०॥
 राकानिशाकरमुखीं कम्बुकण्ठीमुखस्त्रिणैम् ।
 तनूदरीं वरारोहां पद्मोपमकरक्रमाम् ॥४२१॥
 गङ्गामृतततिलकां लतासंघतकुन्तलाम् ।
 अरण्यकेतकेतुसंसां तालिकादलकुण्डलाम् ॥४२२॥
 कण्ठस्थनलिनीनालहारां हरिणचक्षुषीम् ।
 तामीचाञ्चकिरे ऽन्येद्युर्भ्रमन्तो राजपूरुषाः ॥४२३॥
 ॥ चिभिर्विशेषकम् ॥
 राज्ञे समर्पयामासुस्तामुपादाय ते नराः ।
 यद्यदस्वामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥४२४॥
 राज्ञा दिव्याकृतितश्चक्रे सान्तःपुरप्रिरोमणिः ।
 लक्ष्म्यो लक्षणवत्या ह्याकृतेरतिथयः खलु ॥४२५॥
 वानरः सो ऽपि जगृहे कैश्चित्त्रागतैर्नरैः ।
 नाथं विविधभङ्गीकं पुत्रवच्छित्तितश्च तैः ॥४२६॥

ते नटाश्चान्यदा जग्मू राज्ञस्तस्यैव सन्निधौ ।
 वानरं नर्तयन्तस्तं चक्रुश्च प्रेक्षणीयकम् ॥४२७॥
 अरोदीद्वानरो राज्ञो ऽर्धासने प्रेक्ष्य तां प्रियाम् ।
 अश्रुपातैः सात्विकाभिनयं प्रकटयन्निव ॥४२८॥
 राज्ञोचे घो यथा कालः कपे सेवस्व तं तथा ।
 मा वञ्चुलपरिभ्रष्टः सम्प्राप्तं पतनं स्मर ॥४२९॥
 तस्मात्त्वमपि सम्प्राप्तमुञ्चन्वैषयिकं सुखम् ।

पश्चात्तापपरः पश्चान्मा भूः स इव वानरः ॥४३०॥

7. जम्बूनामा जगादैवं पद्मश्रीरपि न ह्यहम् ।
 विषयेष्वस्मि दृष्टितो यथा ह्यङ्गारकारकः ॥४३१॥
 तथा हि कश्चिदङ्गारकारको ऽगान्महाटवीम् ।
 अङ्गारान्कर्तुमुष्णैर्तां पातुमान्तवह्मदकः ॥४३२॥
 कुर्वन्नाङ्गारिको ऽङ्गारान्सेऽग्नितापेन भूयसा ।
 तथा तपनतापेन तप्तो ऽग्नान्तद्वेषो ऽभवत् ॥४३३॥
 वराको वर्धसेकेन पानेन च मुहुर्मुहुः ।
 स वन्यो कारण इव वारि सर्वं न्यतिष्ठिपत् ॥४३४॥
 जलेन निखिलेनापि तस्य ह्यङ्गारकारिणः ।
 दृष्टाग्निर्लवन्त्रैव प्रशशाम मनागपि ॥४३५॥
 निपानै जलपानाथ चचालाङ्गारकारकः ।
 थावन्तावन्तृषान्धो ऽर्धमार्गे ऽपि निपपात सः ॥४३६॥

- स पितृन्दैवयोगाच्च कस्याप्यध्वतरोरधः ।
 पपातामृतवाप्याभच्छायायां शैत्यमातरि ॥४३७॥
 तरोस्तले शीतलया क्वायया प्यायितः स तु ।
 उपलेभे मनाग्निद्रां सुखवारितरङ्गिणीम् ॥४३८॥
 वापीकूपतडागादीन्स्वप्ने सर्वाञ्जलाशयान् ।
 मन्त्रप्रयुक्ताग्नेषुरिव शोषयति स्म सः ॥४३९॥
 तथाप्यविच्छिन्नतपो दैन्यभाक् उदन्यया ।
 भ्रमन्नेकं जरत्कूपं पङ्क्तिभ्रमसमैक्षत ॥४४०॥
 तज्जलं चुलुकैर्लातुमशक्नो जिह्वया लिहन् ।
 दाहज्वरीव नादप्यत्तथापि स कथंचन ॥४४१॥
 तज्जीवो ऽङ्गारकनुत्थो वाप्यादिजलसन्निभाः ।
 त्रिदशव्यन्तरादीनां भोगाः प्रियतमे खलु ॥४४२॥
 स्वर्गादिसौख्यैरपि यो जीवस्तृप्तिमियाय न ।
 मनुष्यैर्भोगैः स कथं तप्येत्तन्मायहं कथाः ॥४४३॥
 उवाच पद्मसेनाय परिणामः शरीरिणाम् ।
 मर्माधीनस्ततो भुङ्क्त्व भोगान्युत्थान्यया कृतम् ॥४४४॥
 बहवः सन्ति दृष्टान्ताः प्रवर्तकनिवर्तकाः ।
 नूपुरः पण्डितायाश्च गोमायोश्च कथा यथा ॥४४५॥
 ४. तथा हि नगरे राजगृहे ऽभृत्स्वर्णकारकः ।
 देवदत्तोऽभिधानेन देवदिन्नश्च तत्सुतः ॥४४६॥

437 a A B C पिच्छन्दैः, D पिवन्, A corr. in पितृन्, C in पश्यन् ।
 e D वाप्याः, A G वाप्याभः, d A सारति । 444 d C भोगान्युत्था. D
 भोगान्मुत्थानया । 445 d B प्रवर्तककथान्तिताः, e D नूपुरं ।

गृहिणी दुर्गिला नाम देवदिनस्य चाभवत् ।
 एका कंकासु धौरेयी सौभाग्यस्य महानिधिः ॥४४७॥
 जगाम सान्यदा नद्यां जलमज्जनहेतवे ।
 चोभयन्ती मनो यूनां कटाक्षैर्मन्मथेषुभिः ॥४४८॥
 सर्वाङ्गहेमाभरणा भान्ती वासोभिरुज्ज्वलैः ।
 नदीतीरमलञ्चके सा मूर्त्तिवाम्बुदेवता ॥४४९॥
 दुर्गभूमिं स्मरत्येव दर्शयन्ती स्तनद्वयम् ।
 शनैरुत्तारयामास सा कञ्चुकमुरुस्तनी ॥४५०॥
 कञ्चुकं चोत्तरीयं च वयस्यायाः समर्थं तु ।
 तन्वज्जी तिरयामास संव्यानार्धेन सा कुचौ ॥४५१॥
 विदग्धालीजनालापैर्दग्धा जीवितमन्मथा ।
 मन्दं मन्दं मरालीव तीरात्तीरं विवेश सा ॥४५२॥
 तरङ्गहस्तैरुत्तिष्ठैर्दूरादपि तरङ्गिणी ।
 तामालिलिङ्गं सर्वाङ्गं चिराद्दृष्ट्वां मखीमिव ॥४५३॥
 चस्तसारङ्गनयना सा चिक्रीडिषुरम्भसा ।
 नौरिवारिचदण्डाभ्यां पाणिभ्यां वार्यदारयत् ॥४५४॥
 तस्याः स्नान्याश्चिरं वारि विकिरन्त्याः कुट्टहलान् ।
 शुशुभते चलौ पाणौ नृत्यदम्बोजविभ्रमौ ॥४५५॥
 स्रष्टैकवस्ता विस्तस्तकेशा धौतरदच्छदा ।
 रतोत्थितेव सालक्षि जलक्रीडापरायणा ॥४५६॥

447 c D धौरेयी । 449 d A वाचदेवता । 451 c D sec. m. तरिया-
 मास । 452 b D दग्धा जीवति ।

तां क्रीडन्तीं नदीमध्ये वार्धिमध्ये सुरीमिव ।
 ददर्श नागरयुवा दुःशीलः को ऽपि पर्यटन् ॥४५७॥
 तां जलक्लिनसूक्ष्मैकवसनाच्छादितामपि ।
 सुयुक्तसर्वावयवां दृष्ट्वा क्षोभात्पपाठ सः ॥४५८॥
 सुस्नातं ते नदी पृच्छत्यमी पृच्छन्ति चांघ्रिपाः ।
 पृच्छाम्यहं च तत्पादपद्मयोर्निपंतन्नपि ॥४५९॥
 सायपाठीत्वस्ति नद्यै चिरं नन्दन्तु चांघ्रिपाः ।
 सुस्नातपृच्छकानां च करिष्यामि समीहितम् ॥४६०॥
 मनोरथलतोद्गदे सुधासेकोपमं वचः ।
 तस्याः श्रुत्वा तथैवास्याद्रुद्धो राजाज्ञयेव सः ॥४६१॥
 चिन्तयंश्च केयमिति स एकश्च तरोरधः ।
 ददर्शाच्चैर्मुखान्वालान्फलपाताभिकाङ्क्षिणः ॥४६२॥
 ततश्च स युवा लोष्ठैर्वृक्षशाखाः प्रताडयन् ।
 फलानि पातयामास त्रटलटिति भृतले ॥४६३॥
 यथेष्टं तत्फलप्राप्तिदृष्टान्यप्रच्छ सो ऽर्भकान् ।
 नद्यां मज्जनकृत्केयं नारी क्वास्या निकेतनम् ॥४६४॥
 ते ऽर्भकाः कथयामासुर्देवदत्ताभिधस्य भोः ।
 स्नुषा खण्डित इयमितश्चास्या निकेतनम् ॥४६५॥
 दुर्गिलापि युवानं तं ध्यायन्त्येकेन चेतसा ।
 विहाय मज्जनक्रीडां सद्यः स्वसदनं ययौ ॥४६६॥

कस्यां रात्रौ दिने कस्मिन्क प्रदेशे क वा क्षणे ।
 आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यतुरर्हनिशम् ॥४६७॥
 विद्योगार्त्ता युवानौ तौ मिथःसङ्गमकाङ्क्षिणौ ।
 चक्रवाकाविव चिरमनुरक्तावतिष्ठताम् ॥४६८॥
 स युवा तापसीसेकां पुंश्चलीकुलदेवताम् ।
 भोजनादिभिराराध्याययाञ्चक्रे परेद्यवि ॥४६९॥
 देवदत्तक्षुषायाश्च मम चान्योन्यरक्तयोः ।
 साक्षान्नियतिदेवीव शीघ्रं घटय सङ्गमम् ॥४७०॥
 स्वयं दूतीभूय पुरा सा सुभूर्भाषिता मया ।
 सङ्गमं मे प्रपन्नास्ति सुकरं तव सम्प्रति ॥४७१॥
 प्रतिपद्य करोमीति सद्यः सा तापसी ययौ ।
 सदनं देवदत्तस्य भिक्षादग्नेन धीमती ॥४७२॥
 स्थालीतलकदानेन व्यापृतां स्वर्णकृदधूम् ।
 सा परिव्राजिकाद्राक्षीन्मङ्गु तामित्युवाच च ॥४७३॥
 मनुष्येन रिरंसुखां युवैको मूर्तमन्मथः ।
 प्रार्थनस्ति विशालाक्षि मा विलक्षीकृथाः स्म माम् ॥४७४॥
 रूपेण वयसा बुद्ध्या वैदग्ध्यान्यगुणैरपि ।
 आत्मानुरूपमासाद्य तं कृतार्थय यौवनम् ॥४७५॥
 नद्यां स्नान्तीं यदा भद्रे ऽद्राक्षीत्त्वां स तदाद्यपि ।
 तद्गुणोद्गानवातृलो ऽन्यस्त्रीनामापि वेत्ति न ॥४७६॥

473 a B जलक । 474 b MSS मूर्ति । 476 a A तथादा for यदा,
 c A वत्तेभ्या for वातृलो ।

गोप्तुं हृदयभावं स्वं दुर्गिलापि हि धीमतो ।
 तां परित्राजिकामेवं कद्रुचरमतर्जयत् ॥ ४७७ ॥
 किं मुण्डे पीतशुण्डासि यदेवमभिभाषसे ।
 कुलीनेष्वकुलीनार्हं किमनर्हंऽसि कुट्टिनी ॥ ४७८ ॥
 आस्त्रजास्मदृशोरयं भव लुब्धददर्शना ।
 दर्शनेनापि ते पापं भाषणेन तु का कथा ॥ ४७९ ॥
 निर्भर्त्सिताया गच्छन्त्यास्तस्याः पृष्ठे तु दुर्गिला ।
 सौधभित्ताविव ददौ मषीमलिनहस्तकम् ॥ ४८० ॥
 तदाश्रयमजानाना विलक्षा सा तपस्विनी ।
 गत्वा तमूचे दुःशीलपुरुषं परुषाक्षरैः ॥ ४८१ ॥
 आस्त्रमेवं मृषावादीर्यन्मथेषानुरागिणी ।
 सा ह्यखर्वसतीर्गवा शुनीमिव ततर्ज माम् ॥ ४८२ ॥
 मम दूतं सुधा सुगन्ध तत्राभूत्कुलयोषिति ।
 भित्तौ हि चित्ररचना चतुरस्यापि जृम्भते ॥ ४८३ ॥
 मषीमलिनहस्तेन गृहकर्मविहस्तया ।
 तथा कुपितया पृष्ठे चाहतास्मि चपेटया ॥ ४८४ ॥
 द्रव्युक्ता दुर्गिलादत्तकज्जलस्यासकाङ्क्षितम् ।
 धूर्तप्रष्ठाय पृष्ठं स्वं दर्शयामास तापसी ॥ ४८५ ॥
 स दध्यौ कृष्णपद्म्यां सा सङ्केतमदाद् ध्रुवम् ।
 पञ्चाङ्गुलिर्मषीहस्तः पृष्ठेऽस्या यददीयत ॥ ४८६ ॥

478 d A °भाषणः A । 479 b A लुब्ध, B लब्ध । 482 d A C शुनी-
 मिवा, A C तर्जयन्ममां । 483 d D corr. चरस्यापि विजृम्भते ।

वैदग्धी कायहो तस्या या मे सङ्केतवासरम् ।
 आख्याति स्नानया भङ्ग्या समाश्वसिहि हे मनः ॥४८७॥
 सङ्केतस्थानमाचख्यौ न सा केनापि हेतुना ।
 अहो तत्सङ्गमसुखान्तरायो ऽद्यापि विद्यते ॥४८८॥
 पुनश्च तापसीमूचे न जानासि तदाशयम् ।
 अनुरक्तैव मयि सा भूयोऽपि प्रार्थयस्व ताम् ॥४८९॥
 सर्वथा मा कथा मातर्निर्वेदं मत्प्रयोजने ।
 भूयोऽपि गच्छ निर्वेदः श्रीवक्त्रेर्मूलमादिमम् ॥४९०॥
 साप्युचे तव नामापि कुलीना सहते न सा ।
 स्थले जलारोपणवद्दुष्करं ते समीहितम् ॥४९१॥
 तदर्थसिद्धौ सन्देहो निःसन्देहं तु भर्त्सनम् ।
 अविलम्बेन यास्यामि मुक्तानां तयापि हि ॥४९२॥
 इत्युक्त्वा त्वरितं गत्वा तापसी स्वर्णकदधूम् ।
 भूयो ऽप्युवाच वचनैरमृतद्रवसोदरैः ॥४९३॥
 आत्मानुरूपं रूपेण तं युवानं रमस्व हे ।
 गृहाण यौवनफलं यौवनस्योचितं ह्यदः ॥४९४॥
 दुर्गिला भर्त्सनापूर्वं गले धृत्वा रुषेव ताम् ।
 अशोकवनिकाप्रत्यग्द्वारेण निरसारयत् ॥४९५॥
 मुण्डापि द्वीवशाकृष्टनीरङ्गीगोपितानना ।
 द्रुतं गत्वा तस्य पुंसः कथयामास खेदभाक् ॥४९६॥

भर्त्सितास्मि तथा प्राग्वद्ग्रीवायां विधृता ततः ।
 पश्चाद्द्वाराशोकवनान्तरान्निस्सारितास्मि च ॥४९७॥
 द्यूतौ च धीमान्स पुमानशोकवनिकान्तरे ।
 आगच्छेरिति सङ्केतो नूनं दत्तस्तथा मम ॥४९८॥
 ऊचे च तां भगवति न्यङ्कारो ऽयं तथा कृतः ।
 सोढव्यो मे सा हि दुष्टा वाच्या नातः परं त्वया ॥४९९॥
 ततश्च स युवा कृष्णपञ्चम्यां रजनीमुखे ।
 जगाम पश्चिमदारेणाशोकवनिकान्तरे ॥५००॥
 सो ऽद्राक्षीद्वर्त्म पश्यन्तीं तां दूरादपि सापि तम् ।
 तयोरस्त्वलितस्तारामेलको ऽभूद्विवाहवत् ॥५०१॥
 प्रसारयन्तौ नयने इव बाह्वौ परस्परम् ।
 रोमाञ्चोत्फुल्लसर्वाङ्गावुभौ तावभ्यधावताम् ॥५०२॥
 तावग्रे ऽप्येकमनसौ तदा त्वेकीभवत्तनू ।
 सखजाते दृढतरं समुद्रसरिताविव ॥५०३॥
 वार्त्ताभिः प्रेमगर्भाभौ रतैर्नवनवैरपि ।
 सम्भोगद्वन्द्वमग्नौ तौ द्वियामीमतिनिन्यतुः ॥५०४॥
 ततो रतायासवतोर्भुजगण्डोपधानयोः ।
 सञ्चक्राम तयोर्निद्रा नेत्राम्भोजविभावरी ॥५०५॥
 इतश्च देवदत्तो ऽपि कायचिन्तार्थमुत्थितः ।
 जगामाशोकवनिकां तौ शयानौ ददर्श च ॥५०६॥

अचिन्तयच्च धिगियं सुषा पापौयसी मम ।
 परपुंसा सह रतश्रान्ता स्वपिति निर्भरम् ॥५०७॥
 जार एवायमिति च निश्चेतुं स्थविरः स तु ।
 गृहे गत्वा सुतं सुप्तं दृष्ट्वा गत्वेत्यचिन्तयत् ॥५०८॥
 आकर्षाम्यहमेतस्याः शनकैः पादनूपुरम् ।
 यथा प्रत्येति मे स्रुनुः कथितामसतीमिमाम् ॥५०९॥
 इति दस्युरिवाकृत्य सद्यस्तत्पादनूपुरम् ।
 देवदत्तो ऽविशद्वेष्ट पुनस्तेनैव वर्त्मना ॥५१०॥
 नूपुराकर्षणेनागु प्राबुद्ध स्वर्णकदधूः ।
 प्रायः सभयसुप्तानां निद्राप्यत्पा भयादिव ॥५११॥
 ज्ञात्वा च सापि श्वशुरेणाकृतं पादनूपुरम् ।
 उत्थाप्य जारपुरुषं वभाषे भौक्संस्तुला ॥५१२॥
 प्रयाहि शीघ्रं दृष्टौ स्वः श्वशुरेण दुरात्मना ।
 साहाय्याय यतेयास्त्वं ममानर्थे ममागते ॥५१३॥
 आमेत्युक्तार्धसंवीतसंव्यानः स भयाद्ययौ ।
 पुंस्यल्पि द्रुतं गत्वा पार्श्वे पत्युरग्रेत सा ॥५१४॥
 दृष्ट्वं नाटयन्ती सा धीमतीनां धुरन्धरा ।
 पतिं प्रबोधयामास गाढालिङ्गनपूर्वकम् ॥५१५॥
 उवाच चार्यपुत्रेह घर्मो मामतिबाधते ।
 तदेह्यशोकवनिकामनिलालोलपल्लवाम् ॥५१६॥

508 b C स्खिरं, c D चित्तेत्य, गत्वेत्य । 511 b A B C प्राबुद्धा ।
 512 c C जारं ।

उत्थाय देवदिन्नोऽपि स्त्रीप्रधानः स आर्जवात् ।
 जगामाशोकवनिकां तथा ग्रीवाविलम्बया ॥५१७॥
 तत्रैव गत्वा साशेत पतिमालिङ्ग्य निर्भरम् ।
 सजारा यत्र शयिता श्वशुरेण निरौचिता ॥५१८॥
 तत्रापि तत्पतिर्निद्रां प्रपेदे सरलाश्रयः ।
 निद्रा ह्यलुद्रमनसां प्रायेण सुलभैव हि ॥५१९॥
 नटीव गोपिताकारा सा धूर्तायावदत्यतिम् ।
 तत्कुले कोऽयमाचारो यो वक्तुमपि नेष्यते ॥५२०॥
 तामालिङ्ग्य प्रसुप्ताया निरावरणवत्सः ।
 जग्राह तातो मे पादादस्मादाकृष्य नूपुरम् ॥५२१॥
 न युज्यते वधूः स्पृष्टुं पूज्यानामन्यदापि हि ।
 किं पुनः पतिसहिताः शयिता रतवेश्मनि ॥५२२॥
 जग्राद देवदिन्नोऽपि प्रातः पितरमौदृशम् ।
 सोपालम्भं भणित्यामि पश्यन्त्यास्ते मनस्विनि ॥५२३॥
 सोऽचेऽधुनैव तातं त्वं संवादयितुमर्हसि ।
 प्रातर्मान्यपुंसा हि शयितां कथयिष्यति ॥५२४॥
 सोऽवोचन्मम सुप्तस्यादार्षोर्नूपुरमित्यहम् ।
 तातमालिष्य वक्ष्यामि तव पत्नेऽस्मि निश्चितम् ॥५२५॥
 प्रभातेऽपि तथा वाच्यं वच्चीदानीं यथा प्रिय ।
 इति तं कारयामास सा धूर्ता शपथान्वहन् ॥५२६॥

517 b A स्त्री प्रधानः । 518 a A श्वेते । 522 a C वधू, D वधू, C Mss.
 सहिता । 524 a A adds हि after अधुनैव । 525 b D मित्यहो ।

प्रभाते देवदिन्नो ऽपि कुपितः पितरं निजम् ।
 जगाद किमकार्षीस्त्वं वध्वा नूपुरकर्षणम् ॥५२७॥
 स्वविरो व्याहरदत्स दुःशीला हि वधूरियम् ।
 दृष्टान्यपुंसा श्रयिता मयाशोकवने निशि ॥५२८॥
 दुःशीलेयमिति दृढप्रत्ययोत्पादनाय ते ।
 वध्वाः पादात्समाकृष्य गृहीतं नूपुरं मया ॥५२९॥
 पुत्रो ऽवददहं सुप्तस्तदाभून्नापरः पुमान् ।
 निर्लज्जेन त्वया तात लज्जितो ऽस्मि किमीदृशम् ॥५३०॥
 अर्थतां नूपुरं वध्वा मा तातस्त्वं विगोपय ।
 मयि सुप्ते तदाकृष्टं प्रकृष्टा खल्वियं सती ॥५३१॥
 स्वविरोऽवोचदाकृष्टं यदास्या नूपुरं मया ।
 उपेत्य वीक्षितो ऽसि त्वं तदा हि श्रयितो गृहे ॥५३२॥
 दुर्गिलोवाच न सहे दोषारोपणमात्मनः ।
 तातं प्रत्याययिष्यामि कृत्वा दैवीमपि क्रियाम् ॥५३३॥
 कुलीनायाः कलङ्को मे वाङ्मात्रमपि हीदृशम् ।
 न शोभते मषीविन्दुरपि धौतसितांशुके ॥५३४॥
 इह शोभनयत्स्य जङ्घान्तर्निस्सुराम्यहम् ।
 तज्जङ्घयोर्हि मध्येन नाशुद्धो चातुमीश्वरः ॥५३५॥
 पित्राय सविकल्पेन निर्विकल्पेन सूनवा ।
 प्रतिज्ञा प्रतिपेदे सा तस्या धार्ष्ट्यमहानिधेः ॥५३६॥

स्नात्वा धौतांशुकधरा धूपपुष्पोपहारभृत् ।
 सा सर्वबन्धुप्रत्यक्षं यत्नं पूजयितुं ययौ ॥५३७॥
 तस्या यत्नं पूजयन्त्या जारः सङ्केतितः स तु ।
 अलगद्दहिलीभृय कण्ठदेशे कवर्गवत् ॥५३८॥
 अपास्यत गले धृत्वा जनैर्गृह्णित इत्यसौ ।
 पुनः स्नात्वा च सा यत्नमर्चिलैवं व्यजिज्ञपत् ॥५३९॥
 कदापि हि मयास्यर्शि पुमान्नान्यः पतिं विना ।
 गृह्णितो ऽयं तु मत्कण्ठे लग्नः प्रत्यक्षमेव च ॥५४०॥
 पत्युन्मत्तदयान्नान्यो लग्नश्चेन्मत्तनौ पुमान् ।
 तदा मे शुद्धिदो भूयाः सत्याः सत्यप्रियो ऽसि हि ॥५४१॥
 यन्नो ऽपि यावदाविष्टः किं करोमीति चिन्तया ।
 तावत्तज्जङ्घयोरन्तस्त्वरितं निर्जगाम सा ॥५४२॥
 शुद्धा शुद्धेति तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।
 पुष्पदाम गले तस्या राजाध्यक्षा निचिचिपुः ॥५४३॥
 वाद्यमानेन त्वर्येण हृष्टैर्बन्धुजनैर्वृता ।
 स्वीकृता देवदिक्षेन सा ययौ श्वशुरौकसि ॥५४४॥
 नूपुराकर्षणोद्भूतं कलङ्कमुदतारयत् ।
 इति सा तत्प्रभृत्युचे जनैर्नूपुरपण्डिता ॥५४५॥
 वध्वा बुद्ध्या पराभृतो देवदत्तस्तदाद्यपि ।
 चिन्तया नष्टनिद्रोऽभूद्धारिवद्ध इव द्विपः ॥५४६॥

तं योगिनमिवानिद्रं ज्ञात्वा च पृथिवीपतिः ।
 वृत्तिं यथार्थितां दत्त्वा चक्रे शुद्धान्तरक्षकम् ॥५४७॥
 एका राज्ञी कचिद्रात्रौ तमन्तःपुररक्षकम् ।
 शेते नो वेति विज्ञातुं निरैच्छिष्ट पुनः पुनः ॥५४८॥
 सो ऽचिन्तयच्च किमपि कारणं ज्ञायते न हि ।
 उत्थाय भूयो भूयो ऽपि मामेषा यन्निरीक्षते ॥५४९॥
 सुप्ते च मयि किं कुर्यादिति ज्ञातुं स यामिकः ।
 अलीकनिद्रया शिष्ये सा तु भूयो ऽपि निर्ययौ ॥५५०॥
 सापि निर्भरमुप तं ज्ञात्वा हृष्टिसुपेयुषी ।
 गवाक्षाभिमुखं गन्तुमारेभे चौरवच्छनैः ॥५५१॥
 गवाक्षस्य हि तस्याधो बद्धो ऽभृद्राजवत्सभः ।
 कुञ्जरो निर्जरगजानुजन्मेव सदामदः ॥५५२॥
 सा तस्य हस्तिनो मेण्डे नित्यरक्ता गवाक्षतः ।
 सञ्चारिदारूपलकमपसार्य वह्निर्ययौ ॥५५३॥
 तामादाय करेणेभो नित्याभ्यासात्सुशिक्षितः ।
 सुमोच भूमौ तां दृष्ट्वाधोरणः स चुकोप च ॥५५४॥
 अतिकाले किमायासीरित्युक्त्वा दारुणेक्षणः ।
 हस्तिशृङ्खलया राज्ञीं दासीमिव जघान ताम् ॥५५५॥
 सोवाच मा ताडय मामद्यान्तःपुररक्षकः ।
 राज्ञा मुक्तो नवः को ऽपि जागरूको ऽरुणत्स माम् ॥५५६॥

निद्राकिद्रं कथमपि प्राण्य तस्य चिरादहम् ।
 आगतास्मीति विज्ञाय मा कोपीर्मयि सुन्दर ॥५५७॥
 इत्थं च बोधितो हस्तिपकः कोपं विहाय सः ।
 रमते स्म निराशङ्कस्तया सह यथारुचि ॥५५८॥
 रात्रेस्तु पश्चिमे भागे सा साहसमहानिधिः ।
 हस्तिना हस्तमारोप्योदञ्चिता स्वाश्रयं ययौ ॥५५९॥
 दध्यौ च स्वर्णकारो ऽपि चरितं घोषितामहो ।
 अश्वानां कुहकारावमिव को वेत्तुमीश्वरः ॥५६०॥
 अहो असुर्यम्यश्वानामपि यद्राजघोषिताम् ।
 शीलभङ्गो भवत्येवमन्यनारौषु का कथा ॥५६१॥
 पानीयाहरणाद्यर्थं सामान्यगृह्योषिताम् ।
 नगरे सञ्चरन्तीनां शीलचाणं कियच्चिरम् ॥५६२॥
 इति लुषाया दौःशील्यामर्षचिन्तां विहाय सः ।
 सुष्वाप दत्तर्ण इवाधमर्णस्तत्र निर्भरम् ॥५६३॥
 प्रभाते ऽपि जजागार स्थविरः स्वर्णकृन्न सः ।
 चेटाश्च कथयामासुस्तं तथास्त्वं महीभुजे ॥५६४॥
 राजापि व्याजहारैवं भावं केनापि हेतुना ।
 स यदा प्रतिबुध्येत तदा नेयो ऽस्मदन्तिके ॥५६५॥
 इत्यादिष्टा ययुश्चेटाः स्वर्णकारो ऽपि निर्भरम् ।
 निद्रासुखं सप्तरात्रं चिरादनुबभूव सः ॥५६६॥

560 c A कुहकारा० । 561 d A नार्थांशका कथाः । 563 d A ०धर्मण० ।
 564 c A B चेटास्तु ।

सप्तराचावसाने च स प्रबोधमुपागतः ।
 चेटैर्निन्ये पुरो राज्ञो राज्ञा चैवमवच्छ्रित ॥५६७॥
 निद्रा कदापि ते नागादुर्भगस्येव कामिनी ।
 तत्किं सुप्तः सप्तराचं को हेतुर्ब्रूह्यभीस्तव ॥५६८॥
 सो ऽपि तं रात्रिवृत्तान्तं राज्ञ्या हस्तिपकस्य च ।
 हस्तिनश्च यथादृष्टं कथयामास भृशुजे ॥५६९॥
 राज्ञा प्रसादं दत्त्वा स विस्मृतः स्वगृहं ययौ ।
 जीर्णदुःखः सुखं चास्याद्वैधं ह्येति जनो जनात् ॥५७०॥
 तां च दुश्चारिणीं राज्ञीं परिज्ञातुमिलापतिः ।
 कारयित्वा किलिञ्चेभं राज्ञीः सर्वाः समादिशत् ॥५७१॥
 स्वप्नो दृष्टो मया यत्तत्कैलिञ्चो ऽयं मतङ्गजः ।
 आरोढव्यो विवस्त्राभिर्भवतीभिः पुरो मम ॥५७२॥
 चक्रिरे च तथा राज्ञ्यो राज्ञः पश्यत एव ताः ।
 राज्ञी सैका तदो ऽवादीद्विभेम्यस्मान्मतङ्गजात् ॥५७३॥
 तां लीलोत्पलनालेन सामर्षः प्राहरन्नृपः ।
 मूर्खानाटितकं कृत्वा न्यपतत्सापि भूतले ॥५७४॥
 नृपो ऽपि बुद्ध्या निश्चिक्रे सैवेयं कुलपांसिनी ।
 पापीयसी दुराचारा कथिता स्थविरेण या ॥५७५॥
 निरूपयंश्च तत्पृष्ठं गृह्णन्लाघातदर्शनात् ॥
 नखाच्छेटनिकापूर्वं कृत्वा स्मितमदो वदत् ॥५७६॥

570 d A जीर्णदुःखे D जीर्णदुःखं । 571 a A C तांश्च । 572 a D
 सप्ते, b A B त्वेवलं चोद्यं, d D भवलीभिः । 574 a B C नीलो, D sec. m.
 575 a D पांसिनी । 576 c A •टनका ।

क्रीडसीभेन मत्तेन किलिञ्चेभादिभेषि च ।
 मोदसे षट्ङ्गलाघातामूर्कन्युत्पलघाततः ॥५७७॥
 प्रदीप्तकोपप्राग्मारो गत्वा वैभारपर्वते ।
 राजापि तं हस्तिपकं हस्त्यारूढमजूहवत् ॥५७८॥
 तद्वितीयां च तां राज्ञीमारोपयदिभासने ।
 आधोरणाधमं चोग्रशासनस्तं समादिशत् ॥५७९॥
 विषमाद्रिप्रदेशाधिरूढं कृत्वा मतङ्गजम् ।
 पानथेः पतता तेज युवयोरस्तु निग्रहः ॥५८०॥
 आधोरणस्तं करिणमधिरोष्याद्रिमूर्धनि ।
 त्रिपद्या धारयामासेत्त्रिपैकचरणं स्थिरम् ॥५८१॥
 हाहाकुर्वञ्जनो ऽप्यूचे पशोराज्ञाविधायिनः ।
 मारणं करिरत्नस्य राजरत्न न युज्यते ॥५८२॥
 अनाकर्णितकं कृत्वा पातयेत्येव वादिनि ।
 नृपे द्विपं हस्तिपकः पद्भ्यां द्वाभ्यामधारयत् ॥५८३॥
 हहा न वध्यो हस्तीति पुनर्लोके प्रजल्पति ।
 तूष्णीको ऽभ्रनृपो मेण्डो ऽप्येकां द्विस्थं गजं दधौ ॥५८४॥
 मारणं हस्तिरत्नस्य लोको द्रष्टुमनीश्वरः ।
 हाहाकुर्वन्महीनाथं जगादोदञ्चितैर्भुजैः ॥५८५॥
 औपवाह्यो ह्यसावन्यगजामह्यः सुशिक्षितः ।
 चितिवल्लभ दुःप्रापो दक्षिणवर्तशङ्खवत् ॥५८६॥

578 b A कृत्वा । 579 b A भानने । 583 c A om. द्विपं । 585 a
 A मरणं, D sec. m. 586 a D औपवाह्ये, c D दुःप्रापो ।

प्रभुस्त्वमपराधीनो यदिच्छसि करोषि तत् ।
 निरङ्कुशं स्यादयश्चस्त्वविवेकभवं तव ॥५८७॥
 कार्याकार्ये विचार्ये हि हे स्वामिन्स्वामिना स्वयम् ।
 स्वयं विचार्य तद्रक्ष हस्तिरक्षं प्रसीद नः ॥५८८॥
 नृपो ऽप्यवाचदस्त्वेवं यूयं सर्वे ऽपि मद्गिरा ।
 इमं हस्तिपकं हस्तिरक्षणाय भणन्तु भोः ॥५८९॥
 लोकाः प्रोचुः किमियतीं भूमिकां प्रापितं द्विपम् ।
 आधोरणधुरीण त्वं निवर्तयितुमीशिषे ॥५९०॥
 स उवाच द्विपमसुं जेमेणोत्तारयाम्यहम् ।
 ददात्यदो यद्यभयमावयोर्मेदिनीपतिः ॥५९१॥
 राजापि लोकैर्विज्ज्ञप्तः प्रददावभयं तयोः ।
 शनैश्च हस्तिनं हस्तिपकस्तमुदतारयत् ॥५९२॥
 उत्तीर्णौ वारणस्कन्धाद्राज्ञौहस्तिपकौ तु तौ ।
 पलायिषातां राज्ञोक्तौ मद्देशस्त्यज्यतामिति ॥५९३॥
 नश्यन्तौ प्रापतुस्तौ तु ग्राममेकं दिनात्यये ।
 एकस्मिंश्च देवकुले गृह्ये सुषुपतुर्युतौ ॥५९४॥
 अर्धरात्रसमये च ग्रामादेको मलिन्नुचः ।
 नष्ट्वा तदारक्षकेभ्यस्तत्र देवकुले ऽविशत् ॥५९५॥
 तत्तु देवकुलं ग्रामारक्षकैः पर्यवेक्ष्यत ।
 प्रातश्चैरं गृहीत्वाम इति निर्णयवादिभिः ॥५९६॥

कराभ्यां शोधयन्देवकुलं चौरौ ऽपि सो ऽन्ववत् ।
 शनैस्तत्र यद्यै यत्र शयानौ तौ बभूवतुः ॥५८७॥
 निषादी न जजागार स्पृश्यमानो ऽपि दसुना ।
 आन्तमुप्तस्य निद्रा हि सज्यते वज्रलेपवत् ॥५८८॥
 अपीषत्तत्करसृष्टा राजपत्नी त्वजागरीत् ।
 स्पर्शादप्यनुरक्ताभूत्तत्र को ऽसीत्युवाच च ॥५८९॥
 शनैरुक्तस्तथा सो ऽपि शनैरुचे ऽस्मि तत्स्करः ।
 धावत्स्वारक्तकेष्वन प्राणत्राणाय चाविशम् ॥६००॥
 सानुरागा च सा चौरमब्रवीदसतीब्रुवा ।
 रक्षामि त्वां न सन्देहो यदि मां सुभगेच्छसि ॥६०१॥
 चौरौ ऽपि स्नाह कनकं मया प्राप्तं सुगन्धि च ।
 मम पत्नी भवसि यज्जीवितव्यं च रक्षसि ॥६०२॥
 परं पृच्छामि को नाम प्रकारो वरवर्णिनि ।
 येन मां रक्षसि ब्रूहि मामाश्वसय धीमति ॥६०३॥
 साप्यूचे सुभग ग्रामपुरुषेष्वागतेष्वहम् ।
 त्वां भर्तारं भणिष्यामि सो ऽवादीदेवमस्त्विति ॥६०४॥
 प्रातश्च ग्रामसुभटैः प्रविष्टैः शस्त्रपाणिभिः ।
 पृष्टास्तथो ऽपि कश्चैर इति भूमङ्गभीषणैः ॥६०५॥
 तान्ग्रामपुरुषान्धूर्ता मूर्तमायेव सावदत् ।
 उद्दिश्य चौरपुरुषं मम प्रेषानसाविति ॥६०६॥

कृताञ्जलिः पुनश्चाचे भ्रातरो ऽस्मिन्सुरालये ।
 आवां ग्रामान्तरे यान्ताववात्स्र दिवसात्यये ॥६०७॥
 ग्रामीणास्ते ऽपि सम्भूय पर्यालोचैवमूचिरे ।
 सम्भाव्यते न चौरस्य गृहे स्त्रीपाचमीदृशम् ॥६०८॥
 ब्राह्मणी वाणिजी राजपुत्री कापीतरास्तु वा ।
 इयं पवित्रा मूर्त्यापि चैरो नास्याः पतिर्भवेत् ॥६०९॥
 विचित्रवस्त्रालङ्कारा लक्ष्मीरिव वपुश्नती ।
 इयं हि गृहिणी यस्य स किं चौर्येण जीवति ॥६१०॥
 पारिशेष्यादयं चौर इति हस्तिपकस्य ते ।
 दोषमारोष्य विदधुः सद्यः शूलाधिरोपणम् ॥६११॥
 शूलाधिरोपितो मार्गे यं यं यान्तं ददर्श सः ।
 तं तं प्रोवाच दीनं मां वारि पाचय पाचय ॥६१२॥
 तं च राजभयात्को ऽपि न पानीयमपाययत् ।
 सर्वो ऽपि कुरुते धर्ममात्मारक्षापुरःसरम् ॥६१३॥
 आवको जिनदासाख्यस्तेन तेनाध्वना व्रजन् ।
 दृष्ट्वा याचितश्चाश्वः सो ऽपि चैवमुवाच तम् ॥६१४॥
 उदत्यां ते हरिष्यामि कुरुष्वेकं तु मदचः ।
 घोषेर्नमो ऽर्हञ्च इति यावद्वार्यानयान्यहम् ॥६१५॥
 मेण्डो ऽपि तद्घोषयितुं प्रारम्भे ऽश्वः पिपासया ।
 आवको ऽप्यानयन्तीरं राजपुंसामनुज्ञया ॥६१६॥

आनीयमानं दृष्ट्वास्व समाश्रय्य निषाद्यपि ।
 नमो ऽर्हद्भ्य इति शृणु पठन्प्राणैरमुच्यत ॥६१७॥
 स त्वसंश्रुतशीलो ऽपि शीलितकामनिर्जरः ।
 नमस्कारप्रभावेण बभूव व्यन्तरामरः ॥६१८॥
 प्रतस्थे पुंश्चली सापि चौरेण सह वर्त्मनि ।
 आससाद नदीमेकां वारिपूरेण दुस्तराम् ॥६१९॥
 चौरो ऽपि पुंश्चलीमूचे प्रिये त्वामेकवेलया ।
 नोत्तारयितुमीशो ऽस्मि वत्साभरणभारिणीम् ॥६२०॥
 वत्साभरणसम्भारं त्वं ममार्पय वर्णिनि ।
 तमादौ परतो नेष्ट्ये ततस्त्वामपि लीलया ॥६२१॥
 यावदायाम्यहं तावच्छरस्त्वमे तिरोभव ।
 एकाकिन्यपि मा भैषीरेष्यामि न चिरेण हि ॥६२२॥
 आरोप्य पृष्ठदेशे त्वां तरन्पोत इवाम्भसि ।
 तटे परस्मिन्नेष्यामि मा भैषीः कुरु मद्वचः ॥६२३॥
 पुंश्चल्यपि तथा चक्रे शरस्त्वमे प्रविश्य च ।
 वत्साभरणमृत्तो ऽपि पारं गत्वत्यचिन्तयत् ॥६२४॥
 भर्तारं मारयामास येयं मय्यनुरागिणी ।
 क्षणरागा हृदिद्वेव विपदे स्थान्ममायसौ ॥६२५॥
 इत्युपादाय तद्वत्साभरणानि स तस्करः ।
 तां वलत्कन्धरः पश्यन्नश्नति स्म कुरङ्गवन् ॥६२६॥

618 b D शीलता । 621 c A D नेष्ट्ये । 622 d A नेष्यामि । 625 b
 A B येयं ।

करिणीवोद्धतकरा यथाजातेव नग्निका ।
 ऊचे तं यान्तमालोक्य मां विहाय प्रयासि किम् ॥६२७॥
 चौरौ ऽब्रवीद्विवसनामेकां शरवणस्थिताम् ।
 राक्षसीमिव दृष्ट्वा त्वां विभेभ्येव कृतं त्वया ॥६२८॥
 एवं वदन्खग इवोड्डीनः सो ऽगाददर्शनम् ।
 तत्रैव तस्यैवात्मा धर्षणी पतिधर्षिणी ॥६२९॥
 स हस्तिपकजीवो ऽपि देवभूयमुपेयिवान् ।
 प्रयुक्तावधिरद्राक्षीन् तयास्थां तपस्विनीम् ॥६३०॥
 सम्बुबोधयिषुस्तां तु प्राग्जन्मगृहमेधिनीम् ।
 सुखान्तमांसपेशीकं शृङ्गालं विचकार सः ॥६३१॥
 इतश्च सरितस्तस्यास्तीरे नीराद्विःस्थितम् ।
 मीनं भोक्तुमधाविष्ट मांसपेशीं विहाय सः ॥६३२॥
 तदा मीनः पुनरपि प्रविवेश नदीजलम् ।
 उपाददे तद्विकृतशकुन्या मांसपेश्यपि ॥६३३॥
 नदीतीरे शरवणनिषणा सा तु नग्निका ।
 जगाद दुःखदीनापि जम्बुकं दृष्टकौतुका ॥६३४॥
 मांसपेशीं परित्यज्य मीनमिच्छसि दुर्मते ।
 भ्रष्टो मीनाच्च मांसाच्च किं जम्बुक निरीक्षसे ॥६३५॥
 फेरुः स्नाहोढभर्तारं ह्रिद्वोपपतिमिच्छसि ।
 भ्रष्टा पत्युश्च जाराच्च नग्निके किं निरीक्षसे ॥६३६॥

628 d C विभेभ्येवं । 639 b A वीगाददृश्यतां । 630 b D corr. देवीभूयं ।
 634 d A •कौतुकं ।

तच्छ्रुत्वा सुष्ठु विभ्यत्यास्तस्याः स यन्तरामरः ।

महर्द्धिकं निजं रूपं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥६३७॥

पापमेवाकृथाः पापे यद्यपि त्वं तथापि हि ।

जिनधर्मं प्रपद्येयाः पापपङ्कजलस्रवम् ॥६३८॥

सुगन्धे हस्तिपकः सो ऽहं यस्त्वया मृत्युमापितः ।

जिनधर्मप्रभावाच्च देवीभूतो ऽस्मि पश्य माम् ॥६३९॥

जिनधर्मं प्रपत्ये ऽहमपीति कृतनिश्चयाम् ।

तां साध्वीसन्निधौ नीत्वा स प्रव्रज्यामजिग्रहत् ॥६४०॥

तदस्मादृग्जनानर्हान्प्रवर्तकनिवर्तकान् ।

दृष्टान्तांस्त्वमनादृत्य भुञ्क्ष्व वैषयिकं सुखम् ॥६४१॥

जगाद जम्बूनामापि विद्युन्मालीव खेचरः ।

न ह्यस्मि रागग्रहिलश्चरितं तस्य तच्छृणु ॥६४२॥

9. अस्तीह भरतचेचे वैताळ्यो नाम पर्वतः ।

सम्युक्तो भरतार्धाभ्यां पक्षाभ्यामिव नीडजः ॥६४३॥

तत्र चास्ति पुरवरसुत्तरश्रेणिभूषणम् ।

गगनवल्लभमिति द्युसदामतिवल्लभम् ॥६४४॥

द्वौ विद्याधरतरुणौ प्रीतिमन्तौ सद्देवरौ ।

तत्राभूतां मेघरथो विद्युन्मालौ च नामतः ॥६४५॥

मन्त्रयामासतुस्तौ च विद्यासाधनहेतवे ।

यामो भृगोचराभ्यर्णे विद्या तत्रैव सेत्स्यति ॥६४६॥

644 d D पिवल्लभं । 646 a D i., marg. text. तावमं चिधिषातां च ;
A तु ।

विद्यासिद्धौ विधिश्चायमतिनीचकुलोद्भवाम् ।
 कन्यां परिणयेदर्षावधि ब्रह्म च पालयेत् ॥६४७॥
 ततो गुरुननुज्ञाय भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।
 आजग्मतुर्द्वावपि तौ वसन्तपुरपत्तनम् ॥६४८॥
 ततश्चण्डालवेषेण गत्वा चण्डालपाटकम् ।
 प्रचक्रमाते चण्डालाराधनं धीमहाधनौ ॥६४९॥
 आराधितास्तु मातङ्गाः प्रोचुरायातमत्र किम् ।
 आख्यातं चिरकालो ऽभृद्युवयोरिह तिष्ठतोः ॥६५०॥
 सद्भावगोपनं कृत्वा कथयामासतुश्च तौ ।
 चित्तिप्रतिष्ठान्नगरादागमावेह हे हिताः ॥६५१॥
 मातापितृभिरावां हि कुटुम्बस्य बहिष्कृतौ ।
 इति रोषेण निर्यान्तौ भ्रमन्तौ चागताविह ॥६५२॥
 मातङ्गाः प्रोचिरे चास्मानाश्रित्यातिष्ठतं युवाम् ।
 युवाभ्यां तत्प्रयच्छामः खे द्वे कन्ये यदौच्छयः ॥६५३॥
 किं त्वस्मत्कन्यके पाणिगृहीत्यौ चेत्करिष्यथः ।
 अस्मज्जात्युचितं सर्वं तदनुष्ठास्यथो युवाम् ॥६५४॥
 तावप्युचतुरामेति मातङ्गैरपि कन्यके ।
 तयोः प्रदत्ते उदाहपूर्वकं काणदन्तुरे ॥६५५॥
 विद्युन्माली तु मातङ्गकन्यायामतिरागवान् ।
 अभृदपि कुरुपायां न विद्यासाधनं व्यधात् ॥६५६॥

क्रमेण गृहिणी विद्युन्मालिनो गर्भवत्यभूत् ।
 पूर्णे च वत्सरे सिद्धविद्यो मेघरथो ऽभवत् ॥६५७॥
 ततो मेघरथः प्रीत्या विद्युन्मालिनमब्रवीत् ।
 हे भ्रातः सिद्धविद्याः स्रष्टृण्डालकुलमुज्झयताम् ॥६५८॥
 पात्रीभवानो वैताढ्यविहारसुखसम्पदाम् ।
 मातङ्गीं त्यज भाविन्यः खेचर्यौ नौ स्वयंवराः ॥६५९॥
 विद्युन्मातङ्गपि तं लज्जावनम्रवदनो ऽवदत् ।
 याहि विद्याढ्यं वैताढ्यं कृतकृत्यो ऽसि सुव्रत ॥६६०॥
 मया लघमसत्तेन भग्नो नियमपादपः ।
 ततश्च मे तत्प्रभवं विद्यासिद्धिफलं कुतः ॥६६१॥
 वराकीं त्यक्तुमर्हामि जातगर्भमिमां न हि ।
 तया सविद्येनाविद्यो गच्छञ्जिह्वेमि चानघ ॥६६२॥
 याहि साधितविद्यस्त्वं तुभ्यं स्वस्थस्त्वहं पुनः ।
 असिद्धविद्यो बन्धूनां दर्शयामि कथं मुखम् ॥६६३॥
 वञ्चितो ह्यात्मनैवात्मा प्रमत्तेन मयामुना ।
 इदानीं साधयिष्यामि विद्यामुद्योगवानहम् ॥६६४॥
 वर्षान्ते पुनरागच्छेर्विभ्राणो भ्रातरं हृदि ।
 तदा साधितविद्यो ऽहं यथा यामि तया सह ॥६६५॥
 चण्डालीप्रेमपाशेन बद्धं तं नेतुमक्षमः ।
 एकाक्यपि ययौ मेघरथो वैताढ्यपर्वतम् ॥६६६॥

आगतो ऽसि किमेकाकी क ते भ्रातेति बन्धुभिः ।
 पृष्ठः स कथयामास विद्युन्मालिकायां तथा ॥६६७॥
 कुरुरा तत्पुत्रा सापि स्नेच्छी सुतमजीजनत् ।
 विद्यासिद्धिमिव प्राप्य विद्युन्माल्यमोदत ॥६६८॥
 स्नेच्छ्यामत्यन्तमासक्त्या पुत्रप्रेम्णा विशेषतः ।
 दुःखप्रवदिसंसार स खेचरसुखं कुधीः ॥६६९॥
 सा विद्युन्मालिना सार्धं रममाणा यथासुखम् ।
 भृत्यो ऽप्यधारयद्गर्भं चण्डाली काणदनुरा ॥६७०॥
 इतश्च विद्यासम्पन्नस्तत्र मेघरथो ऽभ्यगात् ।
 वर्षमेकं कथमपि स्वभावाविरहातुरः ॥६७१॥
 अहं हि स्वर्धूकल्पविद्याधरवधूवृतः ।
 स काणदनुरस्नेच्छीगार्हस्थ्यनरकोषितः ॥६७२॥
 प्रासादे सप्तभूमे ऽहं वसाम्युद्यानबन्धुरे ।
 शशानकीकसाकीर्णे स चण्डालकुटीरके ॥६७३॥
 अहं विविधविद्यार्द्धिसिध्यमानसमीहितः ।
 जीर्णकपटसंव्यानः कदन्नप्राशनश्च सः ॥६७४॥
 विद्युन्मालिनि सौभ्रात्रानुरूपमिति चिन्तयन् ।
 आगत्युनर्मेघरथो वसन्तपुरपत्तनम् ॥६७५॥ चतुर्भिः कलापकं ॥
 ऊचे च भ्रातरं भ्रातर्गत्वा वैताळ्यपर्वते ।
 विद्याधरसुखैश्वर्यं वर्यं किं नानुभूयते ॥६७६॥

667 b A क आता इति । 672 c D दंतुरा, d A नरकोषितः । 673
 c C प्रसादे A ० भूमे ० c C शशाने । 675 a A D सोभाना । 676 d D
 नानुभूयते ।

विलसद्दहसितं कृत्वा विद्युन्माख्ययदो ऽवदत् ।
 पत्नीयं बालवत्सा मे पुनर्गुर्वी च वर्तते ॥६७७॥
 अनन्यशरणां भक्तां सपुत्रां गुर्विणीमिमाम् ।
 न ह्यहं वज्रहृदयस्त्वमिवोज्झितुमुत्सहे ॥६७८॥
 तद्भ्रातर्गच्छ दद्या मे दर्शनं समयान्तरे ।
 अमुं समयमत्रैवातिनेष्यामि स्म मा रूषः ॥६७९॥
 तं प्रबोध्य प्रबोधातिखिन्नो मेघरथो ऽपि हि ।
 पुनर्जगाम कुर्यात्किं हितो ऽप्यतिजडे नरे ॥६८०॥
 विद्युन्माख्यपि सञ्जाते द्वितीये तनुजन्मनि ।
 अमंस्त मातङ्गकुलं स्वर्गादप्यधिकं मुदा ॥६८१॥
 वस्त्रभोज्यादिदौःस्थ्ये ऽपि दुःखं न हि विवेद सः ।
 तौ म्लेच्छीकुत्सिजौ बालौ सलीलमुदलालयत् ॥६८२॥
 ताभ्यामङ्गाधिरूढाभ्यां प्रस्रवद्भ्यां मुञ्जमुञ्जः ।
 गन्धोदकस्नाननिभं मूत्रस्नानममन्यत ॥६८३॥
 ततर्ज सुभगंन्या तं म्लेच्छ्यपि पदे पदे ।
 चण्डालकुलदासो ऽभूत्तदा सक्तस्तथापि सः ॥६८४॥
 भ्रातृस्त्रेहानुबन्धेनागत्य मेघरथः पुनः ।
 विद्युन्मालिनमालिङ्गागदङ्गदद्या गिरा ॥६८५॥
 कुलीन चण्डालकुले मा स्याः कास्या तवेह भोः ।
 किं हंसे मानसोत्पन्नो गृहस्रोतसि खेलति ॥६८६॥

यत्रोत्पन्नो ऽसि तन्मा स्म स्वकुलं मलिनीकुरु ।
 धूमेनेव गृहं वक्त्रिस्वमनेन कुकर्मणा ॥६८७॥
 एवं प्रबोध्यमानो ऽपि न ह्यागन्तुमियेष सः ।
 न भूयो ऽप्यहमेय्यामीत्युक्त्वा मेघरथस्त्वगात् ॥६८८॥
 अपालयच्चिरं राज्ञं पित्र्यं मेघरथो ऽप्यथ ।
 समये चार्पयत्सूनोर्यासे धृतमिवाखिलम् ॥६८९॥
 सुस्थितस्थानगारस्य सन्निधाने स धीधनः ।
 परिव्रज्यामुपादाय तपस्तप्त्वा च देवभृत् ॥६९०॥
 एवं मेघरथः प्राप धीमान्सुखपरम्पराम् ।
 विद्युन्माली तु जडधीर्वभ्राम भवसागरे ॥६९१॥
 विद्युन्मालीव रागान्धो न भविष्याम्यहं ततः ।
 उत्तरोत्तरसौख्यानां पद्मसेने ऽतिलम्पटः ॥६९२॥
 ततः कनकसेनोचे मनाग्मानय मामपि ।
 मा शङ्खधमक इव स्वामिन्नतिशयं कथाः ॥६९३॥
 10 तथा हि शालिग्रामे ऽभूत्कश्चिदेकः कृषीवलः ।
 नित्यं ररच स क्षेत्रमाविभातं दिनात्ययात् ॥६९४॥
 स क्षेत्रसागरे सत्त्वान्दूरादप्युपसर्पतः ।
 शङ्खमापूरयन्मञ्चपोतारूढः पलाययत् ॥६९५॥
 अन्यदा गोधनं हत्वा चौरास्तत्क्षेत्रसन्निधौ ।
 आगुस्तच्छङ्खनादं च ते श्रुत्वैवमचिन्तयन् ॥६९६॥

अहो ग्रामपुमांसे ऽमी विवालयिषवो धनम् ।
 आगुरगे ऽपि यदयं नेदीयाञ्छङ्खनिःखनः ॥६८७॥
 इति ते गोधनं हित्वा पलायिषत दखवः ।
 दिशो दिशं च प्रययुः प्रातर्दक्षोत्पचिवत् ॥६८८॥
 क्षुधितं गोधनं तच्च शनकैः शनकैश्चरत् ।
 अरुणोदयवेलायां तत्क्षेत्राभ्यर्णमाययौ ॥६८९॥
 गोधनाभिसुखं यावद्धावे स कृषीवलः ।
 तावन्निर्मानुषं सर्वं तद्वृष्टैवमचिन्तयत् ॥७००॥
 श्रुत्वा मच्छङ्खनिःखानं गोधनं तस्करा जडः ।
 तत्राभिश्छङ्कया नूनं पापाः सर्वत्र शङ्किताः ॥७०१॥
 नीत्वा तद्गोधनं ग्रामे ग्रामायादादशङ्कितः ।
 वदन्मे देवतादत्तमिदं भो गृह्यतामिति ॥७०२॥
 ग्रामो गोमी कृतस्तेन तं साक्षाद्ग्रामयच्चवत् ।
 भक्तिपात्रीचकारोच्चैर्यो हि दत्ते स देवता ॥७०३॥
 तथैव लब्धप्रसरः स द्वितीये ऽपि वत्सरे ।
 क्षेत्रे गत्वा प्रतिनिशं प्रारेभे शङ्खवादनम् ॥७०४॥
 चौरास्त एव ह्यन्येद्युस्तत्क्षेत्रस्यादवीयसि ।
 आययुर्गोधनं हत्वान्यस्माद्ग्रामान्महानिधि ॥७०५॥
 तस्य शङ्खधमस्योच्चैस्ते श्रुत्वा शङ्खनिःखनम् ।
 सुष्ठु सौष्ठवमालम्ब्य जल्पन्ति स्म परस्परम् ॥७०६॥

697 b C विवल० । 698 a D हत्वा । 700 D om. this verse. 701
 c A ० शंखया । 703 a A गोमान् । 704 a C लब्धप्रसरः । 705 c D
 हित्वा । 706 a C शंखधन० B शंखसप्त० ।

अत्र प्रदेशे क्षेत्रे ऽत्र पुरा शङ्खध्वनिः श्रुतः ।

श्रूयते चाधुनाप्येष ते दरास्ते च मेण्डकाः ॥७०७॥

सत्त्वैभ्यः क्षेत्रक्षार्थं को ऽप्येष क्षेत्रक्षकः ।

नूनं वादयति शङ्खं धिग्वयं वक्षिताः पुरा ॥७०८॥

घर्षन्त इति ते हस्तांस्तुलवर्तिकरा इव ।

पीडयन्तो रदैरोष्ठाग्नोस्तनानिव तर्णकाः ॥७०९॥

उत्पाटयन्तो लकुटाऽशुण्डादण्डानिव द्विपाः ।

आन्दोलयन्तः शस्यानि क्षेत्रान्तर्गोष्ठ्या इव ॥७१०॥

शङ्खशब्दानुसारेण यान्तस्ते चौरकुञ्जराः ।

मञ्चाधिरूढं ददृशुस्तं नरं शङ्खवादकम् ॥७११॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

आन्दोल्य मञ्चदारूणि ते मञ्चं भुज्यपातयन् ।

पपात सो ऽप्यनाधारं नाधेयमवतिष्ठते ॥७१२॥

कणमूटकवच्चौरा लकुटैस्तमताडयन् ।

भुञ्जान इव सो ऽक्षेप्सीन्मुखे पञ्चाप्याङ्गुलीः ॥७१३॥

अस्थिनिर्मग्नवन्धं तैर्वद्धा चायेज्य तत्करौ ।

बद्धाञ्जलिखिलचि सो ऽय चौरानतीच्छया ॥७१४॥

धनं गवादि वस्त्रान्तं जगृहस्तस्य दस्यवः ।

क्षेत्रपालः क्षेत्रपालस्तदा नग्रीकृतो ऽभवत् ॥७१५॥

707 C मेण्डकाः corrected in मण्डकाः and i marg. वेहज गफा वेहज
वेचनि मालु । 709 b C स्तूलवित्ति, D वृत्ति. 709 d D तर्णकः । 712
b A वेमंचालु, d A नामघेय । 713 a C मूडक D मूड । 714. a C अस्थि ।
15 c B क्षेत्रपालवकः नग्री ।

- तत्रैव शङ्खधमकं मुक्ता ते दस्यवो ययुः ।
 गोपाः प्रातः पप्रच्छुस्तं कथयामास सो ऽप्यदः ॥७१६॥
 धमेद्वमेन्नातिधमेदतिष्ठातं न शोभते ।
 धातेनोपार्जितं यत्तदतिष्ठातेन हारितम् ॥७१७॥
 नाथ नातिशयः कर्तुं तत्तवापि हि युज्यते ।
 अस्मानप्यश्लकठिन न ह्यवज्ञातुमर्हसि ॥७१८॥
 निजगाद ततो जम्बूरम्भुशीतलया गिरा ।
 न बन्धनानभिज्ञो ऽहं यथा शैलेयवानरः ॥७१९॥
 11. तथा हि विन्ध्यो नामाद्रिरस्यविन्ध्यो वनप्रिया ।
 तत्रैको वानरश्चाभून्महावानरयूथराट् ॥७२०॥
 कुमार इव विन्ध्याद्रेर्विन्ध्याद्रिवनगङ्गरे ।
 क्रीडन्सो ऽपास्यदखिलान्वानरान्यूयसम्भवान् ॥७२१॥
 वानरौभिः समं रेमे स एवैको महाबलः ।
 प्राज्यस्त्रीराज्यसाम्राज्यसुखलीलां प्रपञ्चयन् ॥७२२॥
 अन्यदा वानरयुवा कश्चिदेको मदीद्धतः ।
 वृषस्यन्वानरीरागात्तमवज्ञाय वानरम् ॥७२३॥
 कस्याश्चिद्वक्त्रमाताम्रं वलचरदनाङ्कुरम् ।
 चुचुम्ब पाकारुणितस्युटद्वाडिमसन्निभम् ॥७२४॥
 कुर्यामास कस्याश्चित्कैतकीरजसा सुखम् ।
 गुञ्जहारं स्वयं कृत्वा कण्ठे कस्याश्चिदादधौ ॥७२५॥

716 c A प्रीतः । 718 c A C •प्यस्य•, B •प्यस• । 720 d A D
 मन्वान । 724 b D वलच ।

कृत्वा कृत्वा बिल्वपत्रैः कक्षैचिद्वीटिकां ददौ ।

प्रागम्बदोलामध्यास्त कामप्यालिङ्ग्य निर्भरम् ॥७२६॥

एवं वानरनारीभिरपशङ्कमरंस्त सः ।

अप्येतनं यूथपतिमविदन्निव दोर्मदात् ॥७२७॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

कण्डूयमानलाङ्गूलः कयापि हि नखाङ्कुरैः ।

प्रमृज्यमानसर्वाङ्गरोमराजिः कयापि हि ॥७२८॥

कदलीतालवृन्तेन वीज्यमानः कयाचन ।

कयापि नलिनीनालैः क्रियमाणावतंसकः ॥७२९॥

उच्चैः शृङ्गस्थितो दूरात्स जरन्यूयनायकः ।

द्राग्वानरयुवानं तं दृष्ट्वा कोपादधावत ॥७३०॥

॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥

गोलाङ्गूलयुवानं तं लाङ्गूलं नर्तयन्मुखा ।

जघान ग्रावगोलेन स गोलाङ्गूलयूथपः ॥७३१॥

लोष्टाहतः सिंह इव कपिसिंहयुवापि सः ।

क्रुद्धो घुरुघुरारावधोरस्तं प्रत्यधावत ॥७३२॥

तौ क्रोडीकृतसर्वाङ्गौ मिथो भूताबुभावपि ।

दुर्हृदावपि सुचिरान्मिलितौ सुहृदाविव ॥७३३॥

चटचटति दन्ताग्रेऽष्टचटति पाणिजैः ।

व्यापप्रतुर्वपुषि तौ युध्यमानौ परस्परम् ॥७३४॥

728 c C प्रहं, A प्रसं । 732 c A घुरुघुं । 733 c D corr. दुर्हि-
मावपि । 734 a b D ०दिति ।

परस्परं दन्तनखक्षतक्षतजचर्चितौ ।
 तदा परिहिताताम्रचोलकाविव रेजतुः ॥७३५॥
 क्षणादन्धं क्षणान्मोक्षं प्रयुञ्जाते स्म तावुभौ ।
 युध्यमानौ नियुद्धेन क्रीडन्तावाक्षिकाविव ॥७३६॥
 भग्नास्थिर्मुष्टिघातेन कपिधूना जरत्कपिः ।
 शीघ्रं शीघ्रमपासाषीन्मन्दं मन्दं त्वढौकत ॥७३७॥
 तं वृद्धवानरं चापसर्पन्तं युववानरः ।
 जघान लोष्टघातेन तेन चास्फोटि तच्छिरः ॥७३८॥
 प्रहारवेदनाक्रान्तः स जरन्यूथनायकः ।
 नष्टा दूरं ययौ दूरापातिसुकपतत्रिवत् ॥७३९॥
 प्रहारवेदनादीनस्तृषार्त्तश्च परिभ्रमन् ।
 एकस्मिन्प्रक्षरच्छैले शिलाजतु ददर्श सः ॥७४०॥
 सोऽम्बुबुद्ध्या न्यधाद्वक्त्रं शिलाजतुनि वानरः ।
 विलग्न्य तन्नु तत्रैव तस्यै भूमेरिवोत्थितम् ॥७४१॥
 आकर्षामि सुखमिति बाह्व तेनाल्पमेधसा ।
 शिलाजतुनि निक्षिप्तौ लगित्वैव हि तस्यतुः ॥७४२॥
 तेन क्षिप्तौ विलग्नौ च पादावप्यास्यहस्तवत् ।
 सोऽथ कीलितपञ्चाङ्ग इव मृत्युमवाप च ॥७४३॥
 स वानरः पाणिपादावद्धः कर्षेन्मुखं यदि ।
 तदा सुच्येत शैलेयमलिलान्नात्र संशयः ॥७४४॥

एवं च जिज्ञेन्द्रियमात्रलुब्धो
 नारौषु शैलेयनिभासु सुगधः ।
 मज्जन्हृषौकैरपि पञ्चसङ्ख्यैर्
 देही विनश्येन्न तथास्म्यहं तु ॥७४५॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावलीचरिते
 महाकाव्ये जम्बूखामिविवाहप्रभवचैारागममधुविन्दुपुरुषकथाकुबेरद-
 त्तकथामहेश्वरदत्तकथाकर्षककथाकाककथावानरवानरीकथाअङ्गारका-
 रककथानूपुरपण्डिताशुगालकथाविद्युन्मालिकयाशङ्खधूमककथाशिलाज
 तुवानरकथावर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

CANTO III.

अथोवाच नभःसेना रचिताञ्जलिगर्भभिम् ।

मा स्र भूः स्थविरेव त्वं स्थविरायाः कथा यथा ॥१॥

12. अभूतां ग्राम एकस्मिन्बुद्धिः सिद्धिश्च नामतः ।

स्थविरे द्वे मिथःसख्यौ नित्यमत्यन्तदुःस्थिते ॥२॥

तस्य ग्रामस्य च बहिः साधिष्ठानो ऽस्ति सर्वदा ।

प्रसिद्धो भोलको नाम यत्तः काङ्क्षितवित्तदः ॥३॥

स्थविरा बुद्धिनाम्नी च दारिद्र्याद्रुमवाटिका ।

सम्यगाराधयामास तं यत्तं प्रतिवासरम् ॥४॥

त्रिसन्ध्यमपि तद्देवकुलं मार्जयति स्र सा ।

पूजापूर्वं च नैवेद्यं तस्मै नित्यमढौकयत् ॥५॥

ददामि किं तुभ्यमिति यत्तस्तुष्टो ऽन्यदावदत् ।

आराध्यमानो नितरां कपोतो ऽपि हि तुष्यति ॥६॥

जगाद साय स्थविरा यदि तुष्टो ऽसि देव मे ।

तद्देहि येन जीवामि सुखसन्तोषभागहम् ॥७॥

यत्तः प्रोवाच हे बुद्धिस्थविरे सुस्थिता भव ।

मत्पादमूले दीनारं लप्स्यसे त्वं दिने दिने ॥८॥

दिने दिने च दीनारं लभमाना तदादि सा ।

स्वजनाञ्जनपदाच्चाधिकर्द्धिः स्थविराभवत् ॥९॥

दिव्यनेपथ्यसम्भारं स्वप्ने ऽपि न ददर्श या ।
 क्षणे क्षणे पर्यधान्तं सा राज्ञीव नवं नवम् ॥१०॥
 यस्यास्य काञ्चिकश्रद्धाप्यपूर्यत कदापि न ।
 कुण्डोद्धो धेनवस्तस्या गृहे ऽभ्रवन्सहस्रशः ॥११॥
 आजन्मापि हि या तस्यौ जौर्णे तार्णे कुटीरके ।
 सौधं साकारयद्वेदीमत्तवारणबन्धुरम् ॥१२॥
 जिजीव या परगृहगोमयत्यागकर्मणा ।
 पाञ्चाख्य इव तां दास्यः स्तम्भलगाः सिधेविरे ॥१३॥
 स्वयासचिन्तया दीना सर्वदापि बभूव या ।
 सा दीनोद्धारमारेभे सम्यदा यत्नदत्तया ॥१४॥
 तां बुद्धिसम्पदं दृष्ट्वा सिद्धिः सञ्जातमत्सरा ।
 अचिन्तयत्कुतो ऽमुष्याः सम्यन्ना सम्यदीदृशी ॥१५॥
 भवत्वस्याः सखीत्वेन सदा विश्वासभागहम् ।
 प्रक्ष्यामि तदिमामेव कृत्वा चाटुशतान्यपि ॥१६॥
 इति बुद्धिमती सिद्धिः प्रययौ बुद्धिसन्निधौ ।
 बुद्ध्या प्रियसखीत्युच्चैः सत्कृतैवमुवाच सा ॥१७॥
 विभवस्ते भगिन्येष कुत आगादचिन्तितः ।
 चिन्तामणिरिव प्राप्नो वैभवेनानुमीयते ॥१८॥
 किं ते राजप्रसादो ऽभ्रुत्तुष्टा वा कापि देवता ।
 लब्धं किञ्चिन्निधानं वा रसो वा साधितस्त्वया ॥१९॥

सम्पदत्या त्वयाभूवमहं सम्पदतो सखि ।
 अद्य दारिद्र्यदुःखाय मया दत्तो जलाञ्जलिः ॥२०॥
 अहं त्वं त्वमहं प्रीत्या भेदो देहे ऽपि नावयोः ।
 आवयोर्न मिथो ऽकथं कथयद्भिर्नित्यं कुतः ॥२१॥
 अबुध्यमाना तद्भावं बुद्धिराख्यद्यथातथम् ।
 यथा ह्याराधितो यतो यथा च स ददौ श्रियम् ॥२२॥
 सिद्धिर्दध्यौ च तच्छ्रुत्वा साधु साधु ममापि हि ।
 विभवोपार्जनोपायो निरपायो भविष्यति ॥२३॥
 सविशेषमसुखा हि यत्तमाराधयाम्यहम् ।
 सविशेषा यथा सम्पदपि सम्पद्यते मम ॥२४॥
 अथार्थसिद्धये सिद्धिर्बुद्धिर्दर्शतया दिशा ।
 आराधयितुमारेभे यत्तमेवमहर्निशम् ॥२५॥
 खटिकाधातुभिर्देवकुलसोपानमालिकाम् ।
 यत्तस्य मण्डयामास भक्त्या विविधभक्तिभिः ॥२६॥
 नित्यं स्वस्तिकरेखाभिर्घञ्जाङ्गणमभूषयत् ।
 भक्तिप्रकारान्कर्तव्याङ्गणयन्तीव तन्निभान् ॥२७॥
 स्वयं पानीयमानौ च स्नपयामास सा स्वयम् ।
 यत्तं कक्षीकृतोपास्तिनियमा प्रतिवासरम् ॥२८॥
 बिल्वपत्रकरवीरतुलसीकुञ्जकादिभिः ।
 सा यत्तं पूजयामास त्रिसन्ध्यं स्वयमाहृतैः ॥२९॥

एकभक्तोपवासादितत्परा यत्तवेष्मनि ।
 उवासाहर्निशं यत्ताभियोग्यन्तरीव सा ॥ ३० ॥
 एवमाराधितो ऽत्यन्तं स यत्तः सिद्धिमभ्यधात् ।
 तुष्टो ऽस्मि ते महाभागे प्रार्थयस्व यदिच्छसि ॥ ३१ ॥
 साथ विज्ञपयामास यत्तमचीणसम्पदम् ।
 मत्सखा यत्तया दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥ ३२ ॥
 एवं भविष्यतीत्युक्त्वा भोक्तयत्तस्तिरोदधे ।
 सिद्धिरप्यभवद्बुद्धेरधिकर्द्धिः क्रमेण तु ॥ ३३ ॥
 बुद्धिर्दृष्ट्वाधिकर्द्धिं तां यत्तमाराधयत्पुनः ।
 यत्तो ऽपि प्रत्यहं तस्मै ददौ तद्विगुणं धनम् ॥ ३४ ॥
 सिद्धिराराधयद्यत्तं तस्याश्च स्पर्धया पुनः ।
 यत्ते तुष्टे ऽतिदुष्टात्मा चिन्तयामास चेतसि ॥ ३५ ॥
 यत्किञ्चित्प्रार्थयिष्ये ऽहं द्रव्यं यत्तात्प्रसेदुषः ।
 यत्तमाराधय तद्बुद्धिर्द्विगुणं प्रार्थयिष्यते ॥ ३६ ॥
 तस्मात्किमपि तद्याचे यत्तु द्विगुणमर्थितम् ।
 अपकाराय जायेत बुद्धेर्बुद्धिस्तदा हि मे ॥ ३७ ॥
 इत्यथाचत सा यत्तमत्येकं मम काणय ।
 एवमस्त्विति यत्तोक्ते सद्यः काणा बभूव च ॥ ३८ ॥
 यत्तो ऽधिकं किमप्यस्या भूयो ऽपि प्रददाविति ।
 तमेवाराधयामास बुद्धिस्तद्विगुणार्थिनी ॥ ३९ ॥
 प्रसन्नात्प्रार्थयाञ्चक्रे यत्ताद्बुद्धिरपीदृशम् ।
 सिद्धेर्यद्भवता दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥ ४० ॥

एवमस्त्विति यत्तो ऽपि प्रणिगद्य तिरोदधे ।

सापि तत्कालमन्वाभून्न मुधा दैवतं वचः ॥४१॥

एवं हि बुद्धिस्थविरा पूर्वाप्तयापि सम्पदा ।

अदत्तातिलोभपरा खं खेनैव व्यनाशयत् ॥४२॥

मानुषश्रियमासाद्य त्वमपीच्छन्तिश्रियम् ।

तस्या अन्धस्थविरायाः प्रतिरूपो भविष्यसि ॥४३॥

जम्बूनामाप्यभिदधे नाहसुत्पथगाम्यहो ।

जात्याश्च द्व देवानां प्रिये तस्य कथां शृणु ॥४४॥

13. जितशत्रुः प्रतापेन वसन्तपुरपत्तने ।

जितशत्रुरभूद्राजा राजमानो ऽद्भुतश्रिया ॥४५॥

तस्य चोर्वीपतेः श्रेष्ठी श्रेष्ठा धीधनशालिनाम् ।

जिनदास इति ख्यातो ऽभवद्विश्वासभाजनम् ॥४६॥

अन्यदा लक्षणधरान्नेवन्तस्यात्मजानिव ।

राज्ञः प्रादर्शयन्नश्वकिशोरानश्वपालकाः ॥४७॥

तदाश्वलक्षणविदामादिदेश विशाम्यतिः ।

के के ऽश्वा लक्षणैः कैः कैः सम्पूर्णा इति शंसत ॥४८॥

एकमश्वकिशोरं ते शास्त्रोक्तैरश्वलक्षणैः ।

लक्षितं क्षितिनाथाय कथयामासुरित्यथ ॥४९॥

अमो वृत्तखुरः स्तब्धसन्धिर्जङ्गाखुरान्तरे ।

निमासजानुजङ्गास्यः कुञ्चितोन्नतकन्धरः ॥५०॥

43 c A तस्माद् ।

48 d C शंसतः A शंसते ।

49 b A एकश्विंश

50 c D जङ्गास्य ।

पङ्कजामोदिनिःश्वासः स्निग्धरोमा पिकस्वनः ।

मल्लिकाचो लघुस्तम्भश्रवणो लम्बकेसरः ॥५१॥

पञ्चभद्रो गूढवंशः पृथुः स्कन्धादिसप्तके ।

उरस्यादिभ्रुवावर्तदशकेनोपशोभितः ॥५२॥

बुध्नावर्तादिभिर्दुष्टैरावर्तैः परिवर्जितः ।

स्निग्धदन्तः किशोरो ऽयं पुष्पाति स्वामिनः श्रियम् ॥५३॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

राजापि हि स्वयं विज्ञो विज्ञायाश्च तथैव तम् ।

स्वयमानर्चं सर्वाङ्गं घुसृणाविलवारिणा ॥५४॥

पुष्पपूजां वस्तपूजां कृत्वा तस्याथ वाजिनः ।

नृपतिः कारयमास लवणोत्तारणादिकाम् ॥५५॥

अचिन्तयच्च को ह्येनं तुरङ्गं रक्षितुं क्षमः ।

प्रायेणापायवज्रलाष्टेव रत्नानि भृतले ॥५६॥

यद्वा ममानुरक्तो ऽस्ति सदा विश्रम्भभाजनम् ।

आवको जिनदासाख्यः प्रख्यातः श्रावकव्रतः ॥५७॥

बुद्धिमान्स्वामिभक्तश्च प्रमादपरिवर्जितः ।

स एवेदृशरत्नस्य न्यासपात्रत्वमर्हति ॥५८॥

जिनदासमथाह्वय सप्रसादं समादिशत् ।

रत्नणीयो ममात्मैवाश्वकिशोरस्त्वया ह्वयम् ॥५९॥

प्रमाणमादेश इति जिनदासो ऽभिधाय च ।

नित्ये तमश्रं स्वगृहे पदातिपरिवारितम् ॥६०॥

52 b C स्कन्धादि० । 52 c D उरस्याधिभ्रु । 53 d C स्वामिना । 54 d C श्रेयो for विज्ञो । 54 d C घुसृणा ।

स्थानमश्वकिशोरस्य चित्रकोमलवालुकम् ।
 सुषदं कारयामास सगङ्गापुलिनोपमम् ॥६१॥
 पत्रलान्यरजस्कानि स्वादूनि हरितानि च ।
 तृणानि चारयामास तमश्वं स्वयमेव सः ॥६२॥
 भूप्रदेशे सिकतिले लोष्टकण्टकवर्जिते ।
 सुखरञ्जौ स्वयं धृत्वा वेक्षयामास तं हयम् ॥६३॥
 सुगन्धिभिश्च स्नानीयैः पानीयैरेकतप्तकैः ।
 तं स्वयं क्षपयामास स्वयं सत्तौ यदा तदा ॥६४॥
 नीरुद्धं न वेत्यनुदिनं तमश्वं स परीक्षितम् ।
 स्वयं पर्यस्य पर्यस्यापश्यन्तन्नेत्रपद्मणी ॥६५॥
 स्वयमारुह्य गमयन्सुखं प्रथमधारया ।
 निन्द्ये पथः पाययितुं तं सरस्वनुवासरम् ॥६६॥
 सरोगृहान्तरे चाभृज्जिनायतनमुच्चकैः ।
 समाराध्येरन्तरीपमिवाक्रान्तं नतेन यत् ॥६७॥
 मा भूदर्हद्गृहावज्जेत्यश्वारूढो ऽपि तत्सुधीः ।
 विः प्रदक्षिणयामास यानायानपि सो ऽन्वहम् ॥६८॥
 अश्वारूढो ऽप्यवन्दिष्ट स देवं देवतत्ववित् ।
 प्रमादो मा स्म भूदस्तेत्युत्तीर्थं प्राविशन्न तु ॥६९॥
 एवं च जिनदामस्तं तथा हयमग्निचयत् ।
 यथा सरोगृहं चैत्वं विना नान्यत्र सो ऽगमत् ॥७०॥

61 c A B C सुषदं. 62 a A पत्रलीन. 63. ab A भूप्रदेशे सिकतः
 तिलोष्टकवर्जितः. 64 d A B यदा यदा, D corr. यदागदा. 69 d C
 •कोशं. 70 c D तथा.

यथा यथा स वदधे ऽश्वकिशोरः शनैः शनैः ।
 तथा तथा वदधिरे सम्पदो नृपवेश्मनि ॥७१॥
 तस्य चाश्वकिशोरस्य प्रभावेण स भूप्रभुः ।
 उल्लष्टो ऽभूदशेषाणां राज्ञामाज्ञाशतक्रतुः ॥७२॥
 ते त्वाज्ञाकरणोद्विग्ना दधुरेवं महीभुजः ।
 हार्यो मार्यो ऽथवाश्वो ऽयं यत्प्रभावादयं जिताः ॥७३॥
 तस्याश्वस्य तथा कर्तुमशक्तेषु तु राजसु ।
 एकस्य मन्त्री सामन्तस्योचे धीगर्वपर्वतः ॥७४॥
 अहं केनाप्युपायेन तं हरिष्यामि वाजिनम् ।
 दुष्करं किमुपायस्योपायशक्तेर्हि नो मितिः ॥७५॥
 एवं कुर्विति सामन्तेनाप्यादिष्टः स धीनिधिः ।
 मायया आवकौभूयागादसन्तपुरे पुरे ॥७६॥
 तत्र चैत्यानि वन्दित्वा सुनीन्सुविहितानपि ।
 जिनदासगृहे गत्वा गृहचैत्यमवन्दत ॥७७॥
 आवकवन्दनेनाथ जिनदासमवन्दत ।
 मयूरव्यंसकलेन आवकत्वं स दर्शयन् ॥७८॥
 अभ्युत्थायाथ वन्दित्वा तं साधर्मिकवत्सलः ।
 जिनदासः पर्यष्टच्छत्कुतो ऽभ्यागान्महाशयः ॥७९॥
 कपटश्रावको ऽप्युचे संसारे ऽहं विरक्तिभाक् ।
 न चिरात्प्रजिष्यामि गार्हस्थ्येन कृतं मम ॥८०॥

तीर्थयात्रां तु निर्माय निर्मायो धर्मवान्भवः ।
 आदाख्ये सुगुरोः पार्श्वे प्रभवत्युन्नतं व्रतम् ॥८१॥
 जगद जिनदासो ऽपि महात्मन्स्वागतं तव ।
 समानशीलयोः सन्तु धर्मगोष्ठीसुखानि नौ ॥८२॥
 तथेति प्रतिपेदानं दानशौण्डः स धर्मिषु ।
 तं प्रीत्याह्वयन्मायाश्रावकं निजबन्धुवत् ॥८३॥
 अपि स्नानप्रयत्नेन निर्मलीकृतकुन्तलान् ।
 कस्तूरीपङ्कमलिनांस्तस्य मूर्धन्यकारयत् ॥८४॥
 सामन्तमन्त्रिणस्तस्यालेख्यालिखितसन्निभम् ।
 सुमनोदामगर्भं च धम्मिल्लं मूर्ध्निबन्धयत् ॥८५॥
 तदङ्गमङ्गरागेण ज्योत्स्नासब्रह्मचारिणा ।
 अचर्चयत्सुरभिणा चान्दनेन तनीयसा ॥८६॥
 निर्दग्धागुरुकपूर्कस्तूरीवासितान्यथ ।
 वस्त्राणि धर्मबन्धुं तं धर्मधीः पर्यधापयत् ॥८७॥
 लेह्यभृष्यपेयास्त्राद्यह्वयां रसवतीमथ ।
 जिनदासस्तन्निमित्तं क्षणेन निरपौपदत् ॥८८॥
 आसितो जिनदासेन हंसरोमासने ऽथ स ।
 अभोजि विविधैर्भोजैर्विलुलङ्घ्यन्नानिलम् ॥८९॥
 भोजनानन्तरं कक्षश्रावकेण दुरात्मना ।
 महात्मा जिनदासो ऽथ प्रारेभे धर्मसङ्कथाम् ॥९०॥

खजनो जिनदासस्य तदैको ऽभ्येत्य चावदत् ।
 कल्ये कल्याणकार्येणोपेहि बन्धो मदेकमि ॥८९॥
 अहोरात्रं च सकलं स्थातव्यं तच्च हि त्वया ।
 कल्याणकुशलो ऽसि त्वं कल्याणं किं त्वया विना ॥८९॥
 आमेत्युदित्वा खजनं जिनदासो विसृज्य तम् ।
 तं मायाश्रावकमृजुर्याजहारातिहारगीः ॥८९॥
 अवश्यमेव गन्तव्यं मया खजनवेषानि ।
 मद्गृहं त्वद्गृहमिदं त्वया रक्ष्यं गते मयि ॥८९॥
 आमेति प्रतिपेदे च स कूटश्रावको हसन् ।
 जगाम जिनदासस्तु विश्वस्तस्तत्र दुर्मतौ ॥८९॥
 तस्मिंश्च दिवसे कौमुद्युत्सवो ऽभ्यन्तहान्तपुरे ।
 हस्तीसपूर्वकं पौरवधूरासकलासकः ॥८९॥
 रजन्यां च जनपदे कौमुदीमहर्दुर्मदे ।
 स मायाश्रावको ऽशङ्कं तमादायाश्चमश्चयीत् ॥८९॥
 अथो ऽपि सो ऽर्हचैत्यस्य विधाय त्रिः प्रदक्षिणाम् ।
 जगाम वार्थमाणो ऽपि तस्मिन्सरसि नान्यतः ॥८९॥
 व्यावृत्तः सरसश्चागात्तदेवायतनं पुनः ।
 ततो ऽपि च ययौ गेहे सो ऽथो नान्यत्र कुचचित् ॥८९॥
 स दुःसामन्तसचिवो ऽन्यत्राश्वं नेतुमीश्वरः ।
 न यावदभवत्तावद्विभाति स्म विभावरी ॥९०॥

पलायिष्ठ स दुष्टात्माभ्युदितश्च दिवाकरः ।

तदा च जिनदासो ऽपि न्यवर्तत गृहं प्रति ॥१०१॥

आगच्छज्जिनदासश्चाश्रौषीज्जनमुखादिदम् ।

वाहितः सकलां रात्रिं तवाश्वः कौमुदीमहे ॥१०२॥

किमेतदिति सम्भ्रान्तो जिनदासो ऽप्यगाद्गृहम् ।

ददर्श चाश्वं तं श्रान्तं चामं स्वेदमलीमसम् ॥१०३॥

दिश्याश्वो ऽस्त्येष हा धर्मच्छलेन क्लृप्तो ऽस्म्यहम् ।

इति हर्षविषादाभ्यां सद्यः स परिषस्वजे ॥१०४॥

ररञ्च जिनदासो ऽश्वं सविशेषं तदादि तम् ।

उत्पथं न जगामेति स हि प्रियतरो ऽभवत् ॥१०५॥

तमश्वमिव मां को ऽपि नोत्पथं नेतुमीश्वरः ।

तत्पत्न्यानं न हास्यामि परलोकसुखावहम् ॥१०६॥

कनकश्रीरथोवाच सहासं प्रेमवन्धुरम् ।

ग्रामकूटसुत इव मा त्वं स्वामि जडो भव ॥१०७॥

14. तथा हि ग्राम एकस्मिन् ग्रामकूटसुतो ऽभवत् ।

एको विपन्नपितृको ऽत्यन्तदुःखितमातृकः ॥१०८॥

तमूचे रुदती माता त्वं हि कापुरुषाग्रणीः ।

विना परकथां नान्यत्कर्म ते प्रतिवासरम् ॥१०९॥

अजीवज्जवसायेन पिता ते व्यवसायवान् ।

आरब्धं च व्यवसायं सर्वदा निरवाहयत् ॥११०॥

त्वं जातु नोपक्रमसे व्यवसायं युवापि हि ।
 आरब्धव्यवसायस्य निर्वाहे तु कथैव का ॥१११॥
 समानवयसस्ते हि जीवन्ति स्वेन कर्मणा ।
 पद्मशण्ड इव भ्रान्त्यन्निष्कर्मा त्वं न लज्जसे ॥११२॥
 दारिद्रेण मदीयेन विभर्ष्युदरमप्यदः ।
 उदरे च मृते कोशो मृत इत्येव मन्यसे ॥११३॥
 पुत्रः प्रोवाच हे मातर्नातः परमनर्गलः ।
 भविष्यामि करिष्यामि खल्वर्थोपार्जनोद्यमम् ॥११४॥
 व्यवसायमुपक्रान्तमर्थोपार्जनहेतवे ।
 निर्वाहयिष्ये हे मातरनिर्विणः पिता यथा ॥११५॥
 तस्यान्यदा ग्रामपर्वद्युपविष्टस्य पश्यतः ।
 अग्न्यङ्गामहखरस्त्रोटयित्वां ह्रिवन्धनम् ॥११६॥
 खरमुल्लयन्तं तमन्वधावच्च भामहः ।
 धारयितुमसमर्थश्चोर्ध्वबाह्वरदो ऽवदत् ॥११७॥
 भो भो ग्रामसभासीनाः सर्वे ऽपि ग्रामदारकाः ।
 यः को ऽपि शक्नो वो मध्ये स मे धरतु रासभम् ॥११८॥
 ग्रामकूटसुतो ऽर्थस्य लाभं तस्माद्विचिन्तयन् ।
 धावित्वा तं खरं पुच्छे वृन्ते फलमिवाग्रहीत् ॥११९॥
 लोकैः स वार्यमाणो ऽपि यावन्तं नामुचत्खरम् ।
 तावत्तच्चरणाघातभग्नदन्तो ऽपतद्भुवि ॥१२०॥

तस्मान्नाथ त्वमप्येवमसद्गृहमनुत्सृजन् ।

न ज्ञायते किमपि यत्फलमासादयिष्यसि ॥१२१॥

जगाद जम्बूनामाथ स्मितविष्कुरिताधरः ।

स्वकीयकार्यघट्टिलः सोल्लक इव नास्म्यहम् ॥१२२॥

15. तथा हि भुक्तिपालसैकस्याभट्टोऽटिकोत्तमा ।

स्वयं स पुत्रीमिव तामलालयदपालयत् ॥१२३॥

प्रत्यजागरयत्तां तु घृततैलोदनादिभिः ।

पुमांसं सोल्लकं नाम समादिश्याश्च हृदिदम् ॥१२४॥

स्वादु स्वादु यद्वर्त्यै भोज्यं स्नाप्रोति सोल्लकः ।

किञ्चिदेव ददौ तस्यै शेषं तु बुभुजे स्वयम् ॥१२५॥

सोल्लको ऽप्यर्जयामास चिरं वञ्चनया तथा ।

वडवाजीवविषयं कर्मैश्चैराभियोगिकम् ॥१२६॥

प्रपद्य कालधर्मं स तेन वञ्चनकर्मणा ।

मूढः पान्य इवारण्ये ऽभ्राम्यत्तिर्यग्गतौ चिरम् ॥१२७॥

चितिप्रतिष्ठे नगरे सोमदत्तदिजन्मनः ।

सूनुः सोल्लकजीवो ऽभूत्सोमश्रीकुचिजे ऽन्यदा ॥१२८॥

मृत्वावन्ती भवं भ्रान्त्वा तस्मिन्नेव पुरोत्तमे ।

पुत्री कामपताकाया गणिकाया अजायत ॥१२९॥

मातरपितराभ्यां च पोष्यमाणः स मानवः ।

क्रमेण यौवनं प्रापाप्रमत्तः कणभिचया ॥१३०॥

धार्यमाणा हृदयागे धात्रीभिर्हरियष्टिवत ।

गणिकादुहिता सापि क्रमेण प्राप यौवनम् ॥१३१॥

- वपुःपावनयोस्तस्या रूपयौवनयोरभूत् ।
 भूयभूषणतात्यन्तं तुल्यैव हि परस्परम् ॥१३२॥
 मिथश्च ग्रामतरुणाः स्पर्धमाणा महर्द्धयः ।
 आसज्यन्त भृशं तस्यां मालत्यामिव षट्पदाः ॥१३३॥
 तस्यामत्यन्तमासक्तः सो ऽपि ब्राह्मणदारकः ।
 सिधेवे श्वेव तद्वारं कामः सर्वङ्गवः खलु ॥१३४॥
 राजामात्यश्रेष्ठिपुत्रादिभिः सह महर्द्धिभिः ।
 क्रौडन्ती तमवज्ञासीत्तां दृष्ट्वैव जिजीव सः ॥१३५॥
 सा तु सन्भावयामास दरिद्रं न दृष्ट्वापि तम् ।
 गणिकानां स्वभावो ऽयं रागो धनिनि नाधने ॥१३६॥
 स ब्राह्मणकुमारो ऽपि मारमार्गणदारितः ।
 तत्कर्मकरतां भेजे तत्पार्श्वं हातुमन्तमः ॥१३७॥
 स चक्रे कृषिकर्माणि सारथ्यं वार्युदञ्चनम् ।
 कणपेषणमन्यच्च तस्याकृत्यमभून्न हि ॥१३८॥
 स तु निःसार्यमाणो ऽपि निरसार्थीन्न तद्गृहात् ।
 दृषां बुभुक्षां न्यङ्कारं संसेहे ताडनाद्यपि ॥१३९॥
 तद्युष्मास्वर्वतौप्राद्यास्वहं कर्माभियोगिकम् ।
 नार्जयिष्यामि स इव कृतं वो युक्तिकल्पनैः ॥१४०॥
 ततः कमलवत्यूचे हे नाथ कमलानन ।
 मासाहसशकुनिवन्मा त्वं साहसिको भव ॥१४१॥
 16. तथा ह्येकः पुमान्देशान्तरे दुर्भिन्नपीडितः ।
 चचाल खजनं हित्वा सार्थेन महता सह ॥१४२॥

एकस्यां च महाटव्यां सार्थं आवासिते सति ।
 आहतुं तणकाष्टादि स एको ऽपि विनिर्ययो ॥१४३॥
 तदा च सुप्तव्याघ्रास्यात्पक्ष्येको वनगङ्गरे ।
 दन्तलग्नमिषखण्डान्यादाचारो हृदं द्विपम् ॥१४४॥
 मा साहसमिति मुञ्जः स भणन्मांसखादकः ।
 शकुनिस्तेन जगदे पुरुषेण सविस्मयम् ॥१४५॥
 रौषि मा साहसमिति व्याघ्रास्यान्मांसमस्ति च ।
 सुगन्धस्त्वं दृश्यसे वाचो ऽनुरूपं कुरुषे न च ॥१४६॥
 ह्रिवा साक्षाद्भवसुखं तददृष्टसुखेच्छया ।
 तपश्चिकीर्षुस्त्वमसि मासाहसखगोपमः ॥१४७॥
 जम्बूरभिदधे स्त्रिवा न मुह्यामि भवद्विरा ।
 न हि भ्रष्टान्यहं स्वार्थाज्जानानस्त्रिसुहृत्कथाम् ॥१४८॥

17. क्षितिप्रतिष्ठे नगरे जितशत्रोर्महीपतेः ।
 पुरोधाः सोमदत्तो ऽभूत्सर्वत्राप्यधिकारकृत् ॥१४९॥
 तस्य मित्रमभूदेकं सहमित्रो ऽभिधानतः ।
 सर्वत्र मिलितः पानखादनादिभिरैक्यवान् ॥१५०॥
 पर्वमित्रो ऽभिधानेन तस्याभूदपरः सुहृत् ।
 आगतेषूत्सवेष्वेव सन्मान्यो नान्यदा पुनः ॥१५१॥
 प्रणाममित्रनामाभूत्सुहृत्तस्य तृतीयकः ।
 यथादर्शनमालापमात्रोपकृतिभाजनम् ॥१५२॥

पुरोधसे ऽन्यदा तस्य काण्डागसि समागते ।
 कुपितस्तं न्यजिघृक्षद्भूपतिश्चण्डशसनः ॥१५३॥
 विज्ञाय तदभिप्रायं राजावेव पुरोहितः ।
 मित्रस्य सहमित्रस्य सदनं दैन्यभाग्ययौ ॥१५४॥
 ममाद्य हृष्टो राजेति कथयित्वा पुरोहितः ।
 तमूचे त्वद्गृहे मित्रं गमयाम्यशुभां दशाम् ॥१५५॥
 हे मित्रं ज्ञायते मित्रमापत्काले ह्युपस्थिते ।
 खगृहे गोपयित्वा मां तन्नैचीं च हतार्थ्य ॥१५६॥
 सहमित्रो जगादैवं मैत्री सम्प्रति नावयोः ।
 तावदेवावयोर्मैत्री यावद्राजभयं न हि ॥१५७॥
 त्वं ममाप्यापदे राजदूषितो मद्गृहे वसन् ।
 ऊर्णायुं ज्वलदूर्णं हि क्षिपेत्को ऽपि न वेश्मनि ॥१५८॥
 तवैकस्य कृते नाहमात्मानं सकुटुम्बकम् ।
 अनर्थं पातयिष्यामि व्रजान्यत्रास्तु ते शिवम् ॥१५९॥
 एवं च सहमित्रेण सोमदत्तो ऽपमानितः ।
 पर्वमित्रस्य मित्रस्य त्वरितं सदनं ययौ ॥१६०॥
 राज्ञो ऽप्रसादवृत्तान्तं पर्वमित्रस्य स द्विजः ।
 तथैव कथयामास तदाश्रयकृताश्रयः ॥१६१॥
 पर्वमित्रो ऽपि तत्पर्वमैत्र्या निष्क्रयकाम्यया ।
 महत्या प्रतिपत्त्या तं ददर्शैवमुवाच च ॥१६२॥

156 d A °चीवरत्तार्थ्य B चीवरत्तार्थ्यः । 158 c D ऊर्णायुं corr. ज्वल-
 दूर्णं । 160 a C सद्ने । 161 a A C राजा° ।

त्वया पर्वस्वनेकेषु तैस्तैः सम्भाषणादिभिः ।
 स्नेहप्रकारैर्मन्त्राणा अपि क्रीताः सखे ब्रुवम् ॥१६३॥
 न भवामि तव भ्रातर्यदि व्यसनभागभाक् ।
 कौलीनं मे कुलीनस्य तदानीमुपतिष्ठते ॥१६४॥
 किं तु त्वत्प्रीतिविवशे ऽनर्थमप्यात्मनः सहे ।
 कुटुम्बमपि मे ऽनर्थं गच्छेदिति तु दुस्तहम् ॥१६५॥
 कुटुम्बमपि मे प्रेयः प्रेयांस्त्वमपि हे सखे ।
 किं करोमि दिधा चित्त इतो व्याघ्र इतस्तटी ॥१६६॥
 डिम्भरूपैरहं ह्यस्मि सकीटकपलाशवत् ।
 तस्मात्तेभ्यो ऽनुकम्पस्व स्वस्ति ते ऽन्यत्र गम्यताम् ॥१६७॥
 सत्कृत्यापि हि तेनैवं पुरोधाः स निराकृतः ।
 निर्ययौ तद्गृहाद्वैवे दुष्टे पुत्रो ऽपि दुष्यते ॥१६८॥
 आचलरं चानुगम्य पर्वमित्रे गते सति ।
 दध्यौ पुरोधा दुःप्रापरोधा व्यसनवारिधिः ॥१६९॥
 मया ययोरुपकृतं परिणामस्तयोरयम् ।
 तद्भवाम्यधुना दीनः कस्याहं पारिपार्श्विकः ॥१७०॥
 अद्य प्रणाममित्रस्य यामि मित्रस्य सन्निधौ ।
 तत्रापि नास्ति प्रत्याशा प्रीतिस्तस्मिंश्च वाङ्मयी ॥१७१॥
 यद्वा विकल्पैः पर्याप्तमाप्तः सो ऽप्यस्ति मे मनाक् ।
 प्रेचे तमपि कस्यापि को ऽपि स्यादुपकारकत् ॥१७२॥

इति प्रणाममित्रस्य मित्रस्य सदनं ययौ ।
 सो ऽथाभ्यागतमात्रं तमभ्युदस्यात्कृताञ्जलिः ॥१७३॥
 उवाच च स्वागतं वः किमवस्था व ईदृशी ।
 प्रयोजनं मया किं वो ब्रूत यत्करवाण्यहम् ॥१७४॥
 पुरोधो राजवृत्तान्तमाख्याय तमदो ऽवदत् ।
 त्यज्यामि सीमां राज्ञो ऽस्य साहाय्यं कुरु मे सखे ॥१७५॥
 सो ऽप्युवाच प्रियालापैरधमर्णो ऽस्मि ते सखे ।
 कृत्वा साहाय्यमधुना भविष्याम्यनृणस्तव ॥१७६॥
 मा मैषीरेष ते पृष्ठरक्षो ऽहं मयि जीवति ।
 न कश्चिदीश्वरः कर्तुं तद्रोग्णो ऽपि हि विप्रियम् ॥१७७॥
 पृष्ठोत्तंसितदृषीरो ऽधिज्यौकृतशरासनः ।
 प्रणाममित्रो ऽग्रे चक्रे निःशङ्कस्तं पुरोहितम् ॥१७८॥
 ययौ पुरोहितस्तेन सह स्थानं समौहितम् ।
 अन्वभूच निराशङ्कस्तत्र वैषयिकं सुखम् ॥१७९॥
 अत्र चोपनयो जीवः सोमदत्तस्य सन्निभः ।
 सहमित्रस्य मित्रस्य तुल्यो भवति विग्रहः ॥१८०॥
 विग्रहो ऽयं कर्मराजकृतायां मरणापदि ।
 सत्कृतो ऽपि हि जीवेन सह नैति मनागपि ॥१८१॥
 पूर्वमित्रसमानाश्च सर्वे स्वजनबन्धवः ।
 अशानचत्वरं गत्वा निवर्तन्ते हि ते ऽखिलाः ॥१८२॥

प्रणाममित्रसदृशो धर्मः शर्मनिबन्धनम् ।

यः परत्रापि जीवेन गच्छता सह गच्छति ॥१८३॥

तदैहिलौकिकसुखास्वादमूढो मनस्विनि ।

परलोकसुखं धर्मं नोपेक्षिष्ये मनागपि ॥१८४॥

जयश्रीश्चाभ्यधान्नाथ तुण्डताण्डवधीनिधे ।

नागश्रीवन्मोहयसि परं कूटकथानकैः ॥१८५॥

18. तथा हि रमणीयाख्ये पुरे राजा कथाप्रियः ।

वारं वारेण पौरैर्भ्यो ऽचौक्यत्प्रत्यहं कथाम् ॥१८६॥

तत्र चासीत्पुरे विप्र एको दारिद्र्यविद्रुतः ।

भ्रान्त्वा भ्रान्त्वाखिलदिनं सो ऽजीवत्क्षणभिक्षया ॥१८७॥

अन्यदा तस्य विप्रस्य निरक्षरशिरोमणेः ।

कथाकथनवारो ऽभूच्चिन्तयामास चेतसि ॥१८८॥

सन्निपातवती चेयं स्खनामकथने ऽपि हि ।

जिज्ञासू स्वलति मे नित्यं का कथाकथने कथा ॥१८९॥

कथां कथयितुं नाहं जानामीति यदि ब्रुवे ।

तत्कारामन्दिरं नीये का गतिर्मे भविष्यति ॥१९०॥

कुमारी दुहिता तस्य तं चिन्ताग्लपिताननम् ।

दृष्ट्वा पप्रच्छ का चिन्ता तस्या हेतुं जगौ च सः ॥१९१॥

दुहितोवाच मा तात चिन्तासन्तानभाग्यव ।

त्वदीये वारके गत्वा कथयिष्याम्यहं कथाम् ॥१९२॥

इति स्नात्वा परिहितश्चेतवत्त्वा नृपान्तिके ।
 गत्वा जयाशिषं दत्त्वा नृपं सोचे कथां शृणु ॥१९३॥
 राजापि तस्यास्तादृचनिःस्रोतत्वेन विस्मितः ।
 उत्कर्णो ऽभूत्कथां श्रोतुं गौतिं मृग इवोच्चकैः ॥१९४॥
 साप्यारेभे कथयितुमिहैव नगरे दिजः ।
 नागशर्माग्निहोत्र्यस्ति कणभिचैकजीविकः ॥१९५॥
 सोमश्रीरस्ति तद्गार्या तस्या उदरभूरहम् ।
 नागश्रीर्नाम दुहिता क्रमेणाप्तास्ति यौवनम् ॥१९६॥
 पितृभ्यां च प्रदत्ताहं चटाय द्विजसूनुवे ।
 सम्पदामनुरूपो हि स्त्रीणां सम्पद्यते वरः ॥१९७॥
 प्रयोजनेन केनाप्यौदाहिकेनान्यदा मम ।
 श्रयातां पितरौ ग्रामं मां सुद्वौकाकिनीं गृहे ॥१९८॥
 ग्रामान्तरं च पितरौ यस्मिन्नेव दिने गतौ ।
 तस्मिन्नेव दिने ऽभ्यागाद्विप्रचट्टः स मद्गृहे ॥१९९॥
 स्वसम्पदनसारेण विनापि पितरौ तदा ।
 तस्याकार्षमहं स्नानभोजनादिभिरौचित्यम् ॥२००॥
 खट्वाप्रस्तरणं चैकं गृहसर्वस्वमात्मनः ।
 शयनाचार्ययामि स तस्याहं दिवसात्यये ॥२०१॥
 ततो मया चिन्तितं च पर्यङ्को ऽस्य समर्पितः ।
 गृहेर्वीं च लुण्ठर्वीकरा तस्यां शये कथम् ॥२०२॥

194 c A जीत । 197 b A चटाय, D corr. वटाय । 200 a A C
 स्वसंपदा, d A विना मे ।

तद्विभ्यती भृशयनाच्छये ऽस्य शयनीयके ।
 निशि नीरन्ध्रतमसि न हि द्रक्ष्यति को ऽपि माम् ॥२०३॥
 अस्वाप्तमिति तत्रैव निर्विकारेण चेतसा ।
 मदङ्गस्पर्शमासाद्य स त्वभून्मदनातुरः ॥२०४॥
 द्विधा क्षोभेन विषयनिरोधेन च तस्य तु ।
 सद्यः शूलं समुत्पन्नं विपन्नस्तद्रुजा च सः ॥२०५॥
 अचिन्तयं च भीताहं परासुमवलोक्य तम् ।
 मम दोषेण पापायाः प्रापदेष मृतिं द्विजः ॥२०६॥
 कस्याद्य कथयाम्येवं क उपायः करोमि किम् ।
 एकाकिनी कथं चासुं गृहान्निःसारयाम्यहम् ॥२०७॥
 इत्यहं खण्डशो ऽकार्षं कृष्णाण्डमिव तद्वपुः ।
 गतं खनित्वा तत्रैव न्यधामस्य निधानवत् ॥२०८॥
 पूरयित्वा च तं गतं सुषमीकृत्य चोपरि ।
 अमार्जयमलिम्यं च ज्ञायते न यथा हि तत् ॥२०९॥
 पुष्पैर्गन्धैश्च धूपैश्च स्थानं तदासितं मया ।
 ग्रामान्तराच्च पितरावागतौ स्तो ममाधुना ॥२१०॥
 राजाप्युवाच यदिदं कुमारि कथितं त्वया ।
 तत्सर्वमपि किं सत्यं ततः सा पुनरब्रवीत् ॥२११॥
 कथानकानि यानि त्वं शृणोष्यन्यानि पार्थिव ।
 तानि सत्यानि चेदेतदपि सत्यं तदाखिलम् ॥२१२॥

एवं नागश्रिया राजा यथा विस्मापितस्तथा ।

नाथ प्रतारयस्वस्मान्किं कल्पितकथानकैः ॥२१३॥

19. जम्बूरूचे प्रियाः सर्वा नाहं विषयलोत्पुः ।

ललिताङ्गवत्तथा चास्ति श्रीवसन्तपुरं पुरम् ॥२१४॥

तत्राभ्यङ्गुर्विभ्रतीनां वज्रायुध द्वाजया ।

राजा शतायुधो नाम रूपेण कुसुमायुधः ॥२१५॥

तस्याभ्यङ्गुलिता देवी देवीव ललिताकृतिः ।

कलानां सकलानामप्येकं विश्रामधाम या ॥२१६॥

लत्तवारणमारुह्य स्वे विनोदयितुं दृशौ ।

सान्यदा द्रष्टुमारेभे सच्चरन्तमधो जनम् ॥२१७॥

धम्मिलेन द्विमूर्धानमिव स्फारेण हारिणा ।

कस्तूरीपङ्क्तिशशुं सदानमिव दन्तिनम् ॥२१८॥

वपस्कन्धं पृथूरस्कं पद्मोपमकरकमम् ।

यौवाकरकमासुक्तजात्यकाञ्चनभूषणम् ॥२१९॥

कर्पूरपूर्णताम्रलप्रवृद्धमुखसौरभम् ।

स्मरजैत्रपताकाभं तिलकालङ्कृतालिकम् ॥२२०॥

अङ्गरागच्छलान्मूर्ते लावणमिव बिभ्रतम् ।

धूपायितांशुकामोदमेदुरीकृतवर्त्मकम् ॥२२१॥

वपुःश्रिया श्रियो देव्या द्वितीयमिव नन्दनम् ।

पुमांसं सा ददर्शैकं युवानं यान्तमध्वनि ॥२२२॥

॥ पंचभिः सुलोकं ॥

तद्रूपालोकनोन्मत्तलोचना सा सुलोचना ।

स्तम्भभाक्तद्वतमनाः शालभञ्जीनिभाभवत् ॥२२३॥

दध्यौ च सैवमन्योन्यदर्शिताबन्धवन्धुरम् ।

यद्येष परिरभ्येत स्त्रीजन्म सफलं तदा ॥२२४॥

अहं मनोरममसुं स्वयं दूतीत्वपूर्वकम् ।

उड्डीय गत्वाऽहं भजे भवामि यदि पत्निणी ॥२२५॥

अचिन्तयच्च तत्पार्श्वस्थिता चतुरचेटिका ।

नूनं यूयच्च रमते स्वामिन्या दृष्टिरुच्चकैः ॥२२६॥

उचे च स्वामिनि तव यूयस्मिन् रमते मनः ।

न चित्रमत्र कस्मेन्दुर्नानन्दयति लोचने ॥२२७॥

ललितोचे मनोज्ञासि साधु साधु मनोषिणि ।

जीवामि तद्यदि भजे मनोरममसुं नरम् ॥२२८॥

को ऽसाविति ज्ञापय मां ज्ञापयित्वा तथा कुरु ।

यथा हि सङ्गमय्यासुं निर्वापयसि मे वपुः ॥२२९॥

गत्वा ज्ञात्वा च सा चेटी पुनरागत्य सत्वरम् ।

राज्ञौ व्यञ्जयद्द्वैर्यनाटकैकमहानटी ॥२३०॥

वास्तव्यपत्तने ऽत्रैव ललिताङ्गो ऽयमाख्यया ।

समुद्रप्रियसञ्ज्ञस्य सार्यवाहस्य नन्दनः ॥२३१॥

सौभाग्यमन्मथश्चायं दासप्रतिकलानिधिः ।
 कुलीनश्च युवा चेति स्थाने स्वामिनि ते मनः ॥२३२॥
 अस्याकृत्यनुसारेण गुणानपि हि निश्चिनु ।
 यत्राकृतिस्तत्र गुणा इति लोके ऽपि गीयते ॥२३३॥
 नारीष्वेकासि गुणिनी त्वं ययौष तथा नृषु ।
 तद्वयोर्गुणिनेर्यौगं घटयामि समादिश ॥२३४॥
 एवं कुविति राज्ञूचे तस्या हस्ते च तत्कृते ।
 लेखं प्रेमाङ्कुराभ्योदपयःश्लोकाङ्गमार्पयत् ॥२३५॥
 सद्यो दास्यपि सा गत्वा दूतीकर्मैककोविदा ।
 जगद ललिताङ्गाय ललितोपज्ञवाचिकम् ॥२३६॥
 प्रवर्त्य तद्विरसायां ललिताङ्गं चटूक्तिभिः ।
 अर्पयामास तं लेखं तस्य प्रीणयितुं मनः ॥२३७॥
 स सद्य उद्यत्युलकः कदम्ब इव पुष्पितः ।
 तं प्रेमव्यञ्जकं लेखं वाचयामास तद्यथा ॥२३८॥
 यथा दृष्टो ऽसि सुभग तदाद्यपि वराक्यहम् ।
 पश्यामि त्वन्मयं सर्वं योगेनानुगृहाण माम् ॥२३९॥
 वाचयित्वेति तं लेखं सो ऽवादीदद्यि कोविदे ।
 क्व च सान्तःपुरेवासा वणिग्मात्रः क्व चास्यहम् ॥२४०॥
 न ह्येतच्छक्यते धर्तुं हृदये भ्रियते ऽथवा ।
 न वक्तुं शक्यते तर्हि यद्रङ्गं नृपयोषिता ॥२४१॥

शक्यते यदि हि स्पृष्टुं भूस्त्रेण शशिनः कला ।
 तदान्यपुंसां सम्भोगविषयो राजपत्न्यपि ॥२४२॥
 दास्युवाचासहायस्य समस्तमपि दुष्करम् ।
 तव त्वहं सहायास्मि चिन्तां सुन्दर मा कृथाः ॥२४३॥
 अन्तरन्तःपुरमपि महुद्या तमललितः ।
 पुष्पमध्ये स्थित इव सञ्चरिष्यस्यलं भिया ॥२४४॥
 आकृष्येः समये मां सा तेनेत्युक्ता च चेटिका ।
 सद्यो गत्वा तदाचख्यौ राज्ञैर्दृष्ट्वाच्छमद्भुवे ॥२४५॥
 तत्सङ्गमं चिन्तयन्त्या ललितायास्तदाद्यपि ।
 अन्यदा पत्तने कौमुद्युत्सवो ऽभ्रन्मनोहरः ॥२४६॥
 शस्यप्रशस्यत्तेचायां दुग्धशुद्धसरोम्भसि ।
 बहिर्भूमौ ययौ राजा तदाखेटकलीलया ॥२४७॥
 तदा च विजनीभूते परितो राजवेश्मनि ।
 तथैव चेष्टा ललिता ललिताङ्गं समाकृष्यत् ॥२४८॥
 देव्या विनोदमुद्दिश्य सा दास्यन्तःपुरे नरम् ।
 नवीनयत्नप्रतिमाव्याजेन तमवीविशत् ॥२४९॥
 ललिता ललिताङ्गश्च तौ चिराज्जातसङ्गमौ ।
 सखजाते मिथो गाढं वल्लीविटपिनाविव ॥२५०॥
 विविदुः सौविदाश्चैवमनुमानादिकोविदाः ।
 निश्चितं परपुरुषप्रवेशो ऽन्तःपुरे ऽभवत् ॥२५१॥

सुषिताः स्त्री वयमिति तेषां चिन्तयतामपि ।
 समाप्याखेटकक्रीडामाययौ मेदिनीपतिः ॥२५२॥
 ते च राज्ञे व्यञ्जयन्नच्छलादानपूर्वकम् ।
 आशङ्कास्माकमस्यन्तःपुरे परपुमानिति ॥२५३॥
 शब्दायमाने पन्नङ्गे विहाय निश्चतक्रमम् ।
 प्रविवेश विशां नाथः शुद्धान्ते परिमोषिवत् ॥२५४॥
 सा चेटी चतुरा द्वारदत्तदृग्मेदिनीपतिम् ।
 ददर्श दूरादायान्तं राज्ञेयं ज्ञापयति स्म च ॥२५५॥
 राज्ञी दास्यपि तं जारमुत्पाद्योपरिवर्तना ।
 बह्विचिपतुस्त्रुणं गृहावकरराशिवत् ॥२५६॥
 स पपातौकसः पश्चात्प्रदेशस्थे महावटे ।
 निलीय चास्यान्तचैव गुहायामिव कौशिकः ॥२५७॥
 कूपे तत्राशुचिस्थाने दुर्गन्धानुभवप्रदे ।
 स तस्थौ नरकावास इव पूर्वसुखं स्मरन् ॥२५८॥
 अचिन्तयच्च यद्यस्मात्कथञ्चिदवटादहम् ।
 निर्यास्यामि तदीदृशोदकैर्भोगैरलं मम ॥२५९॥
 राज्ञी दासी च तस्थानुकम्पया तत्र चावटे ।
 गित्यं चिचिपतुः फेलां तथा श्वेव जिजीव सः ॥२६०॥
 प्रवृथ्युपस्थितायां च गृहप्रसवणाम्भसा ।
 स कूपो विभराञ्चक्रे पातकेनेव दुष्टधीः ॥२६१॥

252 a C सुषिता । 253 d C पुरपुमा, D pr. m. 254 d A परमो-
 षिवत् । 256 b MSS °पाद्यो ।

शववत्सो ऽभसा तेन बाह्ययित्वातिरंहसा ।
 वप्रदारिकया बाह्यपरिखायामपात्यत ॥२६२॥
 उल्लाख्य वारिपूरेणालावुफलमिवोच्चकैः ।
 सो ऽलेपि परिखातीरे नीरेणार्ता मुमूर्खं च ॥२६३॥
 दैवादागतया तत्र कुलदेवतयेव सः ।
 धात्र्या दृष्टश्च नीतश्च सङ्गोय निजसद्गानि ॥२६४॥
 पात्यमानः कुटुम्बेनाभ्यङ्गच्छानाशनादिभिः ।
 किञ्चप्ररूढशाखीव स बभूव पुनर्नवः ॥२६५॥
 अत्र चायमुपनयो यथा हि ललिताङ्गकः ।
 कामभोगेष्वनिर्विन्नस्तथा जीवः शरीरिणाम् ॥२६६॥
 यथा देवीपरिभोगस्तथा वैषयिकं सुखम् ।
 आपातमात्रमधुरं परिणामे ऽतिदारुणम् ॥२६७॥
 कूपवासनिभो गर्भः फेलाहारसमं हि तत् ।
 मात्रा जग्धान्नपानाद्यैर्यद्गर्भपरिपोषणम् ॥२६८॥
 यो ऽब्दावुपूरिताद्विष्टाकूपात् खालेन निर्गमः ।
 पुद्गलोपचिताद्गर्भाद्योन्या निर्गमनं हि तत् ॥२६९॥
 पतनं परिखोत्सङ्गे यत्राकाराद्विद्विष्यते ।
 गर्भवासान्निपतनं स्रुतिकामवने हि तत् ॥२७०॥
 या मूर्खा सलिलापूर्णपरिखातीरतस्फुषः ।
 जराय्वसृग्मयात्कोशान्तद्विद्विष्य मूर्खनम् ॥२७१॥

या धात्रिका यथा चाभूद्देहोपग्रहकारिणी ।
 सा हि कर्मपरीणामसन्ततिर्ज्ञायतामयि ॥२७२॥
 भूयो राज्ञी ललिताङ्गं यदि तद्रूपमोहिता ।
 चेष्टा प्रवेशयेदन्तःपुरान्तः प्रविशेत्स किम् ॥२७३॥
 पत्न्यः प्रोचुः कथं नाम प्रविशेत्सोऽल्पधीरपि ।
 अनुभूतं स्मरन्दुःखं विष्टावटनिपातजम् ॥२७४॥
 जम्बूस्वाच सोऽज्ञानवशेन प्रविशेदपि ।
 अहं तु नानुतिष्ठामि गर्भसङ्क्रान्तिकारणम् ॥२७५॥
 जम्बूनाम्नोऽथ ताः पत्न्यो विज्ञातदृढनिश्चयाः ।
 प्रतिबोधमुपेयुष्यः क्षमयित्वैवमूचिरे ॥२७६॥
 निस्तारयास्मानपि त्वं यथा निस्तरसि स्वयम् ।
 नात्मकुक्षिभरित्वेन सन्तुष्यन्ति महाश्रयाः ॥२७७॥
 जम्बूनाम्नोऽथ पितरौ श्वशुरा बन्धवोऽपि च ।
 ऊचुः साधूक्तधर्मासि प्रव्रज्या नोऽप्यतः परम् ॥२७८॥
 प्रभवोऽप्यभ्यधान्निच पितृनापृच्छ्य सत्वरम् ।
 परिव्रज्यासदायस्ते भविष्यामि न संशयः ॥२७९॥
 अविघ्नमस्तु ते मा स्म प्रतिबन्धं कृथाः सखे ।
 इति जम्बूकुमारोऽपि प्रभवं प्रत्यभाषत ॥२८०॥
 विभातायां विभावर्यां जम्बूनामा महामनाः ।
 स्वयं संवहति स्मोच्चैरधिनिष्क्रमणोत्सवम् ॥२८१॥

स्नात्वा कृत्वाङ्गरागं च सर्वाङ्गीनं च पर्यधात् ।
 अलङ्कारान्नमयान्कल्पो ऽयमिति कल्पवित् ॥२८२॥
 जम्बूनादृतेनाथ देवेन कृतसन्निधिः ।
 उदाह्यां नृसहस्रेण श्रिविकामारुरोह च ॥२८३॥
 [निनदन्मङ्गलातोद्यः पठन्मङ्गलपाठकः ।
 उत्तार्थमाणलवणः स्वकीयमानमङ्गलः ॥*]
 दानं विश्वजनीनं स ददानः कल्पवृक्षवत् ।
 प्रशस्यमानो लोकेन जम्बूः काश्यपगोचरः ॥२८४॥
 सुधर्मस्वामिगणभृत्पादपद्मपवित्रितम् ।
 जगाम तं वनोद्देशं धाम कल्याणसम्पदाम् ॥२८५॥ युग्मं ॥
 गणभृद्भूषितोद्यानद्वारदेशे स ईधिवान् ।
 यापयानादुदतारीत्संसारदिव निर्ममः ॥२८६॥
 सुधर्मस्वामिनः पादानापदाम्भोधितारकान् ।
 पञ्चाङ्गसृष्टभूषीठः स प्रणम्य व्यजिज्ञपत् ॥२८७॥
 संसारसागरतरीं प्रव्रज्यां परमेश्वर ।
 मम सखजनस्यापि देहि धेहि कृपां मयि ॥२८८॥
 पञ्चमः श्रीगणधरो ऽष्टैवमभ्यर्थितस्तदा ।
 तस्मै सपरिवाराय ददौ दीक्षां यथाविधि ॥२८९॥
 पितृनाष्टृच्छ्य चान्देद्युः प्रभवो ऽपि समागतः ।
 जम्बूकुमारमनुयान्परिव्रज्यामुपाददे ॥२९०॥

* This verse is wanting in all MSS. and is added in C in the margin sec. m.

श्रीजम्बूखामिपादाज्जमरालः प्रभवो ऽभवत् ।

श्रियभावेन तस्यैव दत्तः स गुरुणा यतः ॥२९१॥

श्रीसुधर्मगणभृत्पदाम्बुजोपासनभ्रमरतां समुद्वहन् ।

दुःसहानगणयन्परीषहानार्धभिर्विहरति स मेदिनीम् ॥२९२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते
महाकाव्ये सिद्धिबुद्धिकथाजात्याम्बुकिशोरकथाग्रामकूटसुतकथासोल-
ककथामासाहसशकुनिकथात्रिसुहृत्कथाविप्रदुहितनागश्रीकथाललितः
कथासपरिवारजम्बूप्रज्याप्रभवप्रज्यावर्णनो नाम तृतीयः सर्गः ॥

CANTO IV.

अन्यदा श्रीगणधरः सुधर्मा विहरन्भुवि ।
 जगाम चम्पां नगरीं जम्बूखान्यादिशिष्ययुक् ॥१॥
 पुरीपरिसरोद्याने गणभृत्परमेश्वरः ।
 समवासरदुद्भूतधर्मकल्पद्रुमोपमः ॥२॥
 सुधर्मस्वामिषादाजवन्दनाय पुरीजनः ।
 गन्तुं प्रवृत्ते भक्त्या हृत्तेखोत्कर्षभाग्यनाः ॥३॥
 नागर्यः पादचारेण झणज्झणितनूपुराः ।
 काश्चिज्जग्मुः सद्योभूतधम्मिल्लभ्रंशिगर्भकाः ॥४॥
 काश्चिच्च रथमारुह्य नागर्यः पतिभिः सह ।
 तैस्ततः प्राजयामासुस्वरितत्वरितं रथात् ॥५॥
 काश्चित्पत्न्यान्त्यकर्मणः आविका निर्ययुर्गृह्यात् ।
 कथारोपितशिवः कपिमत्पादपोपमाः ॥६॥
 अश्वाखुडा ययुः केऽपि महेभ्यासलकुण्डलाः ।
 श्वेतातपत्रैः कुर्वन्तो दिवसुत्पुण्डरीकिणीम् ॥७॥
 श्रीमतां गच्छतां तूष्णं मिथःसङ्घर्षताडनात् ।
 ह्यारमुक्ताफलैर्धैर्दन्तुरा मार्गभ्ररभृत् ॥८॥
 तदा तस्यां नगर्यां च कूणिकः पृथिवीपतिः ।
 दृष्ट्वायानं तथा लोकमिति पप्रच्छ वेत्तिणम् ॥९॥

किं याचाद्य पुरोपान्ते देव्याः कस्याश्चिदुद्यता ।
 कस्यापि हि महेभ्यस्य किमुद्यापनिकोत्सवः ॥१०॥
 किं महात्कौमुदीप्रायो महो वा कश्चिदागतः ।
 पूजाविशेषो यदि बोद्यानचैत्ये प्रवर्तते ॥११॥
 किं वा जैनमुनिः को ऽपि महात्मा समवासरत् ।
 यदेवमखिलो याति त्वरितं नगरीजनः ॥१२॥

॥ त्विर्विशेषकम् ॥

वेची तदैव विज्ञाय नरेन्द्राय यजिज्ञपत् ।
 इतो ऽस्ति समवसृतः सुधर्मा गणभट्टद्वरः ॥१३॥
 वन्दितुं गणभट्ट्यादान्सर्वो ऽयं याति पूजनः ।
 एकातपचार्यद्वर्मराज्यं विजयते तव ॥१४॥
 राजा प्रोवाच हे वेचिन्धन्यो ऽयं नगरीजनः ।
 य एवं त्वरते हन्त सुधर्मस्वामिवन्दने ॥१५॥
 अहो जाग्रदवस्थो ऽपि सुषुप्तावस्थतामगाम् ।
 यदद्य गणभट्टदेवमपि न ज्ञातवानहम् ॥१६॥
 तत्रत्वा गणभट्ट्यादान्वन्दे ऽहमपि सत्वरम् ।
 तिष्ठन्ति ते हि नैकत्राप्रतिबद्धाः समीरवत् ॥१७॥
 इत्युत्थायासनाद्राजा स्मिरराजीवलोचनः ।
 चन्द्रांशुभिरिव व्यूते पर्यधाच्छेतवाससी ॥१८॥
 आसुप्तकर्णतल्योरथ मौक्तिककुण्डले ।
 सुधाकुण्डे इव स्वच्छसुक्तांशुचयपूरिते ॥१९॥

हृदि चालम्बयामास हारं विमलमौक्तिकम् ।
 लावण्यसरितः फेनरेखामिव तटस्थिताम् ॥२०॥
 अन्यान्यपि हि सर्वाङ्गं रत्नालङ्करणानि सः ।
 बभार भूभारधरः कल्पद्रुम इवापरः ॥२१॥
 आकाशस्फुटिकस्वच्छं पर्यधादथ चोलकम् ।
 नृत्यन्तमिव तत्स्यर्शात्समीरतरलाञ्चलम् ॥२२॥
 सुगन्धिसुमनोदामगर्भिते कञ्जलच्छविम् ।
 गलेन्दुप्रावृडभ्राभं धम्मिल्लं मूर्ध्निवन्धयत् ॥२३॥
 भद्राणां कारणं भद्रवारणं सो ऽरिवारणः ।
 आरोहदारोहकरात्पञ्चास्य इव पर्वतम् ॥२४॥
 विद्युल्लेखामिव व्योम्नि पाणिभ्यां नर्तयन्सृणिम् ।
 पादाभ्यां प्रेरयामास करिणं भूमिवासवः ॥२५॥
 निर्भरैः पादपातैर्मै मा भृङ्गूर्भङ्गुरेति सः ।
 मन्यरं मन्यरं गन्तुं कृपयेव प्रचक्रमे ॥२६॥
 गर्जन्नयूर्जितं वर्षन्मदवारि निरन्तरम् ।
 जनेनालक्षि स गजः पर्जन्य इव भूगतः ॥२७॥
 नृत्यन्त इव वल्लान्तो सुखाग्रस्पर्शिजानवः ।
 प्रावृत्तुर्लक्षशो ऽश्वान् गजमारूढसादिनः ॥२८॥
 पुरो विजयशंसीनि त्वर्यवर्याण्यनेकशः ।
 अवाद्यन्त तदा युक्तैर्मिथः संवलितस्वनम् ॥२९॥

शब्दायमानमभितस्त्वर्थाणां प्रतिशब्दितैः ।
 अपौरुषेयसुदामं वाद्यान्तरमभून्नभः ॥ ३० ॥
 सुधर्मस्वामिगणभृत्पादपद्मैरधिष्ठितम् ।
 आससाद वनोद्देशं नृपो ऽथ सपरिच्छदः ॥ ३१ ॥
 कुम्भोपरि मृण्मण्डपाघातेन स्थापितादथ ।
 कर्चा गृहीत्वावातारीत्कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ॥ ३२ ॥
 सन्यक्तपादुको दूरीकारितच्छत्रचामरः ।
 वेचिवाज्जमपि त्यक्त्वा महावाज्जर्महौपतिः ॥ ३३ ॥
 भक्त्या स्वमपि मन्वानः सामान्यजनसन्निभम् ।
 वन्दारूञ्ज्रावकान्पश्यन्नुद्यद्गोमाञ्चकञ्चुकम् ॥ ३४ ॥
 आबद्धाञ्जलिना कुर्वन्मुकुटं मुकुटोपरि ।
 सुधर्मस्वामिनं दृष्ट्वा दूरादपि नमो ऽकरोत् ॥ ३५ ॥
 ॥ त्वभिर्विशेषकम् ॥

मत्वा च निषसादाद्ये ऽप्येसरो भक्तिशालिनाम् ।
 तद्वक्त्रदत्तदृग्राजा तच्छिष्यपरमाणुवत् ॥ ३६ ॥
 ततश्च गणभृद्देवः सुधर्मा धर्मदेशनाम् ।
 प्राणिकारुणिकस्यक्त्रे श्रोतश्रोत्रसुधाप्रपाम् ॥ ३७ ॥
 देशनान्ते च गणभृच्छिष्यान्पश्यन्नरेश्वरः ।
 जम्बूस्वामिनमुद्दिश्य पप्रच्छ परमेश्वरम् ॥ ३८ ॥
 भगवन्नहुतं रूपमिदं सौभाग्यमद्भुतम् ।

तेजो ऽप्यद्भुतमेतस्य महर्षेः सर्वमद्भुतम् ॥३८॥

तथा हि यमुनावीचिकुटिलश्यामलाः कचाः ।

नेत्रे कर्णान्तविश्रान्ते नासानालाम्बुजे इव ॥४०॥

अवसी नेत्रसरसीतीरस्थे इव शुक्तिके ।

कण्ठः कम्बुविडम्ब्येष वल्लो ऽररिसहोदरम् ॥४१॥

आद्यतौ सरलौ बाहुदण्डावाजानुलम्बिनौ ।

मुष्टिग्राह्यो मध्यदेशः सक्थी चालानसन्निभे ॥४२॥

एणीजङ्घोपमे जङ्घे कराङ्घ्रि कमलोपमम् ।

रूपसम्पदमेतस्य कियद्वा वक्तु मादृशः ॥४३॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

महाभागस्य सौभाग्यमप्यस्य न गिरां पथि ।

यदेनं बन्धुमिव मे पश्यतः प्रीयते मनः ॥४४॥

महातेजाश्च को ऽप्येष तथा ह्येतस्य तेजसा ।

न सम्यक् पार्यते द्रष्टुं रूपमप्यस्ति यादृशम् ॥४५॥

अष्टय्यं चाभिगम्यं च तेजो ऽमुष्य महासुनेः ।

किमहस्करशीतांश्वोरेकत्राकृत्य पिण्डितम् ॥४६॥

कियान्वा कथ्यते तेजोराशिरस्य तपोनिधेः ।

यत्पादनखरशीनामपि दासीनिभा तडित् ॥४७॥

जम्बूप्राग्भववृत्तान्तमयाख्यद्वणष्टद्वरः ।

अणिकाय यथाचख्यौ पुरा श्रीज्ञातनन्दनः ॥४८॥

आख्याय चावोचदिदं प्राग्जन्मतपसा नृप ।
 रूपसौभाग्यतेजांसौदृशान्यस्य महात्मनः ॥४८॥
 अयं चरमदेहश्च चरमश्चैव केवली ।
 भवे ऽस्मिन्सेत्यतीत्याख्यत्स एव परमेश्वरः ॥४९॥
 स्वामिना चेदमाख्यातं जम्बूनानि शिवं गते ।
 न मनःपर्ययो भावी न चापि परमावधिः ॥५०॥
 नाहारकवपुर्लब्धिर्जिनकल्पस्तथा न हि ।
 पुलाकलब्धिर्नो नो वा क्षपकश्रेणिरोहणम् ॥५१॥
 न च स्यादुपरितनं संयमचितयं क्वचित् ।
 एवं भविष्यत्यग्रे ऽपि हीनहीनतरर्द्धिता ॥५२॥
 एवं वचनमाकर्ण्य सुधर्मस्वामिनो गुरोः ।
 तत्पादपद्मे नत्वा च राजा चम्पापुरीं ययौ ॥५३॥
 सुधर्मापि ततः स्थानाज्जगाम सपरिच्छदः ।
 श्रीमहावीरपादान्ते तत्समं विजहार च ॥५४॥
 आन्तं पञ्चाशदब्देन सुधर्मस्वामिना व्रतम् ।
 त्रिंशदब्दीमथाकारि शूश्रूषा चरमार्हतः ॥५५॥
 मोक्षं गते महावीरे सुधर्मा गणभृद्वरः ।
 कद्मस्यो द्वादशाब्दानि तस्यौ तीर्थं प्रवर्तयन् ॥५६॥
 ततश्च द्वावधत्यब्दीप्रान्ते सम्प्राप्तकेवलः ।
 अष्टाब्दीं विजहारोर्वीं भव्यसत्त्वान्प्रबोधयन् ॥५७॥

50 a b C • देहस्य चरमस्यैव D चरमस्यैव । 56 c D corrects त्रिंशद-
 द्वावधत्यम् ।

प्राप्ते निर्वाणसमये पूर्णवर्षशतायुषा ।

सुधर्मस्वामिनास्थापि जम्बूस्वामी गणाधिपः ॥५८॥

तथ्यमानस्तपस्तीव्रं जम्बूस्वाम्यपि केवलम् ।

आसाद्य सदयो भव्यभक्तान्प्रत्यबुबुधत् ॥६०॥

श्रीवीरमोक्षदिवसादपि 'हायनानि

चत्वारि षष्टिमपि च व्यतिगम्य जम्बूः ।

कात्यायनं प्रभवमात्मपदे निवेश्य

कर्मक्षयेण पदमव्ययमासमाद ॥६१॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिश्रष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते
महाकाव्ये जम्बूस्वामिनिर्वाणवर्णने नाम चतुर्थः सर्गः ॥

CANTO V.

ततश्च प्रभवस्वामी कात्यायनकुलोद्भवः ।
 तीर्थप्रभावनां कुर्वन्नुर्वीतलमपावयत् ॥१॥
 अन्यदावश्यकान्तसुप्तायां शिष्टपर्वदि ।
 निशीथे योगनिद्रास्थः प्रभवस्वाम्यचिन्तयत् ॥२॥
 भावी को मे गणधरो ऽर्द्धदुर्माभोजभास्करः ।
 सङ्ख्यस्य यः स्यात्संसारसागरे पीतसन्निभः ॥३॥
 अनया चिन्तयालीढो गणे सङ्गे ऽपि च स्वके ।
 उपयोगं चकारेष्टज्ञेयालोकप्रदीपकम् ॥४॥
 स ज्ञानभानुनादित्यतेजसेव प्रसारिणा ।
 नाद्राक्षीत्तादृशं कश्चिदव्युच्चित्तिकरं नरम् ॥५॥
 उपयोगं ततश्चादात्परेषामपि दर्शने ।
 तादृशरार्थी पङ्कादप्युपादेयं हि पङ्कजम् ॥६॥
 ददर्श च पुरे राजगृहे शय्यम्भवं द्विजम् ।
 यज्ञं यजन्तमासन्नभयं वत्सकुलोद्भवम् ॥७॥
 अन्यत्रापि विहर्तव्यं श्रमणैरनवस्थितैः ।
 इत्यगात्प्रभवस्वामी तथैव नगरोत्तमे ॥८॥
 आदिशच्च द्वयोर्मुन्योर्गम्यतां यज्ञवाटके ।
 तत्र भिक्षार्थिनौ ब्रूतं धर्मलाभाशिषं युवाम् ॥९॥

1 a A इतश्च । 3 d C यानसन्निभः sec. m. 4 a C गण, d A° ज्ञेयो,
 B pr m. 6 d D कांचन, in marg पङ्कजं पाठान्तरं । 8 a D हि वीर्यं
 b किवे । 9 b A पाटके ।

अदितावादिभिस्तत्र यज्ञवाटद्विजादिभिः ।

अपि प्रस्थाप्यमानाभ्यां युवाभ्यां वाच्यमीदृशम् ॥१०॥

अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते न हि ।

अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते न हि ॥११॥

अथ वन्दनमालाङ्गद्वारमुत्तमिध्वजम् ।

द्वार्मुक्ताचामनाहरां समिध्यापृतमाणवम् ॥१२॥

चषालबद्धच्छगलं वेदिमध्येदूपावकम् ।

होमद्रव्यभूतानेकपात्रमृत्विग्मिराकुलम् ॥१३॥

सामिधेन्यर्पणव्यग्राध्वर्युमध्वरवाटकम् ।

तौ मुनी जग्मतुर्भिन्नासमये गुर्वनुज्ञया ॥१४॥

॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥

भिन्नामदित्सुभिर्विप्रैर्विस्तृष्टावथ तौ मुनी ।

गुर्वादिष्टमहो कष्टमित्याद्युत्तुरुच्चकैः ॥१५॥

अध्वरे दीक्षितस्तस्मिन्नाम्ना शय्यन्भवो द्विजः ।

यज्ञवाटद्वारदेशस्थितो ऽश्रौषीद्वचस्तयोः ॥१६॥

अचिन्तयच्चोपशमप्रधानाः साधवो ह्यमी ।

न मृषावादिन इति तत्त्वे सन्देग्धि मे मनः ॥१७॥

इति सन्देहदोलाधिरूढेन मनसा स तु ।

किं तत्त्वमिति पप्रच्छोपाध्यायं सुधियां वरः ॥१८॥

उपाध्यायो ऽवदत्तत्वं वेदाः स्वर्गापवर्गदाः ।

न वेदेभ्यो ऽपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥१९॥

10 a A B आदिता० D आदित् । 13 a B C D चषाल, A कषाल ।
14 B D सामिधेया, A सामिदेया । 17 d MSS संदिग्धि pr. m.

शयम्भो ऽभ्यधानूनं प्रतारयसि मादृशान् ।
 यज्ञादिदक्षिणलोभादेदास्तत्त्वमिति ब्रुवन् ॥२०॥
 वीतद्वेषा वीतरागा निर्ममा निष्परिग्रहाः ।
 शान्ता महर्षयो नैते वदन्ति वितथं क्वचित् ॥२१॥
 न गुरुस्त्वं त्वया ह्येतद्विश्वमाजन्म वञ्चितम् ।
 नितान्तं शिष्यणीयो ऽसि प्रत्युताद्य दुराशय ॥२२॥
 यथावस्थितमाख्याहि तत्त्वमेवं स्थिते ऽपि भोः ।
 नो चेच्छेत्स्यामि ते मौलिं न हत्या दुष्टनिग्रहे ॥२३॥
 इति कोषाच्चकर्षासिमाकृष्टासिरलक्षि सः ।
 तन्मृत्युवाचनायात्तपत्रः साक्षादिवान्तकः ॥२४॥
 उपधायो ऽप्यदो दध्यौ मिमारयिषुरेष माम् ।
 यथास्त्यतत्त्वकथने समयो ऽयमुपागतः ॥२५॥
 इदं च पथते वेदेव्यान्नायो ऽप्येष नः सदा ।
 कथं यथातथं तत्त्वं शिरश्छेदे हि नान्यथा ॥२६॥
 तस्मात्प्रकाशयान्याशु तत्त्वमस्मै यथातथम् ।
 यथा जीवामि जीवन्हि नरो भद्राणि पश्यति ॥२७॥
 इत्याचख्यावुपाधायो ध्यायन्कुशलमात्मनः ।
 अमुष्य दूषस्त्राधस्त्रात्र्यस्त्रास्ति प्रतिमार्हतः ॥२८॥
 पूज्यते ऽधःस्थितैवात्र प्रच्छन्नं प्रतिमार्हती ।
 तत्प्रभावेन निर्विघ्नमिदं यज्ञादि कर्म नः ॥२९॥

महातपाः सिद्धपुत्रो नारदः परमार्हतः ।
 अवश्यमध्वरं हन्ति प्रतिमामार्हतीं विना ॥३०॥
 ततो धूपमुपाध्यायस्तमुत्पाश्र्य यथास्थिताम् ।
 तामर्हत्प्रतिमां रानीं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥३१॥
 इयं हि प्रतिमा यस्य देवस्य श्रीमदर्हतः ।
 तत्त्वं तदुदितो धर्मो यज्ञादि तु विडम्बना ॥३२॥
 श्रीमदर्हत्प्रणीतो हि धर्मो जीवदयात्मकः ।
 पशुहिंसात्मके यज्ञे धर्मसम्भावनापि का ॥३३॥
 जीवामो वयमेवं तु हन्त दम्नेन भृयसा ।
 तत्त्वं जानीहि मां मुञ्च भव त्वं परमार्हतः ॥३४॥
 चिरं प्रतारितो ऽसि त्वं मया खोदरपूर्तये ।
 नातः परमुपाध्यायस्तवास्मि स्वस्ति ते ऽनघ ॥३५॥
 श्रयक्षवो ऽपि तं नत्वा यज्ञोपाध्यायमब्रवीत् ।
 त्वमुपाध्याय एवासि सत्यतत्त्वप्रकाशनात् ॥३६॥
 इति श्रयक्षवस्तस्मै सर्वमत्यन्ततोषभाक् ।
 सुवर्णताम्रपात्रादि यज्ञोपकरणं ददौ ॥३७॥
 स्वयं तु निर्जगामाशु महर्षीं तौ गवेषयन् ।
 ययौ च तत्पदैरेव प्रभवस्वामिसन्निधौ ॥३८॥
 ववन्दे प्रभवस्वामिपादां सर्वान्गुनींश्च सः ।
 धर्मलाभाशिषा तैश्चाभिनन्दित उपाविशत् ॥३९॥

31 b D स्थितं । 32 c C तदुदितो, d D यज्ञादिषु । 36 d B सत्प्रल
 प्रकाशनात्. A स एव त्वं । 38 b A D तौ महर्षी ।

कृताञ्जलिश्च प्रभवाचार्यपादान्वजिज्ञपत् ।
 भगवन्तो धर्मतत्त्वं ब्रूध्वं मे मोक्षकारणम् ॥४०॥
 प्रभवस्वाम्यथाचखावहिंसा धर्म आदिमः ।
 चिन्तनीयः शुभोदकीं यथात्मनि तथापरे ॥४१॥
 वाचं प्रियं मितं तथ्यं परस्वाबाधकं च यत् ।
 तत्तथ्यमपि नो वाचं परवाधा भवेद्यतः ॥४२॥
 अदत्तं नाददीतार्थं नित्यं सन्तोषभागवेत् ।
 इहापि मोक्षसुखभागिव सन्तोषभाग् जनः ॥४३॥
 ऊर्ध्वरेता भवेत्प्राज्ञः सर्वतो मैथुनं त्यजन् ।
 मैथुनं खलु संसारविषपादपदोद्ददः ॥४४॥
 सुक्ता परिग्रहं सर्वं स्वशरीरे ऽपि निःसृहः ।
 आत्मारामो भवेद्विद्वान्यदीच्छेदपुनर्भवम् ॥४५॥
 अहिंसासूनुतास्तेयब्रह्माकिञ्चन्यलक्षैः ।
 ब्रतैः पञ्चभिरप्येवं भवादात्मानमुद्धरेत् ॥४६॥
 ज्ञात्वा श्रय्यभवस्तत्त्वं भवोद्विग्नः क्षणादभूत् ।
 प्रभवस्वामिनः पादान्त्रा चैवं व्यजिज्ञपत् ॥४७॥
 असद्गुरुगिरा मे ऽभ्युदयतत्त्वे तत्त्वधीश्वरम् ।
 मृत्पिण्डमपि हेमैव पीतोन्मत्तो हि पश्यति ॥४८॥
 तदद्य ज्ञाततत्त्वस्य प्रव्रज्या दीयतां मम ।
 भवकूपे निपततो हस्तालम्बनसन्निभा ॥४९॥

ततश्च प्रभवस्वामी शय्यम्भवमहाद्विजम् ।

संसारवैरिणो भीतं परित्राजयति स्म तम् ॥५०॥

परीषद्देभ्यो नाभैषीत्स तपस्यन्महाशयः ।

दिश्या कर्म क्षिपामीति प्रत्युतोद्गुषितो ऽभवत् ॥५१॥

तुर्ध्वष्टाष्टमादीनि दुस्तृपानि तपांसि सः ।

तेपे तरां तपनवत्तेजोभिरतिभासुरः ॥५२॥

कुर्वाणो गुरुशुश्रूषां गुरुपादप्रसादतः ।

महाप्राज्ञः क्रमेणाभूत्स चतुर्दशपूर्वभट् ॥५३॥

श्रुतज्ञानादिना तुल्यं रूपान्तरमिवात्मनः ।

प्रभवस्तं पदे न्यस्य परलोकमसाधयत् ॥५४॥

शय्यम्भवो यदा पर्यव्राजील्लोकस्तदाखिलः ।

तद्गाथां युवतीं दृष्ट्वानुशोचन्निदमभ्यधात् ॥५५॥

अहे शय्यम्भवो भट्टो निष्ठुरेभ्यो ऽपि निष्ठुरः ।

स्वां प्रियां यौवनवतीं सुशीलामपि यो ऽत्यजत् ॥५६॥

पुत्राशयैव जीवन्ति योषितो हि पतिं विना ।

पुत्रो ऽपि नाभूदेतस्याः कथमेषा भविष्यति ॥५७॥

पृच्छति स्म च लोकस्त्रामयि शय्यम्भवप्रिये ।

गर्भसन्भावना कापि किं नामास्ति तवोदरे ॥५८॥

मनागित्यभिधातये सापि प्राकृतभाषया ।

उवाच मणयमिति ह्रस्वगर्भा ह्यभूत्तदा ॥५९॥

तस्याश्च वरधे गर्भः प्रत्याशेव शनैः शनैः ।
 समये च सुतो जज्ञे तन्मनोभोधिचन्द्रमाः ॥६०॥
 ब्राह्मण्या मणयमिति तदानीं कृतमुत्तरम् ।
 इति तस्यापि बालस्याभिधा मणक इत्यभूत् ॥६१॥
 स्वयं माचा स्वयं धात्र्या ब्राह्मण्या सो ऽर्भकस्तथा ।
 पाल्यमानः क्रमेणाभूत्पादचङ्क्रमणक्षमः ॥६२॥
 अतीते चाष्टमे वर्षे पप्रच्छेति स मातरम् ।
 क नाम मे पिता मातर्वेषेणाविधवा ह्यसि ॥६३॥
 मातापि कथयामास प्रवव्राज पिता तव ।
 तदा त्वमुदरस्थो ऽभूः पालितो ऽसि मयार्भक ॥६४॥
 अदृष्टपूर्वीं पितरं त्वमायुश्न्यया ह्यसि ।
 त्वामप्यदृष्टपूर्व्येव तथा जनयिता तव ॥६५॥
 तव शय्यभवे नाम पिता यज्ञरतो ऽभवत् ।
 प्रतार्य धूर्तश्रमणैः पर्यव्राज्यत कैरपि ॥६६॥
 पितुः शय्यभवस्यर्षेर्दर्शनायोत्सुकः सुतः ।
 निरियाय गृहाद्बालो वञ्चयित्वा स्वमातरम् ॥६७॥
 तदा शय्यभवाचार्यश्चन्यायां विहरन्नभूत् ।
 बालो ऽपि तत्रैव यथावाक्यैः पुण्यराशिना ॥६८॥
 कायचिन्तादिना स्वरिः पुरीपरिसरे व्रजन् ।
 ददर्श दूरादायान्तं तं बालं कमलेक्षणम् ॥६९॥

शय्यम्भवस्य तं बालं पश्यतो ऽभेरिवोढुपम् ।
 स्नेहातिरेकादुक्तासस्तदाभूदधिकाधिकः ॥७८॥
 सुनिचन्द्रमसं दूरात्तं दृष्ट्वा बालको ऽपि हि ।
 विकसद्वदनः सो ऽभूत्सद्यः कुमुदकोषवत् ॥७९॥
 आचार्यो ऽपि हि तं बालं पप्रच्छातुच्छर्षभाक् ।
 को ऽसि त्वं कुत आयासीः पुत्रः पौत्रो ऽसि कस्य वा ॥८०॥
 सो ऽर्भको ऽभिदधे राजगृहादत्राहमागतः ।
 सनुः शय्यम्भवस्यास्मि वत्सगोत्रद्विजन्मनः ॥८१॥
 मम गर्भस्थितस्यापि प्रब्रज्यामाददे पिता ।
 तं गवेषयितुमहं बभ्रुमीमि पुरात्पुरम् ॥८२॥
 शय्यम्भवं मे पितरं जानते यदि तन्मम ।
 पूज्यपादाः प्रसीदन्तु क्व सो ऽस्तीति वदन्तु च ॥८३॥
 पितरं यदि पश्यामि तदा तत्पादसन्निधौ ।
 परिव्रजान्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥८४॥
 सूरिः प्रोवाच तातं ते जानामि स सुहृन्मम ।
 शरीरेणायभिन्नश्चायुश्चक्षुःश्रुतिर्विविद्धि माम् ॥८५॥
 तन्ममैव सकाशे त्वं परिव्रज्यां शुभाश्रय ।
 प्रतिपद्यस्व को नाम भेदः पितृपितृव्ययोः ॥८६॥
 सूरिस्तं बालमादाय जगामाथ प्रतिश्रयम् ।
 अद्य लाभः सविन्नो ऽभूदिति चालोचयत्सद्यम् ॥८७॥
 सर्वसावद्यविरतिप्रतिपादनपूर्वकम् ।

तमबालधियं बालं स्वरिर्ब्रतमजिग्रहत् ॥८०॥
 उपयोगं ददौ स्वरिः कियदस्याचुरित्यथ ।
 षण्मासान्यावदस्तीति तच्च सद्यो विवेद सः ॥८१॥
 एवं च चिन्तयामास शय्यम्भवमहामुनिः ।
 अत्यल्पाचुर्यं बालो भावी श्रुतधरः कथम् ॥८२॥
 अपश्चिमो दशपूर्वीं श्रुतसारं समुद्धरेत् ।
 चतुर्दशपूर्वधरः पुनः केनापि हेतुना ॥८३॥
 मणकप्रतिबोधे हि कारणे ऽस्मिन्नुपस्थिते ।
 तदुद्धराम्यहमपि सिद्धान्तार्थसमुच्चयम् ॥८४॥
 सिद्धान्तसारमुद्धृत्याचार्यः शय्यम्भवस्तदा ।
 दशवैकालिकं नाम श्रुतस्कन्धमुदाहरत् ॥८५॥
 कृतं विकालवेलायां दशाध्ययनगर्भितम् ।
 दशवैकालिकमिति नाम्ना शास्त्रं बभूव तत् ॥८६॥
 अपाठयन्मणकं तं ग्रन्थं निर्गन्थपुङ्गवः ।
 श्रीमाञ्जयन्मवाचार्यवर्यो धुर्यः कृपावताम् ॥८७॥
 आराधनादिकं कृत्यं कारितः स्वरिभिः स्वयम् ।
 षण्मासान्ते तु मणकः कालं कृत्वा दिवं ययौ ॥८८॥
 विपेदाने तु मणके श्रीशय्यम्भवस्वरयः ।
 अवर्षन्नयनैरश्रुजलं शारदमेघवत् ॥८९॥
 यशोभद्रादिभिः शिष्यैरथ दुःखितविस्मितैः ।
 स्वरिर्ब्रह्मपुत्रं वः किमिदं हेतुरत्र कः ॥९०॥

ततो मणकवृत्तान्तं सुतसम्बन्धवन्धुरम् ।
 शिष्येभ्यो ऽकथयत्सूरिस्तज्जन्म मरणावधि ॥८१॥
 उवाच चैष बालो ऽपि कालेनात्थीयसापि हि ।
 पालितामलचारित्रो ऽकार्षीत्कालं समाधिना ॥८२॥
 बालो ऽप्ययमबालो ऽभूच्चरित्रेणेति सम्मदात् ।
 अस्माकमश्रुसम्पातः पुत्रस्नेहे हि दुःखजः ॥८३॥
 ऊचुः शिष्या नमद्ग्रीवा यशोभद्रादयस्ततः ।
 पूज्यैरपत्यसम्बन्धः किमादौ ज्ञापितो न नः ॥८४॥
 मणकक्षुत्तको ऽस्माकमथं हि तनुभूरिति ।
 अज्ञापयिष्यन्वयस्मान्गुरुपादा मनागपि ॥८५॥
 गुरुवद्गुरुपुत्रे ऽपि वर्तेतेति वचो वयम् ।
 अकरिष्याम हि तदा सत्यं तत्पर्युपासनात् ॥८६॥ युग्मं ॥
 स्वरिभूरिमुदित्यूचे तस्याभूत्सुगतिप्रदम् ।
 तपोवृद्धेषु युष्मासु वैचारित्योत्तमं तपः ॥८७॥
 ज्ञातास्मात्पुत्रसम्बन्धा यूयं हि मणकान्मुनेः ।
 नाकारयिष्यतोपास्तिं स्वार्थं सो ऽथ व्यमोक्ष्यत ॥८८॥
 अमुमत्पायुषं ज्ञात्वा कर्तुं श्रुतधरं मया ।
 सिद्धान्तभारमुद्धृत्य दशवैकालिकं कृतम् ॥८९॥
 मणकार्थं कृतो ग्रन्थस्तेन निस्सारितश्च सः ।
 तदेनं संवृणोम्यद्य यथास्थाने निवेशनात् ॥९०॥

यशोभद्रादिमुनयः सङ्गाद्याख्यन्निदं तदा ।
 दशवैकालिकं ग्रन्थं संवरिष्यन्ति सूरयः ॥१०१॥
 सङ्गो ऽप्यभ्यर्थयाञ्चक्रे सूरिमानन्दपूरितः ।
 मणकार्यो ऽप्ययं ग्रन्थो ऽनुगृह्णात्वखिलं जगत् ॥१०२॥
 अतः परं भविष्यन्ति प्राणिनो ह्यल्पमेधसः ।
 कृतार्थास्ते मणकवद्भवन्तु त्वत्प्रसादतः ॥१०३॥
 श्रुताम्भोजस्य किञ्चल्लं दशवैकालिकं ह्यदः ।
 आचम्याचम्य मोदन्तामनगारमधुव्रताः ॥१०४॥
 इति सङ्गोपरोधेन श्रीशय्यम्भवसूरिभिः ।
 दशवैकालिकग्रन्थो न संवन्ने महात्मभिः ॥१०५॥
 श्रीमाञ्जयम्भवः सूरिर्चशोभद्रं महासुनिम् ।
 श्रुतसागरपारीणं पदे स्वस्मिन्नतिष्ठिपत् ॥१०६॥

कृत्वा मरणं समाधिनागा-

दय शय्यम्भवसूरिरूर्ध्वलोकम् ।

श्रुतकेवलिनो निजे ऽपि कार्यं

किं मुह्यन्ति जगत्प्रदीपकल्पाः ॥१०७॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते
 प्रभवदेवलशय्यम्भवचरितवर्णने नाम पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

CANTO VI.

अथ श्रीमान्यशोभद्रसूरिः पूरितदिग्गशाः ।
 तुर्यादिभिः कृताहारो विजहार वसुन्धराम् ॥१॥
 धर्मेणार्हदुपज्ञेन स चतुर्दशपूर्वभृत् ।
 विश्वमप्रीणयद्विस्त्रं जीमूत इव वारिणा ॥२॥
 मेधाविनौ भद्रवाजसम्भूतविजयौ मुनी ।
 चतुर्दशपूर्वधरौ तस्य शिष्यौ बभूवतुः ॥३॥
 सूरिः श्रीमान्यशोभद्रः श्रुतनिधोस्तयोर्द्वयोः ।
 स्वमाचार्यत्वमारोप्य परलोकमसाधयत् ॥४॥
 भद्रवाजजगद्भद्रकुरो ऽथ विहरन्भुवि ।
 स्वमाश्रमणसङ्घेन राजनराजगृहं ययौ ॥५॥
 चत्वारो वणिजस्तस्मिन्पुरे सवयसो ऽभवन् ।
 उद्यानद्रुमवदृद्धिं जग्मिवांसः सहैव हि ॥६॥
 सन्निधौ भद्रबाहोस्ते धर्मं शुश्रुवुरार्हतम् ।
 कषायाग्निजलासारं प्रतिबोधं च लेभिरे ॥७॥
 श्रीभद्रवाजपादान्ते दान्तात्मानः सहैव ते ।
 प्रव्रज्यामाशु जगद्गर्गह्वासपराङ्मुखाः ॥८॥
 तथ्यमानास्तपस्तीव्रमुपार्जितवक्त्रश्रुताः ।
 युगमाचदत्तदृशो विहरन्तो महीतले ॥९॥

1 b C दिग्दिशाः । 2 c D विस्त्रं । 3 b D संभूति । 4 c MSS स्वमा-
 चार्यकमा • in A B corrected. । 6 d C सहैव । 8 b C दातात्मनः ।
 9 a C तथ्यमानतपः, d D •मुपाश्रितः ।

प्रियां तथ्यां मितां वाचं वदन्तः कुचिशम्भलाः ।
 निरीहा निर्ममाः साम्यवन्तः सन्तोषशालिनः ॥१०॥
 धर्मापदेशप्रवणाः करुणारससागराः ।
 ते गुरोर्हृदये ऽविचम्बरसीव सितच्छदाः ॥११॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥
 गुरोरनुज्ञयैकाकिविहारप्रतिमाधराः ।
 ते विहृत्य विहृत्यागुः पुना राजगृहं पुरम् ॥१२॥
 तदा दरिद्रडिम्भानां दन्तवीणाप्रवादकः ।
 पद्मिनीपद्मकोशेषु हिममग्निमिव क्षिपन् ॥१३॥
 शीतार्त्यालिङ्गनजुषां यूनां प्रणयकोपहृत् ।
 ज्वलदङ्गारशकटीनिकटीभवदीश्वरः ॥१४॥
 द्रुमाधिरूढैर्लीढार्कतापः कपिभिरनुमुखैः ।
 मर्तुकामीकृताध्वन्यो हिमर्तुरभवद्भृशम् ॥१५॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥
 भिक्षां कृत्वा निवृत्तास्ते दिवा यामे तृतीयके ।
 उपचक्रमिरे गन्तुमुपवैभारपर्वतम् ॥१६॥
 तेषां गिरिशृङ्गाद्वारे पुरोद्याने तदन्तिके ।
 पुराभ्यर्णे च तुर्यो ऽभृद्वच्छतां प्रहरः क्रमात् ॥१७॥
 तृतीययामे कुर्वीत भिक्षां गमनमेव वा ।
 इति ते तुर्ययामे ऽस्युस्तथैव प्रतिमाधराः ॥१८॥
 यो ऽभृदद्रिशृङ्गाद्वारे शीतं तस्याभवद्भृशम् ।
 किञ्चिन्मन्दमभृत्तस्य य उद्याने तु तस्थिवान् ॥१९॥

10 c d C साम्यवन्ता । 15 C corrected कृताध्वस्य । 18 a A तृतीयके,
 19 d A क्षत्रैव ।

य उद्यानममीपे ऽस्यात्तस्य मन्दतरं त्वभूत् ।

यस्तु तस्यौ पुराभ्यर्णे तस्यात्यल्पं पुरोक्मणा ॥२०॥

चत्वारो ऽपि हि शीतेन विषद्य त्रिदिवं ययुः ।

आद्यद्वितीयतृतीयतुर्ययामेषु ते क्रमात् ॥२१॥

इतश्च पुर्यां चम्पायां कृणिके श्रेणिकात्मजे ।

आलेख्यशेषे भूपो ऽभूदुदायी नाम तत्सुतः ॥२२॥

पितृव्ययशुचाक्रान्तो दुर्दिनेनेव चन्द्रमाः ।

निगूढतेजा राज्ये ऽपि प्रमदं न बभार सः ॥२३॥

उवाच च कुलामात्यानमुक्चिन्नगरे ऽखिले ।

पश्यतो मे पितुः क्रीडास्थानानि व्यथते मनः ॥२४॥

इयं हि मैव परिषद्यस्यां तातः क्षणे क्षणे ।

सिंहासनमधेविष्ट मामङ्गादपरित्यजन् ॥२५॥

अमुक्तेहाक्रीडदिहारंस्तेहाशेत चेह यन् ।

पिता ममेति पश्यामि तं सर्वत्र जलेन्दुवत् ॥२६॥

पश्यतस्नातपादान्मे दृशोरग्रे स्थितानिव ।

राज्यलिङ्गभृतः सातिचारं स्थाद्धिनयव्रतम् ॥२७॥

पिता हृदि स्थितो नित्यमिहस्थस्येति मे सुखम् ।

सदा शल्यमिवास्तोकः शोको दुःखाकरोति च ॥२८॥

अमात्या अपि ते ऽत्याप्ता वज्रदृष्टा वज्रश्रुताः ।

शोकशङ्कुच्छिदा प्रोचुर्वाचा वाचयमा इव ॥२९॥

28 c A D सस्य, d D दुःखीकरोति corrected दुःखं । 29 c A D शक्ति-
दा, d D वाचा A प्रोचुर्वाचायमा ।

कस्य नेष्टवियोगेन श्लोकः स्याद्भवता पुनः ।
 भुक्तान्नवत्सनार्था हि लज्जा स्यादन्यथा तव ॥ ३० ॥
 यद्वा स्याच्छ्लोक एवेह नगरे वसतस्तव ।
 तदन्यन्नगरं कापि निवेशय विशाम्यते ॥ ३१ ॥
 पुरा पुरं राजगृहं कृणिको ऽपि पिता तव ।
 हिला पितृशुचाकाशीदिमां चम्पाभिधां पुरीम् ॥ ३२ ॥
 उदाय्यपि समाह्वय नैमित्तिकवरानय ।
 स्थानं पुरनिवेशार्हं गवेषयितुमादिशत् ॥ ३३ ॥
 ते ऽपि सर्वत्र पश्यन्तः प्रदेशानुत्तरोत्तरान् ।
 यद्युर्गङ्गातटे रम्ये दृशां विश्रामधामनि ॥ ३४ ॥
 ते तत्र ददृशुः पुष्पपाटलं पाटलिद्रुमम् ।
 पत्रलं वज्रलच्छायमातपत्रमिवावनेः ॥ ३५ ॥
 अहो उद्यानबाह्यो ऽपि सकलापो ऽयमंक्षिपः ।
 इत्थं चमत्कृतास्तत्र ते ऽद्राक्षुश्चापक्षिणम् ॥ ३६ ॥
 शाखानिषणः स खगो व्याददौ वदनं सुजः ।
 कवलीभवितुं तत्र निपेतुः कौटिकाः स्वयम् ॥ ३७ ॥
 ते ऽचिन्तयन्निहोद्देशे पक्षिणो ऽस्य यथा मुखे ।
 कौटिकाः स्वयमागत्य निपतन्ति निरन्तरम् ॥ ३८ ॥
 तथास्मिन्ननुत्तमे स्थाने नगरे ऽपि निवेशिते ।
 राज्ञः पुण्यात्मनो ऽसुखं स्वयमेव्यन्ति सम्पदः ॥ ३९ ॥

30 b perhaps •पन०, c D भुक्तौ, A D •वत्सनार्था, C •वत्सनार्था ।
 32 d D चम्पाक्षेकाः । 37 d A क्रमयः for कौटिकाः । 38 c A क्रमयः for
 कौटिकाः ।

इति निर्णीय तत्स्थानं नगरार्हं महीपतेः ।
 आख्यान्ति स्म विष्टण्वन्तो निमित्तं चाषलक्षणम् ॥४०॥
 जरन्नैमित्तिकश्चैको जगाद वदतां वरः ।
 पाटलेयं न सामान्यं ज्ञानिना कथिता पुर ॥४१॥
 तथा हि स्तो नगर्यौ द्वे मथुरे दक्षिणोत्तरे ।
 समानसौन्दर्यगुणे स्वसारौ युग्मजे द्व ॥४२॥
 अभ्युदयमथुरायां देवदत्तो वणिक्कुतः ।
 दक्षिणस्यां मथुरायां दिग्वाचार्थमियाय सः ॥४३॥
 वणिक्पुत्रजयसिंहेनाभवत्तस्य सौहृदम् ।
 तावन्योन्यं प्रपेदाते रहस्यैकनिधानताम् ॥४४॥
 स्वसा च जयसिंहस्यानिका नाम कुमारिका ।
 बभूव भुगतेव स्वर्णलना रूपसम्पदा ॥४५॥
 जयसिंहो ऽन्यदा जामिमन्निकामादिशन्निजाम् ।
 समित्रो ऽप्यद्य भोक्ष्ये ऽहं दिव्यां रसवतीं कुरु ॥४६॥
 इत्युक्त्वा जयसिंहेन देवदत्तो निमन्त्रितः ।
 आगाच्च तद्गृहे भोक्तुं तौ द्वावपि निषेदतुः ॥४७॥
 अष्टादश भक्ष्यभेदान्पञ्चसाखादसुन्दरान् ।
 द्वयोरप्यनिका सा तु सुवेषा पर्यवेषयत् ॥४८॥
 तौ मरुता प्रीणयितुमपाकर्तुं च मत्तिकाः ।
 धुन्वती व्यजनं चक्रे कर्मैकं द्व्यर्थकारि सा ॥४९॥

प्रकण्ठाज्ज्वलयां व्यजनान्दोलनेन ताम् ।
 पञ्चविन्दुसुखीं देवदत्तः कामवशो ऽभवत् ॥५०॥
 स वीक्षमाणस्तां बालां लावण्यजलदीर्घिकाम् ।
 तद्विरसापरवशो भोज्यास्वादं विवेद न ॥५१॥
 तस्य कृग्विदधे तस्यामापादतलमस्तकम् ।
 आरोहमवरोहं च लतायामिव वानरी ॥५२॥
 मा नेत्रमैत्रीप्रत्यूहो भूदस्यामिति बुद्धिमान् ।
 स स्थिरो ऽपि स्थिरतरं बुभुजे गजलीलया ॥५३॥
 देवदत्तो द्वितीये ऽक्ति जयसिंहस्य सन्निधौ ।
 प्रेषयामास वरकान्निकायाचनाकृते ॥५४॥
 ते गत्वा प्रोचुरन्यस्मै कस्मैचिदप्यमूं ननु ।
 यदि दास्यसि तदस्मै देहि वेत्स्येष्ट यादृशः ॥५५॥
 स उवाच कुलीनो ऽयं कलाज्ञो ऽयं सुधीरयम् ।
 युवायं किं बहूक्तेन सर्वे वरगुणा इह ॥५६॥
 किं तु जामिं प्रदास्यामि तस्मै यो मद्गृहात् कश्चित् ।
 न यास्यति स्थितं चात्र तं द्रष्ट्याम्यात्मनः समम् ॥५७॥
 एष सम्भाव्यते यास्यन्नद्य श्वो वापि सुन्दरः ।
 किं नाश्रीषुर्विदेशस्यः प्रायेण हि गमिष्यति ॥५८॥
 प्राणप्रियेयं भगिनी मम लक्ष्मीरिवौकसि ।
 तदिमां न प्रहेष्यामि विवोदुरपि वेश्मनि ॥५९॥

50 a D प्रकण्ठः । 54 c D चरकान् । 57 c C स्थिते, A चं for तं ।
 58 c A किं वा० ।

अपत्यजन्मावधि भो यद्येवं कर्तुमीश्वरः ।
 तदुद्धतु मे जामिं देवदत्तो ऽन्निकामिमाम् ॥६०॥
 देवदत्तानुज्ञया ते ऽयामिति प्रतिषेदिरे ।
 देवदत्तो ऽपि तां कन्यां परिणिन्ये शुभे ऽहनि ॥६१॥
 तत्र तस्यान्निकाप्रेमतनुवद्धस्य तिष्ठतः ।
 प्रैष्युदग्मथुरास्याभ्यां पितृभ्यां लेख ईदृशः ॥६२॥
 आवां हि चतुर्विकलौ चतुरिन्द्रियतां गतौ ।
 जराजर्जरसर्वाङ्गावासन्नयमशासनौ ॥६३॥
 आयुश्मन्यदि जीवन्तौ कुलीनस्त्वं दिदृचसे ।
 तदेह्युद्वापय दृशावावयो रुदतोः सतोः ॥६४॥ युग्मं ॥
 सो ऽवाचयच्च तं लेखं स्नेहाभोधिशक्रम् ।
 निरन्तरचरन्नेवनीरपाचीचकार च ॥६५॥
 अचिन्तयच्च धिग्धिग्मां पितरौ विस्मृतौ हि मे ।
 अहं विषयमग्नौ ऽस्मि पित्रोः पुनरियं दशा ॥६६॥
 किं करोमि कथं यामि पत्नी नापत्यदृश्यरी ।
 निजवाक्पाशवद्धस्य का गतिर्मे भविष्यति ॥६७॥
 अन्निकापि हि तन्नेचमार्जनेन स्वमंशुकम् ।
 स्नेदयन्ती जगादैवं सद्यस्तदुःखदुःखिता ॥६८॥
 केनैष ग्रहिता लेखो धत्ते चान्द्रमसीं कलाम् ।
 द्रावयन्वारि दुर्वारं त्वन्नेचन्द्रकान्तयोः ॥६९॥

दिवेन्दुनिभमालोक्य निष्कलापं सुखं तव ।
 निश्चिनोन्मयश्रूपूरो ऽयं दुःखंजो न तु हर्षजः ॥७०॥
 दुःखाख्यानप्रसादेन तत्सम्भावय मामपि ।
 ममायसु भवद्दुःखसंविभागधुरीणता ॥७१॥
 नादात्प्रत्युत्तरं किञ्चिद्दुःखभागनिकापतिः ।
 तस्यौ तु स्वपयन्नेव तं लेखं नयनोदकैः ॥७२॥
 अन्निकापि हि तं लेखमादायावाचयत्स्वयम् ।
 तद्दुःखकारणं सद्यो विवेद च जगाद च ॥७३॥
 सर्वथा मा कृथा दुःखमार्चपुत्र चिरादहम् ।
 भ्रातरं बोधयिष्यामि कारयिष्ये त्वदीप्सितम् ॥७४॥
 गत्वा चोचे भ्रातरं स्वं नितरां कुपितेव सा ।
 इदं विवेकिहे भ्रातर्भवता किमनुष्ठितम् ॥७५॥
 खकुटुम्बवियोगेन क्लिश्यते तव भावुकः ।
 श्वश्रूश्चशुरपादानामहमुत्कण्ठितास्मि च ॥७६॥
 अनुमन्यस्व मे नाथं स्वस्थानगमनं प्रति ।
 तमन्वेक्ष्याम्यहमपि तस्यायत्ता यतो ऽसवः ॥७७॥
 स्यात्सत्येवैष काग्वद्धः प्रणन्तुं श्वश्रुरौ त्वहम् ।
 एकाकिन्यपि यास्यामि किं कार्यं तदनेन ते ॥७८॥
 इति साग्रहमुक्तसु जयसिंहे मुञ्जसृङ्गः ।
 प्रयातुमनुमेने च तमुदग्मथुरां प्रति ॥७९॥

नगर्था निर्यथौ तस्यास्ततश्च स वणिक्कुतः ।
 तमन्वगादन्निकापि यामिनीव निशाकरम् ॥८०॥
 अन्निकाभूत्तदा गुर्वी नैदीयःप्रसवापि च ।
 इति मार्गे ऽपि सासूत सुतं लक्षणधारिणम् ॥८१॥
 स्थविरौ पितरौ नामकृतिं सूनोः करिष्यतः ।
 इति तौ दम्पती नैव चक्रतुः स्वमनीषया ॥८२॥
 तयोरन्वङ् परिजनस्तं वालं लालयन्मुदा ।
 अन्निकापुत्र इत्येवोक्तापनेन जगौ पथि ॥८३॥
 उत्तरामन्निकानाथो जगाम मधुरामथ ।
 तौ ववन्दे च पितरौ ताभ्यां मूर्धन्यकुम्बि च ॥८४॥
 देशान्तरोपार्जनेयं मसोपादीयतामिति ।
 ब्रुवाणः सो ऽर्भकं पित्रोरर्पयामास हृष्टयोः ॥८५॥
 इयं वधूर्वः पुत्रो ऽयं ममैतत्कुक्षिसम्भवः ।
 इत्याचख्यौ च सम्बन्धं भक्तिबन्धुरया गिरा ॥८६॥
 पितरौ चक्रतुस्तस्य शिशोः सन्धीरणाभिधाम् ।
 अन्निकापुत्र इति तु लोकनाम्ना स पप्रथे ॥८७॥
 लाल्यमानः कुटुम्बेन वर्धमानो ऽन्निकासुतः ।
 चतुर्वर्गार्जनसुखं प्रपेदे मध्यमं वयः ॥८८॥
 भोगानपास्य दणवद्यौवने ऽपि स धीधनः ।
 जयसिंहाचार्यपार्श्वे परिव्रज्यामुपाददे ॥८९॥

83 c D तयोरन्वङ् । 85 a A •पार्श्वनेयं । 87 b D संधारणाभिधां,
 c A लोके । 88 a C पाल्यमानः, c A चतुर्वर्गार्जन• ।

स खङ्गधारातीक्ष्णेन व्रतेन व्रतिनां वरः ।
 आत्मनो दारयामास दारुणान्कर्मकण्टकान् ॥८०॥
 तपोग्निनातिदीप्रेण दग्ध्वा कर्ममहामलम् ।
 अग्निशौचांशुकमिव स आत्मानमशोधयत् ॥८१॥
 स क्रमेण परिणतचरित्रज्ञानदर्शनः ।
 आचार्यवर्यधुर्यो ऽभूत्सगच्छाम्भोजभास्करः ॥८२॥
 स मुनिः सपरीवारो वृद्धत्वे विहरन्त्ययौ ।
 नगरं पुष्पभद्राख्यं गङ्गातटविभूषणम् ॥८३॥
 तत्राभ्यङ्गूपतिः पुष्पकेतुस्तस्य तु वल्लभा ।
 मीनकेतोरिव रतिः पुष्पवत्यभिधानतः ॥८४॥
 पुष्पवत्या अभूतां च पुत्रः पुत्री च युग्मजौ ।
 पुष्पचूलः पुष्पचूला चेति नाम तयोरभूत् ॥८५॥
 सहैव वर्धमानौ तौ रममाणौ सहैव च ।
 परस्परं प्रीतिमन्तावुभावपि बभूवतुः ॥८६॥
 दध्यौ च राजा यद्येतौ दारकौ स्नेहलौ मिथः ।
 वियुज्येते तदा नूनं मनागपि न जीवतः ॥८७॥
 वियोगमनयोश्चाहमपि सेतुमनीश्वरः ।
 मिथस्तदनयोरेव युक्तं वीवाहमङ्गलम् ॥८८॥
 मित्राणि मन्त्रिणः पौरानथ पप्रच्छ भूपतिः ।
 अन्तःपुरे यदुत्पन्नं रत्नं तस्य क ईश्वरः ॥८९॥

ते प्रोचुर्दंशमध्ये ऽपि रत्नमुत्पद्यते हि यत् ।
 तस्मैश्वरो नरपतिः का कथान्तःपुरे पुनः ॥१००॥
 यद्यदुत्पद्यते रत्नं स्वदेशे तदिलापतिः ।
 यथेच्छं विनियुञ्जीत को हि तस्यास्तु बाधकः ॥१०१॥
 तेषां भावानभिज्ञानामालम्ब्य वचनं नृपः ।
 सम्बन्धं घटयामास निजदारकयोस्तयोः ॥१०२॥
 तस्य राज्ञी पुष्पवती आविकाभूत्तया नृपः ।
 अवार्थत तथा कुर्वन् तु तामप्यजीगणत् ॥१०३॥
 ततश्च पुष्पचूलश्च पुष्पचूला च दम्पती ।
 गृह्णिष्ये सिषेवाते नितान्तमनुरागिणौ ॥१०४॥
 क्रमेण पुष्पकेतौ तु कथाशेषत्वमीयुषि ।
 पुष्पचूलो ऽभवद्राजा राजमानो ऽमलैर्गुणैः ॥१०५॥
 तदकृत्यं वारयन्ती तदा पत्यापमानिता ।
 राज्ञी पुष्पवती जातनिर्वेदा व्रतमाददे ॥१०६॥
 सा विपद्य सुरो जज्ञे प्रव्रज्यायाः प्रभावतः ।
 प्रव्रज्या चेन्न मोक्षाय तत्स्वर्गाय न संशयः ॥१०७॥
 स देवो ऽवधिनाद्राक्षीत्तामकृत्यनियोजिताम् ।
 निजां दुहितरं स्नेहादिति चाचिन्तयत्तराम् ॥१०८॥
 मम प्राग्जन्मनि प्राणप्रियेयं दुहिताभवत् ।
 तत्तथा करवै घोरे नरके न पतेद्यथा ॥१०९॥

इति तस्याः स्वप्नमध्ये नरकावासदारुणान् ।

क्षेदभेदादिदुःखार्त्तारटन्नारकिकाकुलान् ॥११०॥

पातकेनेव संरुद्धानन्धकारापदेशतः ।

दुर्दर्शान्दर्शयामास नरकान्स सुरो ऽखिलान् ॥१११॥

॥ युग्मं ॥

वर्तिकेव श्येनमुक्ता मृगीव दवनिर्गता ।

सतीव परपुरुषकरस्पर्शपलायिता ॥११२॥

सुसाध्वीवायाततपोतीचारविधुरीकृता ।

सा दृष्टनरका भीत्या प्रबुद्धापि ह्यकम्पत ॥११३॥ युग्मं ॥

विभ्यती सा तु नरकं गतेव नरकेक्षणत् ।

अखिलं कथयामास तं स्वप्नं पत्युरग्रतः ॥११४॥

क्षेमेच्छुः पुष्पचूलायाः पुष्पचूलनृपो ऽपि हि ।

निपुणं कारयामास शान्तिकं शान्तिकोविदैः ॥११५॥

स तु पुष्पवतीजीवदेवस्तद्धितकाम्यया ।

तादृशानेव नरकान्रात्रौ रात्रावदर्शयत् ॥११६॥

अथ पाषण्डिनः सर्वानाजुहाव महीपतिः ।

परिपप्रच्छ च ब्रूध्वं कीदृशा नरका इति ॥११७॥

गर्भवासे गुप्तिवासे दारिद्र्यं परतन्त्रता ।

एते हि नरकाः साक्षादित्याख्यंस्ते ऽल्पमेधसः ॥११८॥

सा दुर्गन्धमिवाघ्राय कुर्वती सुखमोटनम् ।

निजस्वप्नविसंवादिवचनांस्तान्व्यसर्जयत् ॥११९॥

आह्वय चान्निकापुत्रं राजाष्टच्छतदेव हि ।
 नरकान्स तथैवाख्यहृष्टाः स्वप्ने यथा तथा ॥१२०॥
 राज्यपुत्राच भगवन्किं भवद्भिरपौदृशः ।
 मयेव वौचितः स्वप्ने वित्येत्यं कथमन्यथा ॥१२१॥
 सूरिः प्रोवाच हे भद्रे विनापि स्वप्नदर्शनम् ।
 संसारे नास्ति तद्यद्भि न ज्ञायेत जिनागमात् ॥१२२॥
 पुष्पचूलापि पप्रच्छ भगवन्केन कर्मणा ।
 ईदृशान्नरकान्घोराणामुवन्ति शरीरिणः ॥१२३॥
 आख्याति स्नान्निकापुत्रो महारम्भपरिग्रहैः ।
 गुरुप्रत्यनीकतया पञ्चेन्द्रियवधादपि ॥१२४॥
 पिशिताहारतश्चापि पापं कृत्वा शरीरिणः ।
 गच्छन्ति नरकेष्वेषु दुःखान्यनुभवन्ति च ॥१२५॥
 ततश्च जननीजीवदेवस्तस्यास्तदादि तु ।
 स्वप्ने नरकवत्स्वर्गान्प्राप्यमौख्यानदर्शयत् ॥१२६॥
 प्रबुद्धा कथयामास सा पत्ये स्वर्गदर्शनम् ।
 सो ऽथ पाषण्डिनो ऽष्टच्छद् ब्रूय किं स्वर्गलक्षणम् ॥१२७॥
 तेष्वेके प्रोचिरे स्वर्गस्वरूपं प्रियसङ्गमः ।
 अन्ये त्वाजः स स स्वर्गो यद्यद्भि सुखकारणम् ॥१२८॥
 एवं स्वर्गस्वरूपं च तदुक्तं पुष्पचूलिका ।
 नामन्यत स्वप्नदृष्टस्वरूपा हि साभवत् ॥१२९॥

राज्ञा पृष्टो ऽन्निकास्तनुः स्थितिमाख्यद्विवैकसाम् ।
मनश्चिन्तितकार्याणि सिद्धान्येव भवन्ति च ॥१३०॥

सकल्पवृक्षाश्चाराणां वापयः स्वर्णपङ्कजाः ।

देव्यश्चिन्तानुवर्तिन्यो रूपवत्यः कलाविदः ॥१३१॥

यथादिष्टविधातारस्त्रिदशाश्चाभियोगिकाः ।

दृक्कथा दिव्यसङ्गीतनाटकाभिनयोत्सवाः ॥१३२॥

शाश्वतेषु विमानेषु रम्यरत्नगृहाणि च ।

सर्वशक्तिभृतो नित्यं परिवारे च नाकिनः ॥१३३॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

आनुत्तरविमानं यद्यद्भ्यन्तरपुरावधि ।

सुखं किमपि देवानां तत्किञ्चित्कथ्यते गिरा ॥१३४॥

तच्छ्रुत्वा पुष्पचूलोचे यूयं वित्य यदीदृशम् ।

स्वर्गा युष्माभिरपि किं स्वप्ने ददृशिरि ऽखिलाः ॥१३५॥

मुनिर्जगाद कल्याणि निजागमसुधापिबाः ।

स्वःसुखानि वयं विद्मो विद्मो ज्ञेयान्तराण्यपि ॥१३६॥

प्रमाणं वचनं जैनमिति निश्चित्य राज्यथ ।

ऋषिं पप्रच्छ भगवन्स्वर्गाप्तिः केन कर्मणा ॥१३७॥

स्वरिरूपे ऽर्हन्ति देवे गुरौ साधौ च निश्चयः ।

यस्य संसारिणस्तस्य स्वर्गाप्तिर्न दवीयसी ॥१३८॥

पुनश्चारित्रधर्मे च मुनिना कथिते सति ।

सा राज्ञी लघुकर्मत्वाद्भवोद्विग्नैवमभ्यधात् ॥१३९॥

भगवन्पतिमापृच्छ पादमूले तवैव हि ।
 उपादास्ते परित्रज्यां मानुष्यकतरोः फलम् ॥१४०॥
 इत्युक्त्वा तमृषिं नत्वा पुष्पचूला विसृज्य च ।
 आप्रपच्छे महीनाथं महीनाथो ऽप्यदो ऽवदत् ॥१४१॥
 तदा त्वामनुमन्ये ऽहं व्रतार्थं वरवर्णिनि ।
 समैवौकषि चेद्भिक्षामादत्से व्रतिनी सती ॥१४२॥
 तथेति प्रतिपेदाना दानं कल्पलतेव सा ।
 अर्थिभ्यो ददती राज्ञा कृतनिष्क्रमणोत्सवा ॥१४३॥
 स्त्रीचूलामणितां प्राप्ता पुष्पचूला महाशया ।
 अन्निकापुत्रपादान्ते गत्वा दीक्षामुपाददे ॥१४४॥ युष्मं ॥
 गुर्वादेशध्वपथिकी सा शिचामाददे ऽखिलाम् ।
 सामाचारौ प्रधानं हि तपः शुद्धात्मनामपि ॥१४५॥
 ज्ञात्वा भविष्यदुर्भिक्षमन्निकासुनान्यदा ।
 गच्छो देशान्तरे प्रैषि स देशो यत्र जीयते ॥१४६॥
 द्वादशाब्दकमशिवं भावीति श्रुतसम्यदा ।
 ज्ञात्वा गुरुपदेशाच्च गच्छो ऽगच्छदथान्यतः ॥१४७॥
 जङ्गाबलपरिचौणास्तत्रवायुस्तु सूरयः ।
 विनापि हि परीवारमूरीकृतपरीषदाः ॥१४८॥
 आनीयान्तःपुराङ्गकपानादि प्रतिवासरम् ।
 गुरवे पुष्पचूलादात्पित्रे पुत्रीव भक्तिभाक् ॥१४९॥
 अनन्यमनसस्तस्या गुरुणां पर्थुपासनात् ।

भावयन्त्याश्च संसारासारतामेव सर्वदा ॥१५०॥
 अन्येद्युः पुष्पचूलाया अपूर्वकरणक्रमात् ।
 केवलज्ञानमुत्पेदे निदानं मुक्तिसम्पदः ॥१५१॥ युग्मं ॥
 पुष्पचूला तु सञ्ज्ञातकेवलापि विशेषतः ।
 वैयाद्यं गुरोस्वक्रे प्रोक्तो ह्यर्थो ऽयमागमे ॥१५२॥
 पुरा ह्यभूत्प्रयुञ्जानः कृत्यं यो यस्य तस्य सः ।
 केवल्यपि च कुर्वीत स यावदेत्ति तं न हि ॥१५३॥
 पुष्पचूला तु विज्ञाय केवलज्ञानसम्पदा ।
 सर्वं सन्पादयाञ्चक्रे स्वरिच्यदचिन्तयत् ॥१५४॥
 स्वरिः पप्रच्छ तां साध्वीं वत्से वेत्ति कथं ननु ।
 ममाभिप्रायमेवं यत्सन्पादयसि चिन्तितम् ॥१५५॥
 उवाच पुष्पचूलापि प्रकृतिं वेद्मि वः खलु ।
 यो यस्य नित्यमासन्नः प्रकृतिज्ञो हि तस्य सः ॥१५६॥
 सार्थिका पिण्डमानिन्ये ऽन्यदा वर्षति वारिदे ।
 स्वरिरूचे श्रुतज्ञासि दृष्ट्यां किमिदमर्हति ॥१५७॥
 सात्रवीद्यत्र मार्गे ऽभूदपकायो ऽचित्त एव हि ।
 तेनैवायासिषमहं प्रायश्चित्तागमोऽत्र न ॥१५८॥
 अचित्तापकायमध्वानं कथं वेत्स्यीति स्वरिणा ।
 उदिते पुष्पचूलाख्यदुत्पन्नं मे ऽस्ति केवलम् ॥१५९॥
 मिथ्या मे दुःकृतं केवल्यशातित इति ब्रुवन् ।

150 c D संसार । 155 c D adds हि after ०मेवं । 157 b D वारिध ।
 158 d D नः । 159 a C अचित्तात्का०, A अचित्ताका० ।

इत्यचिन्तयदाचार्यः सेव्यामि किमहं न वा ॥१६०॥
 केवल्यूचे मा कृषीद्वमधृतिं सुनिपुङ्गवाः ।
 गङ्गासुत्तरतां वो ऽपि भविष्यत्येव केवलम् ॥१६१॥
 ततो गङ्गासुत्तरीतुं लोकेन सह सूरयः ।
 तदैवारुरुज्जर्नावं को हि स्वार्थमुपेक्षते ॥१६२॥
 निषसाद स आचार्यो यत्र यत्रापि नौतटे ।
 तत्र तत्र तटे सद्यः सा नौर्मङ्गुं प्रचक्रमे ॥१६३॥
 नौमध्यदेशासीने च तस्मिन्नाचार्यपुङ्गवे ।
 समन्तान्मङ्गुमारोभे सा नौरथ इवाभ्रसि ॥१६४॥
 ततो नौस्थितलोकेन सूरिः सो ऽहेपि वारिणि ।
 गृह्णे न्यधात्प्रवचनप्रत्यनीकामरी च तम् ॥१६५॥
 गृह्णप्रतो ऽपि गङ्गान्तः सूरिरेवमचिन्तयत् ।
 अहो वपुर्ममानेकप्राण्युपद्रवकारणम् ॥१६६॥
 अप्कायादिदयासारं स सूरिर्भावयगभृशम् ।
 क्षपकश्रेणिमारूढो ऽन्तर्हृत्केवल्यजायत ॥१६७॥
 तुरीयगुह्यध्यानस्थः सद्यो निर्वाणमाप सः ।
 निर्वाणमहिमानं च तस्यासन्नाः सुरा व्यधुः ॥१६८॥
 निर्वाणमहिमा तत्र देवैर्निर्मित इत्यभूत् ।
 प्रयाग इति तत्तीर्थं प्रथितं त्रिजगत्पि ॥१६९॥
 करोटिरन्निकासूनोर्यादोभिर्मकरादिभिः ।
 चोद्यमाना नदीतीरमानीयत जलोर्मिभिः ॥१७०॥

इतस्ततो लुलन्ती च शुक्तिरिव नदीतटे ।
 प्रदेशे गुप्तविषमे तस्यै कापि विलग्न सा ॥१७१॥
 करोटिकर्परस्थान्तस्तस्यान्यस्त्रिंश वासरे ।
 न्यपतत्पाटलावीजं दैवयोगेन केनचिन् ॥१७२॥
 करोटिकर्परं भिन्दंस्तदीयाद्दक्षिणाद्रुनोः ।
 उद्गतः पाटलितर्क्षिशालो ऽयमभृत्क्रमात् ॥१७३॥
 पाटलाद्रुः पवित्रो ऽयं महासुनिकरोटिभूः ।
 एकावतारोऽस्य मूलजीवश्चेति विशेषतः ॥१७४॥
 तदत्र पाटलितरोः प्रभावमवलम्ब्य च ।
 दृष्ट्वा चाषनिमित्तं च नगरं सन्निवेश्यताम् ॥१७५॥
 एको नैमित्तिकश्चोचे सर्वनैमित्तिकाज्ञया ।
 दातव्यमाग्निवाग्ध्वं सूत्रं पुरनिवेशने ॥१७६॥
 प्रमाणं द्यूयमित्युक्ता तान्निमित्तविदो नृपः ।
 अधि नगरनिवेशं सूत्रपातार्थमादिशत् ॥१७७॥
 पाटलीं पूर्वतः कृत्वा पश्चिमां तत उत्तराम् ।
 ततो ऽपि च पुनः पूर्वां ततश्चापि हि दक्षिणाम् ॥१७८॥
 शिवाग्ध्वावधिं गत्वा ते ऽथ सूत्रमपातयन् ।
 चतुरस्रः सन्निवेशः पुरस्त्रैवमभृत्तदा ॥१७९॥ युग्मं ॥
 तत्राङ्किते भूप्रदेशे नृपः पुरमकारयत् ।
 तदभृत्पाटलीनाम्ना पाटलीपुत्रनामकम् ॥१८०॥

171 a C प्रायमाना c A लुलन्ती । 177 c A C अथ, d D पात्रा ।
 179 c D सन्निवेशः ।

पुरस्य तस्य मध्ये तु जिनायतनमुत्तमम् ।
 नृपतिः कारयामास शाश्वतायतनोपमम् ॥१८१॥
 गजाश्वशालावज्जलं नृपप्रासादसुन्दरम् ।
 विशालशालसुदामगोपुरं सौधबन्धुरम् ॥१८२॥
 पण्यशालासत्तशालापौषधागारभूषितम् ।
 भृशुजा तदलङ्घ्ये गुरुभे ऽङ्गुत्सवपूर्वकम् ॥१८३॥ युग्मं ॥
 राजा तत्राकरोद्राज्यमुदायुदयभाक् श्रिया ।
 स्वं विक्रममिवाखण्डं तत्त्वानो धर्ममार्हतम् ॥१८४॥
 अर्हन्देवो गुरुः साधुर्धर्मश्चार्हत इत्यभूत् ।
 देवतत्त्वं गुरुतत्त्वं धर्मतत्त्वं च तद्गृदि ॥१८५॥
 चतुष्पथ्यां चतुर्थादितपसा स्वं विशोधयन् ।
 पौषधं पौषधागारे स जग्राह महामनाः ॥१८६॥
 स धर्माबाधया चात्रमपि तेजः प्रभावयन् ।
 आत्मनः सेवकांश्चक्रे तुर्योपायेन भूपतीन् ॥१८७॥
 राजानो ऽत्यन्तमाक्रान्तास्ते तु सर्वे ऽप्यचिन्तयन् ।
 यावज्जीवत्युदात्येष तावद्राज्यसुखं न नः ॥१८८॥
 इतश्च राज्ञ एकस्यागसि कस्मिंश्चिदागते ।
 आर्चकेद्युदायिना राज्यं प्राज्यविक्रमवज्जिणा ॥१८९॥
 आच्छिन्नराज्या राजा स नश्यन्नेव व्यपद्यत ।
 तत्सूनुरेकस्तु परिभ्रमन्नुज्जयित्रीं ययौ ॥१९०॥

राज्यभट्टकुमारस्तु सो ऽवन्तीशमसेवत ।
 अभद्रसहनो नित्यमवन्तीशो ऽप्युदायिनः ॥१८१॥
 स सेवको राजपुत्रस्तं राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 उदायिनमहं देव साधयामि त्वदाज्ञया ॥१८२॥
 त्वया तु मे द्वितीयेन भाव्यमव्यभिचारिणा ।
 को हि प्राणांस्तृणीकृत्य साहसं कुरुते सुधा ॥१८३॥
 तथेति प्रतिपेदाने ऽवन्तिनाथे स राजसूः ।
 जगाम पाटलीपुत्रं सेवको ऽभद्रुदायिनः ॥१८४॥
 उदायिनृपतेर्नित्यं क्षिद्रमालोकयन्नपि ।
 व्यन्तरो मान्त्रिकस्येव दुरात्मा नासमाद सः ॥१८५॥
 उदायिनस्तु परमार्हतस्यौकसि सर्वदा ।
 अस्खलद्गमनाञ्जनमुनीनेव ददर्श सः ॥१८६॥
 उदायिनो राजकुले प्रवेशार्थी ततश्च सः ।
 उपाददे परिव्रज्यां स्वररेकस्य सन्निधौ ॥१८७॥
 माययाप्यनतीचारं स व्रतं पालयन्मुनीन् ।
 तथा ह्याराधयन्ते हि यथा तन्मयतां ययुः ॥१८८॥
 दम्भप्रधानं आमण्यं न तस्मालक्षि केनचित् ।
 सुप्रयुक्तस्य दम्भस्य ब्रह्माप्यन्तं न गच्छति ॥१८९॥
 उदायी त्वाददे ऽष्टम्यां चतुर्दश्यां च पौषधम् ।
 अवाप्तुः स्वरयो धर्मकथार्थं च तदन्तिके ॥२००॥

अन्यदा पौषधदिने विकाले ते तु सूरयः ।
 प्रति राजकुलं चेलुर्मायावी यैः स दीक्षितः ॥२०१॥
 गृह्यतामुपकरणं यामो राजकुले वयम् ।
 भोः चुल्लकेत्यभिदधुः ससंरम्भं च सूरयः ॥२०२॥
 स एव मायाश्रमणः कुर्वाणो भक्तिनाटितम् ।
 उपादायोपकरणान्यग्रे ऽभृच्छललिप्तया ॥२०३॥
 चिरसङ्गोपितां कङ्कमयीमादाय कर्त्तिकाम् ।
 प्रच्छन्नां धारयामास स जिघांसुरुदायिनम् ॥२०४॥
 चिरप्रव्रजितस्यास्य शमः परिणतो भवेत् ।
 इति तेनैव सद्धितः सूरौ राजकुलं ययौ ॥२०५॥
 धर्ममाख्याय सुषुप्तुः सूरयः पार्थिवो ऽपि हि ।
 स्वाध्यायखिन्नः सुखाप प्रतिलिख्य महीतलम् ॥२०६॥
 दुरात्मा जाग्रदेवास्यात्स मायाश्रमणः पुनः ।
 निद्रापि नैति भीतेव रौद्रध्यानवतां नृणाम् ॥२०७॥
 स मायाश्रमणो राज्ञः सुप्तस्य गलकन्दले ।
 तां कर्त्तिकां लोहमयीं यमजिह्वोपमां न्यधात् ॥२०८॥
 कण्ठो राज्ञस्तयाकर्ति कदलीकाण्डकोमलः ।
 निर्ययौ च ततो रक्तं घटकण्ठादिवोदकम् ॥२०९॥
 कायचिन्तामिषेणाय स पापिष्ठस्तदैव हि ।
 निर्जगाम यतिरिति यामिकैरप्यजल्पितः २१०॥

203 a A B C अवणः । 204 b MSS कर्त्तिकां, also in 208, 216.
 206 A B C अवणः । 203 c गलकंदले ।

राज्ञस्तेनासृजा सिक्ताः प्रबुद्धाः सूरयो ऽपि हि ।
 मूर्धनं ददृशुः कृत्तं निर्नालकमल्लोपमम् ॥२११॥
 स्वरिस्तं व्रतिनं तत्रापश्यन्निदमचिन्तयत् ।
 नूनं तस्यैव कर्मैतद्भूतिनो यो न दृश्यते ॥२१२॥
 किमकृत्यमकार्षीं रे धर्माधारो महीपतिः ।
 यज्ञनाशय मालिन्यं कृतं प्रवचनस्य च ॥२१३॥
 मयेदृग्दीक्षितो दुष्टो ऽजानीतस्य सहात्मना ।
 तन्मल्लतं प्रवचनमालिन्यमिदमागतम् ॥२१४॥
 तदहं दर्शनस्नानं रक्षाम्यात्मव्ययादहम् ।
 राजा गुरुस्य केनापि हतावित्यस्तु लोकगीः ॥२१५॥
 ततश्च भवचरमप्रत्याख्यानं विधाय सः ।
 तां कङ्ककर्चिकां कण्ठे दत्त्वा स्वरिर्यपद्यत ॥२१६॥
 प्रातरन्तःपुरशय्यापालिकास्तत्र चागताः ।
 पूच्छकुर्वच्च आप्नत्यो निरीक्ष्य तदमङ्गलम् ॥२१७॥
 तत्कालं मिलितो राजलोकः सर्वो ऽप्यचिन्तयत् ।
 राजा गुरुस्य निहतौ क्षुल्लकेन न संशयः २१८॥
 हन्तान्यो यदि तत्क्षुल्लः प्रथमं व्याहरेत्खलु ।
 स महासाहसं कृत्वात एवागाददर्शनम् ॥२१९॥
 वैरी वा वैरिपुत्रो वा वैरिणा प्रहितो ऽथवा ।
 को ऽपि मायाव्रतीभूय विश्वस्तमवधीनृपम् ॥२२०॥

213 c D यद्विन्यास्याय । 217 आप्नत्या C D आप्नता B आपता । 219
 a A न क्षुल्लः, D D तदेवा ।

राजश्च पितृवत्सूरिः सूरः राजापि पुत्रवत् ।
 नूनं स सूरिणा धर्तुं निषेद्धं वा प्रचक्रमे ॥२२१॥
 तपःक्षामतनुः सूरिरपि तेन दुरात्मना ।
 तथा कुर्वन्भुव्यपाति न्यपाति च नरेन्द्रवत् ॥२२२॥ युग्मं ॥
 विनयच्छन्ना सूरिरपि तेन ह्यवञ्चि सः ।
 ततस्तस्मै ददौ दीक्षां धूर्तैः को न हि वञ्चयते ॥२२३॥
 नष्टं निशायां तं प्रातः प्रापुर्नृपभट्टा न हि ।
 क्रमेणापि हि यत्त्यक्तस्त्यक्तः क्रमशतेन सः ॥२२४॥
 ततः शरीरसंस्कारं राज्ञः सूरेश्च चक्रिरे ।
 प्रधानपुरुषास्त्वारं विलपन्त उदश्रवः ॥२२५॥
 उदायिमारकः पापः सो ऽगादुज्जयिनीं पुरीम् ।
 आख्यचोच्चयिनीभर्तुर्यथोदायिवधः कृतः ॥२२६॥
 अवन्तीशो ऽवदत्पाप यः कालेनेयतापि हि ।
 परिव्रज्यां गृहीत्वापि स्थित्वापि मुनिसन्निधौ ॥२२७॥
 अहर्निशं च धर्मापदेशञ्ज्वालापि दुष्टधीः ।
 अकाशीरीदृशं कर्म स त्वं मे स्याः कथं हितः ॥२२८॥ युग्मं ॥
 अद्रष्टव्यमुखो ऽसि त्वं पापापसर सत्वरम् ।
 इति निर्भर्त्य तं राजा नगरान्निवासयत् ॥२२९॥
 तत्प्रभृत्येव मेदिन्यामभव्यानां शिरोमणिः ।
 अभिधानेन स ख्यात उदायिनृपमारकः ॥२३०॥

इतश्च तच्चैव पुरे दिवाकीर्तिरभ्यसुतः ।
 एकस्य गणिकाकुलिजन्मा नन्दो ऽभिधानतः ॥२३१॥
 स नापितकुमारस्तु प्रभातसमये तदा ।
 खैरन्तैः पाटलीपुत्रं ददर्श परिवेष्टितम् ॥२३२॥
 उपाध्यायाय तं स्वप्नं नन्द आख्यातबोधभाक् ।
 उपाध्यायो ऽपि तद्देदी तं च निन्दे स्ववेश्मनि ॥२३३॥
 स प्रीतिभागलञ्चक्रे नन्दमाभरणादिभिः ।
 निजां दुहितरं तेन परिणाययति स्म च ॥२३४॥
 नवं जामातरं नन्दं यापययाने ऽधिरोप्य तम् ।
 पुरे परिभ्रमयितुमुपाध्यायः प्रचक्रमे ॥२३५॥
 उदायपुत्रगोत्री हि परलोकमगादिति ।
 तत्रान्तरे पञ्चदिव्यान्यभिषिक्तानि मन्त्रिभिः ॥२३६॥
 पट्टहस्ती प्रधानाश्वक्लं कुम्भो ऽयं चामरौ ।
 पञ्चाप्यमूनि दिव्यानि भ्रेमू राजकुले ऽखिले ॥२३७॥
 ततश्च तानि दिव्यानि बहौ राजकुलाद्ययुः ।
 स नन्दो यापययानस्थो नवोढो ददृशे च तैः ॥२३८॥
 पट्टहस्ती शारदाब्दशब्दसोदरगर्जितः ।
 सद्यो नन्दं पूर्णकुम्भेनाभ्यषिञ्चत्तमुत्करः ॥२३९॥
 तसुत्याद्य निजस्कन्धे सिन्धुरः सो ऽध्यरोपयत् ।
 हयो ऽहेषत हर्षाच्च प्रसुवन्निव मङ्गलम् ॥२४०॥

237 c A C पञ्चान्य । 239 d C •षिचडुडुत्करः, D षिचडुडुत्करः । 240
 c A C हेषित ।

व्याकासीदातघत्रं च पुण्डरीकमिवोषसि ।
 स्थायमानौ चालुठतां नृत्यन्ताविव चामरौ ॥२४१॥
 ततः प्रधानपुरुषैः पौरैर्जनपदेन च ।
 चक्रे नन्दस्य सानन्दमभिषेकमहोत्सवः ॥२४२॥
 अनन्तरं वर्धमानस्वामिनिर्वाणवासरात् ।
 गतायां षष्टिवत्सर्गामेष नन्दो ऽभवन्नृपः ॥२४३॥
 ततश्च केचित्सामन्ता मदेनान्धमविष्णवः ।
 नन्दस्य न नतिं चक्रुरसौ नापितसुरिति ॥२४४॥
 नन्दो ऽपि तेषां सङ्गावपरीक्षार्थमलक्ष्यधीः ।
 आस्थान्या निर्ययौ द्वारि शालाया इव वारणः ॥२४५॥
 माता धात्री बालभृदा चात्येव शिशुना सह ।
 नन्देन तु समं कौ ऽपि नागात्तस्थुस्तथैव ते ॥२४६॥
 आगत्य पुनरास्थान्यां सिंहासने निषद्य च ।
 नन्दो जगाद स्वारक्षान्निह्यन्ताममी इति ॥२४७॥
 आरक्षा अपि ते चक्षुःप्रेक्षणं चक्रिरे मिथः ।
 स्मितं च नाटयामासुर्भूतात्तप्रेक्षणादिव ॥२४८॥
 आरक्षानपि विज्ञाय नन्दस्तत्सामवायिकान् ।
 द्राग्ददर्श सदोद्वारद्वाः स्त्रौ लेप्यमयावपि ॥२४९॥
 नन्दपुण्याकृष्टदेव्या तौ कयाचिदधिष्ठितौ ।
 प्रतीहारौ लेप्यमयावाकृष्टासौ दधावतुः ॥२५०॥

244 b C संतविष्णवः A ० भविष्यत । 246 a D C बालभृदा d C D
 शिशुनापि हि । 249 c C सभाद्वारं, D स द्वौ ।

ते दुर्विनीताः सामन्तास्ताभ्यां के ऽपि निजघ्निते ।
 के ऽप्यनाशन्त नन्दो ऽभूदखण्डाज्ञस्ततः परम् ॥२५१॥
 नन्दो राजा राजमानो महर्द्ध्या
 भूसुत्रामा सूत्रिताज्ञो बभूव ।
 प्रायः पुण्यं विक्रमश्च प्रमाणं
 क्लीवं जन्म स्नाघनीयेऽपि वंशे ॥२५२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीच-
 रिते महाकाव्ये यशोभद्रदेवीभावभद्रबाहुशिश्यचतुष्टयवृत्तान्तश्रुति-
 कापुत्रकथापाटलीपुत्रप्रवेशउदायिमारककथानन्दराज्यलामकीर्तने
 नाम षष्ठः सर्गः ॥

C A N T O VII.

इतश्च तत्रैव पुरे सनाथे नन्दभक्षुजा ।
 ब्राह्मणः कपिलो नामाध्युवासैको बहिर्भुवि ॥१॥
 एकदा तद्गृहेऽद्वेषे परिवारसमन्वितः ।
 आचार्यः कश्चिदप्यागात्संसारकरिकेशरी ॥२॥
 तदाखिलनभःक्रान्तिखेदादिव दिवाकरः ।
 जगाम पश्चिमाभोधिलहरीजलहस्तिताम् ॥३॥
 प्रत्यग्रदाडिमौपुष्यवर्णवैभवहारिभिः ।
 पश्चिमालक्षि सन्ध्याभ्रैः कौसुभांशुकभागिव ॥४॥
 गृहाद्वद्वीपमालाभिर्भासुराभिः पदे पदे ।
 व्योमः स्यर्धानुबन्धेन सनत्तत्रैव भूरभूत् ॥५॥
 आलोकजनकं विश्वक्खगाः कोलाहलच्छलात् ।
 द्रक्ष्यसे क नु भूयो ऽपीत्यर्यमाणमिवोचिरे ॥६॥
 मन्ये ऽस्तं गच्छतार्केण वक्त्रौ न्यासीकृता रुचः ।
 तस्मिन्काले कथमभूदन्यथा सो ऽतिभासुरः ॥७॥
 नीरन्ध्रेणान्धकारेणाञ्जनसब्रह्मचारिणा ।
 तदाभूद्रोदसीरन्ध्रं पातालविवरोपमम् ॥८॥
 नगरे दुर्लभो राजौ प्रवेश इति स्मरयः ।
 खैः पादैः पुपुवुस्तस्य ब्राह्मणस्य गृहाङ्गणम् ॥९॥

ब्राह्मणं तमनुज्ञायाचार्यास्ते तां विभावरीम् ।
 तदग्निहोत्रशालायामवात्सुर्विश्वत्सलाः ॥१०॥
 जानन्ति किञ्चिदप्येते न वेति प्रत्यनीकधीः ।
 जगामाचार्यवर्यस्य समीपे कपिलो निशि ॥११॥
 हृदयान्तःसमुत्तासिभ्रुताञ्जलिहरीनिभैः ।
 वचोभिर्विदधे स्वरिस्तस्याये धर्मदेशनाम् ॥१२॥
 तस्यामेव हि तामस्यां धर्मदेशनयां तथा ।
 श्रावकः कपिलो जज्ञे ऽथाचार्या ययुरन्यतः ॥१३॥
 अन्यदा केचिदाचार्याः प्रावृद्धाले तदोकसि ।
 तस्युस्तेनार्हतीभूतेनानुज्ञाता द्विजन्मना ॥१४॥
 अन्येद्युः स्रुनुरूपेदे कपिलस्य द्विजन्मनः ।
 स पुनर्जातमात्रो ऽपि रेवतीभिरगृह्यत ॥१५॥
 सुनिभिः कल्पमानानां भाजनानामधश्च सः ।
 बालो द्विजन्मना तेन दध्रे अद्भुतशालिना ॥१६॥
 तेषां महाप्रभावानामृषीणां पात्रवारिणा ।
 अभिषिक्तं शिशुं क्रूरव्यन्तर्यां सुसुचुर्द्रुतम् ॥१७॥
 सुनिभाजनकल्पाभोभिषिक्तस्वारजः शिशोः ।
 चक्रे कल्पक इत्याख्यां कपिलः श्रावकस्तदा ॥१८॥
 तदादि व्यन्तरीदोषस्तद्गृहे न कदाप्यभूत् ।
 ततश्च पुत्रसन्तानसमृद्धः कपिलो ऽभवत् ॥१९॥

13 b D प्रतः for तथा । 15 D मात्रावा । 16 d D सदान । 19
 b C तदाप्यभूत् ।

कल्पकः क्रमयोगेन विपन्नपितृकः पुरे ।

समस्तविद्यास्थानज्ञ एको ऽभूत्कीर्तिभाजनम् ॥२०॥

सगर्भश्रावकत्वेन सदा सन्तोषधारकः ।

न परिग्रहभयस्त्व मनोरथमपि व्यधात् ॥२१॥

कुलीना अपि लावण्यवती रूपवतीरपि ।

दीयमाना अपि प्रार्थ्य नोपयेन्ने स कन्यकाः ॥२२॥

पुरे परिभ्रमन्वित्यं कल्पको बहुभिर्दत्तः ।

पौराणां पूजनीयो ऽभूद्विद्वान्सर्वत्र पूज्यते ॥२३॥

इतश्च कापिलेस्तस्य गमनागमनाध्वनि ।

पर्यवाप्सीद्विजयैकस्तस्य चैकाभवत् सुता ॥२४॥

तामत्यन्तं रूपवतीमप्युपायंस्त को ऽपि न ।

जलोदरेण तस्या हि रूपलक्ष्मीरदूष्यत ॥२५॥

पयोभृतदृतिप्रायं तस्यास्तुन्दमजायत ।

कन्यापि साभृदुर्वीवाक्षमा चङ्क्रमणे ऽपि हि ॥२६॥

सा कन्यकापि वल्लीव समये पुष्पवत्यभूत् ।

विषन्ना तत्तु तन्माता कथयामास तत्पितुः ॥२७॥

ब्राह्मणो ब्राह्मणीमूचे प्रिये दोषो ऽयमावयोः ।

नोदाहितेयं यत्कन्या कन्याप्येषा ह्यभूदवीः ॥२८॥

अस्याः पत्युरभृतत्वात्पुष्पे मोघत्वमागते ।

उपस्थितं भ्रूणहत्यापापं तदिदमावयोः ॥२९॥

किं कुर्मः को ऽपि वृणुते न जलोदरिणीमिमाम् ।
 तदाक्वले पतिताय देया कस्मैचिदप्यसौ ॥ ३० ॥
 वाक्क्वलेनापि न ग्राह्यः को ऽपि ना कल्पकं विना ।
 सत्यसन्धः स एवैकस्तदर्थं प्रयतामहे ॥ ३१ ॥
 तेनापि कूपिकाखानि खगट्हाग्रे द्विजन्मना ।
 कल्पकागमवेलायां सा कन्याचेपि तत्र च ॥ ३२ ॥
 आयान्तं कल्पकं दृष्ट्वा पूचकार च स द्विजः ।
 य आकर्षति मे पुत्रीं तस्माद्येव ददाम्यहम् ॥ ३३ ॥
 कल्पको ऽपि हि तत्कालं दयोल्लिखितमानसः ।
 तामाचकार्षाश्रुत्वैव वाचं तत्पितुरुत्तराम् ॥ ३४ ॥
 तत्पितोवाच मत्कन्यामिमामुदह कल्पक ।
 कूपिकाकर्षकायोच्चैर्मयैषा कल्पिता यतः ॥ ३५ ॥
 एतस्याः सम्प्रदानं च श्रुत्वा संसेढवानसि ।
 अनिषिद्धं ह्यनुमतमिति न्यायो ऽपि वर्तते ॥ ३६ ॥
 सद्येव विद्यास्थानानां त्वमेव न्यायवित्तमः ।
 सत्यसन्धो ऽसि भातस्त्वं तत्कुरुष्व यदर्हति ॥ ३७ ॥
 क्लृप्तो बुद्धिशक्त्याहं किं करोमीति कल्पकः ।
 नितम्बिनीनिरीहो ऽपि तामुद्धेदुममन्यत ॥ ३८ ॥
 कलाकलापजलधिकुम्भजन्माथ कल्पकः ।
 आयुर्वेदोदितौषध्यास्त्राघीकृत्योदुवाह ताम् ॥ ३९ ॥

कल्पकं पण्डितं बुद्धिमन्तं श्रुत्वाय नन्दराट् ।
 आह्वय प्रार्थयाम्यक्रे ममामात्यत्वमाश्रय ॥४०॥
 जजल्प कल्पको राजन्यासाच्छादनमात्रकम् ।
 विहाय नान्यमधिकं वाञ्छाम्यपि परिग्रहम् ॥४१॥
 धार्मिकाणां सत्सुकानां न हि निर्वहति क्वचित् ।
 राजन्नमात्यव्यापारः पर्याप्तं तदनेन मे ॥४२॥
 इत्युक्त्वा राज्ञ आज्ञां तामवज्ञायैव कल्पकः ।
 जगाम चक्रे च नृपस्तच्छिद्रान्वेषणोद्यमम् ॥४३॥
 न नन्दः प्राप तच्छिद्रं नित्यमन्वेषयन्नपि ।
 महात्मनां निरीहाणां तद्धि प्रायेण दुर्लभम् ॥४४॥
 अन्यदा कल्पकगृहद्वारस्थानिवासिनम् ।
 राजा रजकमात्मीयं पप्रच्छाह्वय धीनिधिः ॥४५॥
 ब्राह्मणः कल्पको नाम यस्तव प्रातिवेशिकः ।
 वसनानि तदीयानि त्वं चालयसि किं न वा ॥४६॥
 चालयामीति रजकेनोक्ते प्रोवाच तं नृपः ।
 तदानौ तानि वस्त्राणि धर्तव्यान्यर्पय स्म मा ॥४७॥
 प्रमाणमादेश इति विज्ञप्य रजको ययौ ।
 इतश्च समयः कौमुद्युत्वस्य समाययौ ॥४८॥
 कल्पकं च गृहिण्युचे वस्त्ररत्नान्यमूनि मे ।
 राजनिर्णयकेनाद्य निर्णय मनोरम ॥४९॥

यथातिशयचोक्षाणि सक्कायान्यङ्गुकान्यहम् ।
 धूपयित्वा परिदधे कौमुदीपर्ववासरे ॥५०॥
 कल्पको ऽचिन्तयच्चैवमासन्ने पर्ववासरे ।
 अन्यस्य भाटिलोभेन रजको राजवर्चसी ॥५१॥
 अर्पयेद्दरवस्त्राणि नार्पयिष्यति मे पुनः ।
 ससंक्षेपं परिभवं तन्न क्रेष्ये स्वपाणिना ॥५२॥ युग्मं ॥
 विवेकलोचनेनैवं प्रेक्ष्य प्रेक्षावतां वरः ।
 उपैच्छिष्ट वचः पत्न्याः स्त्रीमुखाः कृतिनो न हि ॥५३॥
 अत्याग्रहगृहीतस्तु तस्या वासांसि कल्पकः ।
 रजकस्यार्पयन्तस्य स्त्रीग्रहे बलवान्खलु ॥५४॥
 समागते पर्वदिने कल्पकस्योपतस्थुषः ।
 वासांसि नार्पयन्तस्य रजको राजशासनात् ॥५५॥
 अद्य याहि प्रातररेहीत्येवं प्रातारयन्मुहुः ।
 रजकः कल्पकं राजनियोगादभयो हि सः ॥५६॥
 प्रयोजनेन तेनैव कल्पको रजकस्य तु ।
 गृहे यथावुत्तमर्णस्याधमर्ण इवान्वहम् ॥५७॥
 एवं जग्मतुरब्दे द्वे तस्य वस्त्राणि मार्गतः ।
 भवेदभिभवायैव क्षमा ह्यत्यन्तदर्शिता ॥५८॥
 ततो वर्षे तृतीये तु पृच्छते कल्पको ऽवदत् ।
 अरे सुन्दर चौरस्त्वं मदस्ताण्यसि जीर्णवान् ॥५९॥

रञ्जयित्वा त्वदसृजा स्वानि वस्त्राण्यहं यदि ।
 न हि गृह्णामि तन्नास्मि कल्पको रजकाधम ॥६०॥
 कल्पको रजकागारं निशायां गन्तुमन्यदा ।
 एकाकी निर्ययौ विद्यासाधनायेव साहसी ॥६१॥
 चण्डिकाभृगुवेतालाद्यशेषमतपण्डितः ।
 गुप्तां स दध्रे क्षुरिकामन्तकस्त्रेव देवताम् ॥६२॥
 फालोद्गत इव द्वीपी भृकुटीविकटाननः ।
 कल्पको ऽनल्पकोपो ऽथ गत्वा रजकमभ्यधात् ॥६३॥
 रे सेवक इवाभ्यागां द्वे वर्षे तव वेश्मनि ।
 वस्त्राण्यर्पयसीदानीमथवा नेति कथ्यताम् ॥६४॥
 तं ब्रह्मराक्षसमिव क्षुधितं प्रेक्ष्य धावकः ।
 क्षुभितो गृहिणीमूचे वासांस्तस्य समर्पय ॥६५॥
 रजक्यपि तथा चक्रे व्यक्तीकृत्याथ कल्पकः ।
 प्राक् क्षुरीं नर्तयामास लाङ्गूलमिव केसरी ॥६६॥
 चटच्चटिति कुर्वाणं रजकस्याथ कल्पकः ।
 उदरं दीर्णवान्कुर्या कुशिकेनेव भूतलम् ॥६७॥
 असृजा निर्यता तुन्दान्निर्झरादिव वारिणा ।
 वासांसि रञ्जयामास कल्पकः सत्यसङ्गरः ॥६८॥
 आक्रन्दन्ती रजक्यूचे निर्हंसि किमनागसम् ।
 राजाज्ञयैष वस्त्राणि गृहे चिरमधारयत् ॥६९॥

तदाकर्णं तु सम्भ्रान्तः कल्पकः समकल्पयत् ।
 अहो राज्ञः प्रपञ्चो ऽयं यद्वचो न कृतं मया ॥७०॥
 तदद्य रजकवधापराधानृपपूरुषैः ।
 नीये न यावत्तावद्धि स्वयं यामि नृपान्तिकम् ॥७१॥
 कल्पकश्चिन्तयित्वैवमुपनन्दं स्वयं ययौ ।
 नन्दो ऽपि सद्यः सानन्दस्तं चक्रे गौरवास्यदम् ॥७२॥
 साकाङ्क्षं कल्पकं ज्ञात्वा नन्दो ऽपीकृतवित्तमः ।
 बभाषे भृशमभ्यर्थ्यादत्स्वामात्यपदं मम ॥७३॥
 स्वापराधप्रतीकारं चिकीर्षुरय कल्पकः ।
 प्रतिपेदे नृपवचः स सुधीर्यो हि कालविद् ॥७४॥
 नन्दो ऽपि कृतकृत्यं स्वं मन्यमानः प्रमोदभाक् ।
 कल्पकं वार्तयामास स्वमनोवर्हिणाम्बुदम् ॥७५॥
 शल्यभृतान्हृदयस्य नन्दो ऽपि स्वार्थसंशयान् ।
 कल्पकं पृच्छति स्नेष्टं विद्यागुरुमिवागतम् ॥७६॥
 नृपतिं प्रीणयामास कल्पको ऽपि ह्यनल्पधीः ।
 वाक्यैस्तत्कृतसन्देहलोष्टपेषणमुद्गरैः ॥७७॥
 अन्यायं रजकश्रेणी तदा पूत्कर्तुमागता ।
 ददर्श कल्पकं राज्ञा प्रदत्तगुरुगौरवम् ॥७८॥
 तथास्वं कल्पकं दृष्ट्वा निवृत्य रजका ययुः ।
 राजमान्यवमेवैकमनर्थस्य प्रतिक्रिया ॥७९॥
 तदैवायेतनामात्यमपसार्य महीपतिः ।
 कल्पकायार्पयन्मुद्राकरेणादि यथोचितम् ॥ ८० ॥

समुद्रवसनेशेभ्य आसमुद्रमपि श्रियः ।
 उपायहस्तैराकृत्य ततः सो ऽकृत नन्दसात् ॥ ८१ ॥
 नवे तस्मिन्नाहामात्ये श्रीवशीकारमान्निके ।
 श्रीरभून्नन्दराजस्य सिरावारिवदक्षया ॥ ८२ ॥
 तस्य धीवारिणा सित्तो राज्ञो विक्रमपादपः ।
 यशःप्रसूनं सुषुवे सुरभीकृतविष्टपम् ॥ ८३ ॥
 नन्दराजप्रतापाग्नेर्वह्निमुत्पादयन्पराम् ।
 तस्य बुद्धिप्रपञ्चो ऽभूत्सचिवस्य महानिलः ॥ ८४ ॥
 इतो ऽपि च परिभ्रष्टः प्राग्मन्त्री कल्पकस्य सः ।
 क्लृप्तं गवेषयामास तटस्थो ऽपि हि भूतवत् ॥ ८५ ॥
 स दुष्टः कल्पकस्येष्टां चेटीं वस्त्रादिभिर्भृशम् ।
 आवर्जयितुमारेभे तत्प्रवृत्तिबुभुक्षया ॥ ८६ ॥
 सापि लोभाभिभूतात्मा प्रत्यहं कल्पकौकसि ।
 क्रियमाणं जल्यमानं चाख्यत्प्राक्तनमन्त्रिणः ॥ ८७ ॥
 भूयांसस्तनुजन्मानो बभूवुः कल्पकस्य तु ।
 प्रायेण पुत्रवन्तो हि भवन्ति परमार्हताः ॥ ८८ ॥
 स आरेभे ऽन्यदैकस्य सूनोरुद्धाहमङ्गलम् ।
 निमन्त्रयितुमैच्छच्च तत्र सान्तःपुरं नृपम् ॥ ८९ ॥
 स राज्ञः स्वागतचिकीर्षुकुटच्छत्तचामरान् ।
 प्रचक्रमे कारयितुमन्यचास्त्रै यदर्हन्ति ॥ ९० ॥

भ्रष्टामात्याय सा चेटी कथयामास तत्तथा ।
 लब्धो ऽवसर इत्याशु सो ऽपि भूषं व्यजिज्ञपत् ॥८१॥
 न साम्प्रतममात्यो ऽस्मि न मान्यो ऽस्मि तथापि हि ।
 कुलीनो ऽस्यतिभक्तो ऽस्मीत्याख्यामि स्वामिनो हितम् ॥८२॥
 कल्पकेन यदारब्धं शृणु त्वन्नियमन्त्रिणा ।
 कृत्वादि राज्यालङ्कारान्कारयन्नस्ति सो ऽधुना ॥८३॥
 इयता कथितेनेशः स्वयं वेत्तु तदाशयम् ।
 सिक्थेनापि द्रोणपाकं जानन्ति हि मनोषिणः ॥८४॥
 यासेन स्वामिदत्तेन वर्धितो ऽस्मीति वक्ष्यदः ।
 न पुनः पदमापत्यं मात्सर्यं मम कल्पके ॥८५॥
 कदाचिन्मत्सरेणाहमसत्यमपि हि ब्रुवे ।
 सत्यं तत्तु चरैर्विद्धि नृपा हि चरचक्षुषः ॥८६॥
 प्रेषिताश्च चरा राज्ञा गत्वा कल्पकसद्वानि ।
 दृष्ट्वा च तत्तदाख्यातमाख्यान्ति स्म महीभुजे ॥८७॥
 ततश्च सकुटुम्बो ऽपि कल्पको नन्दभूभुजा ।
 सद्यो ऽन्धकूपकारायामक्षेप्याक्षेपपूर्वकम् ॥८८॥
 कल्पकाय सपुत्राय कोद्रवौदनसेतिकाम् ।
 पयःकरकमेकं च कूपके ऽक्षेपयन्नृपः ॥८९॥
 कल्पको ऽल्पं निरीक्ष्यान्नं कुटुम्बमिदमभ्यधात् ।
 सिक्थैर्हि संविभागो ऽस्य कवलानां तु का कथा ॥९०॥

96 b C corrects ब्रुवन्, भ्रुवं pr. m.; D corrects भ्रुवं, ब्रुवे pr. m.
 98 d C. माक्षेया.

कवलीः शतसङ्ख्यैर्हि भवेदुदरपूरणम् ।
 तत्सिक्थमात्राण्यश्रन्तः सर्वे यूयं मरिष्यथ ॥१०१॥
 तस्माद्भुङ्क्तां स एवैकः समस्तं कोद्रवौदनम् ।
 यो भ्रष्टमन्त्रिणो वैरशोधनाय भवेदलम् ॥१०२॥
 समूयोचे कुटुम्बेन त्वं भुङ्क्त्व चेममस्तु ते ।
 वैरनिर्घातनं कर्तुं तात नास्मासु को ऽप्यलम् ॥१०३॥
 ततश्च कल्पको ऽभुङ्क्त तदन्नं प्रतिवासरम् ।
 अन्ये त्वनशनं कृत्वा विपद्य त्रिदिवं ययुः ॥१०४॥
 तदा च कल्पकाभावं ज्ञात्वा सामन्तभृभुजः ।
 रुद्धुः पाटलीपुत्रं नन्दोन्मूलनकाम्यया ॥१०५॥
 रुद्धद्वारे प्रातदिशं पाटलीपुत्रपत्तने ।
 भाण्डं भाण्डेन पुष्कोट पौराणां तत्र भौजुषाम् ॥१०६॥
 अनीशो विद्विषां तेषामासने शयने ऽपि वा ।
 दाहज्वरातुर इव नन्दो न प्राप निर्वृतिम् ॥१०७॥
 अचिन्तयच्च यावद्वि कल्पको मन्त्यभून्मम ।
 तावत्सिंहगुहेवेदं पुरं नास्कन्दि केनचित् ॥१०८॥
 विना तं कल्पकमभन्नगरस्तेदृशी दशा ।
 अरक्तं ह्युपवनं पान्थैरप्युपजीव्यते ॥१०९॥
 स जीवति यदि तदा तेनैवेद्वेक्ष्यते पुरम् ।
 प्रायेण क्लृप्त्यते हस्तिभारो हस्तिभिरेव हि ॥११०॥
 काराधिकारिणो राज्ञा पृष्टाश्चैवं व्यजिज्ञपन् ।
 अन्धकूपस्थितः को ऽपि गृह्णात्यद्यापि कोद्रवान् ॥१११॥

चिन्ना च मच्चिकां कूपे तवारोप्य च कल्पकम् ।
 तदैवाकर्षयामास नन्दो निधिमिवात्मनः ॥११२॥
 अपि पक्वद्रुपत्ताभं शिविकामधिरोप्य तम् ।
 वप्रस्थोपर्यभ्रमयन्नृपः पूर्वेवतामिव ॥११३॥
 तं दृष्ट्वा वैरिणो दधुर्नन्दो ऽभ्रदवलः खलु ।
 यदेषो ऽस्मान्भीषयते दर्शयन्कूटकल्पकम् ॥११४॥
 ततो बाढमुपद्रोतुं ते प्रावर्तन्त वैरिणः ।
 अनुत्पन्नभया यन्त्रप्रतियन्त्रादिकल्पनैः ॥११५॥
 ततश्च कल्पकः प्रेष्य दूतं तानेवमब्रवीत् ।
 एतु वः को ऽप्यभिमतो ऽन्तर्गङ्गं नावमास्थितः ॥११६॥
 यथाहमपि नौयानो जल्पित्वा तेन धीमता ।
 करोमि सन्धिमन्यद्वा भवतां यदभीप्सितम् ॥११७॥
 सान्धिविग्रहिकस्तेषां कल्पकश्चापि नौस्थितौ ।
 मिलितावाभिमुख्येन वक्रावक्रग्रहाविव ॥११८॥
 तत्र कस्यचिदेकस्तेलुकलापं करस्थितम् ।
 निरीक्ष्य कल्पको मन्त्री तमूचे ऽङ्गुलिसञ्ज्ञया ॥११९॥
 यद्यमुष्येक्षुभारस्य मूलं प्रान्तश्च कर्त्यते ।
 एतन्मध्यप्रदेशस्य तदा किमुपतिष्ठते ॥१२०॥
 सान्धिविग्रहिकः सो ऽथ विद्वानपि सुधीरपि ।
 न तदाशयमज्ञासीदीदृशस्तु तदाशयः ॥१२१॥

ययेक्षुयष्टिर्मूलेन प्रान्तेन च विवर्धते ।
 उभाभ्यामेव सन्धिभ्यां तथा क्षत्रियसन्ततिः ॥१२२॥
 तत्र चैकः सत्यसन्धिर्यत्रोक्तं नान्यथा भवेत् ।
 प्रपञ्चसन्धिरपरो मायया यः प्रतन्यते ॥१२३॥
 अविश्यासेन वो नन्दे सत्यसन्धेर्न गोचरः ।
 प्रपञ्चसन्धिस्तु कथं भावी वो मयि तद्विदि ॥१२४॥
 निःसन्धिवन्धास्तद्वयमुपजीव्या भविष्यथ ।
 निष्कृत्तमूलप्रान्तेक्षुयष्टिवन्नन्दभूपतेः ॥१२५॥
 पुनश्च तत्प्रदेशस्थाभीर्या मूर्धन्यदर्शयत् ।
 दण्डाहतां दधिस्थालीं कल्पको हस्तसञ्ज्ञया ॥१२६॥
 प्राग्वद्भावार्थमज्ञासीत्प्रधानपुरुषो न सः ।
 कल्पकामात्यहृदयभावार्थो ऽयमभूत्पुनः ॥१२७॥
 तत्पक्षसंहतिस्थाली मद्दोर्दण्डाहता यदि ।
 तद्वः स्याद्विटकाकाहं विकीर्णं दधिवद्वलम् ॥१२८॥
 पुनः खनात्वा तन्नावः कल्पकस्तिः प्रदक्षिणाम् ।
 चकार तदभिप्रायं तत्रापि न विवेद सः ॥१२९॥
 भावार्थस्त्वेष मन्नावा यथा नौरावता तव ।
 तथास्मत्तेजसा तेजो भवतामावरिष्यते ॥१३०॥
 सञ्ज्ञात्रये ऽपि भावार्थमजानन्कल्पकस्य सः ।
 ऊहापोहपरस्तस्यौ व्यात्तास्यः काकपोतवत् ॥१३१॥

स्वस्थानं कल्पको ऽथागात्सान्धिविग्रहिकः स तु ।
 तद्भावमविदन्वीक्षापन्नः स्वशिविरं ययौ ॥१३२॥
 स सन्धिविग्रहपुमान्निजैः पृष्ठो विषादभाक् ।
 अत्रोचदत्यसम्बन्धप्रलापी कल्पकद्विजः ॥१३३॥
 पुनः पुनश्च तैः पृष्ठो न स किञ्चिदवोचत ।
 स हि जिह्वाय तद्भावं नाज्ञासिषमिति ब्रुवन् ॥१३४॥
 मिलितः कल्पकस्थायमपीति कृतनिश्चयाः ।
 मे ऽयं सामन्तराजानः पलायन्त दिशो दिशम् ॥१३५॥
 ततः पलायमानानां तेषां कल्पकशासनात् ।
 हस्त्यश्वरत्नकोशादि जग्राहोच्छिद्य नन्दराट् ॥१३६॥
 नन्दो ऽपि तं निजग्राह प्राक्तनं दुष्टमन्त्रिणम् ।
 भक्तस्य कल्पकस्थायमनर्थकदिति क्रुधा ॥१३७॥
 नन्दश्रियां रक्षणसौविदल्लः
 सुधीर्नयोपायनदीनदीनः ।
 क्ष्मां कल्पको नन्दनरेश्वराज्ञा-
 नियन्त्रितां मन्त्रिवरश्चकार ॥१३८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते
 महाकाव्ये कल्पकामात्यसङ्कीर्तनो नाम सप्तमः सर्गः ॥

C A N T O VIII.

कल्पकः पुनस्त्यन्त्रानेकपुत्रो धियां निधिः ।
 सुचिरं नन्दराजस्य सुद्राव्यापारमन्वशात् ॥१॥
 नन्दस्य वंशे कालेन नन्दाः सप्ताभवन्नुपाः ।
 तेषां च मन्त्रिणो ऽभूवग्भूयांसः कल्पकान्वयाः ॥२॥
 ततस्त्रिखण्डपृथिवीपतिः पतिरिव श्रियः ।
 समुत्थातद्विषत्कन्दो नन्दो ऽभून्नवमो नृपः ॥३॥
 विशङ्कटः श्रियां वासे ऽसङ्कटः शकटो धियाम् ।
 शकटाल दात तस्य मन्त्र्यभूत्कल्पकान्वयः ॥४॥
 तस्य लक्ष्मीवती नाम लक्ष्मीरिव वपुश्नती ।
 सधर्मचारिणभवच्छीलालङ्कारधारिणी ॥५॥
 तयोश्च ज्येष्ठतनयो विनयालङ्कृतो ऽभवत् ।
 अस्थूलधीः स्थूलभद्रो भद्राकारनिशाकरः ॥६॥
 भक्तिनिष्ठः कनिष्ठो ऽभूच्छ्रीयको नन्दनस्तयोः ।
 नन्दराड्दहदयामन्दानन्दगोशीर्षचन्दनः ॥७॥
 पुरे ऽभून्नत्र कोशेति वेश्या रूपश्रियोर्वशी ।
 वशीकृतजगच्चेतो बभूव जीवनौषधिः ॥८॥
 भुञ्जानो विविधान्भोगान्स्थूलभद्रो दिवानिशम् ।
 उवास वसथे तस्या द्वादशाब्दानि तन्मनाः ॥९॥
 श्रीयकस्वङ्गरत्नो ऽभूद्भूरिविश्रम्भभाजनम् ।
 द्वितीयमिव हृदयं नन्दस्य पृथिवीपतेः ॥१०॥

तत्र चाषीद्वररुचिर्नाम द्विजवराग्रणीः ।
 कवीनां वादिनां वैयाकरणानां शिरोमणिः ॥११॥
 स्वयङ्कृतैर्नवनवैरष्टोत्तरशतेन सः ।
 वृत्तैः प्रवृत्तो ऽनुदिनं नृपावलगने सुधीः ॥१२॥
 मिथ्यादृगिति तं मन्त्री प्रशंस न जातुचित् ।
 तुष्टो ऽप्यस्मै तुष्टिदानं न ददौ नृपतिस्ततः ॥१३॥
 ज्ञात्वा वररुचिस्तत्र दानाप्रापणकारणम् ।
 आराधयितुमारेभे गृहिणीं तस्य मन्त्रिणः ॥१४॥
 सन्तुष्टया तथान्येद्युः कार्यं पृष्टो ऽब्रवीदिदम् ।
 राज्ञः पुरस्तान्मे काव्यं तव भर्ता प्रशंसतु ॥१५॥
 तथा तदुपरोधेन तद्विज्ञप्तो ऽवदत्पतिः ।
 मिथ्यादृष्टेरसुख्याहं प्रशंसामि कथं वचः ॥१६॥
 तयोक्तः साग्रहं मन्त्री तत्तथा प्रत्यपद्यत ।
 अन्धस्त्रीबालमूर्खाणामाग्रहे बलवान्खलु ॥१७॥
 राज्ञः पुरस्तात्पठतः काव्यं वररुचेस्ततः ।
 अग्रे सुभाषितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥१८॥
 दीनारशतमष्टाग्रं ततो ऽस्मै नृपतिर्ददौ ।
 राजमान्यस्य वाचापि जीयते ह्यनुकूलया ॥१९॥
 दीनाराष्टोत्तरशते दीयमाने दिने दिने ।
 किमेतद्वीयत इति भृपं मन्त्री व्यजिज्ञपत् ॥२०॥
 अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्ददौ ऽस्मै त्वत्प्रशंसया ।

वयं यदि स्वयं दद्वो दद्वः किं न पुरा ततः ॥२१॥
 मन्व्यपूचे मया देव प्रशंसा नास्य निर्मिता ।
 काव्यानि परकीयाणि प्राशंसिषमहं तदा ॥२२॥
 पुरो नः परकाव्यानि स्वकीकृत्य पठत्ययम् ।
 किमेतत्सत्यभावेनेत्यभाषत नृपस्ततः ॥२३॥
 एतत्पठितकाव्यानि पठन्तिर्बालिका अपि ।
 दर्शयिष्यामि वः प्रातरित्यूचे सचिवो ऽपि च ॥२४॥
 यक्षा यक्षदत्ता भूता भूतदत्तैणिका तथा ।
 वेणा रेणेति सप्तासन्प्राज्ञाः पुत्र्यस्तु मन्त्रिणः ॥२५॥
 गृह्णाति ज्यायसी तासां सकृदुक्तं तथेतराः ।
 द्विद्यादिवारक्रमतो गृह्णन्ति स्म यथाक्रमम् ॥२६॥
 राज्ञः समीपं सचिवो द्वितीये ऽङ्गि निनाय ताः ।
 तिरस्करिण्यन्तरिताः समुपावेशयच्च सः ॥२७॥
 अष्टोत्तरशतं श्लोकान्स्वयं निर्माय नैत्यिकान् ।
 ऊचे वररुचिस्तास्तु यथाज्येष्ठमनूचिरे ॥२८॥
 ततो वररुचे रूष्टो राजा दानं न्यवारयत् ।
 उपायाः सचिवानां हि निगृह्यानुग्रहक्षमाः ॥२९॥
 ततो वररुचिर्गत्वा यन्त्रं गङ्गाजले व्यधात् ।
 तन्मध्ये वल्लवद्धं च दीनारशतमष्टयुक् ॥३०॥
 प्रातर्गङ्गामसौ स्तुत्वा यन्त्रमाक्रामदङ्घ्रिणा ।

दीनारास्ते च तत्पाणवुत्पत्य न्यपतंस्ततः ॥३१॥
 स एवं विदधे नित्यं जनस्तेन विसिन्धिये ।
 तच्च श्रुत्वा जनश्रुत्या राजाशंसत मन्त्रिणे ॥३२॥
 इदं यद्यस्ति सत्यं तत्प्रातर्वीक्षामहे स्वयम्
 इत्युक्तो मन्त्रिणा राजा तत्तथा प्रत्यपद्यत ॥३३॥
 दत्त्वा शिवां चरः साद्यं प्रेषितस्तत्र मन्त्रिणा ।
 शरस्तम्बनिलीनो ऽस्थात्पक्षीवानुपलक्षितः ॥३४॥
 तदा वररुचिर्गत्वा क्वन्नं मन्दाकिनौजले ।
 दीनाराष्टोत्तरशतग्रन्थिं न्यस्य ययौ गृहे ॥३५॥
 तज्जीवितमिवादाय दीनारग्रन्थिमादरात् ।
 चरः समर्पयामास प्रच्छन्नं वरमन्त्रिणे ॥३६॥
 अथ गुप्तात्तदीनारग्रन्थिर्मन्त्री निशात्यये ।
 ययौ राज्ञा समं गङ्गामागाद्वररुचिस्तदा ॥३७॥
 द्रष्टुकामं नृपं दृष्ट्वोल्लस्यमानो सविस्तरम् ।
 स्तोतुं प्रवृत्ते गङ्गां मूढो वररुचिस्ततः ॥३८॥
 स्तुत्यन्ते ऽचालयद्यन्तं यदा वररुचिः परम् ।
 दीनारग्रन्थिरुत्पत्य नापतत्पाणिकोटरे ॥३९॥
 ग्रन्थिं गवेषयामास पाणिना तज्जले ततः ।
 सो ऽस्थादपश्यंस्तृष्णीको धूर्तो घृष्टो हि मौनभाक् ॥४०॥
 इत्यूचे च महाभात्यः किं ते दत्ते न जाक्लवी ।
 न्यासीकृतमपि द्रव्यं गवेषयसि यन्मुहुः ॥४१॥

उपलब्ध गृहाणेदं निजद्रव्यमिति ब्रुवन् ।
 सो ऽर्पयामास दीनारग्रन्थिं वररुचेः करे ॥४२॥
 दीनारग्रन्थिना तेनोत्सर्पिहृद्ग्रन्थिनेव सः ।
 दशमासादयामास मरणादपि दुःसहाम् ॥४३॥
 विप्रतारयितुं लोकं सायमत्र क्षिपत्यसौ ।
 द्रव्यं प्रातः पुनर्गृह्णातीत्युचे सचिवो नृपम् ॥४४॥
 साधु जातमिदं कथ्येत्यालपन्मन्त्रिपुङ्गवम् ।
 विम्वयस्मरनयनः स्ववेश्मागान्महीपतिः ॥४५॥
 अमर्षणो वररुचिः प्रतीकारं विचिन्तयन् ।
 गृहस्वरूपं सचिवस्याष्टच्छेटिकादिकम् ॥४६॥
 तस्याथ कथयामास काचित्सचिवचेत्यदः ।
 भूपतिः श्रीयकोदाहे भोक्ष्यते मन्त्रिवेश्मनि ॥४७॥
 सज्ज्यते चात्र शस्तादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ।
 शस्तप्रियाणां राज्ञां हि शस्तमाद्यमुपायनम् ॥४८॥
 समासाद्य क्लृप्तस्तच्छलं वररुचिस्ततः ।
 चणकादि प्रदायेति डिम्भरूपाण्यपाठयन् ॥४९॥
 न वेत्ति राजा यदसौ शकटालः करिष्यति ।
 व्यापाद्य नन्दं तद्राज्ये श्रीयकं स्थापयिष्यति ॥५०॥
 स्थाने स्थाने पठन्ति स्म डिम्भा एव दिने दिने ।
 जनश्रुत्या तदश्रीषीदिति चाचिन्तयन्नृपः ॥५१॥
 बालका यच्च भाषन्ते भाषन्ते यच्च योषितः ।

48 a MSS. सज्ज्यते, D सज्ज्यते चात्र शस्ताणि । 51 a A adds before स्थाने,
 एव लोचनं न बाणद ।

उत्पातिकी च या भाषा सा भवत्यन्यथा न हि ॥५२॥
 तत्प्रत्ययार्थं राज्ञाय प्रेषितो मन्त्रिवेम्भनि ।
 पुरुषः सर्वमागत्य यथादृष्टं व्यजिज्ञपत् ॥५३॥
 ततश्च सेवावसरे मन्त्रिणः समुपेयुषः ।
 प्रणामं कुर्वतो राजा कोपात्तस्थौ पराङ्मुखः ॥५४॥
 तद्भावज्ञो ऽथ वेष्मैत्यामात्यः श्रीयकमब्रवीत् ।
 राज्ञो ऽस्मि ज्ञापितः केनाप्यभक्तो विद्विषन्निव ॥५५॥
 असावकस्मादस्माकं कुलक्षय उपस्थितः ।
 रक्ष्यते वत्स कुरुषे यद्यादेशमिमं मम ॥५६॥
 नमयामि यदा राज्ञे शिरच्छिन्द्यास्तदासिना ।
 अभक्तः स्वामिनो वध्यः पितापीति वदेस्ततः ॥५७॥
 धियासौ मयि जरसाप्येवं याते परासुताम् ।
 त्वं मङ्कुलगृहस्तक्षो भविव्यसि चिरं ततः ॥५८॥
 श्रीयको ऽपि रुदन्नेवमवदद्गद्गदस्वरम् ।
 तात घोरमिदं कर्म श्वपचो ऽपि करोति किम् ॥५९॥
 अमात्यो ऽप्यब्रवीदेवमेवं कुर्वन्विचारणाम् ।
 मनोरथान्पूरयसि वैरिणामेव केवलम् ॥६०॥
 राजा यम इवोदण्डः सकुटुम्बं निहन्ति माम् ।
 यावत्तावन्ममैकस्य क्षयाद्रक्ष कुटुम्बकम् ॥६१॥
 सुखे विषं तालपुटं न्यस्य नंस्यामि भूपतिम् ।
 शिरः परासोर्मिं छिन्द्याः पिबेद्यत्या न ते ततः ॥६२॥

पित्रैवं बोधितस्तत्स प्रतिपेदे चकार च ।
 शुभोदकाय धीमन्तः कुर्वन्त्यापातदारुणम् ॥६३॥
 भवता किमिदं वत्स विहितं कर्म दुष्करम् ।
 समम्भममिति प्रोक्तो नृपेण श्रीयको ऽवदत् ॥६४॥
 यदैव स्वामिना ज्ञातो द्रोह्यं निहतस्तदा ।
 भर्तृचित्तानुसारेण भृत्यानां हि प्रवर्तनम् ॥६५॥
 भृत्यानां युज्यते दोषे स्वयं ज्ञाते विचारणा ।
 स्वामिज्ञाते प्रतीकारो युज्यते न विचारणा ॥६६॥
 कृतौर्ध्वदेहिकं नन्दस्ततः श्रीयकमब्रवीत् ।
 सर्वव्यापारसहिता मुद्रेयं गृह्यतामिति ॥६७॥
 अथ विज्ञपयामास प्रणम्य श्रीयको नृपम् ।
 स्थूलभद्राभिधानो ऽस्ति पितृतुल्यो ममाग्रजः ॥६८॥
 पितृप्रसादान्निर्वाधं कोशायास्तु निकेतने ।
 भोगानुपभुञ्जानस्य तस्याब्दा द्वादशागमन् ॥६९॥
 आह्वयथ स्थूलभद्रस्तमर्थं भृशुजादितः ।
 पर्यालोच्यामुमर्थं तु करिष्यामीत्यभाषत ॥७०॥
 अद्यैवालोचयेत्युक्तः स्थूलभद्रो महीशुजा ।
 अशोकवनिकां गत्वा विममर्शति चेतसा ॥७१॥
 शयनं भोजनं स्नानमन्ये ऽपि सुखहेतवः ।
 काले ऽपि नानुभूयन्ते रोरैरिव नियोगिभिः ॥७२॥

नियोगिनां खान्यराष्ट्रचिन्ताव्यये च चेतसि ।
 प्रेयसीनां नावकाशः पूर्णकुम्भे ऽम्भसामिव ॥७३॥
 त्यक्त्वा सर्वमपि स्वार्थं राजार्थं कुर्वतामपि ।
 उपद्रवन्ति पिशुना उद्धृष्टानामिव द्विकाः ॥७४॥
 यथा खदेहद्रविणव्ययेनापि प्रयत्यते ।
 राजार्थं तद्वदात्मार्थं यत्यते किं न धीमता ॥७५॥
 विचिन्तैवं व्यधात्केशोत्पाटनं पञ्चसुष्टिभिः ।
 रत्नकम्बलदशाभौ रजोहरणमप्यथ ॥७६॥
 ततश्च स महाभागो गत्वा सदसि पार्थिवं ।
 आलोचितमिदं धर्मलाभः स्तादित्यवोचत ॥७७॥
 ततः स राजसदनाद्गुहाया इव केसरी ।
 निःससार महासारः संसारकरिरोषणः ॥७८॥
 किमेष कपटं कृत्वा यायी वेष्ट्यागृहं पुनः ।
 इत्यप्रत्ययतः क्षाप्यो गवाक्षेण निरैक्षत । ७९॥
 प्रदेशे श्वदुर्गन्धे ऽप्यविकूणितनासिकम् ।
 यान्तं दृष्ट्वा स्थूलभद्रं नरेन्द्रो ऽधूनयच्छिरः ॥८०॥
 भगवान्नीतरागो ऽसावस्मिन्धिग्मे कुचिन्तितम् ।
 इत्यात्मानं निनिन्दोच्चैर्नन्दस्तमभिनन्दयन् ॥८१॥
 स्थूलभद्रो ऽपि गत्वा श्रीसम्भूतिविजयान्तिके ।
 दौचां सामायिकोच्चारपूर्विकां प्रत्यपद्यत ॥८२॥
 गृहीत्वा श्रीयकं दोष्णि ततो नन्दः सगौरवम् ।
 सुद्राधिकारे निःशेषव्यापारे सहिते न्यधात् ॥८३॥

चकार श्रीयको राज्यचिन्तामवहितः सदा ।
 साक्षादिव शकटालः प्रकृष्टनयपाटवात् ॥८४॥
 स नित्यमपि कोशाया विनीतः सद्ने ययौ ।
 स्नेहाद्भातुस्तत्रियापि कुलीनैर्बहुमन्यते ॥८५॥
 स्थूलभद्रवियोगार्ता श्रीयकं प्रेक्ष्य सारुदत् ।
 दृष्टे दृष्टे हि दुःखार्ता न दुःखं धर्तुमीशते ॥८६॥
 ततस्तां श्रीयको ऽवोचदार्यं किं कुर्महे वयम् ।
 असौ वररुचिः पापो ऽघातयज्जनकं हि नः ॥८७॥
 अकाण्डोत्थितवज्राग्निप्रदीपनसहोदरम् ।
 स्थूलभद्रवियोगं च भवत्या अकरोदयम् ॥८८॥
 लज्जाम्यामुपकोशायां यावद्रक्तो ऽस्यसौ खलः ।
 तावत्प्रतिक्रियां काञ्चिद्विचिन्तय मनस्विनि ॥८९॥
 तदादिशोपकोशां यत्प्रतार्य कथमप्यसौ ।
 विधीयतां वररुचिर्मद्यपानरुचिस्त्वया ॥९०॥
 प्रेयोवियोजनाद्वैरादाक्षिण्याद्वैवरस्य च ।
 तत्प्रतिज्ञाय सा सद्यो ऽप्युपकोशां समादिशत् ॥९१॥
 कोशायाश्च निदेशेनोपकोशा तं तथाभ्यधात् ।
 यथा पपौ सुरामेष स्त्रीवशैः क्रियते न किम् ॥९२॥
 सुरापानं वररुचिः स्वैरं भट्टो ऽद्य कारितः ।
 उपकोशेति कोशायै शशंसाय निशात्यये ॥९३॥
 अथ कोशासुखात्सर्वं शूश्राव श्रीयको ऽपि तत् ।

मेने च पितृवैरस्य विहितं प्रतिघातनम् ॥८४॥
 शकटालमहामात्यात्ययाभ्यति सो ऽप्यभूत् ।
 भट्टो वररुचिर्भूपसेवावसरतत्परः ॥८५॥
 स प्रत्यहं राजकुले सेवाकाले समापतन् ।
 राज्ञा च राजलोकैश्च सगौरवमदृश्यत ॥८६॥
 अन्यदा नन्दराड्मन्त्रिगुणस्मरणविक्कलः ।
 सदसि श्रीयकामात्यं जगादैवं सगद्गदम् ॥८७॥
 भक्तिमाञ्जक्तिमान्नित्यं शकटालो महामतिः ।
 अभवन्मे महामात्यः शक्रस्येव बृहत्स्यतिः ॥८८॥
 एवमेव विपन्नो ऽसौ दैवादद्य करोमि किम् ।
 मन्ये शून्यमिवास्थानमहं तेन विनात्मनः ॥८९॥
 उवाच श्रीयको ऽप्येवं किं देवेह विदमहे ।
 इदं वररुचिः सर्वं पापं व्यधित मद्यपः ॥९०॥
 सत्यमेव सुरां भट्टः पिबतीति नृपोदिते ।
 श्वो ऽमुं दर्शयितास्मीति श्रीयकः प्रत्यभाषत ॥९०॥
 श्रीयकश्च द्वितीये ऽङ्गि सर्वेषामीयुषां सदः ।
 स्वपुंसां शिचित्तेनायं पद्ममेकैकमारपयत् ॥९०॥
 तत्कालं मदनफलरसभावनयाञ्चितम् ।
 दुरात्मनो वररुचेरर्पयामास पङ्कजम् ॥९०॥
 कुतस्थमद्भुतामोदमिदमित्यभिवर्णिनः ।
 घ्रातुं राजादयो निन्युर्नासाये स्वं स्वमम्बुजम् ॥९०॥
 सो ऽपि भट्टो ऽनयद्घ्रातुं घ्राणायै पङ्कजं निजम् ।

चन्द्रहाससुरां सद्यो रात्रिपीतां ततो ऽवमत् ॥१०५॥
 धिगमुं शीघ्रपं ब्रह्मबन्धुं बन्धवधोचितम् ।
 सर्वैरित्याक्रुश्यमानो निर्ययौ सदसो ऽथ सः ॥१०६॥
 ब्राह्मणा याचितास्तेन प्रायश्चित्तमचीकथन् ।
 तापितत्रपुणः पानं सुरापानाघघातकम् ॥१०७॥
 मूषया तापितमथ पपौ वररुचिस्तपु ।
 प्राणैश्च सुमुचे सद्यस्तत्प्रदाहभयादिव ॥१०८॥
 स्थूलभद्रो ऽपि सम्भूतविजयाचार्यमन्निधौ ।
 प्रव्रज्यां पालयामास पारदृश्या श्रुताम्बुधेः ॥१०९॥
 वर्षाकाले ऽन्यदाघाते सम्भूतविजयं गुरुम् ।
 प्रणम्य मूर्ध्ना मुनय इत्यग्न्यस्तुभिरग्रहान् ॥११०॥
 अहं सिंहगुहाद्वारे कृतोत्सर्ग उपोषितः ।
 अवस्थास्ये चतुर्मासौमेकः प्रत्यग्न्योदिदम् ॥१११॥
 दृग्विषाहिविलद्वारे चतुर्मासौमुपोषितः ।
 स्थास्यामि कायोत्सर्गेण द्वितीयो ऽभ्यगृहीदिदम् ॥११२॥
 उत्सर्गौ कृपमण्डूकासने मासचतुष्टयम् ।
 स्थास्याम्युपोषित इति तृतीयः प्रत्यपद्यत ॥११३॥
 योग्यान्मत्वा गुरुः साधून्यावत्तानन्वमन्यत ।
 स्थूलभद्रः पुरोभूय नलैवं तावदब्रवीत् ॥११४॥
 कोशाभिधाया वेश्याया गृहे वा चित्रशालिका ।
 विचित्रकामशास्त्रोक्तकरणा लेख्यशालिनी ॥११५॥

तत्र हृततपःकर्मविशेषः षड्रसाशनः ।
 स्थास्यामि चतुरो मासानिति मे ऽभिग्रहः प्रभो ॥११६॥ युग्मं ॥
 ज्ञात्वापयोगाद्योग्यं तं गुरुस्तत्रान्वमन्यत ।
 साधवश्च ययुः सर्वे खं खं स्थानं प्रतिश्रुतम् ॥११७॥
 शान्तांस्त्रीव्रतपेनिष्ठान्दृष्ट्वा तान्मुनिसत्तमान् ।
 त्रयो ऽभी भेजिरे शान्तिं सिंहसर्पारघट्टकाः ॥११८॥
 स्थूलभद्रो ऽपि सम्प्राप कोशावेशानिकेतनम् ।
 अभ्युत्तस्थौ तथा कोशाप्याहिताञ्जलिरग्रतः ॥११९॥
 सुकुमारः प्रकृत्यासौ रम्भास्तम्भ इवोरुणा ।
 व्रतभारेण विधुरो ऽत्रागादिति विचिन्त्य सा ॥१२०॥
 उवाच स्वागतं स्वामिन्समादिश करोमि किम् ।
 वपुर्धनं परिजनः सर्वमेतत्तवैव हि ॥१२१॥
 चतुर्मासीं वसत्यै मे चित्रशालेयमर्यताम् ।
 इत्युचे स्थूलभद्रो ऽपि सा त्वचे गृह्यतामिति ॥१२२॥
 तथा च तस्यां प्रगुणीकृतायां भगवानपि ।
 कामस्थाने ऽविशद्वर्म इव स्वबलवत्तया ॥१२३॥
 अथ सा षड्रसाहारभोजनानन्तरं मुनेः ।
 विशेषकृतगृङ्गारा क्षोभाय समुपाययौ ॥१२४॥
 सोपविष्टा पुरस्तस्त्र्योत्कृष्टा काचिदिवाप्सराः ।
 चतुरं रचयामास हावभावाधिकं मुहुः ॥१२५॥
 करणानुभवक्रीडोद्दामानि सुरतानि च ।

तानि तानि प्राक्तनानि स्मारयामास सासकत् ॥१२६॥
 यद्यत्त्रोभाय विदधे तथा तत्र महासुनौ ।
 तत्तन्मुधाभवदञ्जे यथा नखविलेपनम् ॥१२७॥
 प्रतिवासरमप्येवं तत्त्रोभाय चकार सा ।
 जगाम स तु न त्रोभं मनागपि महामनाः ॥१२८॥
 तथोपसर्गकारिण्या प्रत्युतास्य महासुनेः ।
 अदीप्यत ध्यानवक्त्रिर्मधवक्त्रिर्वाग्भसा ॥१२९॥
 त्वयि पूर्वमिवाज्ञानाद्रनुकामां धिगीश माम् ।
 आत्मानमिति निन्दन्ती सापतत्तस्य पादयोः ॥१३०॥
 सुनेस्तस्येन्द्रियजयप्रकर्षेण चमत्कृता ।
 प्रपेदे आवकत्वं साग्रहीचैवमभिग्रहम् ॥१३१॥
 तृष्टः कदापि कस्यैचिद्ददाति यदि मां नृपः ।
 विना पुमांसमेकं तमन्यत्र नियमो मम ॥१३२॥
 गते तु वर्षासमये ते त्रयो ऽपि हि साधवः ।
 निर्व्यूढाभिग्रहा एयुर्गुणपादान्तिकं क्रमात् ॥१३३॥
 आयान्सिंहगुहासाधुरहो दुष्करकारक ।
 तत्र स्वागतमित्यूचे किञ्चिदुत्थाय स्वरिणा ॥१३४॥
 स्वरिणा भाषितौ तद्गदायान्तावितरावपि ।
 समे प्रतिज्ञानिर्वाहे समा हि स्वामिसत्क्रिया ॥१३५॥
 स्थूलभद्रमथायान्तमभ्युत्थायात्रवीजुरुः ।
 दुष्करदुष्करकारिन्महात्मन् स्वागतं तव ॥१३६॥

साध्याः साधवस्ते ऽथाचिन्तयन्नित्यहो गुरोः ।
 इदमामन्त्रणं मन्त्रिपुत्रताहेतुकं खलु ॥१३७॥
 यद्यसौ षड्रसाहारात्कृतदुष्करदुष्करः ।
 इदं वर्षान्तरे तर्हि प्रतिज्ञास्यामहे वयम् ॥१३८॥
 एवं मनसि संस्थाप्य सामर्षास्ते महर्षयः ।
 कुर्वाणाः संयमं मासानष्टावगमयन्क्रमात् ॥१३९॥
 उत्तमर्ण इव प्राप्ते काले हृष्टः पुरो गुरोः ।
 साधुः सिंहगुहावासौ चकारेति प्रतिश्रवम् ॥१४०॥
 कोशावेश्यागृहे नित्यं षड्रसाहारभोजनः ।
 भगवन्समवस्थाये चतुर्मासीमिमामहम् ॥१४१॥
 स्थूलभद्रेण मात्सर्यादेतदङ्गीकरोत्ययम् ।
 विचार्येत्युपयोगेन ज्ञात्वा च गुरुरादिशत् ॥१४२॥
 वत्स माभियहं कार्षीरितिदुष्करदुष्करम् ।
 स्थूलभद्रः क्षमः कर्तुमद्रिराज इव स्थिरः ॥१४३॥
 न हि मे दुष्करो ऽप्येष कथं दुष्करदुष्करः ।
 तदवश्यं करिष्यामीत्युवाच स पुनर्गुरुम् ॥१४४॥
 गुरुरूपे ऽमुना भावी भ्रंशः प्राक्तपसो ऽपि ते ।
 आरोपितो ऽतिभारो हि गात्रभङ्गाय जायते ॥१४५॥
 गुरोर्वचो ऽवमत्याय वीरमन्यो मुनिः स तु ।
 उन्मीनकेतनं प्राप कोशायास्तन्निकेतनम् ॥१४६॥
 स्थूलभद्रस्यर्धयेहायाति मन्ये तपस्थसौ ।

भवे पतन् रक्षणीय इत्युत्थाय ननाम सा ॥१४७॥
 वसत्यै याचितां तेन सुनिना चित्रशालिकाम् ।
 कोशा समर्पयामास स सुनिस्तत्र चाविशत् ॥१४८॥
 तं भुक्तपट्टसाहारं मध्याह्ने तु परौक्षितुम् ।
 कोशापि तत्र लावण्यकोशभृता समाययौ ॥१४९॥
 चुचोभ स पुनर्मञ्जु पङ्कजाक्षीमुदीक्ष्य ताम् ।
 स्त्री तादृग्भोजनं तादृग्विकाराय न किं भवेत् ॥१५०॥
 स्मरार्था याचमानं तं कोशाप्येवमवोचत ।
 वयं हि भगवन्वेष्टा वेष्टाः स्त्री धनदानतः ॥१५१॥
 व्याहार्षीन्मुनिरप्येवं प्रसीद मृगलोचने ।
 अस्मासु भवति द्रव्यं किं तैलं वालुकास्त्रिव ॥१५२॥
 नेपालभूपो ऽपूर्वस्मै साधवे रत्नकम्बलम् ।
 दत्ते तमानयेत्यूचे सा निर्वेदयितुं सुनिम् ॥१५३॥
 ततश्चाल नेपालं प्रावृद्धाले ऽपि बालवत् ।
 पङ्किलायामिलायां स निजव्रत इव स्खलन् ॥१५४॥
 तत्र गत्वा महीपालाद्रत्नकम्बलमाप्य च ।
 स सुनिर्वलितो वर्त्मन्यासंस्तस्मिंश्च दस्यवः ॥१५५॥
 आयाति लक्षमित्याख्यदस्यूनां शकुनिस्ततः ।
 किमायातीत्यष्टच्छ दस्युराङ् द्रुस्थितं नरम् ॥१५६॥
 आगच्छन्भिन्नुरेको ऽस्ति न कश्चित्तादृशो ऽपरः ।
 इत्यशंसदुमारूढश्चौरसेनापतेः स तु ॥१५७॥

साधुस्तत्राय सम्प्राप्तस्त्वैर्विधृत्य निरूपितः ।
 किमप्यर्थमपश्यद्भिर्मुमुचे च मल्लिङ्गुचैः ॥१५८॥
 एतल्लक्षं प्रयातीति व्याहरच्छकुनिः पुनः ।
 मुनिं चौरपतिः प्रोचे सत्यं ब्रूहि किमस्ति ते ॥१५९॥
 वेश्याकृते ऽस्य वंशस्यान्तः क्षिप्रो रत्नकम्बलः ।
 अस्तीत्युक्ते मुनिश्चौरराजेन मुमुचे च सः ॥१६०॥
 स समागत्य कोशाद्यैः प्रददौ रत्नकम्बलम् ।
 चिक्षेप सा गृहस्थोतःपङ्के निःशङ्कमेव तम् ॥१६१॥
 अजल्पन्मुनिरप्येवमचेष्ट्यशुचिकर्दमे ।
 महामूल्यो ह्यसौ रत्नकम्बलः कम्बुकण्ठि किम् ॥१६२॥
 अथ कोशाप्युवाचैवं कम्बलं मूढ शोचसि ।
 गुणरत्नमयं श्वभ्रे पतन्तं खं न शोचसि ॥१६३॥
 तच्छ्रुत्वा जातसंवेगो मुनिस्त्रामित्यवोचत ।
 बोधितो ऽस्मि त्वया साधु संसारात्साधु रक्षितः ॥१६४॥
 अघान्यतीचारभवान्युन्मूलयितुमात्मनः ।
 यास्यामि गुरुपादान्ते धर्मलाभस्तुवानवे ॥१६५॥
 कोशापि तमुवाचैवं मिथ्या मे दुष्कृतं त्वयि ।
 ब्रह्मव्रतस्थयाप्येवं मया यदसि खेदितः ॥१६६॥
 आशातनेयं युष्माकं बोधहेतोर्मया कृता ।
 चन्तया सा गुरुवचः अथध्वं यात सत्वरम् ॥१६७॥
 इच्छामीति वदन् गत्वा सम्भूतविजयान्तिके ।

गृहीत्वालोचनां तीक्ष्णमाचचार पुनस्तपः ॥१६८॥

समाधिमन्तो मरणं साधयित्वा परेद्यवि ।

सम्भूतविजयाचार्यपादाः स्वर्गं प्रपेदिरे ॥१६९॥

राज्ञा प्रदत्ता कोशापि तुष्टेन रथिने जन्यदा ।

राजायत्तेति शिश्राय विना रागेण सा तु तम् ॥१७०॥

स्थूलभद्रं विना नान्यः पुमान्को ऽपौत्यर्हर्निशम् ।

सा तस्य रथिनेो ऽभ्यर्णे वर्णयामास वर्णिनी ॥१७१॥

रथी गत्वा गृहेद्याने पर्यङ्के च निषद्य सः ।

तन्मनोरञ्जनार्थेति स्वविज्ञानमदर्शयत् ॥१७२॥

माकन्दलुम्बीं बाणेन विव्याध तमपीषुणा ।

पुङ्खे ज्येन तमप्यज्येनेत्याहस्तं शराख्यभूत् ॥१७३॥

वन्तं क्त्वा क्षुरग्रेण बाणश्रेणिमुखस्थिताम् ।

लुम्बीं स्वपाणिनाकृष्यासीनस्तस्यै समर्पयत् ॥१७४॥

इदानीं मम विज्ञानं पश्येत्यालय सापि हि ।

व्यधत्त सार्धपं राशिं तस्योपरि ननर्त च ॥१७५॥

सूचीं क्षिप्त्वा तत्र राशौ पुष्पपत्रैः पिधाय ताम् ।

सा ननर्त च नो सूच्या विद्धा राशिश्च न चतः ॥१७६॥

ततः स ऊचे तुष्टो ऽस्मि दुष्करेणामुना तव ।

याचस्व यन्ममायत्तं ददामि तदहं ध्रुवम् ॥१७७॥

सेवाच किं मयाकारि दुष्करं येन रञ्जितः ।

इदमप्यधिकं नास्मात्किमभ्यासेन दुष्करम् ॥१७८॥

किं चाप्रलुम्बीक्रेदो ऽयं नृत्तं चेदं न दुष्करम् ।
 अशिक्षितं स्थूलभद्रो यच्चक्रे तत्तु दुष्करम् ॥१७८॥
 अभुक्त दादशाब्दानि भोगान्यत्र समं मया ।
 तत्रैव चित्रशालायामस्यात्मोऽखण्डितव्रतः ॥१८०॥
 दुग्धं नकुलसञ्चारादिव स्त्रीणां प्रचारतः ।
 योगिनां दुष्यते चेतः स्थूलभद्रमुनिं विना ॥१८१॥
 दिनमेकमपि स्थातुं को ऽलं स्त्रीसन्निधौ तथा ।
 चतुर्मासीं यथातिष्ठेत्स्थूलभद्रो ऽक्षतव्रतः ॥१८२॥
 आहारः षड्रसश्चित्रशालावासे ऽङ्गनान्तिके ।
 अप्येकं व्रतलोपायान्यस्य लौहतनोरपि ॥१८३॥
 विलीयन्ते धातुमयाः पार्श्वे वक्त्रेरिव स्त्रियाः ।
 स तु वज्रमयो मन्ये स्थूलभद्रमहामुनिः ॥१८४॥
 स्थूलभद्रं महासत्त्वं कृतदुष्करदुष्करम् ।
 व्यावर्ण्य युक्ता मुद्रैव मुखे वर्णयितुं परम् ॥१८५॥
 रथिको ऽप्यथ पप्रच्छ य एव वर्ण्यते त्वया ।
 को नाम स्थूलभद्रो ऽयं महासत्त्वशिरोमणिः ॥१८६॥
 साप्यूचे शकटालस्य नन्दभूपालमन्त्रिणः ।
 तनयः स्थूलभद्रो ऽयं तवाग्रे वर्णयामि यम् ॥१८७॥
 तच्छ्रुत्वा सो ऽपि सभ्रान्त इत्युवाच कृताञ्जलिः ।
 एषो ऽस्मि किङ्करस्तस्य स्थूलभद्रमहामुनेः ॥१८८॥
 संविग्रं साय तं ज्ञात्वा विदधे धर्मदेशनाम् ।

प्रत्यबुध्यत सद्बुद्धिर्मोहनिद्रामपास्य सः ॥१८८॥
 प्रतिबुद्धं च तं बुद्ध्या साख्यन्निजमभिग्रहम् ।
 तच्छ्रुत्वा विस्मयोत्फुल्ललोचनः सो ऽब्रवीदिदम् ॥१८९॥
 बोधितो ऽहं त्वया भद्रे स्थूलभद्रगुणोक्तिभिः ।
 यास्यामि तस्य पत्न्यां भवत्यैवाद्य दर्शितम् ॥१९०॥
 कल्याणमस्तु ते भद्रे पालय स्वमभिग्रहम् ।
 उक्तैवं सद्गुरोः पार्श्वे गत्वा दीक्षां स आददे ॥१९१॥
 भगवान्स्थूलभद्रो ऽपि तीक्ष्णं व्रतमपालयत् ।
 द्वादशान्दप्रमाणश्च दुष्कालः समभूत्तदा ॥१९२॥
 इतश्च गोल्लविषये ग्रामे चणकनामनि ।
 ब्राह्मणो ऽभूच्चणी नाम तद्भार्या च चणेश्वरी ॥१९३॥
 बभूव जन्मप्रभृति आवकत्वचणश्चणी ।
 ज्ञानिनो जैनमुनयः पर्यवात्सुश्च तद्गृहे ॥१९४॥
 अन्यदा तद्गतैर्दन्तैश्चणेश्वर्या सुतो ऽजनि ।
 जातं च तेभ्यः साधुभ्यस्तं नमोऽकारयच्चणी ॥१९५॥
 तं जातदन्तं जातं च मुनिभ्यो ऽकथयच्चणी ।
 ज्ञानिनो मुनयोऽप्याख्यन्भावी राजैष बालकः ॥१९६॥
 राज्यारम्भेण मत्पुत्रो मा भून्नरकभागिति ।
 अघर्षयत्तस्य दन्तान्पीडामगणयच्चणी ॥१९७॥
 स मुनिभ्यस्तदप्याख्यन्मुनयो ऽप्येवमूचिरे ।
 भाव्येष विस्मान्तरितो राजा रदनघर्षणात् ॥१९८॥

चणी चाणक्य इत्याख्यां ददौ तस्याङ्गजन्मनः ।
 चाणक्यो ऽपि आवको ऽभूत्सर्वविद्याम्निपारगः ॥२००॥
 श्रमणोपासकत्वेन स सन्तोषधनः सदा ।
 कुलीनब्राह्मणसैकामेव कन्यामुपायत ॥२०१॥
 चाणक्यभार्या लव्येद्युर्मातृधाम जगाम सा ।
 बभूव तत्र तद्भातुलदोद्वाहमहेत्सवः ॥२०२॥
 तस्मिन्महेत्सवे तस्याः स्वसारो ऽन्याः समाययुः ।
 वस्तालङ्कारशालिन्यो महेभ्यपतिका हि ताः ॥२०३॥
 ताश्चित्रवाहनाः सर्वाः सर्वा दासीभिरावृताः ।
 सच्छत्रप्रक्रियाः सर्वाः सर्वाः सगुक्तमौलयः ॥२०४॥ युग्मं ॥
 सर्वा दिव्याङ्गरागिण्यः सर्वास्ताम्बूलपाणयः ।
 सर्वा अपि श्रियो देव्या वैक्रिया इव मूर्तयः ॥२०५॥
 चाणक्यगृहिणी लेकवराशिर्निशि चाङ्गि च ।
 विशुद्धशुद्धसरिकाभरणा जीर्णकञ्चुका ॥२०६॥
 जीर्णकौसुम्भोत्तरीया ताम्बूलविकलानना ।
 वपुर्मलैकसञ्जाताङ्गरागा चपुकुण्डला ॥२०७॥
 कर्मणा कर्कशकरा सदा मलिनकुन्तला ।
 ताभिः श्रीमदुदूढाभिर्भगिनीभिरहस्यत ॥२०८॥
 ॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥
 विवाहमिलितो ऽन्यो ऽपि लोकः सर्वो जहास ताम् ।
 सा तु जिह्रियती कोणप्रविष्टोद्वाहमत्यगात् ॥२०९॥

गताथ चाणक्यगृहे विषादमलिनानना ।
 साय्यात्तिलकयन्ती त्वां साञ्जनैरश्रुविन्दुभिः ॥२१०॥
 तां तु स्नानमुखीं दृष्ट्वा प्रातः कौरविणीमिव ।
 तद्दुःखदुःखी चाणक्यो ऽभिदधे मधुराक्षरम् ॥२११॥
 किं मत्कृतो ऽपमानस्ते प्रतिवेशिकृतो ऽथवा ।
 पितृवेशकृतो यद्वा यदेवं तान्यसि प्रिये ॥२१२॥
 सा त्वाख्यातुमनीशाभूदपमानकदर्शिता ।
 पत्युरत्यन्तनिर्बन्धादाख्याति स्म तथापि तत् ॥२१३॥
 चाणक्यो ऽपि हि विज्ञातगृहिणीदुःखकारणः ।
 द्रविणोपार्जनोपायं निरपायमचिन्तयत् ॥२१४॥
 पाटलीपुत्रनगरे नन्दराजो द्विजन्मनाम् ।
 विशिष्टां दक्षिणां दत्ते तदर्थं तत्र याम्यहम् ॥२१५॥
 इति निश्चित्य तत्रागाद्यविश्वं च नृपौकसि ।
 अग्रे दत्तेष्व्वासनेषु निषसादादिमासने ॥२१६॥
 चाणक्येन तदाक्रान्तमासनं प्रयत्नं सदा ।
 नन्द एव ह्यलङ्घ्यो तस्य भद्रासनं हि तत् ॥२१७॥
 नन्देन च सहायातो नन्दपुत्रस्तदावदत् ।
 ब्राह्मणो निषसादैष क्वायामाक्रम्य भूपतेः ॥२१८॥
 राज्ञो दास्यैकया प्रोचे चाणक्यः सामपूर्वकम् ।
 निषीदास्मिन्दितीयस्मिन्नासने त्वमहो द्विज ॥२१९॥

213 d C यत्न for तत्, B हि । 215 b C नन्दो, A C राजा, c A विशिष्ट ।
 219 a C बोचे ।

कमण्डलुर्मदीयो ऽच स्थास्यतीत्यभिधाय सः ।
 कमण्डलुं न्यधान्तत्र नौज्झत्प्रथममासनम् ॥२२०॥
 एवं तृतीयं दण्डेन चतुर्थं जपमालया ।
 पञ्चमं चोपवीतेनोत्थाप्यमानो रुरोध सः ॥२२१॥
 दास्यवाचदहेऽ धृष्टो न मुञ्चत्याद्यमासनम् ।
 विशेषो ऽयं यदन्धान्यप्यासनानि हणञ्छसौ ॥२२२॥
 तत्किमेतेन धृष्टेन वातुलेन द्विजन्मना ।
 पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति स्म सा ॥२२३॥
 चाणक्यस्तत्त्वणाद्भुष्टो दण्डघृष्ट इवोरगः ।
 पश्यतः सर्वलोकस्य प्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥२२४॥
 सकोशमृत्युं समुहृत्युचं सबलवाहनम् ।
 नन्दमुन्मूलयिष्यामि महावायुरिव द्रुमम् ॥२२५॥
 आधातताम्रताम्रासो ज्वलन्वह्निरिव क्रुधा ।
 नगरान्निरगन्मङ्गु सभूत्तेपं चणिप्रसूः ॥२२६॥
 धीमतां मौलिमाणिक्यं चाणक्यश्चास्मरत्किल ।
 यद्विभ्रान्तरितो ऽहं हि भविष्यामि महीपतिः ॥२२७॥
 स राज्याहं नरं कंचित्पश्यामीत्यभ्रमङ्गुवि ।
 अपमानान्नापमानं विस्मरन्त्यभिमानिनः ॥२२८॥

A adds two verses before 225 :

असहृत्य (read असहृत्य) त्वपं नन्दमखर्वगर्वपर्वतं ।
 कुटिष्यति शिषा (read शिखा) नैषा कालरात्रिरिव दिषा ॥
 इत्थं महापद्मं कुणमाणो सो गले गहेकर्णं ।
 जं रायद तं कुञ्जा इय भणिरनरेचि निष्कूढे ॥

चणेश्वरीकुचिजन्मा द्विजन्मा सो ऽन्यदा ययौ ।
 मयूरपोषका यत्रावात्सुर्नन्दमहौपतेः ॥२२८॥
 मयूरपोषकग्रामे तस्मिंश्च चणिनन्दनः ।
 प्राविशत्कणभिचार्यं परिव्राजकवेषभृत् ॥२२९॥
 मयूरपोषकमहत्तरस्य दुहितुस्तदा ।
 अभृदापन्नसत्त्वायाश्चन्द्रपानाय दोहदः ॥२३०॥
 तत्कुटुम्बेन कथितश्चाणक्याय स दोहदः ।
 पूरणीयः कथमसाविति पृष्टो ऽवदच्च सः ॥२३१॥
 यद्येतस्या ज्ञातमात्रं दारकं मम दत्त भोः ।
 तदाहं पूरयाम्येव शशभृत्पानदोहदम् ॥२३२॥
 अपूर्णे दोहदे गर्भनाशो ऽस्या मा भवत्विति ।
 तन्मातापितरौ तस्यामंसातां वचनं हि तत् ॥२३३॥
 चाणक्यो ऽकारयचाय सच्छिद्रं तणमण्डपम् ।
 पिधानधारिणं गुप्तं तदूर्ध्वं चासुचन्नरम् ॥२३४॥
 तस्याधो ऽकारयामास स्थालं च पयसा भृतम् ।
 ऊर्जराकानिशीथे च तत्रेन्दुः प्रत्यविभ्यत ॥२३५॥
 गुर्विष्यास्तत्र सङ्क्रान्तं पूर्णेन्दुं तमदर्शयत् ।
 पिबेत्युक्ता च सा पातुमारेभे विकसन्मुखी ॥२३६॥
 सापाद्यथा यथा गुप्तपुरुषेण तथा तथा ।
 यधीयत पिधानेन तच्छिद्रं तार्णमण्डपम् ॥२३७॥

233 b MSS दत्त । 236 c A पूरयामास, d C •विभ्यत, D pr. manu.
 238 a C सागाद्य • ।

पूरिते दोहदे चैवं समये ऽसूत सा सुतम् ।
 चन्द्रगुप्ताभिधानेन पितृभ्यां सो ऽभ्यधीयत ॥२३८॥
 चन्द्रवच्चन्द्रगुप्तो ऽपि व्यवर्धत दिने दिने ।
 मयूरपोषककुलोत्पलिनीवनलासकः ॥२४०॥
 सुवर्णोपार्जनधिया चाणक्यो ऽपि परिभ्रमन् ।
 गवेषयितुमारेभे धातुवादविशारदान् ॥२४१॥
 इतश्च चन्द्रगुप्तो ऽभै रममाणो दिने दिने ।
 विलेभे भूपातिरिव तेभ्यो ग्रामादिकं सदा ॥२४२॥
 हस्तीकृत्य हयीकृत्य चारुरोह स बालकान् ।
 प्राचो हि भाविनी लक्ष्मीरिङ्गितैरपि सूच्यते ॥२४३॥
 क्रमयोगेन चाणक्यस्तत्रैवागात्परिभ्रमन् ।
 चन्द्रगुप्तं तथाचेष्टं दृष्ट्वा चातिविस्मिन्निये ॥२४४॥
 चाणक्यस्तत्परीक्षार्थमेवमाभाषते स्म तम् ।
 हे राजन्मह्यमपि हि किञ्चनापि प्रदीयताम् ॥२४५॥
 जगाद चन्द्रगुप्तो ऽपि ब्रह्मन् ग्रामगवीरिमाः ।
 यथारुचि गृह्णाण त्वं मदत्ताः को निषेत्स्यति ॥२४६॥
 स्मिता प्रोवाच चाणक्यः कथं गृह्णामि गा इमाः ।
 गोस्त्रामिभ्यो विभेभ्युच्चैर्भारयिष्यन्ति ते हि माम् ॥२४७॥
 प्रोवाच चन्द्रगुप्तो ऽपि मा भैषीर्ननु ते मया ।
 गावः प्रदत्ता गृह्णन्तां वीरभोज्या वसुन्धरा ॥२४८॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयदसावहे विज्ञानवानपि ।
 श्रतः पप्रच्छ को ऽसावित्यर्भकांस्तत्समीपगान् ॥२४९॥

डिम्भकाः कथयामासुः परिव्राजकपुत्रकः ।
 असौ मात्रोदरस्थो ऽपि परिव्राजकसात्ततः ॥२५०॥
 चाणक्यो ऽपि स्वयं लब्धं तं ज्ञात्वावाच बालकम् ।
 स एषो ऽस्मि यदीयस्त्वमेहि राज्ञं ददामि ते ॥२५१॥
 राज्यार्थी चन्द्रगुप्तो ऽपि लगति स्म तदङ्गुलौ ।
 चाणक्यो ऽपि तमादाय द्राक् पलायिष्ट दस्युवत् ॥२५२॥
 धातुवादोपार्जितेन द्रविणेन चणिप्रसूतः ।
 चक्रे पत्न्यादिसामग्रीं नन्दमुच्छेत्तुमुद्यतः ॥२५३॥
 ततः सर्वाभिसारेण तथा पत्न्यादिसेनया ।
 पाटलीपुत्रनगरं चतुर्दिशमवेष्टयत् ॥२५४॥
 तदल्पसारं चाणक्यशिविरं नन्दभूपतिः ।
 निर्गत्य कुट्टयामास सर्वमाजकलीलया ॥२५५॥
 सचन्द्रगुप्तश्चाणक्यः समयज्ञः पलायत ।
 नष्टापि रक्षेदात्मानं सत्यात्मनि पुनः श्रियः ॥२५६॥
 चन्द्रगुप्तं ग्रहीतुं च नन्दो ऽपि वरसादिनः ।
 आदिशन्न सहन्ते हि राजानो राज्यकाङ्क्षिणम् ॥२५७॥
 जितकाशित्रि नन्दे च पुनर्नगरमीयुषि ।
 नागरैरुत्सवश्चक्रे ऽनुरूपः स्वस्वसम्पदाम् ॥२५८॥
 तेषां च सादिनामेकः साद्यद्येन तरस्विना ।
 अद्वीयसि देशे ऽगाच्चन्द्रगुप्तस्य गच्छतः ॥२५९॥
 चाणक्यो ऽपि तमायान्तं दूरादालोक्य सादिनम् ।

प्रत्युत्पन्नमतिश्चन्द्रगुप्ताद्यैवं समादिशत् ॥२६०॥
 सरसः पद्मिनीषण्डमण्डितस्यास्य वारिणि ।
 आतिलीलायितं कृत्वा मज्जोन्मज्जेश्च मद्भिरा ॥२६१॥
 ममज्ज चन्द्रगुप्तो ऽथ द्रागगाधे ऽपि वारिणि ।
 धीरो वारिस्तम्भनिकां विद्यां साधितवानिव ॥२६२॥
 स्वयं तु सरसस्त्रीरे चाणक्यः सुस्थिरामनः ।
 समाधिनाटनं कृत्वा तस्यैव योगीव निर्ममः ॥२६३॥
 क्षातोद्यकोणाघाताभपादपातेन वाजिना ।
 वायुवाजेन नन्दाश्ववारो ऽथ स समाचरौ ॥२६४॥
 स पप्रच्छ च चाणक्यं भदन्त कथयाशु मे ।
 किं त्वयाद्य पुमान्को ऽपि दृष्टो ऽभिनवयौवनः ॥२६५॥
 समाधिभङ्गभीरुत्वाभिनयेन चणिप्रसूः ।
 अङ्गुलीसञ्ज्ञया तस्य जङ्कुर्वन्वार्यदर्शयत् ॥२६६॥
 चन्द्रगुप्ताकर्षणाय स सादौ मङ्गुलमभ्यसि ।
 आमुक्तं मोक्तुमारेभे चलनीमिव नर्तकी ॥२६७॥
 तस्यैवादाय निस्त्रिंशं निस्त्रिंशश्शणिभूरथ ।
 अम्बुदेव्या बलीकर्तुमिव चिच्छेद तच्छिरः ॥२६८॥
 एहि वत्सेहि वत्सेति चाणक्येनोदिते क्षणात् ।
 सरसो निर्ययौ चन्द्रगुप्तश्चन्द्र इवोदधेः ॥२६९॥
 चन्द्रमारोप्य तत्राश्वे चाणक्यः समभाषत ।

261 c C B अति०, A आदि, D आति pr. m. A मज्जोन्मज्जेति ।
 263 c A •नाटकं ।

तामाख्यं सादिने चर्हि तर्हि किं चिन्तितं तया ॥२७०॥
 चन्द्रगुप्तो ऽब्रवीदार्यं मयैतच्चिन्तितं तदा ।
 इदमेव खलु श्रेयो जानात्यार्यो हि न त्वहम् ॥२७१॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयन्नूनं सर्वदापि वशंवदः ।
 न हि मे व्यभिचार्येष यन्तुर्भद्र इव द्विपः ॥२७२॥
 तयोश्च गच्छतोः पृष्ठे यमदूत इवोद्भटः ।
 आचर्यौ नन्दसाद्यन्यो वायुवाजेन वाजिना ॥२७३॥
 तमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः ।
 चन्द्रगुप्तः सरोमध्ये न्यमङ्गौत्तङ्गु हंसवत् ॥२७४॥
 रजकं वारितीरस्थं चणिसुनुरूवाच च ।
 त्वच्छ्रेणिरुषितो राजा नश्य चेन्न सुमूर्धसि ॥२७५॥
 रजको ऽयश्चवारं तं दृष्ट्वा दूरादुदायुधम् ।
 सत्यमेवेति निश्चित्य पलायिष्टात्तजीवितः ॥२७६॥
 वृहतीचालनैर्वस्तचालने ऽपि कृतश्रमः ।
 तद्वस्त्राणि तु निर्नेक्तुमारेभे चणिसुः स्वयम् ॥२७७॥
 तं च सादिनमायान्तं पृच्छन्तं पूर्वमादिवत् ।
 तथैव मारयामास चणिपुत्रः कुशाग्रधीः ॥२७८॥
 चाणक्यचन्द्रगुप्तौ तु ततः स्थानात्प्रचेलतुः ।
 चिखिदे चन्द्रगुप्तो यान्त्रामकुत्तिर्बुभुक्षया ॥२७९॥
 चन्द्रगुप्तं वहिर्मुक्त्वा चाणक्यो ग्रामसम्युखम् ।
 चचाल भक्तमानेतुं भक्तं ग्रामं विना न हि ॥२८०॥

ग्रामाद्भट्टं च निर्यान्तं तत्कालकृतभोजनम् ।
 मन्दमन्दपदं तुन्दपरिमार्जं ददर्श सः ॥२८१॥
 पप्रच्छ चेह विप्रस्य पालिर्लगति वा न वा ।
 भट्टो ऽप्याख्यल्लगत्यैव लम्ना मम हि सम्प्रति ॥२८२॥
 पुनः पप्रच्छ चाणक्यो बुभुजे भट्ट किं त्वया ।
 स आख्यत्सरसदध्ना कृतशालिकरम्बकम् ॥२८३॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयद्ग्रामे भक्तार्थं भ्रमतो मम ।
 विलम्बः स्यात्कथं भावी चन्द्रगुप्तस्य मां विना ॥२८४॥
 एकाकी खलु नन्दाश्ववारैर्दुर्वारविक्रमैः ।
 कुकुरैः सुकर इव चन्द्रगुप्तो ग्रहीष्यते ॥२८५॥
 कुमारश्चन्द्रगुप्तश्च ग्रहीतो नन्दसादिभिः ।
 तदा मनोरथो भावी स्वप्नराज्यसमो मम ॥२८६॥
 उदरादस्य भट्टस्य तदाकृत्य करम्बकम् ।
 ददामि तस्मै तव्राणा रक्षणीया यथा तथा ॥२८७॥
 इति भट्टस्य चाणक्यस्तस्योदरमदारयत् ।
 सद्यो रसवतीकार इव कृष्णाण्डिकाफलम् ॥२८८॥
 चाणक्यस्तन्क्षणं भट्टजठरात् पिठरादिव ।
 स्वयं करम्बमाकृत्य चन्द्रगुप्तमभोजयत् ॥२८९॥
 सचन्द्रगुप्तश्चाणक्यस्ततो भ्रातृन्दिनात्यये ।
 आससाद् ग्राममेकं कुलायमिव विष्किरः ॥२९०॥
 तदा प्रविष्टो भिक्षार्थं ग्रामे तस्मिन्परिभ्रमन् ।

चाणक्यो रोरट्टद्वाया यद्यौ कस्याश्चिदोकसि ॥२९१॥
 बालकानां तथा चोष्णा रश्माभूत्परिवेष्टिता ।
 तत्रैको बालकः पाणिं चित्तेपातिबुभुक्षितः ॥२९२॥
 दग्धाङ्गुलीकं तं बालं रुदन्तं स्थविरावदत् ।
 न किञ्चिदपि जानासि चाणक्य इव बालकः ॥२९३॥
 चाणक्यस्तद्वचः श्रुत्वा प्रविश्य च तदोकसि ।
 पप्रच्छ वृद्धां चाणक्यदृष्टान्तः को ऽयमर्भके ॥२९४॥
 जर्त्युवाच चाणक्यो बहिर्देशमसाधयन् ।
 आदौ नन्दपुरं रुन्धन्विगोपं प्रापदल्पधौः ॥२९५॥
 शनैः पार्श्वेष्वभुञ्जानो मध्य एव क्षिपन्करम् ।
 तथा बालो ऽप्ययं दग्धो ऽङ्गुलीष्वत्युष्णरश्म्या ॥२९६॥
 अहो स्त्रिया अयेतस्या धीमत्त्वमिति चिन्तयन् ।
 चाणक्यो हिमवत्कूटं ततो ऽगात्सन्निवेशनम् ॥२९७॥
 तत्र पर्वतकाख्येन नृपेण सह सौहृदम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुश्चक्रे तत्साहायककाम्यया ॥२९८॥
 तमन्यदोचे चाणक्यो नन्दमुन्मूल्य पार्थिवम् ।
 तद्राज्यं संविभज्यावां गृह्णीव भ्रातराविव ॥२९९॥
 ततः पर्वतकेनापि प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
 स हि चाणक्ययुक्तो ऽभूत्सन्नद्ध इव केसरी ॥३००॥

291 b A चोष्णरश्मा, B चोक्त ॥ : रथा, D चोष्णरश्म्या । 296 d A रश्म्या, B रथया D रश्म्या ।

चाणक्यश्चन्द्रगुप्तश्च स च पर्वतकौ बहिः ।
 उपचक्रमिरे नन्ददेशं साधयितुं ततः ॥३०१॥
 एकं तु तैः पुरं रुद्रमपि भङ्गुमशाकि न ।
 भित्तार्थं भित्तुवेषेण चाणक्यस्तत्र चाविशत् ॥३०२॥
 तत्र त्रिदण्डी चाणक्यः पुरमध्ये परिभ्रमन् ।
 ददर्शानादिकाः सप्त सकला मातृदेवताः ॥३०३॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयदिमाः सकलाः पाहि देवताः ।
 नूनमासां प्रभावेण पुरमेतन्न भज्यते ॥३०४॥
 मातरः कथमुत्थाप्या इति यावदचिन्तयत् ।
 चाणक्यः पुररोधार्तैः पौरैस्तावदष्टच्छ्रित ॥३०५॥
 कदा हि भगवन्नेतत्पुरमुद्वेष्टयिष्यते ।
 आस्थाहि जानन्ति खलु प्रायः सर्वं भवादृशाः ॥३०६॥
 चन्द्रगुप्तगुरुः स्नाह हृहो शृणुत नागराः ।
 मातरो यावदचैतास्तावदुद्वेष्टनं कुतः ॥३०७॥
 द्रागथोत्थादयामासुः पौरास्तन्मातृमण्डलम् ।
 किं नाम कुरुते नार्ता धूर्तवश्यो विशेषतः ॥३०८॥
 चाणक्यदत्तसङ्केतौ चन्द्रपर्वतकौ तदा ।
 पलायिषातां जहृषुश्चात्यन्तं ते तु नागराः ॥३०९॥
 व्यावृत्य वार्धिवैलेव दुर्धरौ पुनरेव तौ ।
 अचिन्तितौ विविशतुः पुरे तत्र परन्तपौ ॥३१०॥

३०३ c D ददर्श नामिका । ३०४ b C सकलाप्यहि, MSS सकला,
 D (पाहि) marginal gloss रचन्ति, construction: Pāṇ. iii, 4, 2; cf.
 Cūṣpāla Vadha, I, 51 and Mallinātha's remarks on that passage.

ततश्च तत्पुरं भङ्गा तौ द्वावपि महारथौ ।
 साधयामासतुर्नन्ददेशं चाणक्यसारथी ॥३११॥
 चाणक्यबुद्ध्या सन्नद्धौ तौ रंद्धः सामितैर्वलैः ।
 परितः पाटलीपुत्रनगरं गुरुविक्रमौ ॥३१२॥
 क्षीणकोशः क्षीणबलः क्षीणधीः क्षीणविक्रमः ।
 नन्दः पुण्यक्षयेणाभूद्वावत्पुण्यं हि ऋद्धयः ॥३१३॥
 चाणक्यपार्श्वं नन्दो ऽथ नासाग्रारूढजीवितः ।
 धर्मद्वारमयाचिष्टं प्रेयः कस्य न जीवितम् ॥३१४॥
 अज्ञापयच्च चाणक्यस्त्वमेकेन रथेन भोः ।
 निर्याहि तत्र चात्मेष्टं यथाशक्त्यधिरोपयेः ॥३१५॥
 न हि ते को ऽप्युपद्रोता रथेनैकेन गच्छतः ।
 समाश्रयिहि मा भैषीर्द्विजन्मेव न हन्यसे ॥३१६॥
 भार्ये द्वे कन्यकां चैकां यथाशक्ति वस्त्रानि च ॥
 रथमारोप्य निरगान्नगरादथ नन्दराट् ॥३१७॥
 समायान्तं चन्द्रगुप्तं दृष्ट्वा द्रागनुरागभाक् ।
 रथस्था नन्ददुहिता देवीवानिमिषात्त्यभूत् ॥३१८॥
 सुखचन्द्रमयूखैश्च कटाक्षैर्नन्दनन्दिनी ।
 चन्द्रगुप्तस्य सम्भोगसत्यङ्गारमिवार्पयत् ॥३१९॥
 नन्दो जगाद तां वत्से भव स्वैरं स्वयंवरा ।
 प्रायः क्षत्रियकन्यानां शस्यते हि स्वयंवरः ॥३२०॥

आयुष्मति स्वस्ति तुभ्यं रथादुत्तर मुञ्च माम् ।
 त्वत्परिणायनशक्त्यं मम यातु त्वया सह ॥३२१॥
 एवमुक्ता तु सा तस्माद्रथादुत्तीर्थं सत्वरम् ।
 चान्द्रगुप्तं रथवरमारोढुमुपचक्रमे ॥३२२॥
 आरोहन्त्यां तदा तस्यां चन्द्रगुप्तरथस्य तु ।
 नवारका अभ्यज्यन्त यन्त्राक्रान्तेक्षुयष्टिवत् ॥३२३॥
 अमावसमङ्गलकरीं केचमायाति मद्रथम् ।
 रथारूढुमिति तां चन्द्रगुप्तो न्यवारयत् ॥३२४॥
 चाणक्योऽप्यवदन्मेमां चन्द्रगुप्तं निवारय ।
 शकुनं हि शूभायेदं मा स्म मंस्थास्त्वमन्यथा ॥३२५॥
 शकुनेनामुना वत्स वृद्धिमेवाधिकाधिकाम् ।
 गामी पुरुषयुगाणि नव यावत्तवान्वयः ॥३२६॥
 ततश्च नन्दसदने प्रविष्टौ चन्द्रपर्वतौ ।
 आरेभाते संविभक्तुं विपुलां नन्दसम्पदम् ॥३२७॥
 तत्राभूत्कन्यका चैका सर्वस्वमिव रक्षिता ।
 नन्दभूपतिराजन्त तामुपाजीजिवद्विषम् ॥३२८॥
 तस्यां पर्वतकस्याभूदनुरागस्तदा तथा ।
 यथा तां हृदये सोऽधाड्यातव्यामिव देवताम् ॥३२९॥
 तां च पर्वतकायैव चन्द्रगुप्तगुरुर्ददौ ।
 तदैव पाणिग्रहणमङ्गलं च प्रचक्रमे ॥३३०॥

सञ्चक्राम विषं तद्यास्तदा पर्वतके ऽपि हि ।
 होमाग्नितापसम्भूततत्स्वेदजलसङ्गमात् ॥३३१॥
 सङ्क्रान्तविषवेगार्तस्तदा पर्वतको ऽभवत् ।
 शिथिलीभूतसर्वाङ्गश्चन्द्रगुप्तमुवाच च ॥३३२॥
 अहं पीतविष इव वक्तुमप्युत्सहे न हि ।
 परिचायस्व हे वत्स म्रियते ऽयं न संशयः ॥३३३॥
 मान्तिका मान्तिका वैद्या वैद्या इत्यनुत्तापिनम् ।
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्तं द्राक्षर्णे भूत्वैवमन्वशात् ॥३३४॥
 विनौषधं हि ते व्याधिर्यदि घात्येष यातु तत् ।
 कुरु मौनमुपेक्षस्व स्वस्ति ते स्तादसुं विना ॥३३५॥
 अर्धराज्यहरं भिचं यो न हन्यात्स हन्यते ।
 इति मार्थो ऽयं स्वयं चेन्म्रियते पुण्यवानसि ॥३३६॥
 अनुशिल्यैवमुत्तिष्ठभक्तकुटीभङ्गसञ्ज्ञया ।
 चाणक्यो वारयामास मौर्यं धुर्यो मनीषिणाम् ॥३३७॥
 ततश्च हिमवत्कूटपार्थिवः प्राप पञ्चतामम् ।
 तच्चन्द्रगुप्तसाम्राज्यद्वयमप्यभवत्तदा ॥३३८॥
 एवं च श्रीमहावीरमुक्तेर्वर्षशते गते ।
 पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्तो ऽभवन्नृपः ॥३३९॥
 चन्द्रगुप्तस्य राज्ये तु के ऽपि नन्दानुजीविनः ।
 अकार्षुः पुरुषाश्चैतर्हि प्रदेशे विषमे स्थिताः ॥३४०॥

पुररक्षाक्षमं कंचिद्विज्ञमाणा ऽथ पूरुषम् ।
 चाणक्यो ऽब्रजदेकस्य कौलिकस्य निकेतनम् ॥ ३४१ ॥
 मल्कोटकदरीष्वग्निं क्षिपन्नासीत्तदा च सः ।
 तं पप्रच्छ च चाणक्यः किं करोष्यथ सो ऽब्रवीत् ॥ ३४२ ॥
 मत्पुत्रोपद्रवकरान्दुष्टान्मल्कोटकानमून् ।
 मूलादुन्मूलयन्नस्मि दुष्टानां नान्यदर्हति ॥ ३४३ ॥
 अहो धीव्यवसायाभ्यां कौलिको ऽयं प्रकथ्यते ।
 चिन्तयन्निति चाणक्यश्चन्द्रगुप्तान्तिके ययौ ॥ ३४४ ॥
 आज्ञाय कौलिकं तत्र चन्द्रगुप्ताचणिप्रसूः ।
 कारयामास नगराध्यक्षं शिक्षाविचक्षणः ॥ ३४५ ॥
 ते नन्दपुरुषाश्चैरा विविधैर्भोजनादिभिः ।
 विश्वास्य जग्निरि तेन चाणक्यस्य सुधा न धीः ॥ ३४६ ॥
 इतश्च मौर्यस्य गुरुर्यस्मिन्ग्रामे पुरा किल ।
 भित्तां न प्राप्तस्तदासानाजुहाव कुटुम्बिनः ॥ ३४७ ॥
 जातकोपस्तदा तेषां क्षुद्रबुद्ध्या चणिप्रसूः ।
 आम्नाणां कुरुत वृत्तिं वंशीनामिति चादिशत् ॥ ३४८ ॥
 चाणक्यस्य निदेशेन तैस्तद्गामकुटुम्बिभिः ।
 वंशीश्लिक्त्वा वृत्तिश्चक्रे सहकारमहीरुहाम् ॥ ३४९ ॥
 रे रे मयैतदादिष्टं वंशीनां क्रियतां वृत्तिः ।
 आक्षेपिरिति वदन्मौर्यगुरुः कोपमनाटयत् ॥ ३५० ॥

344 b, 345 a, 360 b, MSS. कौलि० । 348 c, 349 c, 350 b MSS.
 वृत्तिः (:) । 350 b C क्षयतामिति ।

उत्पाद्य कृत्रिमं दोषमिमं तेषां कुटुम्बिनाम् ।
 सवालवृद्धं चाणक्यो ग्राममज्जालयद्रुषा ॥३५१॥
 अन्वेद्युश्चन्द्रगुप्तस्य कोशो नास्तीति चिन्तया ।
 दीनारैः स्थालमापूर्य चाणक्यो लोकमब्रवीत् ॥३५२॥
 मया सहाचैर्दीव्यन्तु यो मां जेयति तेन हि ।
 दीनारपूरितं स्थालमिदं लभ्यमसौ पणः ॥३५३॥
 जेष्यामि यं पुनरहं तस्य पार्श्वदहो जनाः ।
 दीनारमेकमादास्ये श्रावणि रेखेव वाणियम् ॥३५४॥
 ततश्च रन्तुमारोभे जनैः सह दिवानिशम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुः कूटपाशकैस्तु जिगाय तान् ॥३५५॥
 एषो ऽर्थोपार्जनोपायः सविलम्बो ऽल्पको ऽपि च ।
 इत्युपायान्तरं कर्तुं पौरानाक्रास्त सो ऽखिलान् ॥३५६॥
 ततश्च भोजयित्वा तानपीयद्वरवारुणीम् ।
 पानगोष्ठ्यां च बन्दिष्ठानुच्चतालानवीवदत् ॥३५७॥
 हसनं नर्तनं गानमन्यच्च शीवचेष्टितम् ।
 चाणक्यो ऽभिनयन्नूचे ऽर्थार्जनोपायपण्डितः ॥३५८॥
 वस्त्रे दे धातुरक्ते मे त्रिदण्डं स्वर्णकुण्डिका ।
 नृपतिर्वशवर्ती च तद्वादयत झुम्बरीम् ॥३५९॥
 ततश्च झुम्बरीवाद्ये कौलिकैर्वादिते सति ।
 व्याजहार परो मत्तः करमुत्क्षिप्य नागरः ॥३६०॥
 योजनसहस्रयाने यानीभस्य पदान्यहे ।
 तानि स्वर्णसहस्रेण प्रत्येकं पूजयाम्यहम् ॥३६१॥ युग्मं ।

प्राग्वदादितसुम्बर्यामपरः कश्चिदब्रवीत् ।
 तिलानामाढके ह्युप्ते प्रहृष्टे फलिते भृशम् ॥३६२॥
 तिला भवन्ति यावन्तस्तावन्ति मम सद्गनि ।
 कार्त्तस्त्रसहस्राणि सन्ति सङ्ख्या न विद्यते ॥३६३॥ युग्मं ॥
 प्राग्वदादितसुम्बर्यामन्यो ऽवादीहनागमे ।
 प्रवहन्त्या गिरिनद्या वारिपूरेण भृयसा ॥३६४॥
 स्रक्षणेनैकदिवसोत्पन्नेनापि गवामहम् ।
 संवरं विरचय्योच्चैः स्खलयामि पयोरयम् ॥३६५॥ युग्मं ॥
 प्राग्वदादितसुम्बर्यामन्यो ऽवददहं खलु ।
 जात्यनवकिशोराणामेकवासरजन्मनाम् ॥३६६॥
 समुद्धृतैः स्कन्धकेशैर्वष्टयामि समन्ततः ।
 पाटलीपुत्रनगरं वृत्तं लूतेव तन्तुभिः ॥३६७॥ युग्मं ॥
 प्राग्वदादितसुम्बर्यामूचे ऽन्यो मम वेश्मनि ।
 शालिरेको भिन्नभिन्नशालिबीजप्रसूतिमान् ॥३६८॥
 अन्यो गर्दभिकाशालिः स पुनर्लूनलूनकः ।
 पुनः पुनः फलत्येवेत्येतद्गददयं च नः ॥३६९॥ युग्मं ॥
 प्राग्वदादितसुम्बर्यां स्माहान्यो मदविक्कलः ।
 सहस्रसङ्ख्यां द्रविणं विद्यते मम सद्गनि ॥३७०॥
 अनृणो ऽहं सुगन्धिश्च जात्यचन्दनचर्चितः ।
 सदापि वग्शा मे भार्या मे तुल्यो नापरः सुखी ॥३७१॥
 ॥ युग्मं ॥

366—369 d D om. 368 b B C न्योस्त्रि सद्गनि । 369 d MSS.
 जनाः for चनः । 370 d C वेश्मनि ।

प्राग्वद्वादितस्त्वर्थो मतिज्ञानमहानिधिः ।

चण्डिहरेवमज्ञासीत्सर्वेषां श्रीमतां त्रियम् ॥ ३७२ ॥

एकयोजनगामीभपदप्रमितिकाञ्चनम् ।

तथैकतिलजतिलमिताः स्वर्णसहस्रकाः ॥ ३७३ ॥

प्रतिमासं चैकदिननवनीतभवं घृतम् ।

एकस्मिन्दिवसे जातास्तथा जात्यकिशोरकाः ॥ ३७४ ॥

कोष्ठागाराणां भरणप्रमाणाः शालयो ऽपि च ।

तैश्चाणक्याय ददिरे तन्मर्मविदभृद्धि सः ॥ ३७५ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥

चक्रे समर्थमर्थेन तेन मौय्यं चण्डिप्रसूः ।

धियां निधिरमात्यो हि कामधेनुर्महीभुजाम् ॥ ३७६ ॥

इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले द्वादशाब्दके ।

आचार्यः सुस्थितो नाम चन्द्रगुप्तपुरे ऽवसत् ॥ ३७७ ॥

अन्नदौःस्थेन निर्वाहाभावान्निजगणं स तु ।

देशान्तराय व्यसृजत्तत्रैवास्थात्स्वयं पुनः ॥ ३७८ ॥

व्याघ्रव्य लुप्तकौ द्वौ तु तत्रैवाजगमतुः पुनः ।

आचार्यैश्च किमायाताविति पृष्टावशंसताम् ॥ ३७९ ॥

वियोगं गुरुपादानां न ह्यावां सोढुमीश्वरे ।

तद्वः पार्श्वे जीवितं वा मरणं वावयोः शुभम् ॥ ३८० ॥

आचार्यः स्नाह न कृतं युवाभ्यां साध्वमुत्र हि ।

अगाधे क्लेशजलधौ युवां सुगधौ पतिव्यथः ॥ ३८१ ॥

374 c C इतिमासं ।

381 c C अगाध ।

378 a A अन्य A B D दौःस्थेन C दौःस्थेन ।

इत्युक्त्वा तावनुज्ञातौ गुरुणा तत्र तस्थतुः ।
 भक्ष्या शुश्रूषमाणौ तं तत्पदाभोजवटपदौ ॥ ३८२ ॥
 ततो दुर्भिक्षमाहात्म्याद्भिक्षयात्यल्पलब्धया ।
 सारयित्वा गुरुणां तौ भुञ्जानावत्यसीदताम् ॥ ३८३ ॥
 अपूर्यमाणाहारौ तौ क्षीयमाणौ बुभुक्षया ।
 चुल्लकावषडक्षीणं मन्त्रयामासतुर्मिथः ॥ ३८४ ॥
 प्रकाशमानं गुरुणा गीतार्थान्मंचयतान्प्रति ।
 अश्रौष्वावामदृश्यत्वकारकं दिव्यमञ्जनम् ॥ ३८५ ॥
 तत्प्रयोज्य प्रयोगो ऽयमावाभ्यां कुक्षिपूर्तये ।
 पूर्णकुक्षी च निश्चिन्तौ गुरुपादानुपास्वहे ॥ ३८६ ॥
 अदृश्यीभूय सम्भूय तौ द्वौ तत्रैव वासरे ।
 भोजनावसरे चन्द्रगुप्तस्याभ्यर्णमीयतुः ॥ ३८७ ॥
 अदृश्यमानौ तौ चुल्लौ चन्द्रगुप्तस्य भाजने ।
 बुभुजाते यथाकामं बभूवु प्राणप्रियाविव ॥ ३८८ ॥
 एवं दिने दिने ताभ्यां भुञ्जानाभ्यां महीपतिः ।
 जनोदरलेनोदस्यात्तपस्वीव जितेन्द्रियः ॥ ३८९ ॥
 कृष्णपक्षचपाजानिरिव क्षामः शनैः शनैः ।
 चन्द्रगुप्तनरेन्द्रो ऽभूत्ताभ्यामाच्छिन्नभोजनः ॥ ३९० ॥
 निजामहर्षिं कस्यापि तथाप्यकथयन्न सः ।
 नित्यं चुत्पीडितो ऽयस्यान्मदवानिव वारणः ॥ ३९१ ॥

अपृच्छदेकदैकान्ते मौर्यं मौर्यगुरुः सुधीः ।
 प्रत्यहं चीयमाणो ऽसि वत्स जयरुजैव किम् ॥ ३९२ ॥
 मौर्यो ऽवदन्न तावन्मे द्वासेन परिवेद्यते ।
 किं तु को ऽपि प्रेत इवाच्छिनन्ति मम भोजनम् ॥ ३९३ ॥
 तटस्थिता विदन्त्यार्या मां पूर्णाहारभोजनम् ।
 न त्वर्धमपि भुञ्जे ऽहं न जाने किञ्चिदप्यदः ॥ ३९४ ॥
 चाणक्यो ऽवोचदद्यापि किमेवमसि सुगन्धधीः ।
 सुसुत्तुणेवातत्त्वज्ञेनात्मा यत्खेदितश्चिरम् ॥ ३९५ ॥
 भवलिदानीमपि हि युक्तमाख्यातवानसि ।
 तव भोजनलुण्टाकमादास्ये न चिरादहम् ॥ ३९६ ॥
 इत्युक्त्वा चन्द्रगुप्तस्य भोजनस्थानभूतले ।
 प्रातस्तरस्त्रोष्ठचूर्णं मसृणं चिक्षसादपि ॥ ३९७ ॥
 भोक्तुं निषण्णे च नृपे भोक्तुमागतयोस्तयोः ।
 पदानि प्रत्यविस्मयन्त सचूर्णे तत्र भूतले ॥ ३९८ ॥
 राज्ञि भुक्तोत्थिते तत्र भूतले चाणिनन्दनः ।
 पदपङ्क्तिं तयोर्दृष्ट्वा चिन्तयामास चेतसि ॥ ३९९ ॥
 मानुषः को ऽपि भूयस्त्वपादः सिद्धाञ्जनः खलु ।
 हरते भोजनं स्यात्तादृशोभूय लीलया ॥ ४०० ॥
 इति द्वितीयदिवसे चाणक्यो भोजनौकसि ।
 भोजनावसरे धूमं स्रुचिभेद्यमकारयत् ॥ ४०१ ॥

393 b B कासेन, C द्रासेन A द्रागासेन । 400 b A C °पादः, d A D
 चट्ठीभूय । 401 c B C धूमं, A धूमे ।

प्राग्वद्राज्ञा सहैकत्र स्थाले भुञ्जानयोस्तथोः ।
 बाष्पायन्ते स्म नेत्राणि धूम्रस्तोमेन मूर्ध्निता ॥ ४०२ ॥
 नेत्राञ्जनं तथोः सर्वमदृश्यीकारकारणम् ।
 बाष्पवारिभिराकृत्य द्रागनीयत पङ्कवत् ॥ ४०३ ॥
 अनञ्जनदृशौ तौ तु भुञ्जानौ तत्र भाजने ।
 दृष्टौ नरेन्द्रलोकेन कोपाद्भृकुटिकारिणा ॥ ४०४ ॥
 नाजल्पत्को ऽपि चाणक्यभयात्प्रक्षारकृत्यथोः ।
 चाणक्यस्तु प्रवचनोद्वाहभीरुरदो ऽवदत् ॥ ४०५ ॥
 पितरावृषिरूपेण युवां हि परमेश्वरौ ।
 कृत्वा प्रसादमस्मासु स्वस्मै स्थानाय गच्छतम् ॥ ४०६ ॥
 तथोर्गतवतो राजा सविषादमदो ऽवदत् ।
 अनयोरहमुच्छिष्टभोजनेनास्मि दूषितः ॥ ४०७ ॥
 चाणक्यः स्नाह माकाशौर्दोषत्वारोपणं गुणे ।
 आहारसंविभागेन मुनीनां पुण्यवानसि ॥ ४०८ ॥
 धन्यः सो ऽपि हि यो भित्तामनगाराय यच्छति ।
 एकस्थालातिथीभृतमुनिस्त्वं तु किमुच्यसे ॥ ४०९ ॥
 एवं च मौर्यं सम्बोधाचार्याणां पार्श्वमेत्य च ।
 चाणक्यो ऽदादुपालम्भं क्षुल्लान्यायं प्रकाशयन् ॥ ४१० ॥
 आचार्यः स्नाह को दोषः क्षुल्लयोरनयोर्ननु ।
 खकुत्तिभरयः सङ्घपुरुषा यद्गवाद्गुहाः ॥ ४११ ॥

चाणक्यो ऽपि तमाचार्यं मिथ्यादुष्कृतपूर्वकम् ।
 वन्दित्वा भद्रे साधु शिञ्जितो ऽस्मि प्रमद्वरः ॥ ४१२ ॥
 अद्यप्रभृति यद्भक्तपानोपकरणादिकम् ।
 साधूनामुपकुरुते तदादेयं मदोकसि ॥ ४१३ ॥
 इत्यभियहमादाय चाणक्यो दृढनिश्चयः ।
 तदादि पालयामास स्वगार्हस्थ्यं कृतार्थयन् ॥ ४१४ ॥
 चन्द्रगुप्तं तु मिथ्यादृक् पाषण्डिमतभावितम् ।
 अनुशासितुमारम्भे हितस्तस्य पितेव सः ॥ ४१५ ॥
 असंयता ह्यमी पापाः प्रकृत्या स्त्रीषु लम्पटाः ।
 अपि सभाषितुं नार्हास्तत्पूजायां तु का कथा ॥ ४१६ ॥
 कषायपक्षिष्ठेषु कृतघ्नेषु दुरात्मसु ।
 एतेषु निष्फलं दानमूषरेष्वम्बुवृष्टिवत् ॥ ४१७ ॥
 आत्मानमाश्रितं चापि राजल्लोहतरण्डवत् ।
 पातयत्सु भवासोधौ तद्भक्तिं तेषु मा कथाः ॥ ४१८ ॥
 मौर्या ऽवादीन्मम ह्रीदं लङ्घ्यो गुरुसन्धितम् ।
 नैते संयमिन इति प्रत्यायय तथापि माम् ॥ ४१९ ॥
 पुरे प्रघोषं चाणक्यस्ततश्चैवमकारयत् ।
 धर्मं श्रोयति सर्वेषामपि पाषण्डिनां नृपः ॥ ४२० ॥
 ततश्चाह्वय तान्सर्वान्शुद्धान्तस्यादवीचसि ।
 देशे निवेशयामास स विविक्ते विविक्तधीः ॥ ४२१ ॥

भुङ्क्षान्तासन्नदिग्भागे चाणकेनाग्रतो ऽपि हि ।

गवाक्षविवरैर्द्रष्टुमुपचक्रमिरे ततः ॥ ४२४ ॥

ते राजपत्नीः पश्यन्तस्त्वावदस्युर्दुराश्रयाः ।

न यावदाश्रयौ राजा निषेदुस्तु तदागमे ॥ ४२५ ॥

ततश्च चन्द्रगुप्ताय धर्ममाख्याय ते ययुः ।

पुनरागममिच्छन्तो ऽन्तःपुरस्त्रीदिदृक्षुश्च ॥ ४२६ ॥

गतेषु तेषु चाणक्यश्चन्द्रगुप्तमभाषत ।

पश्य स्त्रीलोलताचिह्नं वत्स पाषण्डिनामिह ॥ ४२७ ॥

यावत्तदागमं तैर्हि त्वदन्तःपुरमीक्षितम् ।

गवाक्षविवरक्षिप्तलोचनैरजितेन्द्रियैः ॥ ४२८ ॥

गवाक्षविवराधस्ताङ्गोष्ठचूर्णं समीक्ष्य तम् ।
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्ताय तद्यथास्यमदर्शयत् ॥ ४३३ ॥
 ऊचे च नैते सुनयः पाषाण्डवदिहाययुः ।
 तत्पादप्रतिविम्बानि न दृश्यन्ते कुतो ऽन्यथा ॥ ४३४ ॥
 उत्पन्नप्रत्ययः साधून् गुरुन्मेने ऽथ पार्थिवः ।
 पाषाण्डिषु विरक्तो ऽभूद्विषयेष्विव योगवित् ॥ ४३५ ॥
 एवं चानेकशः संविधानैः प्रथितधीगुणः ।
 चाणक्यश्चिन्तयामास मौर्यश्रीवत्किमण्डपः ॥ ४३६ ॥
 साधयामि विषाहारं चन्द्रगुप्तं शनैः शनैः ।
 रसायनं यथास्य स्याद्गरदः प्रभवेन्न च ॥ ४३७ ॥
 मौर्यो ऽथ मौर्यगुरुणा गुरुणेव महाधिया ।
 अभोज्यत विषाहारं दिनं प्रत्यधिकाधिकम् ॥ ४३८ ॥
 अन्येद्युश्चन्द्रगुप्तेन सह भोक्तुं प्रचक्रमे ।
 रागोत्कटतया राज्ञी दुर्धरा नाम गुर्विणी ॥ ४३९ ॥
 दृष्ट्वा विषान्नं भुञ्जानां तां गर्भापायशङ्कया ।
 व्याहरत्किं कृतमिति द्राक् चाणक्यो ऽभ्यधावत ॥ ४४० ॥
 विषान्नास्वादमात्रेण राज्ञी सा प्राप पञ्चताम् ।
 दधौ चणिप्रसूमी स्रग् गर्भो ऽप्यस्याः प्रलीयताम् ॥ ४४१ ॥
 इति तस्या विषान्नायास्तदोदरमदारयत् ।
 तस्माद्गर्भमाचकर्ष सुक्तां श्रुतिपुटादिव ॥ ४४२ ॥

विषविन्दुश्च सङ्क्रान्तस्तस्य बालस्य मूर्धनि ।
 ततश्च गुरुभिर्विन्दुसार इत्यभिधाचि सः ॥ ४४३ ॥
 विन्दुसारे प्रपेदाने वयो मन्मथवल्गुभम् ।
 समाधिमरणं प्राप्य चन्द्रगुप्तो दिवं ययौ ॥ ४४४ ॥
 चाणक्यो ऽयं न्यधाद्राज्ये विन्दुसारं सुसारधीः ।
 सचिवायत्तसिद्धिश्च तदाज्ञाकृद्भव सः ॥ ४४५ ॥
 इतश्च मौर्यमाज्ञाय पूर्वं हि चणिस्तनुना ।
 सुबन्धुर्नाम दाक्षिण्यात्सचिवः कारितो ऽभवत् ॥ ४४६ ॥
 स्वातन्त्र्यमन्त्रितालिप्तुश्चाणक्यो मत्सरी स तु ।
 तदुच्छेदाय रहसि विन्दुसारमदो ऽवदत् ॥ ४४७ ॥
 नाहं प्रमाणभूतो ऽस्मि यद्यपीश तथापि ते ।
 परिणामहितं वच्मि कुलीनानां क्रमो ह्ययम् ॥ ४४८ ॥
 विश्वासघातकस्यास्य मा चाणक्यस्य विश्वसीः ।
 एष लन्मातुर्दरं दुरात्मा खल्वदारयत् ॥ ४४९ ॥
 पप्रच्छ धात्रीराह्यं विन्दुसारस्तदैव तत् ।
 तथैव ताभिरप्युक्ते चाणक्याय चुकोप च ॥ ४५० ॥
 राजानं कुपितं ज्ञात्वा चाणक्यो ऽचिन्तयत्सयम् ।
 सुबन्धुना हतघ्नेन राजा मथ्यन्यथाकृतः ॥ ४५१ ॥
 अयं हि प्रागमात्यत्वे कारितो ऽभून्मयैव हि ।
 तन्मे प्रत्युपकाराय युक्तमस्य कुलोचितम् ॥ ४५२ ॥

तदत्यासन्नमृत्योर्मे पर्याप्तं राज्यचिन्तया ।
 कृते प्रतिचिकीर्षुर्द्विं प्रयोक्ष्ये ऽहं तथापि हि ॥४५३॥
 मद्धीपिशाचिकाग्रस्तः सो ऽपि मा राज्यमश्रुताम् ।
 इति तस्यापकारेण करिष्ये समयोचितम् ॥४५४॥
 संयोज्य योगमन्त्राद्यैर्वरगन्थाः ससुदृक्के ।
 लिखितान्नरभृर्जेन सह सो ऽलिपदुग्धीः ॥४५५॥
 समुद्रं जलुनालिप्य पेटायां स सुधीर्न्यधात् ।
 तालयामास तां पेटां तालकानां शतेन च ॥४५६॥
 गेहान्तर्न्यस्य तां गेहसर्वस्वमिव पेटिकाम् ।
 दीनानायादिपात्रेभ्यश्चाणक्यो न्यददाद्धनम् ॥४५७॥
 ततश्च नगरासन्नकरीषस्थलमूर्धनि ।
 निषद्यानशनं चक्रे चाणक्यो निर्जरोद्यतः ॥४५८॥
 यथाविपन्नजननीवृत्तान्तं धात्रिकामुखात् ।
 विज्ञाय बिन्दुसारो ऽनुशयानस्तत्र चाययौ ॥४५९॥
 उवाच क्षमयित्वा च चाणक्यं चन्द्रगुप्तसूत्रः ।
 पुनर्वर्तय मे राज्यं तत्रादेशकृदस्म्यहम् ॥४६०॥
 मौर्याचार्या ऽभ्यधाद्राजन्कृतं प्रार्थनयानया ।
 शरीरे ऽपि निरीहो ऽस्मि साम्प्रतं किं लया मम ॥४६१॥
 अचलन्तं प्रतिज्ञाया मर्यादाया इवार्णवम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुं ज्ञात्वा बिन्दुसारो ययौ गृहम् ॥४६२॥
 चुकोप गतमात्रो ऽपि बिन्दुसारः सुबन्धवे ।
 सुबन्धुरपि शीतार्तं इवोचे कम्पमुदह्वन ॥४६३॥

देव सम्यग्विज्ञाय चाणक्यो दूषितो मया ।
 गत्वा तं क्षमयाम्यद्य यावन्तावत्यसौ मे ॥४६४॥
 इति गत्वा सुबन्धुस्तं क्षमयामास मायया ।
 अचिन्तयच्च मा भूयो ऽप्यसौ ब्रजतु पत्तने ॥४६५॥
 अमुना कुविकल्पेन स राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 चाणक्यं पूजयिष्यामि तस्यापहृतिकार्यहम् ॥४६६॥
 अनुज्ञातस्ततो राज्ञा सुबन्धुश्चण्डिजन्मनः ।
 पूजामनश्नस्यस्य विधातुमुपचक्रमे ॥४६७॥
 पूजां सुबन्धुरापातवन्धुरां विरचय्य च ।
 धूपाङ्गारं करीषान्तस्त्रिहेपान्यैरलक्षितः ॥४६८॥
 धूपाङ्गारेणानिलास्फालितेन
 प्रोद्यज्ज्वाले द्राक्करीषस्थले तु ।
 दारुप्रायो दह्यमानो ऽप्यकम्प्यो
 मौर्याचार्यो देव्यभूतत्र मृत्वा ॥४६९॥

इत्याचार्यग्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते
 महाकाव्ये शकटालमरणस्थूलभद्रदौचात्रतर्चयासम्भूतविजयस्वर्गगमन-
 चाणक्यचन्द्रगुप्तकथाबिन्दुसारजन्मराज्यवर्णनो नामाष्टमः सर्गः ।

CANTO IX.

चाणक्यगृहमन्येद्युर्बिन्दुसारात्सुबन्धुना ।
 वस्तु यथाचे सन्नायचाणक्यद्रव्यलिप्सुना ॥१॥
 राज्ञादिष्टः प्रविष्टश्च सुबन्धुस्तत्र वेश्मनि ।
 तां पेटां तालकशतावद्धदारां ददर्श च ॥२॥
 अचिन्तयच्च चाणक्यमर्वस्वमिह विद्यते ।
 नान्यथा तालकशतेनेदृशी स्थानियन्तण ॥३॥
 पेटायास्तान्यभज्यन्त तालकानि सुबन्धुना ।
 कारागृहसमाकृष्टवन्धाः पादान्दुका इव ॥४॥
 मध्ये दृष्ट्वा समुद्रं तं चिन्तयामास चेतसि ।
 नियतं रत्नकोशो ऽयं यस्य रत्नेयमीदृशी ॥५॥
 तमपि स्फोटयामास समुद्रं नालिकेरवत् ।
 लोकोत्तरमहागन्धान्मध्ये गन्धान्दर्श च ॥६॥
 गन्धान्सुगन्धीनाजघ्नौ गन्धलुब्धो द्विरेफवत् ।
 मूर्धानं धूनयन्नुच्चैः सुबन्धुर्जातविस्मयः ॥७॥
 सनायमलरैर्भूर्जमथ तत्र ददर्श च ।
 स्याद्द्रव्यबीजकमिति वाचयामास च स्वयम् ॥८॥
 गन्धानाग्राय य इमान् तिष्ठेन्मुनिचर्यया ।
 अन्तकस्य स तत्कालमतिथित्वं गमिष्यति ॥९॥

वाचयित्वाक्षराण्येतान्यतीव विषसाद सः ।

चाणक्यस्य प्रयोगो ऽयं न मुधेति सनिश्चयः ॥१०॥

तथापि भूर्जप्रोक्तार्थप्रत्ययार्थं सुबन्धुना ।

गन्धानाम्नाप्य ताङ्को ऽपि दिव्याहारमभोज्यत ॥११॥

द्रागमृते पुरुषे तत्र सुबन्धुर्मुनिसन्निभः ।

बभूव विषयास्वादमनिच्छन्मनसापि हि ॥१२॥

अभय इत्यविरतो नटितो जीविताश्रया ।

सुबन्धुर्वन्धुरहितो विजहार वसुन्धराम् ॥१३॥

तनुजन्मा लशोकश्रीर्बिन्दुसारस्य चाभवत् ।

बिन्दुसारे विपेदाने सो ऽभूदवनिशासनः ॥१४॥

कुणालो नाम तनुभूरशोकस्याप्यजायत ।

कुमारभुक्तौ राजादात्तस्मायुज्जयिनीं पुरीम् ॥१५॥

उज्जयिन्यां स्थितो राजनियुक्तैर्बालधारकैः ।

रक्ष्यमाणो जीयितवत्सो ऽभूत्सायाष्टहायनः ॥१६॥

राज्ञे च तावद्वयसं तमाख्यन्बालधारकाः ।

दध्यावध्ययनार्हो ऽयमिति राजापि हर्षभाक् ॥१७॥

ततो राजा कुमारायालिखल्लेखे स्वयं लिदम् ।

प्राकृतं सुखबोधाय यत्कुमारो अधीयत ॥१८॥

सपत्नी जननी तत्र कुणालस्य निषेदुषी ।

राज्ञः पार्श्वदुपादाय तं तु लेखमवाचयत् ॥१९॥

13 c A B बुद्धिरहितो । 15 d D तस्मादु० । 18 d A अधीयत,
अधीयत ।

मत्सुतस्यैव राज्यं सात्कुणालस्य तु नेति सा ।
 अन्यचित्ते नरपतावकरोत्कूटमीदृशम् ॥२०॥
 निष्ठीवनाद्र्नीकृतया नेत्राञ्जनशलाकया ।
 आकृष्य कज्जलं नेत्रादकारे बिन्दुकं ददौ ॥२१॥
 अशोको ऽपि प्रमादेन नानुवाचितमेव हि ।
 तं लेखं मुद्रयामासेज्जयिन्तां प्राहिणोदथ ॥२२॥
 तं लेखं पितृनामाङ्गं मुद्रालङ्कृतमस्तकम् ।
 पाणिभ्यामाददे दाभ्यां कुमारो मूर्ध्नि च न्यधात् ॥२३॥
 तं लेखं वाचयामास कुमारो लेखकादथ ।
 वाचयित्वा च तृष्णीको विषसो लेखको ऽप्यभूत् ॥२४॥
 तस्मिन्नुदश्रुनयने लेखार्थं वक्तुमक्षमे ।
 ततश्च तत्करालेखं कुमारः स्वयमाददे ॥२५॥
 दर्शनेत्प्रेतैर्वर्णानपि वाचयितुं क्षमः ।
 वाचयामास तं लेखमशोकतनयः स्वयम् ॥२६॥
 अंधीयउ इति प्रेक्ष्याचराण्युज्जयिनीपतिः ।
 दृष्ट्वा मौर्यान्वये को ऽपि गुर्वाञ्जालङ्कको न हि ॥२७॥
 लोप्यामि राज्ञो यद्याज्ञामहमेवायतः स्थितः ।
 तदा मत्कृत एवाध्वान्येषामपि भविष्यति ॥२८॥
 ततश्च साहसनिधिमौर्यवंशाब्धिचन्द्रमाः ।
 अनक्ति स स्वयमपि नेत्रे तप्तशलाकया ॥२९॥

विज्ञाय तमशोकश्रीर्महासाहसकारकम् ।
 धिक्कूटलेखको ऽस्मीति निनिन्दात्मानमात्मना ॥३०॥
 अचिन्तयच्च दुर्दैवाधिष्ठितो ऽहं हताशयः ।
 कुमारो यदभूदेवं प्रमादलिखितेन मे ॥३१॥
 राज्यं वा मण्डलित्वं वा वत्सो नाद्यायमर्हति ।
 मयि यस्येदृशी भक्तिर्धित्येदृशमागतम् ॥३२॥
 यौवराज्यमसौ भुक्त्वा भविष्यति नृपो ऽप्यसौ ।
 मनोरथेन पर्याप्तममुना साम्प्रतं मम ॥३३॥
 कुणालायेत्यशोकश्रीर्ददौ ग्रामं महर्द्धिकम् ।
 तत्सापन्नकुमाराय ददावुज्जयिनीं पुनः ॥३४॥
 कुणालस्य तु तं ग्रामं भुञ्जानस्य परेद्यवि ।
 अभृच्छरच्छ्रियां पत्न्यां सूनुः सम्पूर्णलक्षणः ॥३५॥
 वर्धापिकाभ्यो दासीभ्यः कुमारः पारितोषिकम् ।
 दत्त्वा महोत्सवं चक्रे पुत्रजन्मनिबन्धनम् ॥३६॥
 मातुर्मनोरथं लब्ध्वा वृथैवाद्य करोम्यहम् ।
 इत्यागात्पाटलीपुत्रं कुणालो राज्यलिप्तया ॥३७॥
 ततो गीतविनोदेन स्वेच्छया स पुरे भ्रमन् ।
 प्रेयान्बभूव लोकस्य गान्धर्वेणातितुम्बुरुः ॥३८॥
 पाटलीपुत्रनगरे यत्र यत्र जगौ स तु ।
 तत्र तत्र ययुः पौरा गीताकृष्टाः कुरङ्गवत् ॥३९॥

34 c C° पत्न्य° । 37 a C D लब्ध्वा, A लप्त्वा, comp. prākṛit चङ्गमाज्या
 stepmother. 38 d C° पितृवरः, A B तुवरः ।

गान्धर्वैणाहुतं श्रुत्वा तमन्ध इति पार्थिवः ।
 आह्वय जवनीगुप्तं कृत्वा गातुं समादिशत् ॥४०॥
 यथास्थानं मन्द्रमध्यतारैः षड्जादिभिः स्वरैः ।
 पद्यप्रबन्धमीदृचं जगौ रागं स पोषयन् ॥४१॥
 प्रपौत्रश्चन्द्रगुप्तस्य बिन्दुसारस्य नमृकः ।
 एषो ऽशोकश्रियः स्रुनुरन्धो मार्गति काकिणीम् ॥४२॥
 पद्यप्रबन्धमन्धेन गीयमानं मच्चैपतिः ।
 श्रुत्वा पप्रच्छ को नाम त्वमस्याख्याहि गायन ॥४३॥
 स उवाच तवैवास्मि कुणालो नाम नन्दनः ।
 त्वदाज्ञालेखमीक्षित्वा यो ऽन्धः स्वयमजायत ॥४४॥
 ततो जवनिकां वेगादपसार्य नरेश्वरः ।
 दृष्ट्वापलक्ष्य स्वं स्रुनुमुदश्रुः परिषव्वजे ॥४५॥
 ऊचे च राजा तुष्टो ऽस्मि वत्स तुभ्यं ददामि किम् ।
 व्यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि याचे ऽहं देव काकिणीम् ॥४६॥
 किमेतद्याचितमिति राज्ञि ब्रुवति मन्त्रिणः ।
 ऊचिरे राजपुत्राणां काकिणी राज्यमुच्यते ॥४७॥
 राजा प्रोवाच हे वत्स किं राज्येन करिष्यसि ।
 तत्ते स्यादन्यसादेव दैवापहृतचतुषः ॥४८॥
 व्यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि तात जातो ऽस्मि मे सुतः ।
 पौत्रेण वर्धसे दिव्या राज्ये ऽस्मिन्से ऽभिषिच्यताम् ॥४९॥
 पप्रच्छाशोकराजो ऽपि कदोत्येदे सुतस्तव ।
 सम्प्रत्येवेत्यकथयत्कुणालो ऽपि कृताञ्जलिः ॥५०॥

तदैव तमशोकश्रीः समानाययदर्भकम् ।
 नामापि सम्प्रतिरिति तस्याकृत कृतोत्सवः ॥५१॥
 अमोघवागशोकश्रीस्तं दशाहादनन्तरम् ।
 सम्प्रति स्नान्यपमपि निजे राज्ये न्यवीविशत् ॥५२॥
 वृद्धिमासादयामास वयसा विक्रमेण च ।
 श्रिया च सम्प्रतिरभूच्चान्म परमार्हतः ॥५३॥
 क्रमेण साधयामास भरतार्थं सदक्षिणम् ।
 प्रचण्डशासनस्याभूत्पाकशासनसन्निभः ॥५४॥
 इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले कालरात्रिवत् ।
 निर्वाहार्थं साधुसङ्गस्त्रीरं नीरनिधेर्ययौ ॥५५॥
 अगुण्यमानं तु तदा साधूनां विस्मृतं श्रुतम् ।
 अनभ्यसनतो नश्यत्यधीतं धीमतामपि ॥५६॥
 सङ्घो ऽथ पाटलीपुत्रे दुष्कालान्ते ऽखिलो ऽमिलत् ।
 यदङ्गाध्ययनोद्देशाद्यामीयस्य तदाददे ॥५७॥
 ततश्चैकादशाङ्गानि श्रीसङ्घो ऽमेलयन्तदा ।
 दृष्टिवादनिमित्तं च तस्यौ किञ्चिद्विचिन्तयन् ॥५८॥
 नेपालदेशमार्गस्थं भद्रबाहुं च पूर्व्विणम् ।
 ज्ञात्वा सङ्घः समाङ्गातुं ततः प्रैषीन्मुनिद्वयम् ॥५९॥
 गत्वा नत्वा मुनौ तौ तमित्यूचाते कृताञ्जली ।
 समादिशति वः सङ्घस्तत्रागमनहेतवे ॥६०॥

सो ऽप्युवाच महाप्राणं ध्यानमारब्धमस्ति यत् ।
 साध्यं द्वादशभिर्वर्षैर्नागमिष्याम्यहं ततः ॥६१॥
 महाप्राणे हि निष्पन्ने कार्ये कस्मिंश्चिदागते ।
 सर्वपूर्वाणि गुण्यन्ते सूचार्थाभ्यां मुहूर्ततः ॥६२॥
 तद्वचसौ मुनी गत्वा सङ्ख्याशंसतामथ ।
 सङ्को ऽप्यपरमाङ्गयादिदेशेति मुनिद्वयम् ॥६३॥
 गत्वा वाच्यः स आचार्यो यः श्रीसङ्ख्यस्य शासनम् ।
 न करोति भवेत्तस्य दण्डः क इति शंस नः ॥६४॥
 सङ्खबाह्यः स कर्तव्य इति वक्ति यदा स तु ।
 तर्हि तदण्डयोग्यो ऽसीत्याचार्यो वाच्य उच्चकैः ॥६५॥
 ताभ्यां गत्वा तथैवेक आचार्यो ऽप्येवमूचिवान् ।
 मैवं करोतु भगवान्सङ्खः किं तु करोत्वदः ॥६६॥
 मयि प्रसादं कुर्वाणः श्रीसङ्खः प्रहिणोत्वह ।
 शिष्यान्नेधाविनस्तेभ्यः सप्त दास्यामि वाचनाः ॥६७॥
 तत्रैकां वाचनां दास्ये भिक्षाचर्यात आगतः ।
 तिसृषु कालवेलासु तिस्रो ऽन्या वाचनास्तथा ॥६८॥
 सायाह्नप्रतिक्रमणे जाते तिस्रो ऽपराः पुनः ।
 सेव्यत्येवं सङ्खकार्यं मत्कार्यस्याविवाधया ॥६९॥
 ताभ्यामेत्य तथाख्याते श्रीसङ्को ऽपि प्रसादभाक् ।
 प्राहिणोत्सूलभद्रादिसाधुपञ्चशतीं ततः ॥७०॥

62 d A अशेषतः for मुहूर्ततः । 66 c D करोति । 69 c D सेव्यतेवं ।
 70 b C प्रसादभाक् ।

तान्स्ररिर्वाचयामास ते ऽप्यल्पा वाचना इति ।
 उद्भज्येयुर्निजं स्थानं स्थूलभद्रस्त्ववास्थित ॥७१॥
 श्रीभद्रवाङ्मपादान्त स्थूलभद्रो महामतिः ।
 पूर्वाणामष्टकं वर्षैरपाठीदष्टभिर्दशम् ॥७२॥
 किमुद्भग्नस्तदित्युक्तः स्वरिणा सो ऽब्रवीदिदम् ।
 नोद्भज्ये भगवन्किं तु ममात्मा एव वाचनाः ॥७३॥
 स्वरिरूचे मम ध्यानं पूर्णप्रायमिदं ततः ।
 तदन्ते वाचनास्तुभ्यं प्रदास्यामि त्वदिच्छया ॥७४॥
 स्थूलभद्रस्ततः प्रोचे ऽधीतशेषं च मे कियत् ।
 सङ्ख्यां गुरुस्तदा चाख्यद्विन्दूदध्युपमानतः ॥७५॥
 पूर्णे ध्याने महाप्राणे स्थूलभद्रो महासुनिः ।
 द्विवस्तनानि पूर्वाणि दश यावत्समापयत् ॥७६॥
 विहारक्रमयोगेन पाटलौपुत्रपत्तनम् ।
 श्रीभद्रवाङ्मरागत्य बाह्योद्यानमग्निश्रियत् ॥७७॥
 यत्तादयो ऽपि विज्ञाय व्रतिन्यो ऽत्रान्तरे तु ताः ।
 भगिन्यः स्थूलभद्रस्य वन्दनाय समाययुः ॥७८॥
 वन्दित्वा गुरुमूचुस्ताः स्थूलभद्रः क नु प्रभो ।
 लघुदेवकुले ऽस्त्रीह तासामिति शशंस सः ॥७९॥
 ततस्तमभि चेलुस्ताः समायान्तीर्विलोक्य सः ।
 आश्चर्यदर्शनकृते सिंहरूपं विनिर्ममे ॥८०॥

71 c C D उद्भज्येयुः । 72 b D •सुनिः । 73 A •द्विग्नसः, c sec. m
 •स्वरिः ।

दृष्ट्वा सिंहं तु भीतास्ताः स्वरिमेत्य व्यजिज्ञपन् ।
 ज्येष्ठार्थं जयसे सिंहस्तत्र सो ऽद्यापि तिष्ठति ॥८१॥
 ज्ञात्वापयोगादाचार्यो ऽप्यादिदेशेति गच्छत ।
 वन्दध्वं तत्र वः सो ऽस्ति ज्येष्ठार्थो न तु केशरी ॥८२॥
 ततो ऽयुक्ताः पुनस्तत्र स्वरूपस्थं निरूप्य च ।
 ववन्दिरे स्थूलभद्रं ज्येष्ठा चाख्यन्निजां कथाम् ॥८३॥
 श्रीयकः सममस्माभिर्दीक्षामादत्त किं त्वसौ ।
 क्षुधावाग्मर्वदा कर्तुं नैकभक्तमपि क्षमः ॥८४॥
 मयोक्तः पर्युषणायां प्रत्याख्याह्यद्य पौरुषीम् ।
 स प्रत्याख्यातवानुक्तो मया पूर्णं ऽवधौ पुनः ॥८५॥
 त्वं प्रत्याख्याहि पूर्वार्धं पर्वदमनिदुर्लभम् ।
 इयान्कालः सुखं चैत्यपरिपाद्यापि यास्यति ॥८६॥
 प्रत्यपादि तथैवासौ समये ऽभिहितः पुनः ।
 तिष्ठेदानीमस्त्वपार्धमित्यकार्षीन्तथैव सः ॥८७॥
 प्रत्यामन्नाधुना रात्रिः सुखं सुप्तस्य यास्यति ।
 तत्प्रत्याख्याह्यभक्तार्थमित्युक्तः सो ऽकरोत्तथा ॥८८॥
 ततो निशीथे सम्प्राप्ते स्मरन्देवगुरुनसौ ।
 क्षुत्पीडया प्रसरन्त्या विपद्य त्रिदिवं ययौ ॥८९॥
 ऋषिघातो मयाकारीत्युत्ताम्यन्ती ततस्त्वहम् ।
 पुरः श्रमणसङ्घस्य प्रायश्चित्ताय ढौकिता ॥९०॥
 सङ्घो ऽप्याख्यज्ञधायीदं भवत्या शुद्धभावया ।

प्रायश्चित्तं ततो नेह कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ॥८१॥
 ततो ऽहमित्यवोचं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः ।
 ततो हृदयमंविर्त्तिर्जायते मम नान्यथा ॥८२॥
 अत्रार्थं सकलः सङ्गः कायोत्सर्गमदादथ ।
 एव्य शासनदेव्योक्तं ब्रूत कार्यं करोमि किम् ॥८३॥
 सङ्गो ऽप्येवमभाषिष्ट जिनपार्श्वमिमां नय ।
 साख्यन्निर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥८४॥
 सङ्गेतत्प्रतिपेदाने मां सानैषौज्जिनान्तिके ।
 ततः सीमन्धरः स्वामी भगवान्वन्दितो मया ॥८५॥
 भरतादागतार्थेयं निर्दोषेत्यवदज्जिनः ।
 ततो ऽहं क्षिन्नसन्देहा देव्यानीता निजाश्रयम् ॥८६॥
 श्रीसङ्गायोपदां प्रैषीन्मन्मुखेन प्रसादभाक् ।
 श्रीमान्सीमन्धरस्वामी चत्वार्यध्ययनानि च ॥८७॥
 भावना च विमुक्तिश्च रतिकल्पमयापरम् ।
 तथा विचित्रचर्या च तानि चैतानि नामतः ॥८८॥
 अप्येकया वाचनया मया तानि धृतानि च ।
 उद्गीतानि च सङ्गाय तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥८९॥
 आचाराङ्गस्य चूले द्वे आद्यमध्ययनद्वयम् ।
 दशत्रैकालिकस्थान्यदथ सङ्गेन योजितम् ॥९०॥
 इत्याख्याय स्थूलभद्रानुज्ञाता निजमाश्रयम् ।
 ता ययुः स्थूलभद्रो ऽपि वाचनार्थमगाद्गुरुम् ॥९१॥

न ददौ वाचनां तस्यायोग्यो ऽसीत्यादिशङ्करः ।
 दीक्षादिनात्मभृत्येषो ऽप्यपराधान्यचिन्तयत् ॥१०२॥
 चिन्तयित्वा च न ह्यागः स्मरामीति जगाद च ।
 कृत्वा न मन्यसे शान्तं पापमित्यवदङ्गुः ॥१०३॥
 स्थूलभद्रस्ततः सूत्रा पपात गुरुपादयोः ।
 न करिष्यामि भृत्यो ऽदः क्षम्यतामिति चाब्रवीत् ॥१०४॥
 न करिष्यसि भृत्यस्त्वमकार्षीर्धदिदं पुनः ।
 न दास्ये वाचनां तेनेत्याचार्यास्तमनूचिरे ॥१०५॥
 स्थूलभद्रस्ततः सर्वसङ्केनामानयङ्गुम् ।
 महतां कुपितानां हि महान्तो ऽलं प्रसादने ॥१०६॥
 स्मरिः सङ्गं वभाषे ऽथ विचक्रे ऽसौ यथाधुना ।
 तथान्ये विकरिष्यन्ति मन्दसत्त्वा अतः परम् ॥१०७॥
 अवशिष्टानि पूर्वाणि सन्तु मत्पार्श्व एव तु ।
 अस्यास्तु दोषदण्डो ऽयमन्यग्निचाकृते ऽपि हि ॥१०८॥
 स सङ्केनाग्रहादुक्तो त्रिवेदेत्युपयोगतः ।
 न मत्तः शेषपूर्वाणामुच्छेदो भाव्यतस्तु सः ॥१०९॥
 अन्यस्य शेषपूर्वाणि प्रदेयानि त्वया न हि ।
 इत्यभिग्राह्य भगवान्स्थूलभद्रमवाचयत् ॥११०॥
 सर्वपूर्वधरो ऽथासीत्स्थूलभद्रो महासुनिः ।
 न्यवेशि चाचार्यपदे श्रीमता भद्रवाङ्मना ॥१११॥
 वीरमोक्षादर्धशते सप्तत्यग्रे गते सति ।

भद्रवाङ्मरपि स्वामी यथौ स्वर्गं समाधिना ॥११२॥

ततः प्रबोधं जनयञ्जनानां

नीलोत्पलानामिव शीतरश्मिः ।

सर्वश्रुतस्कन्धनिधानकोशः

श्रीस्थूलभद्रो व्यहरत्यृथिव्याम् ॥११३॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलौचरिते
विन्दुसारअशोकश्रीकुणालकथासम्प्रतिजन्मराज्यप्राप्तिस्थूलभद्रपूर्वग्रह-
णश्रीभद्रवाङ्मरगमनवर्णनो नाम नवमः सर्गः ।

CANTO X.

आचार्यः स्थूलभद्रो ऽपि आवस्थामन्यदा ययौ ।
 बाह्योद्याने च समवासाधीं दृषिभिरावृतः ॥१॥
 सर्वो ऽपि लोकः आवस्तीवास्तव्यस्तं विवन्दिषुः ।
 हर्षसंवर्मितोत्साहस्तत्रोद्याने समाययौ ॥२॥
 भगवान्स्थूलभद्रो ऽपि जगद्भद्रं स्तदा ।
 विततान सुधासारमधुरां धर्मदेशनाम् ॥३॥
 स्थूलभद्रः स्वसुहृदं आवस्तीवासिनं निजम् ।
 धनदेवमनायातं विज्ञायैवमचिन्तयत् ॥४॥
 स मे प्रियसुहृन्नूनमिह नास्ति कुतो ऽन्यथा ।
 पूर्लोकः सकलो ऽप्यागान्न पुनः स्नेहलो ऽपि सः ॥५॥
 गतो देशान्तरं वा स्याद् ग्लानो वा स्यादिति स्वयम् ।
 गच्छामि तद्गृहमपि सो ऽनुग्राह्यो विशेषतः ॥६॥
 इति निश्चित्य भगवान्स्थूलभद्रस्ततो वनात् ।
 वन्दारुभिरभिमुखैश्चर्यमानपदाम्बुजः ॥७॥
 सप्रमोदं पुरस्तीभिर्गीयमानतपोगुणः ।
 भक्तानां श्रीमतां कलैर्मण्डपाद्य इव स्थितः ॥८॥
 आदत्तवन्तपद्माभविवलत्कन्धराननैः ।
 अग्रेसरैः आद्वजनैः प्रेक्ष्यमाणमुखाम्बुजः ॥९॥

नगरीमध्यचैत्यानि वन्दमानः पदे पदे ।
 जगाम पूर्वसुहृदो धनदेवस्य सन्नि ॥१०॥ चतुर्भिः कलापकं ॥
 तत्राविश च भगवांस्कल्पशाखीव जङ्गमः ।
 ददृशे च धनेश्वर्या धनदेवगृहस्थया ॥११॥
 समुत्थायासनात्सुधो धनेश्वर्यनवद्यधीः ।
 स्थूलभद्रमवन्दिष्ट भृतलन्यस्तमस्तका ॥१२॥
 ततः सा स्थूलभद्राय दापयन्महदासनम् ।
 सतां भक्त्यनुसारेण गुरौ हि प्रतिपत्तयः ॥१३॥
 भगवानप्यलङ्घ्ये प्रतिलिख्य तदासनम् ।
 तां धर्मवर्णनिर्वाहोदन्तेनान्वयहीदय ॥१४॥
 प्रतिप्रवासविधुरां पप्रच्छ च धनेश्वरीम् ।
 भावसारे पतिः किं ते धनदेवो न दृश्यते ॥१५॥
 धनेश्वर्यप्यदो ऽवादीत्यतिर्हि भगवन्मम ।
 व्ययते स्म धनं सर्वं यद्गृहे ऽभृद्धहिःस्थितम् ॥१६॥
 सो ऽर्थहीनः पुरे ऽत्राभूत्तुष्टुरेव तृणादपि ।
 अर्याः सर्वत्र पूज्यन्ते न शरीराणि देहिनाम् ॥१७॥
 न चापत्पूर्वपुरुषनिधीनन्वेषयन्नपि ।
 निर्भाग्यस्यानिकस्यापि श्रीर्हि द्वीपान्तरस्थिता ॥१८॥
 स वणिग्व्यवहारेण द्रविणोपार्जनेच्छया ।
 गतो देशान्तरं को हि विदेशो व्यवसायिनाम् ॥१९॥

ज्ञात्वा श्रुतबलेनाथ निधिस्थानं तदोकसि ।
 आख्यातुं चिन्तयामास तस्यै स्वरिः कृपानिधिः ॥२०॥
 धर्मोपदेशव्याजेन भगवान्हस्तमञ्जया ।
 अधःस्थितनिधिं स्तम्भं सुनिस्तस्यै प्रदर्शयन् ॥२१॥
 व्याहार्षीदयि संसारस्वरूपं पश्य कीदृशम् ।
 गृहमौदृक्त्वा भर्तुर्वाणिज्यं तच्च तादृशम् ॥२२॥ युग्मं ॥
 एवमाख्याय भगवान्धनेश्वर्या मुहुर्मुहुः ।
 ययौ विहर्तुमन्यत्रार्हतं धर्मं प्रभावयन् ॥२३॥
 धनदेवस्ततो लाभोदयकर्मविवर्जितः ।
 यादृग्गतस्तादृग्गान्तैरेव वसनैरपि ॥२४॥
 स्थूलभद्रागमोदन्तं तस्य चाख्यङ्कनेश्वरी ।
 सहर्षं यो ऽपि पप्रच्छ किमूचे भगवानपि ॥२५॥
 मायाख्यस्थूलभद्रेण विहिता धर्मदेशना ।
 अस्य स्तम्भस्याभिसुखहस्ताभिनयपूर्वकम् ॥२६॥
 धनदेवो ऽप्यदो दक्षौ तस्य ज्ञानाम्बुवारिधेः ।
 न ह्यभिप्रायरहिता चेष्टा भवति जातुचित् ॥२७॥
 स्तम्भमुद्दिश्य हस्ताभिनयो यद्विदधे मुहुः ।
 तन्नूनमस्य स्तम्भस्याधस्तात्सम्भाष्यते निधिः ॥२८॥
 इति बुद्ध्या धनदेवः स्तम्भमूलमचीखनत् ।
 तत्र चाविरभूद्व्यं तत्पुण्यमिव पुष्कलम् ॥२९॥
 धनदेवो ऽभवत्तेन धनेन धनदोपमः ।
 स्थूलभद्रप्रसादो ऽयमिति च व्यस्मरन् हि ॥३०॥

स्थूलभद्रस्य वन्द्यस्य वयस्यस्योपकारिणः ।

वन्दनाद्यान्यदा सो ऽगात्याटलीपुत्रपत्तनम् ॥३१॥

ततश्च वसतौ गत्वा स्थूलभद्रं महासुनिम् ।

ववन्दे सपरीवारं धनदेवः प्रमोदभाक् ॥३२॥

ऊचे च स्थूलभद्रर्षिं धनदेवः कृताञ्जलिः ।

लक्ष्मसादेन दारिद्र्यसमुद्रं तीर्णवानहम् ॥३३॥

नानृणस्त्वत्प्रसादस्य भवामि भगवन्नहम् ।

त्वं गुरुस्त्वं च मे स्वामी तदादिश करोमि किम् ॥३४॥

भूयास्त्वमार्हत इति स्थूलभद्रेण जल्पितः ।

ओमित्युक्त्वा धनदेवः स्वस्थानमगमत्युनः ॥३५॥

स्वामिना स्थूलभद्रेण शिष्यौ द्वावपि दीक्षितौ ।

आर्यमहागिरिश्चार्यसुहृत्सी चाभिधानतः ॥३६॥

तौ हि यत्चार्यचावाख्यादपि मात्रेव पालितौ ।

इत्यार्योपपदौ जातौ महागिरिसुहृत्स्तिनौ ॥३७॥

खड्गधारेव तीव्रं तावतीचारविवर्जितम् ।

परीषहेभ्यो निर्भीकौ पालयामासतुर्व्रतम् ॥३८॥

तौ स्थूलभद्रपादाब्जसेवामधुकरावुभौ ।

साङ्गानि दश पूर्वाणि महाप्रज्ञावधीयतुः ॥३९॥

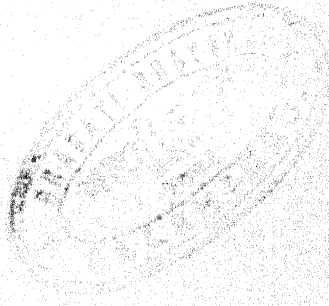
शान्तौ दान्तौ लब्धिमन्तावधीता-

वायुश्चान्तौ वाग्मिनौ दृष्टभक्तौ ।

आचार्यत्वे न्यस्य तौ स्थूलभद्रः

कालं कृत्वा देवभूयं प्रपेदे ॥४०॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते
महाकाव्ये आर्यमहागिरिआर्यसुहृत्सिद्धीचास्थूलभद्रस्वर्गगमनकीर्तनो
नाम दशमः सर्गः ॥

CANTO XI.

भविकाननुगृह्णन्तौ कुर्वाणौ धर्मदेशनाम् ।
 महीं विहरतः स्मार्थौ महागिरिसुहृत्स्तिनौ ॥१॥
 कालक्रमेण भगवाञ्जगद्धन्तुर्महागिरिः ।
 शिष्यान्निष्पादयामास वाचनाभिरनेकशः ॥२॥
 महागिरिर्निजं गच्छमन्यदादात्सुहृत्स्तिने ।
 विहृतं जिनकल्पेन त्वेको ऽभून्मनसा स्वयम् ॥३॥
 युच्छेदाज्जिनकल्पस्य गच्छनिश्चास्थितो ऽपि हि ।
 जिनकल्पार्हया वृत्त्या विजहार महागिरिः ॥४॥
 ते धर्मदेशनावारि वर्षन्तो वारिदा इव ।
 विहरन्तो ऽन्यदाजग्मुः पाटलौपुत्रपत्तनम् ॥५॥
 वसुभूतिरिति श्रेष्ठौ तत्र चार्थसुहृत्स्तिना ।
 सम्बोधितः श्रावको ऽभूज्जीवाजीवादितत्त्ववित् ॥६॥
 सुहृत्स्त्वाख्यातधर्मानुवादेन खजनानपि ।
 प्रबोधयितुमारेभे वसुभूतिर्दिवानिशम् ॥७॥
 प्रबोध्यमाना अपि ते सादरं वसुभूतिना ।
 नाबुध्यन्त विना धर्माचार्यमित्यल्पमेधसः ॥८॥
 वसुभूतिर्गुरोराख्यङ्गवन्खजना मया ।
 न पारिता बोधयितुं तान्बोधयितुमर्हसि ॥९॥

इति तत्प्रतिबोधाय सुहृत्स्ती तद्गृहं ययौ ।
 सुधातरङ्गिणीप्रायां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥१०॥
 प्राविशत्तत्र भिचार्यं तदा चार्यमहागिरिः ।
 तमभ्युदस्यादाचार्यः सुहृत्स्ती वन्दते स्म च ॥११॥
 श्रेष्ठ्यप्युवाच युष्माकमपि को ऽप्यस्ति किं गुरुः ।
 युष्माभिर्वन्द्यते विश्ववन्द्यैर्द्यदयमागतः ॥१२॥
 सुहृत्स्ती स्माह भो श्रेष्ठिन्ममैते गुरवः खलु ।
 त्यागार्हभक्तपानादिभिर्क्षामाददते सदा ॥१३॥
 ईदृग्भिर्वाशना ह्येते ऽपरथा स्युरूपोषिताः ।
 सुगृहीतं च नामैषां वन्द्यं पादरजो ऽपि हि ॥१४॥
 एवं महागिरिं स्तुत्वा प्रतिबोधाखिलांश्च तान् ।
 पुनरेव निजं स्थानं सुहृत्स्ती भगवान्ययौ ॥१५॥
 श्रेष्ठ्यपि खजनानूचे दृढभक्तिर्विशेषतः ।
 ईदृशं पश्यथ सुनिं यदा भिचार्यमागतम् ॥१६॥
 त्यज्यमानं दर्शयित्वा भक्तपानादिकं तदा ।
 तस्मै देयं तदादत्तं तद्धि वः स्यान्महाफलम् ॥१७॥ युग्मं ॥
 खजनैर्वसुभूतेस्तु प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
 भिचार्यं च द्वितीये ऽक्लिं तेऽन्वेवागान्महागिरिः ॥१८॥
 महागिरिं समाचान्तं दृष्ट्वा ते श्रेष्ठिवन्धवः ।
 तथैवारेभिरे कर्तुं तस्मै तद्दातुमिच्छवः ॥१९॥
 उपयोगेन विज्ञाय तदशुद्धं महागिरिः ।

अनादायैव वसतिं गत्वा चोचे सुहस्तिनम् ॥२०॥
 तया ह्यो ऽविनयं कृतानेषणा महती कृता ।
 ते हि लदुपदेशेन भित्तां मह्यमसज्जयन् ॥२१॥
 नैवं भूयः करिष्ये ऽहमिति जल्पन्सुहस्यपि ।
 क्षमयामास पादाद्ये लुठन्नार्थमहागिरिम् ॥२२॥
 इतश्च सम्प्रतिनृपो ययावुज्जयिनीं पुरीम् ।
 कदापि कापि तिष्ठन्ति स्वभूमौ हि महीभुजः ॥२३॥
 जीवन्तस्वामिप्रतिमारथयात्रां निरीक्षितुम् ।
 आयातावन्यदावन्यां महागिरिसुहस्तिनौ ॥२४॥
 पृथक्पृथग्वसत्यां तौ तस्थतुः सपरिच्छदौ ।
 तथोरतिमहागच्छस्ततो नैकत्रसङ्गमः ॥२५॥
 निर्ययौ चोत्सवेनाथ जीवन्तस्वामिनो रथः ।
 मनोमयूरजलदः पौराणां भक्तिशालिनाम् ॥२६॥
 ताभ्यामाचार्यवर्याभ्यां श्रीसङ्गेनाखिलेन च ।
 अन्वीयमानः स रथः पुर्यां पर्याटदस्खलन् ॥२७॥
 गते राजकुलद्वारं रथे ऽथ पृथिवीपतिः ।
 वातायनस्थितो दूराद्दर्शार्थसुहस्तिनम् ॥२८॥
 दध्यौ चैवं सुनीन्द्रो ऽयं मन्मनःकुमुदोदुपः ।
 कापि दृष्ट इवाभाति न स्मरामि तु किं ह्यदः ॥२९॥
 एवं विमर्षं कुर्वाणो मूर्खितो न्यपतन्नृपः ।
 आः किमेतदिति वदन्दधावे च परिच्छदः ॥३०॥

व्यजनैर्वीज्यमानश्च सिच्यमानश्च चन्दनैः ।
 जातिस्मरणमासाद्योदस्यादवनिशासनः ॥ ३१ ॥
 स प्राग्जन्मगुरुं ज्ञात्वा जातिसृष्ट्या सुहस्तिनम् ।
 तदैव वन्दितुमगाद्विस्मृतान्यप्रयोजनः ॥ ३२ ॥
 पञ्चाङ्गस्पृष्टभूपीठः स नत्वार्यसुहस्तिनम् ।
 पप्रच्छ जिनधर्मस्य भगवन्कीदृशं फलम् ॥ ३३ ॥
 सुहस्ती भगवानाख्यन्मोक्षः स्वर्गश्च तत्फलम् ।
 अपृच्छ भूपतिर्भूयः सामाधिकफलं च किम् ॥ ३४ ॥
 सामाधिकस्याव्यक्तस्य राजनराज्यादिकं फलम् ।
 सुहस्तिनैवमाख्याते द्राक् प्रत्येति स्म भूपतिः ॥ ३५ ॥
 नखाच्छेदनिकां कृत्वा प्रत्ययव्यञ्जिकां मुहुः ।
 एवमेतन्न सन्देह इत्यभाषत भूपतिः ॥ ३६ ॥
 सुहस्तिनं नमस्कृत्य ततः प्रोवाच पार्थिवः ।
 किं नाम मां यूयमुपलक्ष्यध्वेऽथवा न हि ॥ ३७ ॥
 आचार्योऽप्युपयोगेन ज्ञातोचे त्वां नरेश्वर ।
 सम्यगुपलक्ष्येऽहं स्वां प्राग्भवकथां शृणु ॥ ३८ ॥
 महागिर्धाचार्यमिश्रैर्विहरन्तो वयं पुरा ।
 सह गच्छेन कौशाम्ब्यामागच्छाम नरेश्वर ॥ ३९ ॥
 सङ्कीर्णत्वेन वसतेः पृथक्पृथगवस्थितौ ।
 तत्रावां परिवारो हि महानभवदावयोः ॥ ४० ॥
 तत्राभूदतिदुर्भिक्षं तथाप्यस्मासु भक्तिमान् ।
 लोको भक्तादिकं दातुमुपाक्रंस विशेषतः ॥ ४१ ॥

भिक्षार्थं साधवो ऽन्येद्युरेकस्य श्रेष्ठिनो गृहे ।
 विविशुः पृष्ठतस्तेषां रङ्ग एको विवेश च ॥४२॥
 तत्रेच्छाकारमर्यादां विविधां मोदकादिभिः ।
 साधवो लेभिरे भिक्षां तस्य पश्यत एव ते ॥४३॥
 साधूनामात्तभिक्षाणां वसतिं प्रति गच्छताम् ।
 अनुगः सो ऽब्रवीद्रङ्गो दीयतां मम भोजनम् ॥४४॥
 ते साधवो ऽभिर्दाधरे जानन्ति गुरवः खलु ।
 वयं गुरुपराधीना न किञ्चिद्दातुमौशहे ॥४५॥
 ततः स रङ्गः साधूनामन्वेव वसतिं ययौ ।
 दीनात्मा तत्र दृष्ट्वास्नानयाचत च भोजनम् ॥४६॥
 साधवः कथयन्ति स्म भगवन्नसुना पथि ।
 याचिता वयमप्युच्चैर्भोजनं दीनमूर्तिना ॥४७॥
 विदितं चैवमस्माभिरुपयोगपरायणैः ।
 भावी प्रवचनाधारो यद्रङ्गो ऽयं भवान्तरे ॥४८॥
 ततः स द्रमको ऽस्माभिः प्रियपूर्वमभाष्यत ।
 यद्यादत्से परिव्रज्यां लभसे भोजनं तदा ॥४९॥
 रङ्गो ऽचिन्तयद्ये ऽपि सर्वकष्टमयो ह्यहम् ।
 तद्वरं व्रतजं कष्टमिष्टभोजनलाभकृत् ॥५०॥
 प्रतिपन्नं परिव्रज्यां ततो रङ्गं तदैव तम् ।
 प्रप्राज्यावूभुजामेष्टं मोदकादि यथारुचि ॥५१॥

46 b A साधूनां सहेव । 49 c D सद्रमको । 51 c A C प्रप्राज्या
 प्रप्राज्यावूभुजामि० B प्रप्राज्यावू ।

स खादं खादुमाहारं तथा ह्याकण्डमात्तवान् ।
 पन्थाः श्वासानिलस्यापि यथा दुःसञ्चरो ऽभवत् ॥५२॥
 तद्दिनस्यैव यामिन्यां तेनाहारेण भूयसा ।
 रुद्धश्वासे विपन्नः स श्वासजीवा हि देहिनः ॥५३॥
 स्थितो मध्यस्थभावेन रङ्गसाधुर्विपद्य सः ।
 कुणालस्यावन्तिपतेः स्रुस्त्वमुदपद्यथाः ॥५४॥
 पुनर्विज्ञपयामास सुहस्तिनमिलापतिः ।
 भगवंस्त्वत्प्रसादेन प्राप्तो ऽहं पदवीमिमाम् ॥५५॥
 त्वया प्रव्राजितो न स्थां तदाहं भगवन् यदि ।
 असृष्टजिनधर्मस्य का गतिः स्यात्ततो मम ॥५६॥
 तदादिशत मे किञ्चित्प्रसीदत करोमि किम् ।
 भवामि नानृणो ऽहं वः पूर्वजन्मोपकारिणाम् ॥५७॥
 जन्मन्यत्रापि गुरवो यूयं मे पूर्वजन्मवत् ।
 अनुगृह्णीत मां धर्मपुत्रं कर्तव्यश्चिन्तया ॥५८॥
 कृपालुरादिदेशार्थसुहृत्सी भगवान्नृपम् ।
 जिनधर्मं प्रपद्यस्व परत्रेह च शर्मणे ॥५९॥
 स्वर्गैः स्यादपवर्गो वामुच्चार्यद्वर्मशालिनाम् ।
 इह हस्त्यश्वकोशादिसम्पदस्योत्तरोत्तराः ॥६०॥
 अभ्यगृहीदथ नृपस्तदग्रे तदनुज्ञया ।
 अर्हन्देवो गुरुः साधुः प्रमाणं मे ऽर्हती वचः ॥६१॥

52 a A C खादं, D sec. m. c C खासो. A खासा । 54 c C •वन्तिपतेः ।

56 a A C प्रव्रजितो, c D अदृष्ट, d D तदा for तवो ।

अणुव्रतगुणव्रतशिचाव्रतपवित्रितः ।
 प्रधानआवको जज्ञे सम्प्रतिस्तत्रमृत्यपि ॥६२॥
 त्रिसन्ध्यमप्यवन्धश्रीर्जिनार्चामर्चति स्म सः ।
 साधर्मिकेषु वात्सल्यं बन्धुस्त्विव चकार च ॥६३॥
 स सर्वदा जीवदयातरङ्गितमनाः सुधीः ।
 अवदानरतो दानं दीनेभ्यो ऽभ्यधिकं ददौ ॥६४॥
 आवैताढ्यं प्रतापाढ्यः स चकाराविकारधीः ।
 त्रिखण्डं भरतक्षेत्रं जिनायतनमण्डितम् ॥६५॥
 सुहृत्त्याचार्यपादानामवन्त्यासेव तस्युषाम् ।
 चैत्ययात्रोत्सवश्चक्रे सङ्केनान्यत्रवत्सुरे ॥६६॥
 मण्डपं चैत्ययात्रायां सुहृत्सु भगवानपि ।
 एतत् नित्यमलञ्चके श्रीसङ्केन समन्वितः ॥६७॥
 सुहृत्स्तिस्वामिनः शिष्यपरमाणुरिवाद्यतः ।
 कृताञ्जलिस्तत्र नित्यं निषसाद च सम्प्रतिः ॥६८॥
 यात्रोत्सवान्ते सङ्केन रथयात्रा प्रचक्रमे ।
 यात्रोत्सवो हि भवति सम्पूर्णो रथयात्रया ॥६९॥
 रथो ऽथ रथशालाया दिवाकररथोपमः ।
 निर्ययौ खर्णमाणिक्यद्युतिद्योतितदिङ्मखः ॥७०॥
 श्रीमदर्हप्रतिमाया रथस्थायामहर्द्धिभिः ।
 विधिज्ञैः स्नातपूजादि आवकैरुपचक्रमे ॥७१॥

क्रियमाणे ऽर्हतः स्नात्रे स्नाचाम्भो न्यपतद्भयात् ।
 जन्मकल्याणके पूर्वं सुमेरुशिखरादिव ॥७२॥
 आद्वैः सुगन्धिभिर्द्रव्यैः प्रतिमाया विलेपनम् ।
 स्वाभिविज्ञीष्नुभिरिवाकारि वक्ताहितांशुकैः ॥७३॥
 मालतीशतपत्तादिदामभिः प्रतिमार्हतः ।
 पूजिताभात्कलेवेन्दोर्दता शारदवारिदैः ॥७४॥
 दह्यमानागस्त्याभिर्धूमलेखाभिरावृता ।
 अशुभप्रतिमा नीलवासेाभिरिव पूजिता ॥७५॥
 आरात्रिकं जिनाचार्याः कृतं आद्वैर्ज्वलच्छिखम् ।
 दीप्यमानौषधीचक्रशैलशृङ्गविडम्बकम् ॥७६॥
 वन्दित्वा श्रीमदर्हन्तमथ तैः परमार्हतैः ।
 रथैरिवाग्रतोभूय स्वयमाचक्रुषे रथः ॥७७॥
 नागरीभिरुपक्रान्तसहस्रैः सकरासकः ।
 चतुर्विधातोच्चवादसुन्दरप्रेक्षणीयकः ॥७८॥
 परितः आविकालोकगीयमानोऽहमङ्गलः ।
 प्रतीच्छन्विविधां पूजां प्रत्यष्टं प्रतिमन्दिरम् ॥७९॥
 वहलैः कुङ्कुमाभोभिरभिषिक्ताग्रभृतलः ।
 सम्प्रतेः सदनद्वारमाससाद शनै रथः ॥८०॥ त्रिभिर्विशेषकां ।
 राजापि सम्प्रतिरथ रथपूजार्थमुद्यतः ।
 आगात्पनसफलवत्सर्वाङ्गोद्भिन्नकण्टकः ॥८१॥

रथाधिरूढां प्रतिमां पूजयाष्टप्रकारया ।
 अपूजयन्नवानन्दसरोहं सोऽवनीपतिः ॥८२॥
 तदानीमेव सामन्तानाङ्गय निखिलानपि ।
 सम्यक्त्वं ग्राहयित्वैवमादिदेश विशांपतिः ॥८३॥
 मन्यध्वमयि सामन्ताः सम्यग्मां स्वामिनं यदि ।
 तद्भवन्तु सुविहितश्रमणानामुपासकाः ॥८४॥
 द्रव्यैरपि न मे किञ्चिद्युद्भूतैः प्रयोजनम् ।
 एवं कृते हि सामन्ताः प्रियं भवति मे कृतम् ॥८५॥
 एवमाज्ञाय सामन्ता विस्मृष्टाः स्वस्वनीयति ।
 गत्वा चक्रुः स्वामिभक्त्या श्रमणानामुपासनाम् ॥८६॥
 प्रावर्तयन्त्यथात्रां तत्रानुगमनं तथा ।
 रथाग्रे पुष्पदृष्टिं च चैत्यपूजां च ते व्यधुः ॥८७॥
 इत्यादि श्रावकाचारं ते सर्वे चक्रिरे तथा ।
 प्रान्तदेशा अपि साधुविहारार्हा यथाभवन् ॥८८॥
 सम्प्रतिश्चिन्तयामास निशीथसमयेऽन्यदा ।
 अनर्थेऽपि साधूनां विहारं वर्तयाम्यहम् ॥८९॥
 इत्यनार्थानादिदेश राजा दङ्गं करं मम ।
 तथा तथास्तत्पुरुषा मार्गयन्ति यथा यथा ॥९०॥
 ततः प्रेषीदनार्थेषु साधुवेषधरान्नरान् ।
 ते सम्प्रत्याज्ञयानार्थानेवमन्वशिष्यन्मृशम् ॥९१॥

द्विचत्वारिंशता दोषैरेभिरेभिर्विवर्जितम् ।
 वस्त्रपात्रान्नपानादि देयमस्मास्वहे स्वयम् ॥८२॥
 अध्येतयं चेदमिदं ततो युष्मासु तोषभाक् ।
 भविता सम्प्रतिस्वामी कोपिष्यत्यन्यथा पुनः ॥८३॥
 ततः सम्प्रतिराजस्य परितोषार्थमुद्यताः ।
 ते तु तत्पुरुषादिष्टमन्त्रतिष्ठन्दिने दिने ॥८४॥
 एवं साधूचिताचारचतुरेषु कृतेषु तु ।
 अनार्येषु सम्प्रतिना विज्ञप्ता गुरवः पुनः ॥८५॥
 कदापि श्रमणा एते भगवन्नार्यदेशवन् ।
 अनार्येष्वपि देशेषु विहरन्ति कुतो न हि ॥८६॥
 व्याजहुः स्वरयो ऽनार्यदेशेष्वज्ञानतः सदा ।
 ज्ञानदर्शनचारित्राण्युत्सर्पन्ति न पार्थिव ॥८७॥
 राजा प्रोवाच भगवन्ननार्येष्वपि सम्प्रति ।
 श्रमणाग्नेय्य जानीध्वं तेषामाचारचातुरीम् ॥८८॥
 एवं राज्ञो ऽतिनिर्वन्धादाचार्यैः के ऽपि साधवः ।
 विहर्तुमादिदिशिरे ततो ऽन्धद्रमिलादिषु ॥८९॥
 अनार्याः प्रेक्ष्य तान्साधून्सम्प्रतेः पुरुषा इति ।
 जाला प्राक्शिक्षया तेभ्यो भक्तपानादिकं ददुः ॥९०॥
 निरवद्यं आवकत्वमनार्येष्वपि साधवः ।
 दृष्ट्वा गत्वा स्वगुरवे पुनराख्यन्सविस्मयाः ॥९१॥
 एवं सम्प्रतिराजेन स्वशक्त्या बुद्धिगर्भया ।
 देशः साधुविहारार्हा अनार्या अपि चक्रिरे ॥९२॥

राज्ञा प्राग्जनरङ्गत्वं बीभत्सं स्मरता निजम् ।
 महासत्त्वाण्यकार्यन्त पूर्वारेषु चतुर्व्यपि ॥१०३॥
 अयं निजः परो वायमित्यपेक्षाविवर्जितम् ।
 तन्नानिवारितं प्रापुर्भोजनं भोजनेच्छवः ॥१०४॥
 यदवाशिष्यतान्नादि भुक्तवत्सु बुभुक्षुषु ।
 तद्विभज्योपाददिरे महानसनियोगिनः ॥१०५॥
 को गृह्णात्यवशिष्टान्नमिति पृष्ट्वा महीभुजा ।
 आख्यन्महानसायुक्ताः स्वामिन्नादन्नहे वयम् ॥१०६॥
 आदिदेश च तान् राजा यदन्नमवशिष्यते ।
 अन्नताकारितार्थिभ्यः साधुभ्यो देयमेव तत् ॥१०७॥
 द्रव्यं दास्यामि वस्त्रेण सनिर्वाहा भविष्यथ ।
 न हि केचपि कार्येषु सौदति द्रव्यवाञ्छनः ॥१०८॥
 ते ऽवशिष्टान्नपानादि तदाद्यपि तदाज्ञया ।
 साधुभ्यो ददिरे ते ऽपि स्वीचक्रुः शुद्धिदर्शनात् ॥१०९॥
 अमणोपासको राजा कान्दविकानथादिशत् ।
 तल्लज्यदधिविक्रेतृन्वस्त्रविक्रयकानपि ॥११०॥
 यत्किञ्चिदुपकुरुते साधूनां देयमेव तत् ।
 तन्मूल्यं वः प्रदास्यामि मा स्म शङ्कध्वमन्यथा ॥१११॥
 ते तथारेभिरे कर्तुं जातहर्षा विशेषतः ।
 विक्रीयमाणे पश्ये हि वणिजामुत्सवो महान् ॥११२॥

तत्तथार्थसुहृत्सी तु दोषयुक्तं विदन्नपि ।
 चेहे शिष्यानुरागेण लिप्तचित्तो बलीयसा ॥११३॥
 सुहृत्स्तिनमितश्चार्थमहागिरिरभाषत ।
 अनेषणीयं राजानं किमादत्ते विदन्नपि ॥११४॥
 सुहृत्सुवाच भगवन्त्यथा राजा तथा प्रजाः ।
 राजानुवर्तनपराः पौरा विश्राणयन्त्यदः ॥११५॥
 मायेयमिति कुपितो जगादार्थमहागिरिः ।
 शान्तं पापं विसम्भोगः खल्वतः परमावयोः ॥११६॥
 सामाचारीसमानैर्हि साधुभिः साधु सङ्गतम् ।
 सामाचारीविभिन्नस्य भिन्नो ऽध्वातः परं तव ॥११७॥
 वेपमानो भिया बाल इव भक्तः सुहृत्स्यपि ।
 आर्थमाहागिरिपादान्वन्दितोचे कृताञ्जलिः ॥११८॥
 सापराधो ऽस्मि भगवन्मिथ्यादुःकृतमस्तु मे ।
 क्षम्यतामपराधो ऽयं करिष्ये नेदृशं पुनः ॥११९॥
 ऊचे महागिरिरथ दोषः को नाम ते ऽथवा ।
 पुरा भगवता वीरस्वामिनैतद्धि भाषितम् ॥१२०॥
 मदीये शिष्यसन्ताने स्थूलभद्रमुनेः परम् ।
 पतत्रकर्षा साधूनां सामाचारी भविष्यति ॥१२१॥
 स्थूलभद्रमुनेः पश्चादावां तीर्थप्रवर्तकौ ।
 अभूव तदिदं स्वामिवचः सत्यापितं त्वया ॥१२२॥

117 a c C समाचारी, c A C D विभन्नस्य । 118 c MSS महा, D
 prima manu आर्वामाहा, C पदान् । 121 c C एतत्प्र० ।

स्थापयित्वसम्भोगिकल्पमार्थमहागिरिः ।
 जीवन्तस्वामिप्रतिमां नत्वावन्या विनिर्ययौ ॥१२३॥
 पूर्वं हि समवसूतौ श्रीमतश्चरमार्हतः ।
 दशार्णभद्रसम्बोधसमये यानि जज्ञिरे ॥१२४॥
 गजेन्द्रस्वाग्रपदानि समायाते दिवस्यतौ ।
 तथैवास्तुश्च तत्रागात्तीर्थे चार्चमहागिरिः ॥१२५॥ युग्मं ॥
 ख्याते तत्र महातीर्थे गजेन्द्रपदानामनि ।
 त्यक्तदेहो ऽनशनेन ययौ स्वर्गं महागिरिः ॥१२६॥
 पार्थिवः सम्प्रतिरपि पालयञ्चावकत्रतम् ।
 पूर्णायुर्देव्यभूत्सिद्धिं क्रमेण च गमिष्यति ॥१२७॥
 अत्र विहृत्यान्यचार्यसुहृत्सुज्जयिनीं पुनः ।
 जीवन्तस्वामिप्रतिमावन्दनार्थं समाययौ ॥१२८॥
 बाह्योद्याने च भगवान् सुहृत्स्त्री समवासरत् ।
 वसतिं याचितुं प्रैषीत्यूर्म्ये द्वौ मुनी च सः ॥१२९॥
 तौ तु भद्राभिधानायाः श्रेष्ठिन्या जग्मतुर्गृहे ।
 सापि पप्रच्छ तौ नत्वा किं नामादिशयो युवाम् ॥१३०॥
 तावपूचतुरावां हि शिष्याचार्यसुहृत्स्तिनः ।
 तदादेशेन कल्याणि वसतिं प्रार्थयावहे ॥१३१॥
 विशालां वाहनकुटीं वसतिं सार्पयन्ततः ।
 सुहृत्स्त्री सपरीवारो ऽप्यलञ्चके ततश्च ताम् ॥१३२॥

परावर्तितुमारोमे प्रदोषमये ऽन्यदा ।
 आचार्यैर्नलिनीगुल्माभिधमध्ययनं वरम् ॥१३३॥
 भद्रायाश्च सुतो ऽवन्तिसुकुमालः सुरोपमः ।
 तदा च विलसन्नासीत्सप्तभूमिगृहोपरि ॥१३४॥
 द्वात्रिंशता कलत्रैः स क्रीडन् स्वःस्तौनिभैरपि ।
 तस्मिन्नध्ययने कर्णं ददौ कर्णरसायने ॥१३५॥
 तत्सम्यगाकर्णयितुं भद्रासुनुरनून्धीः ।
 प्रासादाद्भुतमुत्तीर्य वसतिद्वारमाययौ ॥१३६॥
 अनुभूतं मया क्वेदमिति चित्तापरः स तु ।
 सञ्जातजातिस्मरणो यथावाचार्यमन्निधौ ॥१३७॥
 नत्वा चोवाच भगवन्भद्रायास्तनयो ह्यहम् ।
 पुरा च नलिनीगुल्मविमाने त्रिदशो ऽभवम् ॥१३८॥
 विमानं नलिनीगुल्मं जातिस्मृत्या मया स्मृतम् ।
 तच्चैव गन्तुं भूयो ऽद्य परिविव्रजिषाम्यहम् ॥१३९॥
 ततः प्रार्थयमानं तं प्रव्राजयत मामिति ।
 आचार्यमिश्रा जगदुः सुकुमारो ऽसि दारक ॥१४०॥
 सुखदा लोहचणकाः सुस्पृशा वक्त्रयो ऽपि हि ।
 दुष्करं तु जिनोपज्ञं तपो ऽतीचारवर्जितम् ॥१४१॥
 भाद्रेयो ऽभिदधे बाढं प्रव्रज्योत्कण्ठितस्त्वहम् ।
 सामाचारौ चिरतरं न च पालयितुं क्षमः ॥१४२॥
 आदावेव परिव्रज्यां तस्मादनशनान्वितम् ।
 आदास्ते सत्वमालम्ब्य श्लोकं कष्टमिदं खलु ॥१४३॥

गुरुत्वे महाभाग प्रव्रज्यां चेज्जिघृक्षसि ।
 तदनुज्ञापथ निजान्वन्धूनिह हि कर्मणि ॥१४४॥
 अवन्तिसुकुमालो ऽपि गृहे गत्वा कृताञ्जलिः ।
 आप्रच्छे निजान्वन्धूननुजज्ञे तु तैर्न हि ॥१४५॥
 भद्रास्तनुस्ततः केशांस्तत्रैवोदखनत्स्वयम् ।
 स्वयं चोपाददे साधुलिङ्गं गृहपराङ्मुखः ॥१४६॥
 तादृगूपो यथावार्चसुहृत्त्याचार्यसन्निधौ ।
 अवन्तिसुकुमालो ऽथ निर्ममः स्वपुत्र्यपि ॥१४७॥
 स्वयमेवोपात्तलिङ्गो मा भूदिति सुहृत्स्यपि ।
 तं परिब्राजयामास प्रव्रज्याविधिमुच्चरन् ॥१४८॥
 चिरकालं तपःकष्टनिर्जरां कर्तुमक्षमः ।
 गुरुनाष्टच्छ्रयो ऽन्यत्र यथावनश्चनं चिकीः ॥१४९॥
 चक्रे ऽवन्तिसुकुमालः सुकुमालपददयात् ।
 निर्गच्छद्रक्तपृषतैः सेन्द्रगोपामिवावनिम् ॥१५०॥
 स्थाने स्थाने चिताभस्मधूसरीकृतभूतलम् ।
 सो ऽगात्पितृवनं क्रीडास्थानं पितृपतेरिव ॥१५१॥
 कन्थारिकाकुडङ्गान्तस्तस्यावनश्चनेन सः ।
 समाहितः स्मरन्पञ्चपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥१५२॥
 तत्पदान्यष्टगास्त्रावविस्त्राणि शिशुभिर्वता ।
 लिहाना जम्बुकी कापि तत्रोद्देशे समाययौ ॥१५३॥

तत्पादप्रक्षरद्रक्तपङ्कगन्धेन भूयसा ।
 सशिशुः सा विवेशाय मध्येकन्यारिकावनम् ॥१५४॥
 शोधयन्ती च सा प्राप तत्पादरक्तपिच्छलम् ।
 तं च खादितुमारेभे कृतान्तस्त्रे सोदरा ॥१५५॥
 चटचटिति सा चर्म चटचटिति जङ्गलम् ।
 धगद्धगिति मेदस्व कटक्कटिति कीकसम् ॥१५६॥
 भक्षयन्ती पादमेकं तस्य सा निरशेषयत् ।
 तड्भिम्बरूपाण्यपरं प्रथमे प्रहरे निशः ॥१५७॥ युग्मं ॥
 तथापि न चकम्पे स प्रत्युतामंस्त सात्विकः ।
 अपि तां पादखादित्रीं पादसंवाहिकामिव ॥१५८॥
 एवं द्वितीये प्रहरे तदूरु च चखाद सा ।
 साधु तप्यतु जीवो ऽयमित्यकाशीं त्कपां तु सः ॥१५९॥
 तत्तुन्दं भक्षयामास तृतीयप्रहरे च सा ।
 स तु दध्यौ मयत्येषा न तुन्दं किं तु कर्म मे ॥१६०॥
 तुर्यं च यामे यामिन्या महासत्त्वो विपद्य सः ।
 विमाने नलिनीगुल्मे महर्द्धिरमरोऽभवत् ॥१६१॥
 वन्द्यो महानुभावो ऽयं महासत्त्वो ऽयमित्यथ ।
 तच्छरीरस्य तत्कालं महिमा निर्ममे ऽमरैः ॥१६२॥
 तद्गौर्यास्तमपश्यन्त्यः पृच्छन्ति स्म सुहृस्तिनम् ।
 आख्याहि भगवन्नस्मत्पतिः कथमभूदिति ॥१६३॥
 उपयोगेन विज्ञाय सुहृत्स्यपि हि तत्तथा ।
 तदीयं सर्वमाचख्यौ ताभ्यो मधुरया गिरा ॥१६४॥

अवन्तिसुकुमालस्य पत्न्यो गत्वाथ सद्यनि ।
 भद्रायाः पुरतः सर्वं तं वृत्तान्तं न्यवीविदन् ॥१६५॥
 अवन्तिसुकुमालस्य माता भद्रा निशात्यथे ।
 श्मशाने प्रययौ तच्च कन्यारीवनलाञ्छिते ॥१६६॥
 आकृष्टं दिशि नैर्ऋत्यां दृष्ट्वा सूनोः कलेवरम् ।
 रुरोद वाष्पमिषतो वारिदानोद्यतेव सा ॥१६७॥
 भद्रा वधूभिः सहिता रुदती विललाप च ।
 प्राणानपि किमत्याचीरस्मानिव किमीदृशः ॥१६८॥
 वत्स प्रव्रजितो ऽपि त्वमेकस्मिन्नपि वासरे ।
 किं नाम नालमकृथा विहारेण गृहाङ्गणम् ॥१६९॥
 का नाम रात्रिः कल्याणी सा भविष्यत्यतः परम् ।
 या स्वप्ने दर्शयित्वा त्वामस्मान्मञ्जीवयिष्यति ॥१७०॥
 निर्मोहीभूय यद्यस्मान्पर्यहाशीर्ब्रतेच्छया ।
 तद्गुरुष्वपि निर्मोहः किमभूस्ते यदुज्झिताः ॥१७१॥
 विलप्यैवं बद्धतरं भद्रा शिप्राणदीतटे ।
 तस्योर्ध्वदेहिकं चक्रे रुदती समयोचितम् ॥१७२॥
 भद्रासूनोर्गर्हस्थो ऽपि विलप्य च विलप्य च ।
 शिप्रायां चकिरे शङ्खोद्धरणं क्लिन्नवाससः ॥१७३॥
 सुतमृत्युममुद्धूतशोकानलकरालिता ।
 भद्रा तदैच्छत्प्रज्यां शमामृततरङ्गिणीम् ॥१७४॥
 भद्राय सद्ने गत्वा सुतौकां गुर्विणीं वधूम् ।
 वधूभिः सममन्याभिः परिव्रज्यामुपाददे ॥१७५॥

गुर्व्या जातेन पुत्रेण चक्रे देवकुलं महत् ।
 अवन्तिसुकुमालस्य मरणस्थानभूतले ॥१७६॥
 तद्देवकुलमद्यापि विद्यते ऽवन्तिभूषणम् ।
 महाकालाभिधानेन लोके प्रथितमुच्चकैः ॥१७७॥

भगवानार्थसुहृत्पि गच्छं
 समये वरशिष्याय समर्थ ।
 विहितानशनस्यक्ता देहं
 सुरलोकातिथितां प्रतिपेदे ॥१७८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते
 महाकाव्ये सम्प्रतिराजचरित्रआर्यमहागिरिस्वर्गगमनअवन्तिसुकुमा-
 लनलिनीगुल्मगमनआर्यसुहृत्स्विस्वर्गगमनवर्णने नाम एकादशः सर्गः ॥

C A N T O XII.

सुहृस्तिनो ऽन्वये वज्रसामी च क्रमयोगतः ।
 अभूत्प्रवचनाधारस्तत्कथा च प्रपञ्चते ॥१॥
 इहैव जम्बूद्वीपे ऽपाग्भरतार्धविभूषणम् ।
 अवन्तिरिति देशो ऽस्ति खर्गदेशीय ऋद्धिभिः ॥२॥
 तत्र तुम्बवनमिति विद्यते सन्निवेशनम् ।
 निवेशनमिव श्रीणां द्युसदामपि हर्षदम् ॥३॥
 बभूव आवकस्तत्र श्रियो देव्या इवात्मजः ।
 इभ्यपुत्रो धनगिरिर्गिरीकृतधनोच्चयः ॥४॥
 मध्यमेनापि वयसा तस्य भूषितमर्षणः ।
 हृदये नाविशत्कामः प्रशमद्वाः स्मरन्ति ॥५॥
 धर्मादर्थो भवतीति न्यायशाल्तेष्वधीयते ।
 सो ऽर्थादपि व्यधाद्धर्मं पात्रेभ्यो ऽर्थं नियोजयन् ॥६॥
 ब्रह्मचर्यपरीणामं खर्गमोक्षफलं विदन् ।
 इयेष कन्या नोदोदुः सो ऽर्हद्धर्मपरायणः ॥७॥
 यत्र यत्र कुले कन्यां धनगिर्यर्थमावृत्तौ ।
 प्रार्थयेते सः पितरौ तदुदाहमहोत्सवे ॥८॥
 तत्र तत्र धनगिरिर्गत्वा स्वयमचीकथत् ॥
 अहं हि प्रव्रजिष्यामि दोषो ऽस्ति मे न जल्पतः ॥९॥ युग्मं ॥

इतश्च धनपालस्य महेभ्यस्य तु नन्दना ।
 सुनन्दोचे धनगिरेर्देयाहं सो ऽस्तु मे वरः ॥१०॥
 महेभ्यो धनपालो ऽपि स्वयंवरपरायणाम् ।
 प्रददौ धनगिरये दीक्षामपि जिघृक्षवे ॥११॥
 भ्रातार्यश्रमिती नाम सुनन्दायाः पुरायहीत् ।
 परिव्रज्यां सिंहगिरेराचार्यस्यां द्विसन्निधौ ॥१२॥
 अन्यदा तु चतुस्त्रातां सुनन्दां ब्रह्मधीरपि ।
 भेजे धनगिरिर्भोगफलं कर्म हि नान्यथा ॥१३॥
 इतश्चाष्टापदगिरौ गौतमस्त्रामिना किल ।
 प्ररूपितं पुण्डरीकाध्ययनं ह्यवधारितम् ॥१४॥
 पुरा येन वैश्रमणसामानिकदिवौकसा ।
 स प्रच्युत्यावततार सुनन्दायास्तदोदरे ॥१५॥ युग्मं ॥
 अन्तर्वर्त्तीं धनगिरिस्तां ज्ञात्वोचे विशुद्धधीः ।
 एष गर्भो ऽद्वितीयस्ते भविता प्रव्रजाम्यहम् ॥१६॥
 अमनोषित एवाभूत्सम्बन्धो ऽपि त्वया सह ।
 प्रव्रज्यैव प्रेयसी मे ऽतः परं स्वस्ति ते पुनः ॥१७॥
 इत्युक्त्वा तां धनगिरिरवक्रयकुटीमिव ।
 हित्वा सिंहगिरिगुरोः पार्श्वं गत्वाभवच्छतिः ॥१८॥
 सो ऽथ द्वाविंशतिमपि सहमानः परीषद्धान् ।
 सुदुस्तपं तपस्तेपे स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ॥१९॥

16 a A अपूर्ववर्त्ती, D आतर्वर्त्ती, C अंतर्वर्त्ती in marg. गर्भवती. 18 b C • रयक्रय० ।

स स्तैर्यार्जवविनयादिभिः शिष्यगुणैर्वृतः ।

श्रुतसारं गुरोः पार्श्वोत्पथः कृपादिवाददे ॥२०॥

नवमास्यां व्यतीतायां सुनन्दापि हि नन्दनम् ।

अजीजनज्जनानन्दं सरसीव सरोरुहम् ॥२१॥

सुनन्दायाः प्रीतिपात्राण्यङ्गनाः स्रुतिकाटहे ।

प्रतिजागरणायातासं बालमिदमूचिरे ॥२२॥

यदि जात न ते तातः प्रात्रजिष्यत्तदोत्सुकः ।

जातकर्मात्सवः श्रेयानभविष्यत्ततः खलु ॥२३॥

स्त्रीजने सत्यपि गृहं भाति न स्वामिनं विना ।

वक्त्रीभिरपि ताराभिर्यथा चन्द्रं विना नभः ॥२४॥

स तु बालो ऽपि सञ्ज्ञावाञ्ज्ञानावरणलाघवात् ।

तासामाकर्णयामास तं संलापं समाहितः ॥२५॥

अचिन्तयच्च मत्तातः परिव्रज्यामुपाददे ।

एवं च चिन्तयन्नेव जातिस्मरणमाप सः ॥२६॥

सञ्ज्ञातजातिस्मरणः संसारासारतां विदन् ।

इयेष क्षीरकण्डो ऽपि पित्र्ये ऽध्वन्यध्वनीनताम् ॥२७॥

कथमुद्विज्य मां माता त्यज्यतीति विचिन्त्य सः ।

मातुरक्कस्थिता ऽप्युच्चै रोदिति स्म दिवानिशम् ॥२८॥

न रागमधुरैर्गानैर्न क्रीडनकदर्शनैः ।

न वत्सदोलाप्रेङ्खगभिर्न चाटुवचनैरपि ॥२९॥

नोत्सङ्गनृत्यल्लोलाभिर्न सुखातोद्यवादनैः ।
 न शिरशुम्बनेनापि विश्राम स रोदनात् ॥ ३० ॥ युग्मं ॥
 एवं च रुदतस्तस्य शिशोर्मासाः षडत्यगुः ।
 आससाद सुनन्दापि निर्वेदं तेन सनुना ॥ ३१ ॥
 अन्यदा तु सिंहगिरिस्तत्रागात्सन्निवेशने ।
 विनेयैर्धनगिर्यार्थशमितादिभिरावृतः ॥ ३२ ॥
 वसत्यां तस्त्रिवांसं च नत्वा सिंहगिरिं गुरुम् ।
 धनगिर्यार्थशमितावन्वजिज्ञपतामिति ॥ ३३ ॥
 स्त्रजनाः सन्ति नावस्मिन्भगवन् सन्निवेशने ।
 यौष्माकेण नियोगेन तान्विवन्दधिषावहे ॥ ३४ ॥
 तयोश्च पृच्छतोरेवं शकुनं शुभसूचकम् ।
 दृष्ट्वा सिंहगिरिगुरुरूचेऽनूचानपुङ्गवः ॥ ३५ ॥
 महर्षिभ्योऽद्य वां भावी लभेथे यद्युवां सुनी ।
 सचित्तं वाप्यचित्तं वा तदादेयं मदाज्ञया ॥ ३६ ॥
 सदानेऽद्य सुनन्दाया जग्मतुस्तौ महासुनी ।
 तस्यास्तावन्यनारीभिर्द्वार्यायातौ निवेदितौ ॥ ३७ ॥
 महिलास्तोचिरे सर्वाः सुनन्दे नन्दनस्तया ।
 अर्पणीयो धनगिरेः क नेष्यत्येष दृश्यताम् ॥ ३८ ॥
 निरानन्दा सुनन्दापि तमादाय स्तनम्भयम् ।
 तेन निर्वेदितोदस्यादूचे धनगिरिं च सा ॥ ३९ ॥

इयन्तं कालमात्रेव बालकः पालितो मया ।
 नटिताहं त्वनेनोच्चै रोदित्येष दिवानिशम् ॥४०॥
 यद्यप्यसि प्रव्रजितस्तथाप्येनं स्वमात्मजम् ।
 गृहाण मामिव त्याजीर्मा स्त्रैनमपि सम्प्रति ॥४१॥
 स्त्रित्वा धनगिरिरपि प्रोवाच वदतां वरः ।
 एवं करिष्ये कल्याणि पश्यान्तापं तु चास्त्वसि ॥४२॥
 मा कथाः सर्वयेदृच्छं कुरुषे वा कुरुष्व तत् ।
 समत्तं सान्निपां भद्रे पुनर्ह्येनं न लप्स्यसे ॥४३॥
 ततश्च सान्निपाः कृत्वा सनिर्वेदं सुनन्दया ।
 मन्दनो धनगिरये ऽर्पितस्तेनाददे च सः ॥४४॥
 सो ऽर्भको धनगिरिणा पात्रवन्द्ये न्यधाय च ।
 गृहीतसङ्केत इव विरराम च रोदनात् ॥४५॥
 ततः सुनन्दासदनादृषी तावान्तबालकौ ।
 गुर्वाज्ञापालकौ भूयो ऽपेयतुर्गुरुमन्निधौ ॥४६॥
 महासारस्य भारेण पुत्ररत्नस्य तस्य तु ।
 नमद्वाङ्गं धनगिरिं दृष्ट्वा गुरुरभावात् ॥४७॥
 आयासित इवासि त्वं भिक्षाभारेण तं मम ।
 समर्पय महाभाग विश्रान्यतु भुजस्तव ॥४८॥
 इत्युपादाय यत्नेन साधुः श्रीपात्रमर्भकम् ।
 कान्त्या सुरकुमाराभमर्पयामास तं गुरोः ॥४९॥
 देदीप्यमानं तेजोभिरधिपं तेजसामिव ।
 साचार्यवर्यस्तं बालं पाणिभ्यां स्त्रयमाददे ॥५०॥

शिशोस्तथातिभारेण सद्यः सिंहगिरेर्गुरोः ।
 नमति स्म महीपीठं वार्यादितोरिवाञ्जलिः ॥५१॥
 तद्भारभङ्गुरकरो गुरुरुचे सविस्मयः ।
 अहो पुरुषपट्टदञ्जमिदं धर्तुं न शक्यते ॥५२॥
 भावी प्रवचनाधारो महापुण्यः पुमानयम् ।
 यत्नेन रक्ष्यो रत्नं हि प्रायेणापायवत्तमम् ॥५३॥
 साध्वीनामिति तं बालं पालनायार्पयद्गुरुः ।
 वज्रसारस्य तस्यादादञ्ज इत्यभिधामपि ॥५४॥
 गत्वा श्रुत्वातरकुले भक्तो तं बालमार्थिकाः ।
 स्वमात्मानमिवाख्याय पालनायार्पयन्तथ ॥५५॥
 कुमारभृत्याकुशलाः श्रुत्वातर्थो ऽपि तं शिशुम् ।
 स्वस्वपुत्राधिकं प्रीत्या पश्यन्त्यः पर्यपालयन् ॥५६॥
 श्रुत्वातरपुरन्ध्रीणां स सौभाग्यनिधानभूः ।
 अङ्गादङ्गं सञ्चचार हंसे ऽम्बुजमिवाम्बुजात् ॥५७॥
 उल्लापयन्त्यस्तं बालं मन्मनोऽल्लापपूर्वकम् ।
 श्रुत्वातरकुटुम्बिन्यो हर्षवातुलतां ययुः ॥५८॥
 श्रुत्वातर्थो महाभागाः स्नानपानाशनादिभिः ।
 स्यर्धमाना इवान्योन्यं चक्रुर्वज्रस्य सत्क्रियाम् ॥५९॥
 वयोदृढपरीणामो वज्रो बालो ऽपि संयमात् ।
 न बालचापलं चक्रे किञ्चित्तासामसौख्यदम् ॥६०॥

बुभुजे प्रासुकं वज्रः प्राणयात्राकृते सुधीः ।
 जातिस्मरणसञ्जातविवेकः कल्पविद्धि सः ॥६१॥
 चिकीर्षति स्म बालो ऽपि नीहारादि यदा च सः ।
 चक्रे तदा सदा सञ्ज्ञां सुव्यक्तां बालधारिषु ॥६२॥
 शय्यातरकुमाराणां सर्वेषां जन्मभूरिव ।
 वज्रो ऽभवत्प्रीतिगुणं समानं तेषु दर्शयन् ॥६३॥
 ज्ञानोपकरणादानैर्बालक्रीडां प्रपञ्चयन् ।
 वज्रः प्रमोदयामास प्रतिवासरमार्थिकाः ॥६४॥
 वज्रं दृष्ट्वा सुनन्दापि सुरूपं शीलशालिनम् ।
 शय्यातरेभ्यो ऽयाचिष्ट मत्सुनुरिति वादिनी ॥६५॥
 जननीपुत्रसम्बन्धं तवासुख्यार्भकस्य च ।
 न विद्मः किं त्वसौ न्यासो गुरुणामिति ते ऽवदन् ॥६६॥
 इत्युक्त्वा नार्पयामासुस्तस्यै शय्यातराः सुतम् ।
 ततश्चैचिष्ट सा वज्रं दूरस्थैव परस्ववत् ॥६७॥
 महता तृपरोधेन सा तेषामेव वेश्मनि ।
 धात्रीव लालयामास स्नान्यपानादिना सुतम् ॥६८॥
 इतो ऽपि चाचलपुरविषयश्रीविभूषणे ।
 कन्या पूर्णा चेति नद्यौ विद्येते प्रथिताभिधे ॥६९॥
 अन्तराले तयोर्नद्योरवाप्तुः के ऽपि तापसाः ।
 पादलेपविदेको ऽभूत्तेषां मध्ये च तापसः ॥७०॥

विधाय पादलेपं च पादुके परिधाय च ।
 जले ऽपि स्थलवत्पादौ विन्यस्य सच्चचार सः ॥७१॥
 एवं च पादुकारूढः स नित्यं जलवर्त्मना ।
 पुरे गतागतं चक्रे जनयन्विस्मयं जने ॥७२॥
 न हि वो दर्शने को ऽपि प्रभावो ऽस्ति यथा हि नः ।
 अमणोपासकानेवं प्रजहास स तापसः ॥७३॥
 तत्रागादार्यशमिताचार्यो वज्रस्य मातुलः ।
 विहारक्रमयोगेन योगसिद्धो महातपाः ॥७४॥
 तस्मै चाचार्यवर्याय कथयामासुरार्हताः ।
 स्वदर्शनोपहासं ते तापसोपज्ञमुच्चकैः ॥७५॥
 तदाकर्ण्यार्यशमितः श्रुतज्ञाने स्फुरत्यपि ।
 जाला मतिबलेनापि जगाद खानुपासकान् ॥७६॥
 नास्य कापि तपःशक्तिस्तापसस्य तपस्विनः ।
 केनाप्यसौ प्रयोगेण प्रतारयति वो ऽखिलान् ॥७७॥
 यथा ह्यकालपुष्पादि दर्शितं कौतुकावहम् ।
 तथैतदपि विज्ञानं न तपःशक्तिरीदृशी ॥७८॥
 उपदेशमात्रसिद्धे साधे युष्मादृशामपि ।
 विज्ञाने विस्मयं कृत्वा सा स्म अद्भुत तापमान् ॥७९॥
 यदि वः प्रत्ययो नास्ति तापमस्तन्निमग्न्यताम् ।
 गृहागतस्य तस्यां द्वी प्रचाल्यौ पादुके अपि ॥८०॥
 आवाकैस्तापसः सो ऽथ मायां कृत्वा न्यमग्न्यत ।

एकस्य आवकस्यौकस्यागात्परिवृतो जनैः ॥ ८१ ॥
 आवकः सकुटुम्बो ऽपि दर्शयन्भक्तिनाटकम् ।
 तं तापसमभाषिष्ठ गृहद्वारमुपागतम् ॥ ८२ ॥
 भगवन्भवतः पादपद्मौ प्रचालयाम्यहम् ।
 ये चालयन्ति तत्पादावात्मानं चालयन्ति ते ॥ ८३ ॥
 तदस्माननुगृह्यैवं निस्तारयितुमर्हसि ।
 स्वलयन्ति महात्मानो भक्तिं भक्तिमतां न हि ॥ ८४ ॥
 अनिच्छतो ऽपि तस्याथ आवकस्तापसस्य सः ।
 चालयामास पादौ च पादुके चोष्णवारिणा ॥ ८५ ॥
 तत्पादपादुकाशौचमकार्षीत्स तथा यथा ।
 तत्र प्रलेपगन्धो ऽपि नास्त्वानीचे ऽनुरागवत् ॥ ८६ ॥
 महत्या प्रतिपत्त्या तं तापसं आवकाग्रणीः ।
 अभोजयत्कार्यवशात्पूज्या मिथ्यादृशो ऽपि हि ॥ ८७ ॥
 तेन लेपापहारेण तापसे दुर्मनाधितः ।
 नावेदौघ्नोजनास्त्रादं विगोपागमशङ्कया ॥ ८८ ॥
 तापसे भोजनं कृत्वा सरिच्छीरं पुनर्ययौ ।
 लोकैर्वृतो जलस्तम्भकुट्टहलदिदृक्षया ॥ ८९ ॥
 लेपाश्रयः स्त्रादद्यापि को ऽपीत्यल्पमतिः स तु ।
 अलीकसाहसं कृत्वा प्राग्वत्याविशदम्भसि ॥ ९० ॥
 ततः कमण्डलुरिव कुर्वन्बुडबुडारवम् ।
 ब्रुवति स सरिच्छीरे स तापसकुमारकः ॥ ९१ ॥

वयं मायाविनानेन मोहिताः स्मः कियच्चिरम् ।
 मलिन्यभृदिति मनस्तदा मिथ्यादृशामपि ॥८२॥
 दत्तताले च तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।
 आचार्या अपि तत्रागुः श्रुतस्कन्धधुरन्धराः ॥८३॥
 ततश्चिकीर्षवः स्वस्य दर्शनस्य प्रभावनाम् ।
 आचार्याश्चिपुर्व्योगविशेषं सरिदन्तरे ॥८४॥
 एहि पुत्र यथा यामो वयं परतटे तव ।
 इति चावोचदाचार्यवर्यो धुर्यो महात्मनाम् ॥८५॥
 तटद्वये ततस्तस्याः सरितो मिलिते सति ।
 आचार्यः सपरीवारः परतीरभुवं ययौ ॥८६॥
 आचार्यैर्दर्शितं तं चातिशयं प्रेक्ष्य तापसाः ।
 सर्वे ऽपि संविविजिरे तद्भक्त्याखिलो जनः ॥८७॥
 आचार्यस्यार्यभूमितस्थान्तिके प्राव्रजन्वथ ।
 सर्वे मथितमिथ्यात्वास्तापसा एकचेतसाः ॥८८॥
 ते ब्रह्मदीपवास्तथा इति जातास्तदन्वये ।
 ब्रह्मदीपिकनामानः श्रमणा आगमोदिताः ॥८९॥
 इतश्च वज्रस्तत्रस्थः क्रमेणाभृत्तिहायनः ।
 तदा च धनगिर्याद्यास्तत्र साधव आचयुः ॥९०॥
 आयास्यति धनगिरिर्गृहीयामि स्वमात्मजम् ।
 सुनन्दैवं चिन्तयन्ती तेष्वायतेष्वमोदत ॥९१॥
 सुनन्दापि महर्षिभ्यः स्वनन्दनमयाचत ।
 ते पुनर्नार्पयामासुः प्रत्यभाषन्त चेदृशम् ॥९२॥

अयाचितस्त्वया दत्तो मुग्धे ऽस्रभ्यमयं शिशुः ।
 वान्तान्नमिव को दत्तं पुनरादातुमिच्छति ॥१०३॥
 विक्रीडेष्विव दत्तेषु स्वामित्वमपगच्छति ।
 मा याचिष्ठाः सुतं दत्त्वा त्वयैष परसात्कृतः ॥१०४॥
 पञ्चयोरुभयोरेवमुच्चैर्विवदमानयोः ।
 लोको ऽवादीदमुं वादं राजा निर्धारयिष्यति ॥१०५॥
 ततः सुनन्दा लोकेन सहिता नृपपर्वदि ।
 जगाम सङ्घसहिताः श्रमणा अपि ते ययुः ॥१०६॥
 राज्ञो न्यषीदद्वामेन सुनन्दा दक्षिणेन तु ।
 श्रीमान्सङ्घः समस्तो ऽपि यथास्थानमथापरे ॥१०७॥
 परिभाव्य द्वयोर्भाषामुत्तरं चावदन्नृपः ।
 येनाहृतः समायाति बालस्तस्य भवत्वसौ ॥१०८॥
 तं निर्णयमभंसातां तौ तु पञ्चाबुभावपि ।
 इति चोचतुरादौ कः स्रुनुमाङ्गातुमर्हति ॥१०९॥
 स्त्रीगृह्याः प्रोचिरे पौरा व्रतिनामेष बालकः ।
 चिरसङ्घटितप्रेमा तद्वचो नातिलङ्घते ॥११०॥
 मातैवाङ्कयतामादाविधं दुष्करकारिणी ।
 नारीति चानुकम्प्यापि भवत्येतद्धि नान्यथा ॥१११॥
 ततः सुनन्दा वज्रशो बालक्रीडनकानि च ।
 विविधानि च भक्षानि दर्शयन्त्येवमभ्यधात् ॥११२॥

हस्तिनो ऽमी अमी अश्वाः पत्तयो ऽमी अमी रथाः ।

तव क्रीडार्थमानीतास्तद्गृहाणैहि दारक ॥११३॥

मोदका मण्डका द्राक्षाः शर्कराश्चान्यदप्यदः ।

यदिच्छसि तदस्त्वव गृह्यतामेहि दारक ॥११४॥

तवायुष्मन्कषीयाहं सर्वाङ्गमवतारणे ।

चिरं जीव चिरं नन्द सुनन्दामाशु मोदय ॥११५॥

मम देवो मम पुत्रो ममात्मा मम जीवितम् ।

त्वमेवासीति मां दीनां परिष्वङ्गेण जीवय ॥११६॥

विलक्षां मा कृथा वत्स मां लोकस्यास्य पश्यतः ।

हृदयं मे ऽन्यथा भावि पक्वबालुङ्गवद्विधा ॥११७॥

एहि हंसगते वत्स ममोत्सङ्गं परिष्कुरु ।

कुक्षिवासावक्रयो मे न लभ्यः किमियानपि ॥११८॥

एवं क्रीडनकैर्भवप्रकारैश्चाटुकैरपि ।

शौनन्देयः सुनन्दाया नाभ्यगच्छन्मनागपि ॥११९॥

न मातुरूपकाराणां को ऽपि स्यादनृणः पुमान् ।

एवं विदन्नपि सुधीर्वज्र एवमचिन्तयत् ॥१२०॥

यदि सङ्गमुपेक्षिष्ये कृत्वा मातुः कृपामहम् ।

तदा स्यान्मम संसारो दीर्घदीर्घतरः खलु ॥१२१॥

इयं च धन्या माता मे ऽल्पकर्मा प्रव्रजिष्यति ।

उपेक्ष्यमस्या ह्यापातमात्रजं दुःखमप्यदः ॥१२२॥

113 c & 117 MSS दारकः ।

121 d A D दीर्घतरः ।

122 d C

प्यतः D प्यतः A adds before 123

तैलार्भगे रणच्छेदे कन्याया मरणे तथा ।

ह्यापातमात्रतो दुःखं स पश्चात्पुनरुक्तमेव ॥

दीर्घदर्शी विमृश्यैवं वज्रो वज्रदृढाशयः ।
 प्रतिमास्य इव स्थानान्न चचाल मनागपि ॥१२३॥
 राजावादीत्सुनन्दे त्वमपसर्प शिशुहर्षसौ ।
 नागादाह्यमानस्त्रामजानन्निव मातरम् ॥१२४॥
 ततो राज्ञा धनगिरिः प्राप्तावसरमीरितः ।
 रजोहरणमुत्तिथ्य जगादैवं मिताक्षरम् ॥१२५॥
 व्रते चेष्टावसायस्ते तत्त्वज्ञो ऽसि यदि स्वयम् ।
 तद्रजोहरणं धर्मध्वजमादत्स्व मे ऽनघ ॥१२६॥
 वज्रस्तदैव कलभ इवोत्तिष्ठकरो द्रुतम् ।
 दधावाभिधनगिरि प्रक्षेप्यादघर्घरः ॥१२७॥
 गत्वा च पितुरुत्सङ्गमधिरुह्य विशुद्धधीः ।
 तद्रजोहरणं लीलासरोजवदुपाददे ॥१२८॥
 वज्रेण पाणिपद्माभ्यां रजोहरणमुद्धृतम् ।
 विरराज रोमगुच्छ इव प्रवचनश्रियः ॥१२९॥
 उल्लसत्कुन्दकलिकाकारदन्तद्युति स्मितः ।
 स रजोहरणाद्दृष्टिं नान्यचादान्मनागपि ॥१३०॥
 दिनात्यये पद्मिनीव सद्यो स्नानमुपेयुषी ।
 हस्तविन्यस्तचिबुका सुनन्दैवमचिन्तयत् ॥१३१॥
 भ्राता मम प्रव्रजितो भर्ता प्रव्रजितो ऽथ मे ।
 प्रव्रजिष्यति पुत्रो ऽपि प्रव्रजाम्यहमप्यतः ॥१३२॥

न मे भ्राता न मे भर्ता न मे पुत्रो ऽपि सम्प्रति ।
 तन्ममापि परिव्रज्या श्रेयसी गृहवासतः ॥१३३॥
 स्वयमेवेति निर्णीय सुनन्दा सदनं ययौ ।
 वज्रमादाय वसतिं प्रययुर्मुनयो ऽपि ते ॥१३४॥
 व्रतेच्छुर्न पपौ स्तन्यं वज्रस्तावदद्या अपि ।
 इत्याचार्यैः परिव्राज्य साध्वीनां पुनरार्थत ॥१३५॥
 उद्यद्भाग्यविशेषेण भववैराग्यभृद्भृशम् ।
 सुनन्दापि प्रवव्राज तद्गच्छाचार्यसन्निधौ ॥१३६॥
 पठदार्घ्यमुखाच्छृण्वन्नङ्गान्तेकादशापि हि ।
 पदानुसारी भगवान्वज्रो ऽधौयाय धौनिधेः ॥१३७॥
 अष्टवर्षा ऽभवद्वज्रो यावदार्घ्याप्रतिश्रये ।
 ततो वसत्यामानिन्ये हर्षभाग्निर्महर्षिभिः ॥१३८॥
 अन्यदा वज्रगुरवः प्रत्यवन्तीं प्रतस्थिरे ।
 धाराधरो ऽखण्डधारमन्तराले ववर्ष च ॥१३९॥
 यत्नमण्डपिकाप्राये स्थाने काप्यस्रवज्जले ।
 आचार्या वज्रगुरवस्ते तस्युः सपरिच्छदाः ॥१४०॥
 प्राग्जन्मसुहृदो वज्रस्थामरा जृम्भकास्तदा ।
 सत्त्वं परीक्षितुं तत्र वणिग्भूतीर्विचक्रिरे ॥१४१॥
 उत्पर्याणितबद्धाश्चट्षभं चरदौष्टकम् ।
 मण्डलीकृतशकटं सन्निवेशितकेणिकम् ॥१४२॥

जयनच्छन्नविक्रयवस्तुगोणीपरम्परम् ।

राङ्गान्नोत्तीर्णपात्रीकं भुञ्जानजनसङ्कुलम् ॥१४३॥

दण्णप्रावरणच्छन्नसचरत्कर्मदृक्जनम् ।

आवासं ते दिविषदो वर्णिगूपा विचक्रिरे ॥१४४॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

वारिदे विरतप्राये तानाचार्यान्दिवौकसः ।

न्यमन्तयन्त भिक्षार्थं ह्रस्ववन्दनपूर्वकम् ॥१४५॥

निवृत्तामिव विज्ञाय वृष्टिमाचार्यपुङ्गवाः ।

वज्रमादिदिशुर्भिक्षानयने विनयोज्ज्वलम् ॥१४६॥

वज्रो ऽथावश्विकीं कृत्वा द्वितौचमुनिना सह ।

विहृतं निरगादीर्याशुद्धिमध्वनि चिन्तयन् ॥१४७॥

तुषारान्पततो दृष्ट्वा त्रसरेणुनिभानपि ।

वज्रो निवहते च द्राग्भीतो ऽप्यायविराधनात् ॥१४८॥

तुषारमाचामण्यमुदृष्टिं देवा निरुध्य ताम् ।

आङ्गासत पुनर्वज्रं वृष्टिर्नास्तीति भाषिणः ॥१४९॥

वज्रस्तदुपरोधेन वृध्यभावेन चाचलत् ।

जगाम च तदावासं भक्तपानादिसुन्दरम् ॥१५०॥

ससम्भ्रमेषु देवेषु तेषु भक्तादिदित्या ।

द्रव्यत्वेचकालभावैरुपयोगमदत्त सः ॥१५१॥

कूष्माण्डादिकं द्रव्यं कुतो राङ्गमसम्भवि ।

इदमुज्जयिनौत्तेनं स्वभावादपि कर्कशम् ॥१५२॥

प्रावृषि प्रथमायां च द्रव्यस्यास्य कथापि का ।

दातारो ऽप्यनिमेषाच्चा अभ्यस्यूक्चरणा इति ॥१५३॥

नियतं देवपिण्डो ऽयं साधूनां न हि कल्पते ।

तस्मादनात्तपिण्डो ऽपि ब्रजामि गुरुसन्निधौ ॥१५४॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

इत्यनादाय तद्भिचां वज्रस्वामी न्यवर्तत ।

प्रत्यक्षीभूय तैश्चाथो जगदे विस्मितैः सुरैः ॥१५५॥

वयं हि जृम्भका देवाः प्राग्जन्मसुहृदस्तव ।

त्वं द्रष्टुमागमामेह त्वमद्यापि हि नः सुहृत् ॥१५६॥

अथ वैक्रियलवध्याख्यां विद्यां तोषष्टतो ऽमराः ।

निष्कयं कृत्तमायाया इव वज्राय ते ददुः ॥१५७॥

ज्यैष्ठे मास्यन्यदा वज्रो विहरंश्च बहिर्भुवि ।

नैगमीभूय तैर्देवैर्धृतपूरैर्न्यमन्त्यत ॥१५८॥

वज्रो गत्वा तदावासे देवपिण्डं च पूर्ववत् ।

ज्ञात्वा न खलु जगद्दोषयोगविदुरो हि सः ॥१५९॥

वज्राय पूर्वसुहृदे विद्यामाकाशगामिनीम् ।

प्रददुस्तोषभाजस्ते स्वं स्वं स्थानमथो ययुः ॥१६०॥

ततो विहरतो गच्छमध्ये वज्रस्य चाभवत् ।

पदानुसारिलब्धान्ता सुस्थिरैकादशाङ्गपि ॥१६१॥

अधीयमानमश्रौषीद्यद्यत्पूर्वगताद्यपि ।

तत्तज्जग्राह भगवान्वज्रो मेधाविनां वरः ॥१६२॥

यदा पठेति स्वविरा वज्रं स्माञ्जस्तदा हि सः ।
 किञ्चिद्गुणगुणारावं निद्रालुरिव निर्ममे ॥१६३॥
 स्वविराज्ञाभङ्गभौरः स्वशक्तिं चाप्रकाशयन् ।
 अव्यक्तमुद्गुणन्किञ्चित्सो ऽश्रौषीत्यठतो ऽपरान् ॥१६४॥
 अन्यस्मिन्नक्ति मध्याक्ते भिचार्यं साधवो ययुः ।
 आचार्यमिश्रा अपि ते बहिर्भूमौ विनिर्ययुः ॥१६५॥
 तस्यौ तु वज्र एकाकी पञ्चादसतिरचकः ।
 स साधूनां मण्डलेन वेष्टिकाः सत्र्यवीविशत् ॥१६६॥
 आचार्य इव शिष्याणां तासां मध्ये निषद्य सः ।
 वाचनां दातुमारेभे प्रावृड्मोघरध्वनिः ॥१६७॥
 एकादशानामङ्गानामपि पूर्वगतस्य च ।
 वाचनां पुनरागच्छन् गुरुः शृङ्गाव दूरतः ॥१६८॥
 वसतिद्वारमायातः श्रुत्वा गहगद्गारवम् ।
 आचार्यो ऽचिन्तयत्किं नु साधवः शीघ्रमागताः ॥१६९॥
 अस्मदागमनममी पालयन्तो महर्षयः ।
 स्वाध्यायं कुर्वते भिक्षामुपादाय समागताः ॥१७०॥
 आचार्यश्च विदाञ्चक्रुः क्षणं स्थित्वा विमृश्य च ।
 यथैष वज्रबालर्षर्वाचनां ददतो ध्वनिः ॥१७१॥
 अमौ पूर्वगतस्यैकादशाङ्गा अपि वाचनाम् ।
 यदन्ते तत्किमध्वैष्ट गर्भस्थो विस्मयामहे ॥१७२॥
 स्वविरैः पाठ्यमानो ऽयमत एवालसायते ।
 बाल्यात्पाठालस इति ज्ञात्वाशिष्य तदा वयम् ॥१७३॥

अस्मदाकर्णनाशङ्की लज्जितो मा स्म भृदसौ ।
 रोमाञ्चितः शिष्यगुणैराचार्य इत्यपासरत् ॥१७४॥
 शब्देन महताचार्याश्चकुर्वन्षेधिकीमय ।
 गुरुणां शब्दमाकर्ण्योदस्याद्वज्रो ऽपि विष्टरात् ॥१७५॥
 उपेत्य जिह्वितगतिर्न यावत्प्राविशद्गुरुः ।
 तावत्ता वेष्टिका वज्रः स्वस्वस्थाने सुमोच च ॥१७६॥
 अभ्येत्य च गुरोर्दण्डमाददे ऽङ्गी ममार्ज च ।
 तद्रजोवन्दनेनोच्चैः स्वं भालमवगुण्डयन् ॥१७७॥
 आसनस्थस्य च गुरोः पादौ प्रासुकवारिणा ।
 चालयामास शिरसा ववन्दे पादवारि च ॥१७८॥
 आचार्याश्चिन्तयामासुर्महात्मा बालको ऽप्यसौ ।
 श्रुतसागरपारीणो रत्नोवज्रास्यदीभवन् ॥१७९॥
 अजानन्तो ऽस्य माहात्म्यं बालस्याप्यन्यसाधवः ।
 कुर्वन्ति न यथावज्ञां प्रयतिष्यामहे तथा ॥१८०॥
 इत्याचार्या विभावयन् शिष्येभ्यो ऽकथयन्निति ।
 यास्यामो ग्राममसुकं द्विचाहं तत्र नः स्थितिः ॥१८१॥
 व्यजिज्ञपन्गुरुं योगप्रतिपन्नाश्च साधवः ।
 भगवन्वाचनाचार्यस्तत्को ऽस्माकं भविष्यति ॥१८२॥
 वज्रो वो वाचनाचार्यो भवितेत्यादिशद्गुरुः ।
 भक्तत्वादविचार्यैव प्रत्यपद्यन्त ते तथा ॥१८३॥

प्रातःकृत्यं कायोत्सर्गवाचनाग्रहणादिकम् ।
 कर्तुं ते साधवो वज्रं निषद्यायां न्यषादयन् ॥१८४॥
 गुर्वाज्ञास्तीति वज्रो ऽपि निषद्यायामुपाविशत् ।
 आचार्यस्येव विनयं तस्याकार्षुश्च साधवः ॥१८५॥
 सर्वेषामपि साधूनामानुपूर्व्यां परिस्फुटान् ।
 सङ्क्रान्त्या वज्रलेपाभान्वज्रो ऽथालापकान्ददौ ॥१८६॥
 ये ऽत्यल्पमेधसस्ते ऽपि साधवो ऽध्येतुमागमम् ।
 उपचक्रमिरे वज्रादादायादाय वाचनाम् ॥१८७॥
 अमोघवाचनो वज्रो बभूवातिजडेष्वपि ।
 तन्नयमद्भुतं दृष्ट्वा गच्छः सर्वो विमिश्रिते ॥१८८॥
 आलापान्साधवः पूर्वमधीतान्सुस्फुरानपि ।
 संवादार्थमपृच्छंश्च वज्रो ऽप्याख्यन्तथैव तान् ॥१८९॥
 तावदेकवाचनया वज्रात्येष्टमर्हर्षयः ।
 अथनेकवाचनाभिर्यावन्न गुरुसन्निधौ ॥१९०॥
 ते ऽभ्यधुः साधवो ऽन्योन्यं गुरुर्यदि विलम्बते ।
 वज्रपार्श्वे तदा शीघ्रं श्रुतस्कन्धः समाप्यते ॥१९१॥
 गुरुभ्यो ऽभ्यधिकं वज्रं मेनिरे मुनयो गुणैः ।
 एकगुरुदौचिते हि सुगुणे मोदते गणः ॥१९२॥
 आचार्याश्चिन्तयामासुरेतावद्भिश्च वासरैः ।
 वज्रो ऽस्मत्परिवारस्य भावी ज्ञातगुणः खलु ॥१९३॥

वज्रमथापयामो ऽथानधीतं यद्यदस्य हि ।
 उपेत्य पाथतां याति गुरोः शिष्यो ऽमलैर्गुणैः ॥१८४॥
 चिन्तयित्वैवमाचार्याः कथिते ऽङ्गि समाययुः ।
 मुनयो वज्रसहितास्तत्पादांश्च ववन्दिरे ॥१८५॥
 किं वः स्वाध्यायनिर्वाहो भवतीति गुरुदिते ।
 बभाषिरे देवगुरुप्रसादादिति साधवः ॥१८६॥
 वन्दित्वा पुनराचार्याञ्जिष्याः सर्वे व्यजिज्ञपन् ।
 अस्माकं वाचनाचार्यो वज्रो ऽभ्युद्यदाज्ञया ॥१८७॥
 वज्रश्चिरमवज्ञातो ऽस्माभिरज्ञाततद्गुणैः ।
 इदानीं भगवत्पादा इव बालो ऽप्ययं हि नः ॥१८८॥
 बालो ऽप्यस्त्वेष गच्छस्य गुरुर्गुरुगुणान्वितः ।
 प्रदीपः कुन्दकलिकामात्रो ऽप्युद्योतयेद्गृहम् ॥१८९॥
 आचार्यवर्या जगदुर्भवत्वेवं तपोधनाः ।
 किं त्वसौ नावमन्तव्यो विद्यावृद्धो ऽर्भको ऽपि हि ॥२००॥
 अगमाम वयं ग्राममाचार्यो ऽयं च वो ऽर्पितः ।
 अत एव यथा वित्य यूयमस्मिदृशान्गुणान् ॥२०१॥
 अन्यथा वाचनाचार्यपदवौ नायमर्हति ।
 गुर्वदत्तं यतो ऽनेन कर्णश्रुत्याददे श्रुतम् ॥२०२॥
 सङ्क्षेपानुष्ठानरूपोत्सारकल्पो ऽस्य संयताः ।
 कार्य आचार्यपदवीयोग्यो ह्येष ततो भवेत् ॥२०३॥

199 c C प्रदीप A प्रदीपस्कंद । 200 c D किमचो । 201 a C
 D ग्रामनाम । 203 b C •आरकल्पो ।

ततश्च प्रागपठितं श्रुतमर्थममन्वितम् ।

श्रीघ्नमथापयामास वज्रं गुरुद्वारधीः ॥२०४॥

साक्षिमात्रीकृतगुरुर्वज्रो गुर्वर्पितं श्रुतम् ।

प्रतिबिम्बमिवादर्थः सर्वं जगद् लीलया ॥२०५॥

शुक्लो ऽभ्युत्तदा वज्रो यथा तस्य गुरोरपि ।

दुर्भेदचिरसन्देहलोष्टमुद्भूतां ययौ ॥२०६॥

दृष्टिवादो ऽपि हृदये यावन्मात्रो ऽभवद्गुरोः ।

तावानुपाददे वज्रेणाम्बुलकलीलया ॥२०७॥

अन्यदा विहरन्स्ते ग्रामाङ्गामं पुरात्पुरम् ।

पुरं दशपुरं जग्मुराचार्याः सपरिच्छदाः ॥२०८॥

तदा चोज्जयिनीपुर्यां सम्पूर्णदशपूर्वभूतम् ।

आचार्यैः ऽस्ति तदेतस्मादादेया दशपूर्व्यपि ॥२०९॥

एकादशाङ्गीपाठो ऽपि येषां कष्टायते भूषम् ।

ते स्म शिष्या दशपूर्वग्रहणे कथमीशनाम् ॥२१०॥

अथवास्त्येव जं वज्रः कृतमीदृशचिन्तया ।

पदानुसारिलब्धा हि दृष्टप्रत्यय एव सः ॥२११॥

इत्यादिशङ्कुरुर्वज्रं त्वं वत्सोज्जयिनीं व्रज ।

तत्राधीष्व दशपूर्वां भद्रगुप्तगुरोर्मुखात् ॥२१२॥

अत्यल्पमेधमः सर्वे न च स ब्रह्मचारिणः ।

न ह्यलभूष्णवो ऽमुत्र यत्राहमपि कुण्ठधीः ॥२१३॥

अधीत्य दश पूर्वाणि श्रीघ्नमेहि मदाज्ञया ।

तव सन्निहिताः सन्तु सौम्यशासनदेवताः ॥२१४॥

तन्मुखाच्च प्रसरतु दशपूर्वीं महर्षिषु ।
 हे वत्स कृपादुदकमिवोपवनशाखिषु ॥२१५॥
 एवं सिंहगिरिर्वज्रमवन्तीं गन्तुमादिशत् ।
 वर्तते स्याविरः कल्प इत्यृषी द्वौ च तत्समम् ॥२१६॥
 शेषामिवाज्ञामादाय मूर्ध्ना सिंहगिरेर्गुरोः ।
 वज्रो ऽगाङ्गद्रुगुप्ताङ्घ्रिपूनामुज्जयिनीं पुरीम् ॥२१७॥
 प्राप्ते चोज्जयिनीपूर्यां सुनन्दानन्दने मुनौ ।
 निरैचिष्ट भद्रगुप्ताचार्यः स्वप्नं गृभे क्षणे ॥२१८॥
 यदादाय मम करात् क्षीरपूर्णं पतद्ब्रह्म ।
 आगन्तुको ऽपिबत्कश्चित्पुत्रिं च परमामगात् ॥२१९॥
 शिष्येभ्यः कथयामास गुरुः स्वप्नं च तं प्रगे ।
 तस्यार्थं विविधं ते ऽपि यथाप्रज्ञं व्यचारयन् ॥२२०॥
 गुरुरुचे न जानीयातिथिः को ऽप्यागमिष्यति ।
 स सार्थं सूत्रमस्मत्तः सर्वमादास्यते सुधीः ॥२२१॥
 वज्रो ऽपि नगरौदारे शर्वरौमतिवाह्य च ।
 प्रभाते ऽगाङ्गद्रुगुप्ताचार्यवर्यप्रतिश्रयम् ॥२२२॥
 दूरतो वज्रमालोक्य गुरुरिन्दुमिवार्णवः ।
 उत्तामं कलयामास परं परमया मुदा ॥२२३॥
 आचार्यो ऽध्यायदहो मे सौभाग्येनास्य धीरिति ।
 किमालिङ्गाम्यहममुमङ्गमारोपयामि च ॥२२४॥
 प्रसिद्धिसदृशीं वज्रस्याकृतिं परिभाव्य च ।
 वज्रो ऽयमिति निश्चिक्वे भद्रगुप्तो महामुनिः ॥२२५॥

वन्दनाभिमुखं वज्रं भद्रगुप्तो ऽथ सखजे ।
 बलीयसी खलूत्कण्ठा विनयं न प्रतीचते ॥२२६॥
 आरोग्याङ्गे भद्रगुप्ताचार्यो वज्रमभाषत ।
 अधि तद्वदनाम्भोजं खनेत्रे मृङ्गतां नयन् ॥२२७॥
 कश्चित्मुखविहारस्ते कश्चित्ते ऽङ्गमनामयम् ।
 कश्चित्तपस्ते निर्विघ्नं कश्चित्ते कुशलौ गुरुः ॥२२८॥
 किं किञ्चित्कार्यमुद्दिश्य विहारक्रमतो ऽथवा ।
 दहागतो ऽसि वज्रर्षे कथयाम्भान्प्रमोदय ॥२२९॥
 वन्दित्वा भद्रगुप्तर्षिं वज्रो विरचिताञ्जलिः ।
 उवाच वदनद्वारविन्यस्तमुखवस्तिकः ॥२३०॥
 यद्यत्मुखविहारादि पूज्यपादैरपृच्छत ।
 तत्तत्तथैव देवानां गुरुणां च प्रसादतः ॥२३१॥
 अथेतुं दश पूर्वाणि त्वामागां गुर्वनुज्ञया ।
 तद्वाचनाप्रदानेन प्रसीद भगवन्मयि ॥२३२॥
 ततश्च दशपूर्वीं तं भद्रगुप्तो ऽध्यजीगपत् ।
 गुरोरजनितक्लेशो वज्रो ऽथ दशपूर्व्यभूत् ॥२३३॥
 यत्र चाथेतुमारब्धं ग्राह्यानुज्ञापि तत्र हि ।
 इति सिंहगिरेः पार्श्वे वज्रो गन्तुमचिन्तयत् ॥२३४॥
 इत्यापृच्छ भद्रगुप्तं वज्रो दशपुरं पुनः ।
 अधीतदशपूर्वो ऽगाद्गृहीताम्बुरिवाम्बुदः ॥२३५॥

228 b C गमना० । 232 c D •प्रसादेन । 233 a A C दशपूर्वांतं, c
 MSS. •भूत् A पूर्व० ।

दशपूर्वाणवागस्तेर्वज्रस्याभ्यागतस्य तु ।
 पूर्वानुज्ञा कृता सिंहगिरिणा गुरुणा तदा ॥२३६॥
 वज्रस्य पूर्वानुज्ञायां विदधे जृम्भकामरैः ।
 महिमा दिव्यकुसुमप्रकरादिभिरद्भुतः ॥२३७॥
 अर्पयित्वा सिंहगिर्याचार्यो वज्रमुनेर्गणम् ।
 प्रत्याख्यायान्नपानादि कालं कृत्वामरो ऽभवत् ॥२३८॥
 वज्रस्वाम्यपि भगवान्मुनिपञ्चशतीवृतः ।
 विजहार महीं भव्यजनकैरवचन्द्रमाः ॥२३९॥
 पुमानः क्ष्मां विहारेण वज्रस्वामी महामुनिः ।
 यत्र यत्र ययौ तत्र तत्र ख्यातिरभूदियम् ॥२४०॥
 अहो अस्योज्ज्वलं शीलमहो लोकोत्तरं श्रुतम् ।
 अहो सौभाग्यमनघमहो खवणिमाद्भुतः ॥२४१॥
 इतश्च पाटलीपुत्रे धनो नाम महाधनः ।
 श्रेष्ठौ गुणगणश्रेष्ठो बभूव भुवि विश्रुतः ॥२४२॥
 कन्या सुरूपा तस्याभूदभिधानेन रुक्मिणी ।
 रुक्मिणीव पुनरपि रूपान्तरमुपेयुषी ॥२४३॥
 तस्य च श्रेष्ठिनो यानशालायाममलाशयाः ।
 प्रतिन्यो निवसन्ति स्म श्रीवज्रस्य महामुनेः ॥२४४॥
 प्रतिन्यस्तास्तु वज्रस्य चाक्ररे गुणसंस्तवम् ।
 स्वाध्यायावश्यकमो गुरुणां हि गुणस्तवः ॥२४५॥

तां तां वज्रस्य सौभाग्यकथामाकर्ण्य रुक्मिणी ।
 वज्रमेव पतीयन्ती प्रत्यज्ञावीदिदं च सा ॥२४६॥
 वज्रः स्याद्यदि मे भर्ता भोक्ष्ये भोगानहं तदा ।
 अन्यथा तु कृतं भोगैः किं भोगैर्दयितं विना ॥२४७॥
 तस्या वरयितारश्च ये केचिदुपतस्थिरे ।
 सा प्रत्यषेधत्तान् सर्वान्मुखमोटनलीलया ॥२४८॥
 प्रव्रजिताश्च तां प्रोचुरयि मुग्धासि रुक्मिणि ।
 वीतरागं प्रव्रजितं यद्वज्रं तं वुवूर्धसि ॥२४९॥
 रुक्मिण्यभिदधे वज्रो यदि प्रव्रजितस्तदा ।
 प्रव्रजिष्याम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥२५०॥
 इतश्च भगवान्वज्रः पाटलीपुत्रपत्तने ।
 विहारेण ययौ धर्मदेशनावारिवारिदः ॥२५१॥
 श्रुत्वा च वज्रमायान्तं पाटलीपुत्रपार्थिवः ।
 तत्कालं सपरीवारो ऽभ्यगादृष्ट्वा गरिष्ठया ॥२५२॥
 इतस्ततश्च वज्रर्षेर्वन्दीभृतान्महामुनीन् ।
 ददर्शागच्छतो राजा राजमानांस्तपःश्रिया ॥२५३॥
 दृष्ट्वा तांस्तु निदधौ च सर्वे ऽमी द्युतिशालिनः ।
 सर्वे ऽपि मधुराकाराः सर्वे ऽपि विकसन्मुखाः ॥२५४॥
 सर्वे प्रियंवदाः सर्वे करुणारससागराः ।
 सर्वे ऽपि समताभाजः सर्वे ऽपि ममतोज्जिताः ॥२५५॥

को नाम वज्रस्त्रामीति न जानामि करोमि किम् ।
स एव भगवानादौ वन्द्यो गच्छस्य नायकः ॥२५६॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

पप्रच्छ च क्षणं स्थित्वा भगवन्तो महर्षयः ।

आख्यान्तु वज्रः किमयं किमेष किमभाविति ॥२५७॥

मुनयः प्रोचिरे राजवज्रस्यान्तिषदो वयम् ।

मा चिन्तय तमस्मासु कार्कः क्व ज्योतिरिङ्गणः ॥२५८॥

एवं तु मुनिवृन्देषु पृच्छन्सर्वेषु भूपतिः ।

वज्रं ददर्श मोहाद्विवज्रं पश्चाद्गण स्थितम् ॥२५९॥

वज्रभट्टारकमथ ववन्दे वसुधाधवः ।

किरौटरत्नांशुजलैस्तत्पादौ स्तपयन्निव ॥२६०॥

सुनन्दासुनराचार्या ऽप्युद्याने समवासरत् ।

आश्रित्य सपरीवारस्तस्मादायाप्रतिश्रयम् ॥२६१॥

महीनाथो ऽपि वज्रर्षेर्निषद्यायां निषेदुषः ।

पादावचर्चयद्यच्चकदर्मेन सुगन्धिना ॥२६२॥

ततश्च भगवान्वज्रः सुधामधुरया गिरा ।

चकार देशनां मोहध्वान्तध्वंसैकदौपिकाम् ॥२६३॥

चीरास्त्रवलश्चिमतः श्रीवज्रस्त्रामिनस्तथा ।

धर्मदेशनया राजा हृतचित्तोऽभवत्तराम् ॥२६४॥

देशनान्ते मुनिं नत्वा राजा स्वमदनं ययौ ।

गत्वा च मध्येऽद्वैतान्तं राज्ञीनामित्यचौकथत् ॥२६५॥

बाह्योद्याने कृतावासे वज्रस्त्राम्ययि सुभुवः ।

मयाद्य वन्दितो धर्मदेशनाक्षीरसागरः ॥२६६॥
 तं वन्दित्वा च दृष्ट्वा च तस्य धर्मं निश्चय्य च ।
 मम गात्रं च नेत्रे च श्रोत्रे चायुः कृतार्थताम् ॥२६७॥
 इदमेव दिनं मन्ये दिनत्वेन सुलोचनाः ।
 अभवद्यत्र वज्रर्षेर्ज्ञानादित्यस्य दर्शनम् ॥२६८॥
 एतावतापि धन्यो ऽस्मि दृष्टो वज्रमुनिर्मया ।
 किं पुनस्तन्मुखाद्भर्ममश्रौषमहमार्हतम् ॥२६९॥
 हे देव्यस्तद्युयमपि वज्रर्षिं द्रष्टुमर्हथ ।
 त्वरितं यात ऋषयो ऽनेकत्रस्थाः समीरवत् ॥२७०॥
 राज्यः प्रोचुः स्वयमपि तं विवन्दिषवो वयम् ।
 तदाज्ञाप्यत्र यदभूत्तत्प्राप्ता त्वषितैः सरित् ॥२७१॥
 ततश्चानुज्ञया राज्ञो राज्यो वज्रविभूषितम् ।
 याप्ययानाधिरूढास्तास्तदुद्यानवरं ययुः ॥२७२॥
 वज्रमागतमाकर्ण्य रुक्मिण्यपि जनेतिभिः ।
 तमेव चिन्तयन्त्यस्यादात्मानमिव योगिनी ॥२७३॥
 द्वितीये वासरे रुक्मिण्युवाच पितरं निजम् ।
 वज्रस्वाम्यागतो ऽस्तीह यं वुवूर्धाम्यहं सदा ॥२७४॥
 तन्मां वज्रकुमाराय सम्प्रदत्तान्यथा तु मे ।
 मरणं शरणं तात यावृणि रेखेव गौरियम् ॥२७५॥
 अभिजात्यसखीं लज्जां विहायैवं ब्रवीमि यत् ।

267 b A तं धर्मं c तद्धर्मं B तद्धर्मं निश्चय्य च । d A D चायुः । 271 c d
 c • भूतप्राप्तास्तु । 274 a c द्वितीये । 275 d A यावलेखे • D रोषेषवागिर्भ ।

तत्रेदं कारणं वज्रो मत्पुण्यैरयमागतः ॥२७६॥
 एष प्रायेण न स्थातुर्यद्यैवेह गच्छति ।
 किं ज्ञायते कदाप्येति भूयो ऽप्युद्धीनपक्षिवत् ॥२७७॥
 तस्मादलं विलम्बेन देहि वज्राय तात माम् ।
 चिरकौमारदीनां मां पश्यन्किं न हि दूयसे ॥२७८॥
 एवं धनो ऽतिनिर्बन्धादुपवञ्चं निनाय ताम् ।
 सद्यः कृत्वा विशाहार्हं सर्वालङ्कारभूषिताम् ॥२७९॥
 पुत्र्याः सममनैषौ च धनकोटीरनेकशः ।
 प्रलोभनं वरयितुर्यथा स्यादिति जातधीः ॥२८०॥
 तदद्वाढ्यस्तने चाङ्गि वज्रे कुर्वति देशनाम् ।
 भक्तिमात्रागरलोकः परस्परमदो ऽवदत् ॥२८१॥
 अहो वज्रस्य सौख्यं यदीयां धर्मदेशनाम् ।
 आकर्षणानन्दमग्नानां मुक्त्यवस्थेव जायते ॥२८२॥
 श्रीवज्रस्वामिनः सर्वगुणरत्नमहोदधेः ।
 गुणानुरूपं चेद्रूपं भवेदुच्येत तर्हि किम् ॥२८३॥
 वज्रर्षिणा च नगरप्रवेशे रूपमात्मनः ।
 शक्त्या सङ्क्षिप्तमेवासीत्पुरोभोभिश्चक्रया ॥२८४॥
 तदा च भगवान्वज्रस्तेषां भावं मनोगतम् ।
 सत्पापं च ज्ञानबलेनाज्ञासीदतिशायिना ॥२८५॥
 द्वितीये ऽङ्गि च वज्रेण विचक्रे ऽनेकलब्धिना ।

277 a A स्थातुर्ये B स्थातु D स्थातुर्ये C स्थातु । 281 a A तददीष्ट
 D स्थातुर्ये । 282 a A D सौदधं । C D • दधि ।

सहस्रपत्रं कमलं कमलाविष्टरोपमम् ॥२८६॥
 कृत्वा स्वाभाविकं रूपमद्भुतं तस्य चोपरि ।
 निषीदति स्म भगवान्वज्रो राजमरालवत् ॥२८७॥
 वज्ररूपं जनो दृष्ट्वा जितामरकुमारकम् ।
 शिरांसि दुधुवे गीताभ्यासं विरचयन्निव ॥२८८॥
 ऊचे च लोको वज्रस्य रूपं नैसर्गिकं ह्यदः ।
 गुणानामाकृतेश्चाद्य सदृशो ऽभूत्समागमः ॥२८९॥
 मा भवं प्रार्थनौघो ऽहं लोकस्येति हि शङ्कया ।
 सामान्यं ह्यस्तनं रूपं नूनं शक्तौष निर्ममे ॥२९०॥
 राजापि व्याजहारैवं विस्मयस्मेरमानसः ।
 यथेष्टरूपनिर्माणलब्धिर्वज्रमुनिः खलु ॥२९१॥
 धनश्रेष्ठ्यपि तद्वज्रस्वामिरूपं निरूपयन् ।
 स्वां पुत्रीं वर्णयामास साग्रहां तत्स्वयंवरे ॥२९२॥
 धनस्य हृदये स्वार्थप्रार्थनां कर्तुमिच्छतः ।
 न वज्रदेशनार्थो ऽस्यादत्युत्तान इवोदकम् ॥२९३॥
 देशनान्ते ऽवददञ्च धनश्रेष्ठौ कृताञ्जलिः ।
 कृत्वा प्रसादं मत्पुत्रीमिमासुदह मानद ॥२९४॥
 क भवानमराकारः कीदं मानुषकीटिका ।
 ऊरीकुर तथाप्येनां महत्सु न वयार्थना ॥२९५॥
 विवाहानन्तरं वज्र हस्तमोचनपर्वणि ।
 द्रव्यकोटीरमह्यतासुभ्यं दास्ये भवत्वदः ॥२९६॥

वज्रस्तमज्ञं विज्ञाय स्मितोचे करुणापरः ।
 पर्याप्तं द्रव्यकोटीभिः पर्याप्तं कन्यया च ते ॥२९७॥
 नितम्बिन्यो हि विषयास्ते पुनः स्युर्विषोपमाः ।
 आपातमात्रमधुराः परिणामे ऽतिदाहणाः ॥२९८॥
 विवेच्यमाना विषया विशिष्यन्ति विषादपि ।
 जन्मान्तरेऽप्यनर्थाय ये भवन्ति शरौणिणाम् ॥२९९॥
 ज्ञात्वा दुरन्तान्विषयान्कथमङ्गीकरोम्यमूम् ।
 ज्ञातैश्चैरैरमारो ऽपि ग्रहीतुं न हि शक्यते ॥३००॥
 महानुभावा कन्या ते यदि मय्यनुरागिणौ ।
 प्रव्रज्यां तन्मयोपात्तामुपादत्तामसावपि ॥३०१॥
 इयेष मामेव यदि कुलीना मनसाप्यसौ ।
 तदेवं युज्यते कर्तुं परलोकहितेच्छया ॥३०२॥
 विवेकपूर्वमयवानुज्ञयापि मदीयया ।
 गृह्णात्तेषां परिव्रज्यां निर्वाणार्पणलक्षिकाम् ॥३०३॥
 विभीतकतरुच्छायामिवानर्थप्रदायिनीम् ।
 मा कार्षीद्विषयासक्तिं त्वत्पुत्री वक्षि तद्धितम् ॥३०४॥
 एवं भगवतो वज्रस्वामिनः पेशलोक्तिभिः ।
 प्रतिबुद्धा प्रवव्राजान्पकर्मा रुक्मिणी तदा ॥३०५॥
 धर्मो ऽयमेव हि श्रेयान्यत्र निर्लोभतेदृशी ।
 एवं विमृश्य बहवः प्रतिबोधं जना ययुः ॥३०६॥

298 c D आपान० C ०पात्र० । D inserts after 306 तथा गृहीता
 प्रव्रज्या श्रीवज्रस्वामिनोऽनतः (read प्रतः) । तस्मात् स्थानान्कनीन्द्रोऽपि विहारं
 वक्तव्यमनतः ।

३२२

सह
कल
नि
वज
शि
ऊ
गु
म
स
र
ह
र

अन्यदा जन्मसंसिद्धपदानुसृतिलब्धिना ।
ततो भगवता वज्रस्वामिनाकाशगामिनी ॥३०७॥
महापरिज्ञाध्ययनादाचाराङ्गान्तरस्थिता ।
विद्योदध्रे भगवतः सङ्ख्योपचिकीर्षुणा ॥३०८॥ युग्मं ॥
वभाण वज्रो भगवाननया विद्यया मम ।
जम्बूद्वीपाद्भ्रमणे ऽस्ति शक्तिरामानुषोत्तरम् ॥३०९॥
ममेयं धरणीयैव विद्या देया न कस्यचित् ।
अल्पद्वयो ऽल्पसत्त्वाश्च भाविनो ऽन्ये ह्यतः परम् ॥३१०॥
अन्यदा पूर्वदिग्भागाच्छ्रीवज्रो ऽगान्महासुनिः ।
सूर्यो मकरसङ्क्रान्ताविवापाच्या उदग्दिशम् ॥३११॥
तदा तत्र प्रवृत्ते दुर्भिक्षमतिभीषणम् ।
बभूव भोजनश्रद्धानुबन्धविधुरो जनः ॥३१२॥
गृहिणामन्नदारिद्र्यादल्पभोजनकारिणाम् ।
बभूव नित्यमपूनोदरता यतिनामिव ॥३१३॥
संवृते सत्तशाला गृहस्थैरौश्वरैरपि ।
सर्वत्राभूदकिरलरलरोलाकुलैव भूः ॥३१४॥
रङ्गा विक्रीयमाणानि दधिभाण्डानि चत्तरे ।
फोटं फोटं तद्दधीनि खिलिजः कुरुरा इव ॥३१५॥
अखिचर्मावशेषाङ्गाः सुव्यक्तस्त्रायुमण्डलाः ।
रङ्गाः सर्वत्र सञ्चेरुः परेता इव दारुणाः ॥३१६॥
अनगारेष्वतिथितामागतेष्वन्नदण्डाया ।
अदर्शयन्निन्नादोषानुपेत्य आवका अपि ॥३१७॥

ग्रामेषु शून्यीभूतेषु विवृग्निर्धूमधामेषु ।
 अभवत्पादसञ्चाराः पन्थाने ऽप्यभवन्खिलाः ॥३१८॥
 ततश्च सकलः सङ्गो दुष्कालेन कदर्थितः ।
 दीनो विज्ञपयामास सुनन्दानन्दनं सुनिम् ॥३१९॥
 अस्मान्दुःखार्णवादस्मात्कथंचिदवतारय ।
 सङ्गप्रयोजने विद्योपयोगो ऽपि न दुष्यति ॥३२०॥
 ततश्च वज्रो भगवान्विद्याशक्त्या गरिष्ठया ।
 पटं विचक्रे विपुलं चक्रभृच्चर्मरत्नवत् ॥३२१॥
 श्रीवज्रस्वामिना सङ्गो निर्दिष्टः सकलस्तदा ।
 पोते वणिक्सार्धं इवाधिरूरोह महापटे ॥३२२॥
 वज्रर्षिणा भगवता विद्याशक्त्या प्रयुक्तया ।
 उत्पुम्बुवे पटो व्योम्नि पवनोत्क्षिप्ततलवत् ॥३२३॥
 तदा शय्यातरो दत्तनामा वज्रमहासुनेः ।
 समाययौ सहचारिण्यहणार्थं गतो ऽभवत् ॥३२४॥
 सङ्गेन सहितं वज्रस्वामिनं स्वर्गयाचिनम् ।
 निरीक्ष्य मूर्धजान्श्रीमन्मुखायैवमुवाच सः ॥३२५॥
 शय्यातरो ऽहं युष्माकमभवं भगवन्पुरा ।
 अद्य साधर्मिको ऽप्यस्मि निस्तारयसि किं न माम् ॥३२६॥
 शय्यातरस्य तां वाचं श्रुत्वोपालक्षगर्भिताम् ।
 दृष्ट्वा च लूनकेशं तं वज्रः सृष्टार्थमस्मरत् ॥३२७॥
 ये साधर्मिकवात्सल्ये स्वाध्याये चरणे ऽपि वा ।
 तीर्थप्रभावनायां वाद्युक्तास्तांस्तारयेन्मुनिः ॥३२८॥

३२२

स
ह
नि
व
धि
ल
गु
म
स
त

आगमार्थमिमं सूत्रा वज्रस्वामिर्महर्षिणा ।
 पटे तस्मिन्नथरोपि सो ऽपि श्रय्यातरोत्तमः ॥ ३२८ ॥
 विद्यापटोपविष्टास्ते यान्तः साद्रिसरित्युराम् ।
 सर्वे विलोकयामासुः करामलकवन्महीम् ॥ ३२९ ॥
 भक्तिप्रकैः पूज्यमानो मार्गस्थव्यन्तरामरैः ।
 व्योम्नि प्रदीयमानार्घा भक्तैर्ज्योतिषिकामरैः ॥ ३३० ॥
 विद्याधरैर्वर्णमानः शक्तिसम्पन्नमत्कृतैः ।
 आलिङ्गमानः सुहृदेवानुकूलेन वायुना ॥ ३३१ ॥
 पटच्छायादर्शिताम्रच्छायासौख्यो महीस्युग्राम् ।
 वन्दमानो नभःस्थो ऽपि मार्गचैत्यान्यनेकशः ॥ ३३२ ॥
 पटस्थो ऽपि पटस्थेभ्यस्तन्वानो धर्मदेशनाम् ।
 वज्रर्षिरामसादाय पुरीं नाम महापुरीम् ॥ ३३३ ॥
 ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

तस्यां धनकणाढ्यायां सुभिन्नमभवत्सदा ।
 प्रायेण आवको लोको बुद्धभक्तस्तु पार्थिवः ॥ ३३४ ॥
 तस्यां जैनाश्च बौद्धाश्च स्पर्धमानाः परस्परम् ।
 चक्रिरे देवपूजादि जैनैर्बौद्धास्तु जिग्यिरे ॥ ३३५ ॥
 जैना हि यद्यत्पुष्पादिपूजोपकरणं पुरे ।
 ददृग्मुस्तत्तदधिकमूल्यदानेन चिन्तियुः ॥ ३३६ ॥
 नाभूवन्बुद्धभक्तास्तु पुष्पाद्यादतुमीश्वराः ।
 ततश्च बुद्धायतनेष्वभूत्पूजा तनीयसी ॥ ३३७ ॥

बुद्धभक्तास्तु ते ह्रीणा बुद्धभक्तं महीपतिम् ।
 विज्ञाय सर्वं पुष्पादि आवकाणां न्यवारयन् ॥३३८॥
 पुष्पापणेषु सर्वेषु वज्रमूल्यप्रदा अपि ।
 अर्हद्भक्तास्ततः पुष्पवृन्तान्यपि न लेभिरे ॥३४०॥
 उपस्थिते पर्युषणापर्वण्यर्हदुपासकाः ।
 ततो रुदन्तो दीनास्या वज्रर्षिमुपतस्थिरे ॥३४१॥
 ते आवका नेत्रजलैः क्लेदयन्तो महीतलम् ।
 नत्वा व्यजिज्ञपन्वज्रं खेदगद्गदया गिरा ॥३४२॥
 अर्हचैत्येभ्यहरहः पूजादि द्रष्टुमक्षमैः ।
 बौद्धैर्वयं पराभूता भूतैरिव दुरात्मभिः ॥३४३॥
 विज्ञप्तो बौद्धलोकेन बौद्धो राजा न्यवारयत् ।
 पुष्पाणि ददतो ऽस्माकं मालिकानखिलानपि ॥३४४॥
 लभामहे वयं नाथ नागस्तिकुसुमान्यपि ।
 किं कुर्मो द्रव्यवन्तो ऽपि राजाज्ञां को ऽतिलब्धते ॥३४५॥
 तुलसीवर्बरोपूजापात्रतां ग्रामयन्वत् ।
 प्रयान्ति जिनविम्बानि हृष्टा किं जीवितेन नः ॥३४६॥
 मार्हत्सारोपयन्त्वेते कृद्गनेत्यभिगच्छितैः ।
 बौद्धैः पुष्पं निषिद्धं नः केशवासकृते ऽपि हि ॥३४७॥
 किं चानिशं गणयतां स्वामिन्नस्माकमङ्गुलीः ।
 आगात्पर्युषणापर्वदिनं दिनमतस्तिका ॥३४८॥

पर्वण्ययागते ऽसुम्निचयं यतिवदहताम् ।
 भावपूर्जां करिष्यामः पुष्पसम्पत्तिवर्जिताः ॥ ३४८ ॥
 पराभूय पराभूय बौद्धैर्बुद्धिभिर्वयम् ।
 जीवन्मृता इव कृता स्वामिनि त्वयि सत्यपि ॥ ३४९ ॥
 जिनप्रवचनस्याभिभूतस्यास्य प्रभावनाम् ।
 विधाय भगवन्स्नान्सञ्जीवयितुमर्हसि ॥ ३५० ॥
 समाश्रयित हे आर्द्रा यतिष्वे वः सुतेजसे ।
 इत्युक्त्वा भगवान्व्योमन्युत्पपात सुपर्णवत् ॥ ३५१ ॥
 स्वामी निमेषमात्रेणाथागान्माहेश्वरीं पुरीम् ।
 अवातारीदुपवने चैकस्मिन्निस्सयावहे ॥ ३५२ ॥
 ऊताशनाभिधानस्य देवस्योपवनं च तत् ।
 यो ऽभूदाराभिकस्तत्र मित्रं धनगिरेः स तु ॥ ३५३ ॥
 अकस्मादागतं वज्रं निरौत्त्यानभ्रवृष्टिवत् ।
 आरामिकः प्रगे सद्यस्तडिताख्यो सुदावदत् ॥ ३५४ ॥
 तिथिस्तिथिषु धन्येयं यत्र त्वमतिथिर्मम ।
 आत्मानं चाधुना धन्यं मन्ये ऽहं यत्स्यतस्त्वया ॥ ३५५ ॥
 दिश्या सुखप्रवदहं चित्तान्नापहतस्त्वया ।
 ममागास्त्वं यदतिथिः किमातिथ्यं करोमि ते ॥ ३५६ ॥
 वज्रस्वाम्ययमिदधे मम ह्युद्यानपालक ।
 पुष्पैः प्रयोजनं तानि प्रदातुं च त्वमीशिषे ॥ ३५७ ॥

352 b B C. सुतेजसे । 353 a C. मात्रेणायाः । 355 d C. सुदावदत् ।
 357 a B C. चिन्ता० ।

मालाकारो ऽवदत्पुष्पादानेनानुगृहाण माम् ।
 भवन्ति प्रत्यहं पुष्पलक्षा विंशतिरत्र हि ॥ ३५८ ॥
 भगवानादिशतर्हि पुष्पाणि प्रगुणीकुरु ।
 आगच्छाम इतो गत्वा चावदद्यानरत्नक ॥ ३६० ॥
 एवमुक्त्वा पृषदश्च इवात्यत्य विहायसा ।
 अलुद्रः सुद्रहिमवज्जिरिं वज्रमुनिर्ययौ ॥ ३६१ ॥
 गङ्गासिन्धुजलक्रीडाप्रसक्तसुरवारणम् ।
 दशमामृतकुण्डाभपद्मद्वयमनोरमम् ॥ ३६२ ॥
 सदावन्दारुदिविषत्सिद्धायतनमण्डितम् ।
 गायत्किम्पुरुषीगीतानुचरैणकदम्बकम् ॥ ३६३ ॥
 अनेकधातुमङ्गुलिधृतमन्ध्याभ्रविभ्रमम् ।
 भ्रान्त्यदुन्मत्तचमरीभम्भाभाङ्कारगङ्गरम् ॥ ३६४ ॥
 नमोरुर्जतगरकिम्पाकाकुलमेखलम् ।
 स तं हिमाद्रिमद्राक्षौशोमस्त्री ऽन्य इवार्चयामा ॥ ३६५ ॥
 ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥
 स शाश्वतार्हत्प्रतिमाः सिद्धायतनवर्तिनीः ।
 ववन्दे वन्द्यमानां हि विद्याधरकुमारकैः ॥ ३६६ ॥
 तरङ्गरङ्गशालास्थलास्थलासकपङ्कजम् ।
 पद्मसौगन्ध्यवहनादिव मन्थरमारुतम् ॥ ३६७ ॥
 सञ्चरन्नीरजमिव क्रीडदप्सरसां मुखैः ।
 उन्निद्रपङ्कजरजोधिवाससुभगोदकम् ॥ ३६८ ॥

363 d B C °नुचारण° A °नुचरेण° । 364 d C °भांकारि । 367 b
 C लास्य A लास्यक C B लाभस D लालस ।

श्रीदेवीदेवतागारप्रगायदमरीजनम् ।

पद्मद्वन्द्वं जगामाथ वज्रर्षिर्व्यामवर्त्मना ॥ ३६८ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

तदा च देवपूजार्थमवचित्यैकमम्बुजम् ।

श्रीदेव्या देवतागारं यान्त्या वज्रर्षिरैक्ष्यत ॥ ३७० ॥

श्रीदेवता ववन्दे तं दृष्ट्वा मात्रं मुनीश्वरम् ।

रक्तोष्णीषप्रभाभोभिः स्तुपयन्तीव तत्क्रमौ ॥ ३७१ ॥

धर्मलाभाशिषं दत्त्वा तस्त्रिंशंसं तु तं मुनिम् ।

बद्धाञ्जलिः श्रीरवददाज्ञापय करोमि किम् ॥ ३७२ ॥

जगद् वज्रो भगवानादिष्टमिदमेव ते ।

पाणिपद्मस्थितं पद्ममिदं पद्मे समार्यताम् ॥ ३७३ ॥

स्वामिन्किमेतदादिष्टमिन्द्रोपवनजान्यपि ।

पुष्पाण्यनेतुमीशास्त्रीत्युक्त्वा सा पद्ममार्पयत् ॥ ३७४ ॥

वन्दितश्च श्रिया वज्रः पुनरुत्पत्य सत्वरम् ।

पथा यथागतेनैव ऊताशनवनं ययौ ॥ ३७५ ॥

विद्याशक्त्या च भगवान्निमानं व्यकरोदथ ।

पालकस्यानुजन्मेव बन्धुरं विविधर्द्धिभिः ॥ ३७६ ॥

अस्थापयच तन्मध्ये श्रीदेव्यर्पितमम्बुजम् ।

विंशति पुष्पलक्षाणि तस्य पार्श्वेषु तु न्यधात् ॥ ३७७ ॥

स्मरति स्म तदा वज्रो भगवाञ्जृम्भकामरान् ।

ते वज्रं वज्रिणमिव तत्क्षणाच्चोपतस्थिरे ॥ ३७८ ॥

कृत्स्नखेवाम्बुजस्याधो धनगिर्यात्मभृसुनिः ।

निषद्य व्योमयानाय विमानवरमादिशत् ॥ ३७८ ॥
 तस्मिन्विमाने चलिते जृम्भका अपि नाकिनः ।
 चेलुर्विमानारूढास्ते गीतवाद्यादिपूर्वकम् ॥ ३८० ॥
 वैमानिकैर्विमानस्थैर्विमानस्थः समावृतः ।
 पुरीं नाम पुरीं प्राप वज्रलां बौद्धदूषिताम् ॥ ३८१ ॥
 तत्पुरीवासिनो बौद्धा विमानानि निरौच्य खे ।
 अभाषन्तैवमुत्पश्या उत्पुसुषोद्यता इव ॥ ३८२ ॥
 सप्रभावमहो बौद्धदर्शनं प्रेक्ष्य नाकिनः ।
 बुद्धपूजार्थमायान्ति श्रीबुद्धाय नमो नमः ॥ ३८३ ॥
 तेषां च वदतामेवं वज्रो ऽर्हत्सदनं यथौ ।
 विमानैर्दर्शयन्व्योन्नि गान्धर्वजगरश्चियम् ॥ ३८४ ॥
 पुनर्बौद्धैर्भिदधे मषीधौताननैरिव ।
 अहेो अर्हदर्शने ऽभूदियं देवौ प्रभावना ॥ ३८५ ॥
 चिन्तितमन्यथास्माभिरन्यथेदमुपस्थितम् ।
 दृष्टिः प्रसारिताप्यस्यादायुना नीतमञ्जनम् ॥ ३८६ ॥
 ततः पर्युषणापर्षण्णर्हदाचतने ऽसरैः ।
 महीयान्महिमाकारि भूस्पृशां यो न गोचरः ॥ ३८७ ॥
 जृम्भकामरुतां प्रभावनाम्
 अर्हतो भगवतो निरौच्य ताम् ।
 बौद्धभावमपहाय पार्थिवः
 सप्रजो ऽपि परमार्हतो ऽभवत् ॥ ३८८ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते
 महाकाव्ये वज्रसामिजम्भजतप्रभाववर्णनो नाम द्वादशः सर्गः ॥

CANTO XIII.

इतश्चौद्रायणनृपो जज्ञे दशपुरे पुरे ।
 सोमदेवो ऽभवद्विप्रो रुद्रसोमा तु तन्मिया ॥१॥
 ब्राह्मणी रुद्रसोमा सा बभूव परमार्हती ।
 दद्यादिभिर्गुणैर्धर्मद्रुमवीजैरलङ्कृता ॥२॥
 तयोरजनिषातां द्वौ तनयौ नयशालिनौ ।
 नाम्नाथरक्षितो ज्यायान्कनीयान्फलुरक्षितः ॥३॥
 तत्रार्थरक्षितो मौञ्जीबन्धनादप्यनन्तरम् ।
 अधीयाय पितुरेव सकाशे यद्विवेद सः ॥४॥
 ततो ऽनुज्ञाय पितरावभ्येतुमधिकाधिकम् ।
 पाटलीपुत्रनगरे प्रययावार्थरक्षितः ॥५॥
 सो ऽङ्गानि वेदांश्चतुरो मीमांसान्यायविस्तरम् ।
 पुराणं धर्मशास्त्रं च तत्राष्टैष्ट विशिष्टधीः ॥६॥
 चतुर्दशापि हि विद्यास्थानानि निजनामवत् ।
 कृत्वा कण्ठगतान्यागात्पुरं दशपुरं पुनः ॥७॥
 चतुर्वेदो ऽयमायातः पूज्य इत्यवनीभुजा ।
 अधिरोह्य करिस्कन्धे स प्रावेश्यत पत्तने ॥८॥
 विविधोपायनकरा लोका अपि तमभ्यगुः ।
 राजभिः पूज्यते यो हि पूजनीयो न कस्य सः ॥९॥

गृहस्य बाह्यशालायामध्युवासाय रचितः ।
 कुटुम्बे दददानन्दमुपदामिव नूतनम् ॥१०॥
 तं ब्रह्मचर्यसधनं पूज्यमानं महौभुजा ।
 दृष्ट्वा तद्वन्धवो गोत्रं पवित्रं मेनिरे निजम् ॥११॥
 खजनैस्तद्गृहद्वारे रम्यमावन्धि तोरणम् ।
 चिरेष्टायाः समेय्यन्त्या लीलादोलोपमं श्रियः ॥१२॥
 तद्गृहे तत्सुवासिन्यः स्वस्तिकान्स्वस्तिकारकान् ।
 लिलिखुस्तदुणाख्यानप्रशस्त्यचरमन्निभान् ॥१३॥
 बाह्यावासस्थितो ऽप्यार्यरचितो ऽल्पैर्दिनैरपि ।
 श्रीमान्वभूव भूयोभिरागच्छद्भिरुपायनैः ॥१४॥
 अन्यदा चिन्तयामास शुद्धधीरार्यरचितः ।
 अहो प्रमादो नाद्यापि जननीमभिवादये ॥१५॥
 भवन्ति पुत्ररूपेण बाह्याः प्राणा हि योषिताम् ।
 तस्य प्रवासजं दुःखं तासामति हि दुःसहम् ॥१६॥
 मत्प्रवासेन मन्माता भविष्यति कथं हि सा ।
 निद्रायामपि या नित्यं मन्नामाचरवाग्मिनी ॥१७॥
 इदमेव हि धीरत्वमहो मन्मातुरद्भुतम् ।
 अपि देशान्तरे प्रैषीद्या मां मद्धितकाम्यया ॥१८॥
 तद्गुणोपार्जनामूलां सम्पदं दर्शयन्निजाम् ।
 आनन्दयामि स्वामन्वासुक्कण्ठाभस्तरङ्गिणीम् ॥१९॥

इत्यार्थरचितः सद्यो दिव्ये संवीथ वाससी ।

कश्मीरजाङ्गरागेण संवर्मितवपुर्द्युतिः ॥२०॥

सुगन्धिसुमनोदामगर्भितावद्भुक्तलः ।

यीवापाण्ड्विद्विन्यस्तकार्तस्वरविभूषणः ॥२१॥

कपूर्फालिकामिश्रनाम्बूललटभाननः ।

विशदच्छत्रसश्रीकमौलिः स्वसदनं ययौ ॥२२॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

स आदावेव विनयी मातुः पादानवन्दत ।

कण्ठावलम्बिसौवर्णशृङ्खलासिष्टभूतलः ॥२३॥

दीर्घायुरक्ष्यो भूयाः स्वागतं तव दारक ।

इत्युक्त्वा सावदप्रातिवेशिकीवापरं न हि ॥२४॥

स पुत्रप्रेमसंरक्षोचितसंलापलक्षणम् ।

प्रसादं पूर्ववन्मातुरपश्यन्निदमब्रवीत् ॥२५॥

अधीताशेषविद्यो ऽहं तत्पादान्द्रष्टुमागमम् ।

किं नालपसि मां भक्तिमर्षादामकराकरम् ॥२६॥

मम पूजां करोत्येष राजा राजगुरोरिव ।

महिमानमिमं स्वनोर्दृष्ट्वा किं न हि हृष्यसि ॥२७॥

रुद्रसोमावदद्भद्र किं विद्योपार्जनेन ते ।

हिंसोपदेशकं ह्येतदधीतं नरकप्रदम् ॥२८॥

दृष्ट्वा नरकपाताभिमुखं त्वां कुत्तिसम्भवम् ।

कथं ह्वयामि मग्नास्मि खेदे गौरिव कर्दमे ॥ २८ ॥
 यदि त्वं मयि भक्तो ऽसि यदि मां मन्यसे हिताम् ।
 दृष्टिवादं तदधीष्व हेतुं स्वर्गापवर्गयोः ॥ २९ ॥
 इत्यार्थरक्षितो दध्यौ किमधीतमिदं मया ।
 न यन्मातुः प्रमोदाय तज्जया सम्पदापि किम् ॥ ३० ॥
 विमृश्यैवमुवाचात्मामार्यधीरार्थरक्षितः ।
 दृष्टिवादं पठिष्यामि मातराख्याहि तद्गुरुम् ॥ ३१ ॥
 रुद्रसोमावददत्स अमणोपासको भव ।
 दृष्टिवादस्य गुरवः अमणा एव नापरे ॥ ३२ ॥
 दृष्टिवादो हि दर्शनविचार इति शोभनम् ।
 नामाप्यस्येति मनसि श्रद्धावार्थरक्षितः ॥ ३३ ॥
 ऊचे च मातुरादेशः प्रमाणं गुरवस्तु ते ।
 क्व द्रष्टव्या दृष्टिवादं यथाधीये तदन्तिके ॥ ३४ ॥
 रुद्रसोमापि तनयविनयोच्छ्रिता सती ।
 भ्रमयन्त्यञ्जलं तस्य निजगाद प्रसादभाक् ॥ ३५ ॥
 इदानीं हि न जिह्मेमि त्वयाहं तनुजन्मना ।
 मदादेशमनुष्ठानं यदकार्षीमनेरयम् ॥ ३६ ॥
 सन्ति तोमलिपुत्राख्या आचार्या आर्थरक्षित ।
 इतो ममैवेक्षुवाटे प्रतिपन्नप्रतिश्रयाः ॥ ३७ ॥
 तत्पादपङ्कजोपास्तिहंसतामुररीकुरु ।
 ते त्वामध्यापयिष्यन्ति दृष्टिवादं तनूङ्गव ॥ ३८ ॥
 एवं प्रातः करिष्यामौत्यभिधायार्थरक्षितः ।

दृष्टिवादाभिधां ध्यायन्नाशेत रजनावपि ॥४०॥
 प्रातश्चाल पृष्ठाम्बामार्यरक्षितकुम्भभूः ।
 दृष्टिवादोदधिं प्राज्ञः पातुं गण्डूषलीलया ॥४१॥
 पितृमित्रमितश्चार्यरक्षितस्य महाद्विजः ।
 अभूदुपपुरं ग्रामे पितेवात्यन्तवत्सलः ॥४२॥
 सो ऽचिन्तयन्मया हि ह्यो दृष्टो न ह्यार्यरक्षितः ।
 आयुश्मन्तं तदद्यापि तं पश्यामि सुहृत्सुतम् ॥४३॥
 इति द्विजाग्रणीरिचुयष्टीः स सकला नव ।
 ताम्खण्डं चैकमादायार्यरक्षितगृहं ययौ ॥४४॥
 सोमदेवसुतं ज्येष्ठं निर्धानं च निकेतनात् ।
 ददर्शैष द्विभातत्वान्तमुपालक्षयन् च ॥४५॥
 को नाम त्वमसीत्युचैः सो ऽपृच्छदार्यरक्षितम् ।
 आर्यराक्षत एषो ऽस्मीत्यब्रवीच्चार्यरक्षितः ॥४६॥
 द्विजो जगाद हे भ्रातुः पुत्र ह्यस्तनवासरे ।
 कुटुम्बकृत्यकरणप्रमादान्नासि वीक्षितः ॥४७॥
 एकेनापि गतेनाज्ञा मन्ये गतमहःशतम् ।
 यत्र त्वं नाहमद्राक्षं हृत्कौरवनिशाकरम् ॥४८॥
 इत्यार्यरक्षितं प्रेम्णा द्विजन्मा परिरभ्य सः ।
 अब्रुवद्विजो ह्येते मयानीयन्त तत्कृते ॥४९॥
 उवाच सोमभरिचूंस्तात मन्मातुरर्पयेः ।

अहं शरीरचिन्तार्थं गच्छन्स्मि बहिर्भुवि ॥५०॥
 इदं च मातुराख्याया यद्गच्छन्नार्थरक्षितः ।
 अधुनेक्षुलतापाणिमद्राक्षीदादितो ऽपि माम् ॥५१॥
 इत्यार्थरक्षितेनेक्तः स द्विजन्मा तथाकरोत् ।
 आर्थरक्षितमातापि सा दत्तैवमचिन्तयत् ॥५२॥
 मम सूनोरिदं श्रेयोऽभूच्छकुनमतश्च सः ।
 नव पूर्वाणि खण्डं च नूनमादास्यते सुधीः ॥५३॥
 नवाहं दृष्टिवादस्य पूर्वाण्यध्ययनानि वा ।
 दशमं खण्डमध्ये दध्यौ यानिति सोमभूः ॥५४॥
 गत्वा चेतुश्चद्वारे स्थिरधौरार्थरक्षितः ।
 अचिन्तयदविज्ञातः कथमन्तर्विशाम्यहम् ॥५५॥
 राज्ञामिव गुरुणां हि सन्निधाने यतस्ततः ।
 विदितो ऽपि नोपसर्पेदहं तु विदितो ऽपि न ॥५६॥
 तदत्रैव क्षणं स्थित्वा वसत्यन्तर्विशाम्यहम् ।
 प्रातर्वन्दनकायातश्रमणोपासकैः सह ॥५७॥
 इत्यार्थरक्षितस्तस्यौ द्वारे ऽपि द्वारपालवत् ।
 विदुषां रभसारम्भे विवेको ह्यर्गलायते ॥५८॥
 मालवकैश्चिकीमुख्यामरागपरिसृष्टा ।
 स्वाध्यायेनापि साधूनां स ययौ लयमेणवत् ॥५९॥
 तत्रागाडूडूरो नाम श्रमणोपासकः प्रगे ।

वन्दनाय महर्षीणां हर्षणोत्फुल्ललोचनः ॥६०॥
 स चिन्मैषेधिकीं कुर्वन्प्रविवेश प्रतिश्रयम् ।
 अथैर्यापथिकीं प्रत्यक्रामदुच्चैस्तरस्तरम् ॥६१॥
 तदनन्तरमाचार्यान्साधूनपि यथाविधि ।
 वन्दित्वा निषसादाये विष्टरं प्रतिलिख्य सः ॥६२॥
 अथार्यरक्षितो धीर्मास्तेन सार्धं प्रविश्य सः ।
 वन्दनैर्यापथिक्यादि तस्माच्छ्रुतमधारयत् ॥६३॥
 तद्दर्शितविधिं चाभिनयन्पठनपूर्वकम् ।
 अवन्दताचार्यपादान्साधूनप्यार्यरक्षितः ॥६४॥
 ढडूरआवकं त्वार्यरक्षितो न ह्यवन्दत ।
 सुधीरपि निरान्नायं किञ्चिद्विज्ञातुमीश्वरः ॥६५॥
 निषखं सोमतनयं तमवन्दितढडूरम् ।
 आचार्या विविदुः कोऽपि आद्धोऽयं नूतनः खलु ॥६६॥
 धर्मलाभाशिषं दत्त्वा श्रदक्षोमलाश्रयाः ।
 पृच्छन्ति स तमाचार्याः कुतो धर्मागमस्तव ॥६७॥
 चौरयो रुद्रसोमाया स जगाद यथातथम् ।
 अमणोपासकादस्मादात्तधर्माऽस्मि नान्यतः ॥६८॥
 जचिरे साधवोऽप्येवं भगवन्नार्यरक्षितः ।
 तनयो रुद्रसोमाया विद्वान्वेदाब्धिपारगः ॥६९॥
 चतुर्दशविद्यास्थानोपाध्यायः पृथिवीभुजा ।
 करिस्तन्वाधिरूढोऽयं पत्तनेऽस्मिन्प्रवेशितः ॥७०॥
 अयमाद्यगुणस्थानस्त्रितानां धुरि गण्यते ।

आश्चर्यं आवकाचारं परित्यृणति किं ह्यदः ॥७१॥
 अथार्थरक्षितः स्नाह आवको ऽस्मि हि सम्प्रति ।
 किं नवो न भवेद्भावपरिणामः शरीरिणाम् ॥७२॥
 इति विज्ञपयामास चाचार्यान् रचिताञ्जलिः ।
 दृष्टिवादाध्यापनेन भगवंस्त्वं प्रसीद मे ॥७३॥
 मया विवेकहीनेनोन्मत्तेनैव दुरात्मना ।
 हिंसोपदेशकं सर्वमधीतं नरकावहम् ॥७४॥
 आचार्या अपि तं शान्तं योग्यं ज्ञात्वैवमूचिरे ।
 यदि त्वं दृष्टिवादाधिजिगांसुस्तत्परिव्रज ॥७५॥
 किं चान्यदप्युपात्तायां प्रव्रज्यायां द्विजोत्तम ।
 दृष्टिवादं क्रमेण त्वं विद्वन्मथापयिष्यसे ॥७६॥
 सो ऽप्युवाच परिव्रज्यामिदानीमपि दत्त मे ।
 मया न दुष्करा ह्येषा मन्मनोरथकामघुक् ॥७७॥
 किं तु प्रसादं कुर्वाणैर्भगवद्भिर्निजे शिशौ ।
 विहारक्रमजं कष्टमादृत्यान्यत्र गम्यताम् ॥७८॥
 मामत्र स्थितवन्तं हि राजा पुरजनो ऽपि च ।
 अत्यन्तमनुरागेण प्रव्रज्यां त्याजयेदपि ॥७९॥
 आचार्या अपि तस्योपरोधेन सपरिच्छदाः ।
 ययुरन्यत्र सो ऽप्यग्रे स्थितो याति स्रग्भृत्यवत् ॥८०॥
 तीर्थे श्रीवर्धमानस्य तदानीमनगरिणाम् ।
 शिष्यचौर्यव्यवहारः प्रथमो ऽयमवर्तत ॥८१॥

तदार्यरक्षितं भट्टमाचार्या पर्यविप्रजन् ।
 साचीकृतगुरुश्चाभट्टक्रीतार्थः सो ऽचिरादपि ॥८२॥
 तथ्यमानस्तपस्तीव्रं सहमानः परीषद्गान् ।
 मातृकावदधीयाय सो ऽङ्गान्येकादशापि हि ॥८३॥
 तेषामाचार्यमिश्राणां दृष्टिवादः परिस्फुटः ।
 यावान्वभूव तावन्तमयहीदार्यरक्षितः ॥८४॥
 तदा दृष्टजनोंक्तैवमशौषीदार्यरक्षितः ।
 यद्भूयान्दृष्टिवादो ऽस्ति वज्रर्वेः साम्प्रतं स्फुटम् ॥८५॥
 अभूच्च समवसृतः पुयं वज्रमुनिस्तदा ।
 इति प्रतस्थे तत्रैव गन्तुं सोमात्मजो मुनिः ॥८६॥
 ययौ चोज्जयिनीमध्ये भगवानाचार्यरक्षितः ।
 भद्रगुप्ताभिधानानामाचार्याणां प्रतिश्रयम् ॥८७॥
 गुणवन्तं तपोराशिं पूर्वावस्थाकुतूथिकम् ।
 उपलब्ध तमाचार्याः परिषत्त्रजिरे मुदा ॥८८॥
 ऊचुश्च वत्स धन्यो ऽसि कृतार्थो ऽसि सुधीरसि ।
 विहाय यो हि ब्राह्मणं आमण्यं प्रत्यपद्यथाः ॥८९॥
 अद्याहं क्षीणशेषायुःकर्मा त्वामर्थये ऽनघ ।
 कर्तुकामो ऽस्म्यनश्ननं मम निर्यामको भव ॥९०॥
 तथेति प्रतिपेदानं रुद्रसोमात्मजं मुनिम् ।
 विहितानश्ननो भद्रगुप्ताचार्यो ऽन्वशादिति ॥९१॥

मा वज्रस्वामिना सार्धं वसेरेकप्रतिश्रये ।
 किं तु वत्स त्वमन्यस्मिन्नधीचीथाः कृतस्थितिः ॥८२॥
 यो हि सोपक्रमायुष्को वज्रेण सह यामिनीम् ।
 एकामपि वसेत्सो ऽनुव्रियते तं न संशयः ॥८३॥
 एवं करिष्ये ऽहमिति प्रतिपद्यार्थरक्षितः ।
 तेषां निर्यामणां कृत्वा पुरीं वज्राश्रितां ययौ ॥८४॥
 नगर्या बहिरेवास्यात्तां निशामार्थरक्षितः ।
 निशाशेषे स्वप्नममुं वज्रस्वामी ददर्श च ॥८५॥
 यदद्य पयसा पूर्णः केनाप्यस्मत्पतद्गृहः ।
 अपाय्यागन्तुना भूरि किञ्चिदस्याच्च तत्पयः ॥८६॥
 वज्रस्वामी महर्षीणां स्वप्नार्थं व्याकरोत्प्रगे ।
 ब्रह्मपूर्वश्रुतग्राही को ऽप्येव्यति ममातिथिः ॥८७॥
 स उपादास्यते ऽस्मत्तो ब्रह्मपूर्वश्रुतं सुधीः ।
 पूर्वश्रुतावशेषं तु मत्पार्श्वे ऽपि रहिष्यति ॥८८॥
 उपवज्रमुनि प्रातराययावार्थरक्षितः ।
 ववन्दे द्वादशावर्तवन्दनेन च तं गुरुम् ॥८९॥
 तं च पप्रच्छ वज्रर्षिः कुत आगाः स चावदत् ।
 तोमलिपुत्राचार्याणां पादमूलादिहागमम् ॥९०॥
 वज्रस्वाम्यब्रवीदार्यारक्षितस्त्वं किमाख्यया ।
 सो ऽप्याख्यादेवमिति च पुनर्वन्दनपूर्वकम् ॥९१॥

वज्रस्वाम्यपि तं ज्ञात्वा सप्रसादमदो ऽवदत् ।
 स्वागतं तव कुत्र त्वं प्रतिश्रयमग्निश्रियः ॥१०२॥
 बहिरावासितो ऽस्मीति तेनोक्ते स्वाम्यदो ऽवदत् ।
 महात्मन्किं न जानासि बहिःस्थो ऽध्येष्यसे कथम् ॥१०३॥
 सोमभूरभिधत्ते स्म स्वामिन्भिन्ने प्रतिश्रये ।
 उदतारिषमाचार्यभद्रगुप्तानुशासनात् ॥१०४॥
 उपयोगेन वज्रर्षिर्विदित्वैवमुवाच च ।
 युक्तमेतद्धि पूज्यास्ते स्थविरा नाङ्गरन्यथा ॥१०५॥
 वज्रो ऽथ पृथगावासस्थितमप्यार्यरक्षितम् ।
 अध्यापयितुमारेभे पूर्वाणि प्रतिवासरम् ॥१०६॥
 अचिरेणापि कालेन सोमदेवभवो मुनिः ।
 पूर्वाण्यपूर्वप्रतिभो नवाधीयाय लीलया ॥१०७॥
 दशमं पूर्वमध्येतुं प्रवृत्तं चार्यरक्षितम् ।
 दशमपूर्वयमकान्यधीक्षेत्यादिशङ्करः ॥१०८॥
 ततो दशमपूर्वस्य वज्रानि विषमाणि च ।
 अध्येतुं यमकान्यार्यरक्षितर्षिः प्रचक्रमे ॥१०९॥
 इतश्च सन्दिदिशतुः पितरावाचरक्षितम्
 नागच्छसि किमद्यापि विस्मृतास्तव किं वयम् ॥११०॥
 त्वं नः करिष्यस्युद्धोतमिति ह्याशामकृष्णाहि ।
 तवानागमने सर्वं पश्यामस्तु तमोमयम् ॥१११॥

एवमाहूयमानो ऽपि सन्देहवचनैस्तथोः ।
 यावदध्ययनासक्तो ववले नार्थरक्षितः ॥११२॥
 तावत्ताभ्यां तमाह्वातुमनोभ्यां फलरक्षितः ।
 प्राणप्रियो ऽनुजस्तस्य प्रैषि निर्वन्धश्चित्ता ॥११३॥ युग्मम् ॥
 द्रुतं गत्वा च नत्वा च सो ऽवादीदार्थरक्षितम् ।
 किमेवं कठिनो ऽभूस्त्वमनुत्कण्ठः कुटुम्बके ॥११४॥
 वैराग्यपशुना क्खिन्नं यद्यपि प्रेमबन्धनम् ।
 तथापि तव कारुण्यमस्ति स्वस्तिनिबन्धनम् ॥११५॥
 शोकपङ्कनिमग्नो ऽस्ति बन्धुवर्गस्य साम्प्रतम् ।
 तदागत्य तमुद्धर्तुं भगवंस्त्वव साम्प्रतम् ॥११६॥
 इति तेनानुजेनोक्तो गन्तुं तच्चार्यरक्षितः ।
 श्रीवज्रसामिनं नत्वा पप्रच्छ स्वच्छमानसः ॥११७॥
 अधीष्वेति ततस्तेन प्रत्युक्तः स पुनः पठन् ।
 किं ते ऽस्मि विस्मृतः फलरक्षितेनेत्यजल्पत ॥११८॥
 बान्धवाश्च परिव्रज्यामनोरथरथस्थिताः ।
 न कुत्रापि प्रवर्तन्ते त्वया सारथिना विना ॥११९॥
 तदेहि देहि प्रव्रज्यां जगत्पूज्यां स्वगोत्रिणाम् ।
 श्रेयस्यपि सकर्णो ऽपि किमद्यापि प्रमाद्यसि ॥१२०॥
 अथार्थरक्षितः स्नाह यदि सत्यमिदं वचः ।
 ततस्त्वं तावदादत्स्व वत्स सत्त्वहितं व्रतम् ॥१२१॥

व
र
व
म
सं
उ
उ
यु
व
अ
अ
पू
द
द
त
अ

एवमुक्तस्तस्मिन् अद्वानिर्धौतमानसः ।
 सो ऽवदद्देहि को हि स्थाप्यीयुषस्य पराङ्मुखः ॥१२२॥
 अथार्यरक्षितः प्रीतस्तस्यामृतकिरा गिरा ।
 स्वयं तमनुजयाह दीक्षया शिष्यापि च ॥१२३॥
 यातुमुक्तो ऽन्यदा फल्गुरक्षितेनार्यरक्षितः ।
 अधीताशेषयमको गन्तुमूचे पुनर्गुरुम् ॥१२४॥
 प्राग्वन्निवारितस्तेन स खेदादित्यचिन्तयत् ।
 स्वजनाङ्गानगुर्वाज्ञासङ्कटे पतितो ऽस्मि हा ॥१२५॥
 अधीयानः पुनः प्राग्वद्यमकेभ्यः पराजितः ।
 कृताञ्जलिपुटो भूत्वा गुरुन्नुवा च सो ऽब्रवीत् ॥१२६॥
 दशमस्यास्य पूर्वस्य मयाधीतं कियत्प्रभो ।
 अवशिष्टं कियच्चेति सप्रसादं समादिश ॥१२७॥
 जगद् गुरुरप्येवं स्मितविष्कुरिताधरः ।
 बिन्दुमात्रं त्वयाधीतमभितुष्यं तु शिष्यते ॥१२८॥
 इति श्रुत्वा गुरोर्वाचमूचिविनार्यरक्षितः ।
 परिश्रान्तो ऽहमधेतुं प्रभुर्नातः परं प्रभो ॥१२९॥
 शेषमप्यचिरेणापि त्वमागमयसि श्रुतम् ।
 धीमन्नधीष्व धीरो ऽसि किमकाण्डे विषीदसि ॥१३०॥
 एवमाश्वासितस्तेन गुरुणा कर्णवता ।
 पुनः प्रवृत्तः सो ऽधेतुं भग्नोत्साहो ऽपि भक्तिभाक् ॥१३१॥ युग्मम् ॥

फलगुरुरक्षितमन्येद्युर्मूर्तिमद्वन्धुवाचिकम् ।
 दर्शयन्नुत्सुको गन्तुं श्रीवज्रं स पुनर्जगौ ॥१३२॥
 अयमुत्साहमानो ऽपि हन्त गन्तुमनाः कथम् ।
 एवं विचिन्तयन्वज्रस्त्राम्यभूदुपयोगवान् ॥१३३॥
 सो ऽयामंस्तेत्यतो यातो नायमायास्यति ध्रुवम् ।
 स्त्रोकं ममायुर्मय्येव पूर्वं च दशमं स्थितम् ॥१३४॥
 अनुज्ञातस्ततस्तेन गमनायार्चरक्षितः ।
 सफलगुरुरक्षितः श्रीघ्नं पुरं दशपुरं ययौ ॥१३५॥
 तत्रायातं च तं ज्ञात्वा सपौरः पृथिवीपतिः ।
 सरुद्रसोमः सोमश्च भक्त्या वन्दितुमाययौ ॥१३६॥
 प्रमोदाश्रुपयःपूर्णलोचनास्ते च तं मुनिम् ।
 मूर्तं धर्ममिवानम्य यथास्थानमुपाविशन् ॥१३७॥
 विदित्वा धर्मशुश्रूषां तेषां कारुण्यवारिधिः ।
 देशनां विदधे सो ऽपि मेघगम्भीरया गिरा ॥१३८॥
 ओचपत्तपुटीपीतदेशनात्यच्छवारिभिः ।
 तत्कालं चालयन्ति स्म विस्मितास्ते मनोमलम् ॥१३९॥
 अथार्चरक्षितस्थान्ते नृपः सम्यक्त्वमयहीत् ।
 ततः सपौरस्तं नत्वा ययौ निजनिक्केतनम् ॥१४०॥
 ससोमा रुद्रसोमापि बन्धुभिर्बल्लभिः समम् ।
 संसारचारकावासविरक्ता व्रतमाददे ॥१४१॥

इतश्च विहरन्वज्रस्वामी चोणितले क्रमात् ।
 संयमक्रमचारी च प्रययौ दक्षिणापथम् ॥१४२॥
 तमानन्दमहाकन्दकन्दलोद्भेदवारिदम् ।
 संवीक्ष्य दाक्षिणात्यो ऽभृल्लोकः केकीव हर्षभाक् ॥१४३॥
 द्योतयन्वस्तुतत्वानि मुनिः किमयमर्थमा ।
 यच्छृणुष्वकोराणां प्रीतिं किमुत चन्द्रमाः ॥१४४॥
 किमस्मत्कर्ममाहात्म्याद्धर्मो वा दत्तदर्शनः ।
 एवं तद्वीक्षणानन्दनिमग्ना जगदुर्जनाः ॥१४५॥ युग्मम् ॥
 श्रीवज्रस्वामिनो ऽल्येद्युः श्लेष्मवाधाभवद्भृशम् ।
 ततः श्रुण्वीं समानेतुं स साधुं कंचनाभ्यधात् ॥१४६॥
 साधुनानीय दत्तां च श्रुण्वीमशठचेतसा ।
 मुक्तैनां भर्त्तयिष्यामीत्यतः कर्णे न्यधत्त सः ॥१४७॥
 भोजनान्ते स कर्णान्तर्वर्तिनीं व्रतिनां पतिः ।
 स्वाध्यायध्यानविवशो विसस्मार तथैव ताम् ॥१४८॥
 ततः प्रदोषे सा तस्य प्रतिक्रमणकर्मणि ।
 सुखवस्त्रिकया कायं प्रत्युपेक्षयतो ऽपतत् ॥१४९॥
 पतितां तां च खाद्वृत्त्यास्मरद्ब्रजो मुनीश्वरताम् ।
 हा हा धिग्धिक् प्रमादो ऽयं ममेति स्वं निनिन्द च ॥१५०॥
 प्रमादे संयमो न स्यान्निष्कलङ्कः कथंचन ।
 तं विना मानुषं जन्म जीवितं च निरर्थकम् ॥१५१॥

146 b D ० वंषा । 148 a C कणान्ते । 150 d A D मुनीश्वरताम् ।
 51 d C D कथंचनः ।

कुर्मस्ततो वपुस्त्र्यागं वज्रस्वामीत्यचिन्तयत् ।
 अजायत समन्ताच्च दुर्भिक्षं द्वादशाब्दकम् ॥१५२॥
 लक्षमूल्योदनाङ्गिचां यत्राङ्गि त्वमवाप्नुयाः ।
 सुभिक्षमवबुध्यथास्तदुत्तरदिनोषसि ॥१५३॥
 एवमादि समादिश्य स्वश्रियं श्रुतपारगम् ।
 वज्रसेनमुनिं स्माह विहर्तुमथ सोऽन्यतः ॥१५४॥ युग्मम् ॥
 यामाकरपुरारण्यवतीं वसुमतीं ततः ।
 विहर्तुं वज्रसेनोऽपि प्रावृत्तन्मुनिपुङ्गवः ॥१५५॥
 श्रीवज्रस्वामिनः पार्श्ववर्तिनो व्रतिनः पुनः ।
 लभन्ते न क्वचिद्भिचां भ्राम्यन्तोऽपि गृहे गृहे ॥१५६॥
 विना भिचां क्षुधाक्षामकुक्षयोऽनन्नवृत्तयः ।
 तेऽन्वहं गुरुभिर्दत्तं विद्यापिण्डमभुञ्जत ॥१५७॥
 द्वादशाब्दानि भोक्तव्यः पिण्डोऽयं वस्ततो यदि ।
 संयमस्य न बाधास्ति तमाहृत्य ददाम्यहम् ॥१५८॥
 नो वा तदा सहान्नेन तनोस्त्र्यागं विदधहे ।
 इत्युक्ता गुरुभिर्धर्ममतयो यतयोऽभ्यधुः ॥१५९॥ युग्मम् ॥
 धिक् पोषणमिमं पिण्डं पिण्डं पोष्यमिमं च धिक् ।
 प्रभो प्रसीद येनैतत्त्वजामो दितयं वयम् ॥१६०॥
 अथादाय मुनीन्सर्वाञ्जश्रीवज्रो भुवनार्थमा ।
 गिरिं प्रत्यचलल्लोकान्तरं द्योतयितुं जवी ॥१६१॥

तत्रैकः चुल्लको नास्याद्वार्धमाणो यदा तदा ।
 ष्वापि प्रतार्य तं ग्रामे समारोहद्रुर्गिरिम् ॥१६५॥
 माभद्रुरुणामप्रीतिर्मनसीति विचिन्तयन् ।
 त्यक्त्वा भक्तं च देहं च चुल्लको ऽस्याङ्गिरेरधः ॥१६३॥
 मध्याह्नतपनात्युष्णरोचिस्तत्रे शिलातले ।
 पिण्डवन्नवनीतस्य विलीनस्तत्त्वणादपि ॥ १६४॥ युग्मम् ॥
 शुभधानगतस्यक्त्वा तनुं योगीव शक्तिभाक् ।
 अन्तर्देवालयं चक्रे तन्वन्तरपरिग्रहम् ॥१६५॥
 तस्मिन्देवाङ्गनासङ्गसुखमग्रे लसन्मुदः ।
 त्रिदशः पूजयामासुराशु तस्य कलेवरम् ॥१६६॥
 श्रीवज्रं यतयो ऽप्यूचुः प्रेक्ष्यावतरतः सुरान् ।
 किमत्रावतरन्त्येते देवाः सर्वर्द्धयः प्रभो ॥१६७॥
 सो ऽप्यूचे चुल्लकः कार्यमिदानीं स्वमसाधयत् ।
 महिमानं ततस्तस्य सुपर्वाणः प्रकुर्वते ॥१६८॥
 अल्लैवं मुनयो दध्युः शिशुनायमुना यदि ।
 स्वकार्यं साधितं दृष्ट्वाः साधयामस्ततो न किम् ॥१६९॥
 इति संवेगिनः साधूंश्चारित्रज्ञानयोगिनः ।
 आरवकीभूय तत्रैवं मिथ्यादृग्देवतावदत् ॥१७०॥
 पारणं भवतामद्य भगवन्तः प्रसीदत ।
 गृहीत शर्कराचोदमोदकं पानकं च नः ॥१७१॥
 अवग्रहो ऽयं नैतस्याः प्रीतिहेतुस्ततो ऽन्यतः ।
 ग्रामो ध्यात्वेति ते जग्मुस्तदासन्नं नगान्तरम् ॥१७२॥

कृत्वा मनसि तत्रत्यदेवतां साधवो व्यधुः ।
 कायोत्सर्गं समागत्य नत्वा तानित्युक्ताच सा ॥१७३॥
 अनुग्रहो ऽसावस्माकमिह यूथं यदागताः ।
 न जातु जायते कल्पतरुर्मरुषु कर्हिचित् ॥१७४॥
 त एवं तद्गिरा प्रीताः श्रीवज्रस्वामिना समम् ।
 कृतानश्ननकर्मणः सत्कर्मणो यद्युर्दिवम् ॥१७५॥
 मलैतद्गोचभिद्गोचं तमागत्य रथस्थितः ।
 प्रमोदात्पूजयामास वज्रादीनां वपूंश्च ॥१७६॥
 शक्रः प्रदक्षिणीचक्रे तं गिरिं सरथस्तदा ।
 वृक्षादीन्मयन्नुच्चैः स्वदेहमिव भक्तिः ॥१७७॥ युग्मम् ॥
 विनम्रा एव ते ऽद्यापि विद्यन्ते तत्र पर्वते ।
 यतस्तस्याभिधा जज्ञे रथावर्त इति क्षितौ ॥१७८॥
 दुःकर्मावनिष्टदृजे श्रीवज्रे स्वर्गमीयुषि ।
 विश्विन्नं दशमं पूर्वं तुयं संहननं तदा ॥१७९॥
 इतश्च शिष्यो वज्रर्वेवज्रसेनः परिभ्रमन् ।
 पुरं श्रीभिरसम्प्राप्तपारं सोपारनीयिवान् ॥१८०॥
 यथार्थनामा तत्रासीज्जितशत्रुर्महोपतिः ।
 प्रिया च धारिणी तस्य समग्रगुणधारिणी ॥१८१॥
 आसीच्च आवकस्तत्र जिनदत्ताभिधो धनी ।
 तस्मैश्वरीति विख्याता दयितोमापतेरिव ॥१८२॥

सुधांशुधामधवलं सा शीलं तदशीलयत् ।
 तस्या विश्वम्भरायास्य यद्वभूव विभूषणम् ॥१८३॥
 दुर्भिक्षदोषान्निःशेषं तदा च क्षितिमण्डलम् ।
 जज्ञे धान्यैर्विनाम्नोभिर्मीनवद्दुःखसङ्कुलम् ॥१८४॥
 धर्मप्रधाना सा बन्धून्निजानेवमथाभ्यधात् ।
 जीवितासः सुखं तावदद्य यावदमी वयम् ॥१८५॥
 विना धान्यक्रयाद्दुःखं जीवितासः कियच्चिरम् ।
 तद्वरं सविषं भोज्यमुपभुज्य समाहिताः ॥१८६॥
 स्युतपञ्चनमस्काराः कृतानशनवृत्तयः ।
 दुःखगेहस्य देहस्य सद्यस्त्यागं विदधहे ॥१८७॥ युग्मम् ॥
 अथेत्यं बन्धवो ज्वोचन्नस्त्वेवं हन्त साम्प्रतम् ।
 गच्छतो ऽस्य शरीरस्य प्राप्तकालं फलं ह्यदः ॥१८८॥
 पक्वाथान्नं लक्ष्मूल्यं सा यावन्नाक्षिपद्विषम् ।
 वज्रसेनमुनिस्तावत्तज्जीवातुरिवागमत् ॥१८९॥
 तमालोक्य मुनिं सापि हर्षादेव व्यचिन्तयत् ।
 चित्तं वित्तं च पात्रं च दिक्ष्या पूर्णमिदं त्रयम् ॥१९०॥
 दत्त्वा तदद्य पात्राय स्वाद्यं जन्म करोम्यदः ।
 कदाचिद्वैवयोगेन यदीदृक्पात्रसङ्गमः ॥१९१॥
 हृष्टाय तस्मै विस्मरेच्चतुर्भिर्भक्षामदत्त सा ।
 लक्ष्मूल्यस्य पाकस्य वृत्तान्तं च न्यवेदयत् ॥१९२॥

अथाख्यदञ्जसेनो ऽपि मा स्मैवं प्रतिपद्यथाः ।
 भद्रे सुभित्तं यत्प्रातर्भविष्यति न संशयः ॥१८३॥
 साष्टच्छद्भवताज्ञायि स्वयमेतदुतान्यतः ।
 अथोचे सेा ऽप्यदो ऽम्भोदगर्जितोर्जितया गिरा ॥१८४॥
 श्रीवज्रस्वामिनास्म्युक्तो यदा भित्तां लमाप्रुधाः ।
 लक्षपाकोदनात्प्रातः सुभित्तं भविता तदा ॥१८५॥
 इति श्रोचामृतं शुला तद्दिनं क्षणमात्रवत् ।
 आविका सा सुदुर्भित्तं क्षपयामास लीलया ॥१८६॥
 प्रभाते च प्रभाजालैश्चण्डांशोरिव मण्डलम् ।
 वह्निचक्रमापूर्णं धान्यैर्दूरादयागमत् ॥१८७॥
 जनः स्वच्छमनाः सा च ततः सद्यो ऽप्यजायत ।
 कालं कंचन तच्चैव वज्रसेनो ऽप्यवास्थित ॥१८८॥
 जिनदत्तः सहेश्वर्या मृनुभिर्बहुभिस्ततः ।
 अर्चाञ्चक्रे जिनार्चायामर्ध्भिर्भ्यो ऽर्थमदत्त च ॥१८९॥
 महोत्सवेन ते ऽन्येद्युर्जगृहः शान्तचेतसः ।
 वज्रसेनमुनेः पार्श्वे लोकदयहितं व्रतम् ॥२००॥
 एवं शिष्यप्रशिक्ष्यादिशाखाभिर्वटवृक्षवत् ।
 श्रीवज्रस्वामिनो वंशः प्रसरन्व्यानशे दिशः ॥२०१॥
 साधुपन्तः सुपर्वाढ्यो मुक्तावासनिबन्धनम् ।
 श्रीमद्वज्रमुनेर्वंशः कस्य नासीन्मनीषितः ॥२०२॥

रु
 त
 दु
 ज
 ध
 ज
 वि
 त
 स्त
 दुः
 अ
 ग
 प
 व
 त
 चि
 द

ये केचिन्नयनातिथित्वमगमन्ये वा श्रुतेर्गोचरं
 वंशास्तोषु तनुत्वमग्रमभजन्तूलं पुनः स्तूलताम् ।

नयो ऽसौ दशपूर्विणो मुनिपतेः श्रीवज्रसुरेर्गुरो-
 र्वैशो यः प्रथमं दधाति तनुतां स्फातिं पुरस्तात्पुनः ॥२०॥ ३॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते
 महाकाव्ये आर्यरचितव्रतग्रहणपूर्वाधिगमवज्रस्वामिस्वर्गगमनतदंशवि-
 स्तारवर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः ॥

जम्बूमुनिप्रभृतिगणाधिनाथ-

पर्यन्तसाधुजनचिचचरिचपुष्पैः ।

स्रग्दामगुम्फितमिदं परिशिष्टपर्व

शिष्टात्मनां लुठतु कण्ठतटावनीषु ॥

॥ समाप्तो ऽयं ग्रन्थः ॥

APPENDICES.

The four disciples of Bhadrabâhu.
(Uttar. Tikâ 2, 7) cf vi 5—21.

रायगिहे नयरे चत्तारि वयंसा वाणियगा सह वड्डिया । ते भइ-
वाजस्स अंति ए धम्मं सोच्चा पव्वइया । ते सुयं वज्जयं अहिज्जित्ता दढ-
चित्ता एगल्लविहारपडिमं पडिवन्ना । ते य समावत्तीए विहरंता पुणो
वि रायगिहं नयरं संपत्ता । हेमंतो य तथा वट्ठ । जो य^(१) केरिसो ।
वाइंति^(२) दंतवीणं दरिहिणो जत्थ कंप्पिरसरीरा ।
सव्वसिल्लीभूयजला जायंति सरा वि रयणीसु ॥
जत्थ अइसीयमारुह- निहया सउणाइणो णिणस्संति ।
पुप्फफलदल्लसमिद्धा सुक्कंति दुमा वि सहस त्ति ॥
ते य भिक्खायरियं काउं तइयाए पोरिसीए पडिनियत्ता ।
तेमि च विब्भारगिरिं तेणं गंतव्वं । तत्थेगस्स गिरिगुहादारे चरिमा
पोरिसी ओगाढा । तत्थेव ठिओ । बीयस्स नयरुज्जाणे । तइयस्स
उज्जाणसमीवे । चउत्थस्स नयरुभासे चैव । ते तत्थेव ठिया । तेमिं
कप्पो एसो । जत्थ चरिमा पोरिसी ओगाहइ तत्थेव पडिमाए
ठाइयव्वं । तत्थ जो गिरिगुहभासे तस्स^(३) निरायं सीयं । सो गिरि-
मारुण वेविरसरीरो वि मंदरो व्व निप्पकंपो सक्कं सहंतो^(४) रय-
णीए पढसे चैव जामे कालगओ । उज्जाणत्थो वीए । उज्जाणसमी-
वत्थो तइए । जो नगरुभासे^(५) तस्स नयरुन्हाए^(६) न तहा सीयं ।
तेण सो चउत्थे जामे कालगओ । सव्वे देवल्लोगे उववन्ना ॥
एवं अन्नेहि वि सम्ममहिंयासेयव्वं जहा तेहिं अहिंयासियं ॥

(१) B इ । (२) R वायत । (३) A तत्थ । (४) A समंसेतो (५) A नगर । (६) A नयरुन्हाए ।

इत्या
महाकाव्ये
स्वारवर्णने

पुर्विं खिदपदद्वियं नगरमासी । तत्रो उसभपुरं । तत्रो कुसग-
पुरं^(१) । तत्रो रायगिहं । तत्रो चंपा । तत्रो पाडलिपुत्तं । तत्थत्थि
नंदवंसे नवभो नंदराया । तस्सत्थि कप्पगवंससंभूओ उप्पत्तिचाइच-
उव्विहवुद्धिसमिद्धो सगडालो मंती । इओ य वररुई नाम भट्ट-
उत्तो । सो अणुदिवसं थुणइ रायाणं अउव्वेहिं अट्टुत्तरसयपमाणेहिं
चाडुयमिलोगेहिं^(२) । तसए^(३) राया । पलोएइ सगडालमुहं । न य
सो पसंसइ^(४) । तत्रो न देइ किंपि राया । तत्रो वररुइणा अव-
गयपरमत्थेणं सगडालभज्जा ओल्लगिगा^(५) । जाव भणियं । तुमं
सगडालं भणसु जेण पसंसइ मम पढियं । इयरीए वि दक्खिण-
पवन्नाए भणिओ सगडालो । तेण वि अजुत्तमेयं^(६) ति तद्वा वि
उवरोहमावन्नेण पडिवन्नं । भणियं च सुभासियं ति दिन्ना य
करच्छोडिया । ताहे दिन्नं रत्ता दीणाराणमट्टसयं । पक्खा दिणे
दिणे पदिन्ने सगडालो चित्तेइ । निट्ठिओ रायकोसो त्ति । नंदं
भणइ । भट्टारगा किं एयस्स तुओ देह ॥ तुमे पसंसिओ त्ति ॥ भणइ ।
अहं पसंसामि लोइयकव्वाणि अविणट्ठाणि ॥ नंदराया भणइ । कहं
लोइयकव्वाणि ॥ सगडालो भणइ । मम धूयाओ जक्खा-जक्खदिन्ना-
भूयदिन्ना-सेणा-वेणा-रेणाभिहाणाओ सत्त वि पढंति किमंग पुण
अन्नो लोगो ॥ तामि च पढमा एक्कसं सुयं गेण्हइ । बीया दोहि तइया
तिहिं जाव सत्तमा सत्तहिं वाराहिं ॥ तत्रो अन्नमि दिणे राइणा

(१) B कुसगं । (२) A सलो० । (३) B वूसिरे । (४) A पसंसरे । (५) B लंमि-
याओ । (६) A अज्जत० ।

आणावियाओ अंतेउरं । ठवियाओ जवणियंतरियाओ । आगओ
 वररुई । पढियाणि चाडुयाणि^(१) । पक्का जक्काए राइणो आए-
 सेण पढियाणि । बीयाए दोहि^(२) वारा सुयाणि तइयाए तिषि
 वारा पढियाणि य । एवं सत्तहि वि । राइणा पत्तीयं । वररुइस्स
 दारं वारियं । इयरो वि तमेव दीणारट्टमयपोट्टलियं जंतं विउव्विय
 गंगामज्जे ठवेइ^(३) । किल कणगमए हत्येण गंगा पयच्छइ ।
 एवंविहेण विहाणेण पथडेइ अट्टमयं जाव लोगो तं तारिसं पेच्चिय
 आउट्टो गंगा वि से देइ त्ति ॥ सुया य राइणा^(४) वत्ता । कहियं
 मंतिणो । जंतपओगेण जणमज्जे अलियपसिद्धं^(५) करेइ त्ति नाऊण
 भणियं मंतिणा । जइ अन्ह पच्चक्वं देइ तो पत्तियासो । तओ
 संझाए पेसिओ पच्चइयगो^(६) पुरिसो पच्चन्नं मंतिणा गंगं । वर-
 रुइणा वि गंगं थुण्णिऊण दिसावलोयं^(७) काऊण ठविया जंतं पोट्ट-
 लिया । गओ सट्ठाणं । इयरेण वि अवहरिऊण समप्पिया मंतिस्स ।
 पभाए मंतिसहिओ सपुरजणवओ गओ गंगं राया । वररुइणा वि
 संथुया गंगा । आहयं हत्येहिं पाएहि य जंतं । न किंचि लहइ ।
 विलक्खीळओ रायपुरओ दंभगो त्ति । निब्बच्चिओ राइणा । दंसिया
 मंतिणा पोट्टलिगा । कहिओ संझावइयरो । हीलिओ लोगेहिं ।
 पओसमावन्नो मंतिस्स वररुई किइाणि^(८) मग्गइ । पुणरवि ओलग्गि-
 उमारुओ नंदं । कहेइ किइाणि । न पडिवज्जए^(९) राया । अन्नया
 मिरियस्स वीवाहे रणो^(१०) आओगो सज्जिज्जइ । वररुइणा तस्स

(१) B चाडूणि । (२) A दुन्नि । (३) B ठविं । (४) B रायणा । (५) B अलियं ।
 (६) A पच्चइगो । (७) A दसा० । (८) B बिड्डाणि । (९) A पडिवज्ज । (१०) A
 रन्ने ।

(U)

पुर्वि खिदपद

पुरं^(१)। तत्रो रा

नंदवंसे नवमो नंद

उर्व्विह्वद्विसमिद्ध

उत्तो। सो अणुदि

चाडुयपिलोगेहिं^(२)सो पमंसइ^(३)। त

गद्यपरमत्येणं सग

सगडालं भणसु उ

पवन्नाए भणिओ

उवरोहमावन्नेण

करच्छोडिया। त

दिणे पदिने सगड

भणइ। भट्टारगा

अहं पंसंसामि लो

लोइयकखाणि ॥

भूयदिन्ना-सेण-ते

अन्नो लोणे

तिहिं ज

दासी ओलगिया। तीए भणियं। रन्नो भत्तं सज्जिज्जइ आओगे य॥
ताहे तेण चिंतियं एयं एयं किइ^(१)। डिंभरूवाणि मोचगे दाऊण
इमं पाढेइ।

राय नंदु न विद्याणइ। जं सगडालु करेसइ।

नंदु राय^(२) मारेत्ता। सिरियउ रज्जि ठवेसइ ॥

ताइं पढंति। राइणा सुयं। गवेसाविचं। दिट्ठा आओगसा-
मगी। कुविओ राया। जओ जओ सगडालो पाएसु पडइ तओ
तओ राया पराज्जतो ठाइ। नायं च सगडालेण। अईव अनि-
यत्तओ^(३) वड्ढाविओ कोवो देवस्स। ता एयं एय पत्तयालं। मम
एगस्स वहे अवगच्छइ कुडंभवहो ॥ एवं चिंतिय गओ सभवणं^(४)।
राइणो अंगरक्खो नियपुत्तो भणिओ सिरियओ। भो सिरिय
ईइसो^(५) वुत्तंतो। ता एय एयं पत्तयालं। मम राइणो
पायवडियस्स सिरं किंदिज्जह ॥ एवं भणिओ अक्कंदिउमाठत्तो
सिरियओ। हा ताय किमहं कुलक्खयंकरो उप्पन्नो जेण ईइसं
आइससि ममं^(६)। किं वज्जणा मं चेव तस्स पुरओ वावाएह देहवलिं
कुलोवसग्गस्स ॥ मंतिणा भणियं। न कुलक्खयंकरो तुमं किं तु
कुलक्खंकरो^(७)। न य ममंतियमंतरेण कुलक्खयंतो हवइ। ता
कुणह एयं ॥ कुमारेण भणियं। नाय जं होइ तं होउ। नाहं
गुरुवहं करेमि ॥ मंतिणा भणियं। अहं सयमेव अत्ताणयं^(८) ताल-
उडविसन्नवहारेण वावाइस्सं। तुमं वावन्नस्स खगं वाहेज्जसु^(९)।

(१) B जिडुं। (२) A राउ। (३) A अलि०। (४) A add एह। (५) B ईइसो।
(६) A मं। (७) A कुलक्खयंतकरो। (८) A अत्ताणयं। (९) B ०ज्जासु।

अलंघणीया गुरवो भवन्ति । ता संपाडेह एयं । न अवसरो अक्किंदि-
यव्वस्स । उद्धर कुलं अदवमणकूवाओ । अवणेह मज्झ अयमपंकं ॥
एयं सुणिऊणं अहो संकडं समावडियं ति एगत्तो गुरुवयणलंघणं
अन्नत्तो गुरुसरीरपहरणं । ता न-याणामो किंपि काहामो । अह
वावाएमि अत्ताणयं । किं तु वावादए अत्तए कुलक्खओ अयसो
य तहच्छिओ^(१) चेव जओ भणिसंति लोया फलियं से पावं ति ॥
एवं उभयपासरज्जू दमं ति चिंततो गुरुवयणमलंघणीयं ति भणिय
पडिवज्जाविओ सिरियओ^(२) तं सव्वं । तओ गओ रायममीवं ।
पिटओ सगडालो । तं च दट्ठूण अन्नाभिमुहो ठिओ राया । आ-
सीणो सगडालो । भणियादं दोतिन्नि वयणादं । न जंपियं रादणा ।
तओ निवडिओ रायचलणेसु । रोसेण अन्नाज्जत्तो जाओ राया ।
तओ अभवहरियस्स तालउडस्स किन्नं सीसं सिरिएणं । जाओ
हाहारवो । रादणा भणियं । किमेयं^(३) भो ॥ सिरिएण भणियं ।
देव तुह सामणादक्कमकारी एस । तेण देवो न पायपडियस्स वि-
पधीयइ ति । ता किं एदणा दुरायारेण । अहं खु देवस्स सरीर-
रक्खगो । ता जो देवस्स आणं अदक्कमइ तेण पिउणा वि न कज्जं ।
एत्यट्ठियस्स^(४) ममं चेव अवसरो नन्नस्स^(५) जओ एवंविहे चेव पए
निउत्तोहं देवेण । भणियं च ।

मानूण सयणकज्जं सामियकज्जं करेति वरभिच्चा ।

अन्नह चंचलनेहा आराहिज्जंति कह पज्जणो ॥

(१) A. नल्लिओ । (२) A. om. (३) A. व । (४) A. इयत्थस्स इयस्स ।
(५) A. नन्नइ ।

(Ut

पुष्पं खिद्रपद-
पुरं^(१)। तत्रो रा-
नंदवंसे नवमो नंद-
उल्लिख्यद्विसमिद्ध-
उत्तो। सो अणु-
चाडुयमित्तो गेहिं^(२)।
सो पसंसद^(३)। त-
गयपरमत्येणं सग-
सगडालं भणसु वे-
पवन्नाए भणिओ-
उवरोहमावनेण-
करच्छोडिया।
दिणे पदिन्ने सगर-
भणद। भट्टारगा-
अहं पसंसामि लो-
लोदयकव्वाणि॥
भूयदिन्ना-
अओ ले-
तेहिं

राइणा चित्तिं। एयं पि निप्पिहाणं। लोओ अन्नहा मंतेद।
ता नूणं वररुइणा^(१) पउत्तो डंभो एसो त्ति। ता अकज्जकारी अहं
जो एवंविहसुवेक्खंतो ठिओ त्ति। ता संपयं एरिसं ठावेमि एयं॥
तत्रो भणियं। कुमार जं अहं कुनयफलमेरिसं संजायं तत्थ मा
विसायं गच्छसु। अहं ते सव्वं संपाडेमि॥ एवमासासिय सयमेव
महाविभूईए अग्गिंमि^(२) सक्कारिओ सगडालो। भणिओ सिरिओ
कुमारो। अमच्चत्तणं गेण्हसु॥ सो भणद। मम भाया जेट्ठो थूल-
भट्ठो। तस्स बारसमं^(३) वरिसं गणिचाए घरं पविट्ठस्स। तस्स दिज्जउ॥
सो सट्ठाविओ राइणा भणिओ। पडिवज्जसु कमागयममच्चपयं॥ सो
भणद। चित्तेमि॥ एत्थ असेगवणिचाए चित्तेसु॥ सो तत्थ अइगओ
चित्तिउमाठत्तो। केरिसं भोगकज्जं रज्जं^(४)। रज्जकज्जवदक्खित्ताणं^(५)
वज्जसावज्जवावारकारणं। अमच्चत्तणं परिपालिऊण नरगं जाइयव्वं^(६)
होही। एय परिणामदुस्सहा विमया। को एयकारणे दुस्सहं नरत्तं
लद्धुं^(७) हारेद॥ भणियं च।

वज्जविहजम्मकुडंगि गहणि संसारवणि
लद्धद माणुसजमि रम्मि तक्खणमरणि।
जि^(८) विवेइजणनिंदिओ^(९) इंदियसुह महहिं
ते इह लद्धी कोडिवराडिय हारवहिं॥
तस्मा^(१०) विमयसुहनिबंधणणियजणाओ^(११) परमत्यओ न
किंचि सुहं। अवि य।

(१) A वररुई। (२) A अग्गिं। (३) A बारस। (४) A om. (५) B ० चक्खि-
त्ताणं। (६) A नरगजाइयव्वं। (७) B लद्धं। (८) A जे। (९) B निंदिय। (१०) A
नहा। (११) B सुहं, पियं०।

इंदियालु दीसंतु वायजूयहि उ रमंतह
 माणट्टिउ^(१) उयवहसमाणु विससु पविसंतह^(२) ।
 अन्नासत्तं विसमससु^(३) जरु घोरु विसुक्कह
 पिउ घडिया केहि वि दलेहि जाणेवि न सक्कह ॥
 इय विसमसहावद^(४) वल्लहद
 जो रागा उरुरदकरद ।
 सहपसदहि कारणि मूढमद
 दुरियखारि सो उरि धरद ॥
 तथा । अज्जु न दिट्ठउ अज्जु रुट्ठु सन्नाउ न बोल्लद
 पविसिउ अज्जु न रमिउ अज्जु अणुरत्त न वल्लद ।
 अज्जु विरत्तउ अवरु अज्जु नज्जद उव्विग्गउ
 इय वल्लहि सुहगरुयचित्तसंतावहि^(५) लग्गउ ॥
 इय मुणिवि न रज्जद जो कह वि । न य जो विसएहि आरमद ।
 सुकयत्थु विथक्खणु सो सुहिउ । तस्सु समाहि पर परिणमद ॥
 ता सव्वहा उज्झिऊण भोगसंगं किंदिऊण मोहपासं ।
 जाव न जरकडपूयणि सव्वंगि^(६) उगसद
 जाव न रोगभुयंगु उग्गु^(७) निदुउ डसद ।
 ता धम्मिहि मणु दिज्जउ किज्जउ अप्पहिउ
 अज्ज^(८) किं कल्लि^(९) पयाणउ निच्चप्पहिउ ॥

(१) A माणहेट्टिय । (२) A पवसंतह । (३) A विससु । (४) B विसमविरसद ।
 (५) A सुगुरय० संताविहिं, B सुहग० । (६) R मयणि । (७) B रागु । (८) A
 अज्जु । (९) A कल्लु ।

एयं चिंतिय पंचसुट्टियं लोयं काऊण पाउयं कंवलरयणं ।
 तमेव छिंदित्ता रयहरणं करेत्ता रन्नो पासमागओ । धम्मोण
 वड्ढाहि । एयं चिंतियं ॥ राया भणइ । सुचिंतियं ॥ निग्गओ ।
 पेच्छह कवडन्नणेण गणियाघरं पविसइ न व त्ति ॥ आगासत्तले
 गओ पेच्छइ । मयकलेवरस्स जणे अवसरइ सुहाणि य ठएइ ।
 सो भयवं तहेव जाइ । राया भणइ । निव्विण्णकामभोगो भयवं
 ति ^(१) ॥ सिरिओ ठविओ । सो संभूयविजयसुरिस्स पासे पव्व-
 इओ ॥ सिरिओ वि किर भादनेहेण कोसाए गणियाए घरमल्लि-
 यइ । सा य अणुरत्ता यूलभद्दे अन्नं मणुस्सं ^(२) नेच्छइ । तीसे
 कोसाए डहरिया भगिणी उवकोसा । तीए सह वररुई परिवसइ ।
 सो सिरिओ वररुइस्स किदाणि मग्गइ । सो भाउज्जायामूले भणइ ।
 एयस्स निमित्तेण अह्मे पिउमरणं भाइविओगं च पत्ता । तुज्ज
 विओगो जाओ । एयं सुरं पाएहि ॥ तीए भगिणी भणिया । तुमं
 सुरामत्तिथा । एस अमत्तओ । जं वा तं वा भणिहिमि ^(३) एयं पि
 पाएहि ॥ सा पाएइ । सो नेच्छइ । सा भणइ । अलाहि मज्झ
 तुमे ॥ ताहे सो तीए अविओगं मग्गंता चंदप्पभं सुरं पियइ ।
 लोगो जाणइ खीरं ति । कोसाए सिरियस्स कहियं ॥ अन्नया
 राया भणइ सिरियं । एरिसो मम हिओ तव पिया आसि ॥
 सिरिओ भणइ । परमेयं मत्तवालएण अहं कयं ॥ राया भणइ ।
 किं मज्जं पियइ वररुई ॥ आमं ॥ कहं ॥ पेच्छह ॥ तओ तेणुप्पलं
 मयणफलभावियं ^(४) मणुस्सहत्थे दिन्नं । एयं वररुइस्स देज्जाहि

(१) A भवति । (२) A साणुसं । (३) A सणिहिमि । (४) A लयणफल ।

दमाणि अत्रेसिं । तेण अत्याणी^(१) समागवसु तं वररुदसु दिवं ।
तेण उस्सिचिवं भिंगारेण^(२) आगयं । निच्छूदो खिसिओ । चाउ-
व्वेज्जेण^(३) पावच्छित्तं वे दिवं । तत्ततउय पच्चाविओ मओ ॥

युलभइसामी वि संभूचविजयाणं सयासे घोरागारं तवं करेद ।
विहरतो पाडलिपुत्तमागओ । निष्णि अणगारा अभिगहं गेहंति ।
एगो सीहमुहाए । तं पेच्छंतो सीहो उवसंतो ॥ अओ सण्यवसहीए ।
ओ वि दिट्ठिविसो उवसंतो । अओ कूवफलए ॥ युलभइो कोषाए
घरे । सा तुट्ठा परीसहपराजिओ आगओ ति । भणियं । किं
करेसि ॥ उज्जाणगिहे^(४) ठाणयं देहि ॥ दिओ । रत्तिं सव्वात्तकार-
विभूमिया आगया चाडु पकया^(५) । वेो मदरो इव गिहपो न
सकए खोभेजं । ताहे सज्जाणे^(६) पच्चावासद । भगवया वि पडि-
बोहिया ॥ कहं

सरिउक्खेहि समुदो सट्ठहि कट्ठासण्णेहि जइ जल्लणो ।
तोसिक्खइ ता जीवो विमएहि अतिउत्तपुखो ति ॥ १ ॥

सुदरं वसिउं सह बंधवेहि रमिऊण हिययरइहेहि ।

सुदरं च मरीरं लाचियं पि कइवि गतव्यं ॥ २ ॥

दइजणं घणधणं विमया पंचगवसह देहं ।

एल्लपण मोत्तव्वं तहा वि दौहासजीवाणं ॥ ३ ॥

एवमाइ भोजण साविगा जाया । जइ राघवसेण अत्रेण समं
उसेज्जा इयरहा वंभचारिणी^(७) ॥ पुण य अभिगहे ताहे सीहमुहाओ

(१) ३ अत्याणी । (२) B. l. mang. समेज । (३) A माउव्वेज B चाउवेज्जेण ।
(४) A उज्जाणगो । (५) A सोइ रकया । (६) B सज्जाणे । (७) A देवचारिणी ।

एयं चिंति
मेव किंदित
गृहि । एयं
कृह कवडत्त
ते पेच्छद ।
भयवं तहेव
(१) ॥ सिनि
॥ सिनि
सा य
ए डहरि
वरिओ वर
निमित्त
गो जाओ
नित्या ।
॥ सा
ताहे
जाणद
भणद
भणद
पियद
वभावि

साह्य आगओ । चत्तारि मासे उववासं काऊण आयरिएहिं ईसि
त्ति अबुद्धिओ । भणियं सागयं दुक्करकारयस्स त्ति । एवं मय्पदत्तो
वि कूवदत्तो^(१) वि ॥ थूलभट्टसामी वि तत्येव गणियाघरे पददिणं
सच्चकामगणियमाहारं गेण्हद । सो वि चउसु^(२) मासेसु पुण्णेषु
आगओ^(३) । आयरिया संभसेणं अबुद्धिया । भणिओ य । सागयं
ते अददुक्करदुक्करकारयस्स ॥ ते भणति तिन्नि वि । पेच्छद आय-
रिया रागं करेति अमच्चपुत्तो त्ति काउ । एत्थ वि लोदओ वव-
हारो । एस सुहं सुहेणं तत्थ ठिओ । तो वि य संमिज्जद^(४) । वीए
वरिसे वीहगुहाखमणो गणियाघरं वच्चामि त्ति अभिगगं गेण्हद ।
आयरिया उवउत्ता । वारिओ । अप्पडिसुणेतो गओ । वमही
मगिया । दिन्ना । सा सहावेण उरालिथसरौरा विभुमिया^(५) धयं
सुणेद । तौसे सरौरे अक्कोववन्नो ओभासद । सा नेच्छद । पडि-
सोहणत्थं भणद । जद किंचि नवरि देसि ॥ किंदेमि ॥ सयमहस्सं ॥ सो
मण्णिउमारद्धो । नेपालविसण मावगो राथा । जो तहिं जाद तस्स
सयमहस्समोसं कंबलं देइ । सो तहिं गओ । दिन्नो रादणा
एएण^(६) । वंसदंडयविवरे क्कोट्टण^(७) एइ । एगत्थ चोरेहिं^(८) पथो
वद्धो । मउणो वामद । सयमहस्सं एइ ॥ सो चोरसेणविदे जाणद ।
नवरं एज्जतं^(९) संजयं पेच्छद । वोलौणे^(१०) पुणो वि वामद । सयमहस्सं
गयं ॥ तेण सेणावदणा गंठण पलोदओ^(११) पुच्छिओ य । अभए

(१) B कूवफलगतो । (२) B चउ । (३) B मागओ । (४) A ता वि रचिल्लवि-
(५) A वदुअ अभिभूतिया । (६) A रायाणरण । (७) B व० । (८) A जक्कमरि-
(९) A पज्जत । (१०) A चोलीने । (११) A पुज्जदमा ।

दिने कहियं। अत्थि कंवलो। गणियाए नेमि॥ सुको॥ तथो
तीसे दिवो। ताए वदिणियाए कूढो। सो वारेद। मा विणा-
सेहि॥ सा भणद; तुमं एयं सोयसि। अप्पयं न सोयसि। तुमं
पि एरिसो सेव होहिसि ति उवमामिओ॥ कहं

सौलु^(१) सुनियलु दीह कालि^(२) तरुणत्तणि पालिउ
झाणव्वायणहि पाक्कं कु तववरणहि खालिउ।

इय^(३) हाणाइलविससरिक्कविसयास^(४) निवारहि
उज्जलवसु सुवसु धमिउ मड^(५) कहं हारहि॥

अन्नासिउ धीरपद नाणवर^(६) आवज्जिउ सुणिगणह गणु^(७)।
ता संपद उवसमि धरहि मणु आवर तुरिय^(८) जरमणु॥

एवसाइ अणुमासिओ संवेगमाक्को अत्ताणं निंदंतो। पेच्छइ^(९)
परमनिगुणाए वि पसंसणपियत्तं। अहवा

संतगुणकिन्तणेण वि पुरिसा जज्जंति जे महासत्ता।

इयरा उण अलियपसंसणे वि हियए न सायंति॥

तो किं। कयाइ समो वि वक्केण वगो कसइंसवरियाइ।

अणुगरेइ किं खज्जोउ तुलेइ तरणिमंडलं ति॥

पसंसंतो यूलभइमहाभुणिं इच्छामि अणुसिद्धं ति भणिज्जण

गओ सुवमूलं। आलोइयपडिक्कंतो विहरइ। आयरिणहि वि

वग्घो वा मग्घो वा सरौरपीडाकरी सुणेयव्वा।

(१) B सौलु। (२) A दीहकालु। (३) B इय। (४) A विरिया। (५) B मड। (६) B धीरपद। (७) B सुणिगणह। (८) B तुरिय। (९) B पेच्छइ।

चिंति
केंदिन
एयं
वडन
सञ्चका
द।
तहेव
सिदि
रिया
हारो।
वरिसे
आयसि
मगिया
मुणेद।
योहणत्
मगिज
सयमहस
एएण
वडो।
न

नाणं व दंसणं वा चरणं व न पब्बला^(१) भेत्तं ॥
भयवं पि थूलभदो तिक्खे चंक्खिउं न^(२) पुन क्खिो ।
अग्गिमिहाए बुत्थो^(३) चाउम्मासे न पुण दड्ढो ॥

एवं दुक्करदुक्करकारओ थूलभदो । पुव्वपरिचिया उक्कडरागा^(४)
अहियासिया^(५) । इयाणि सड्ढी जाया अदिट्ठदोमा यत्तुमे पक्खिय
त्ति उवाजड्ढो । एवं ते विहरति ॥ सा य गणिया जहा रहिमसु
दिस्सा जहा य थूलभदस्स गुण पमसेद तहा कहाण्यं आवत्साए
दट्ठवं ॥ जहा थूलभदेणित्थीपरीमहो अहियासिओ तहा अहिया-
सियवो । न उण जहा तेण नाहियासिओ^(६) त्ति ।

(१) B पबला । (२) A चंक्खिउं न पुण । (३) A बुत्थो B बुत्थो । (४) B
उवाज । (५) B आसि । (६) A अहिया ।

(Uttar: Tika 3, 1) of viii 194—367.

॥ राणको ॥ गोलविषय चणयगासो । तस्य चणमो माहणो ।
 सो य सावत्रो । तस्म धरे माह ठिया । पुत्तो से जात्रो सह
 दाढाहिं । माहणं पाणसु पाडिओ । कहियं च राया भविस्सइ
 त्ति । मा दुग्गहं^(१) जादस्सइ त्ति देता घट्टा । पुणो वि^(२) आयरियाणं
 कहियं कि क्कत्त^(३) । एत्ताहे वि^(४) विंसेतरिओ राया भविस्सइ
 त्ति ॥ उम्भुक्कवालभावेण वोइस विक्काठाणाणि आगमियाणि ।

अंगाइ चउरो वेवा मीमंसा नायकित्तरो ।

पुराणं धम्ममत्तं च ठाणां वोइस आहिया ॥१॥

सिक्खा वागरणं तेव निरुत्तं कंद-जेइसं ।

कप्पो य अवरो होइ क्वच अंगा विद्याहिया ॥२॥

सो सावमो^(५) संतुट्ठो । एगाओ भट्टमाहणकुलाओ भज्जा परि-
 णीया । अत्रया^(६) भावविवाहे सा मादघरं^(७) गथा । तीसे य भजि-
 णीओ अणेसि खट्ठादाणियाण^(८) दिशाओ अलंजियविभुसियाओ
 आगयाओ । सवो परिचणो ताहिं समं संलवइ आयरं च करेइ ।
 सा एगाणिणी अवमोया अक्कइ । अट्ठिइ^(९) जाया । घरं आगथा
 दिइदा ससेमा चाणकेण । पुक्खिया सोयकारणं न जंपइ^(१०) । केवलं^(११)
 अमुधाराहिं सिंसेती कवोले नीयसइ दीहं । निम्बन्धेण सग्गा ।
 कहियं सगगायवाणीए जहट्ठियं । चित्तियं च पीणमसो^(१२) अवसाण-
 हेऊ निट्ठणत्तं जेयं मादघरे वि एवं परिभवे । अइवा

(१) A दोमह । (२) Bom. (३) B किल्लज । (४) B om. B. i. marg.
 (५) B सावमो । (६) B adda y. marg. (७) A मादघरं । (८) B L. marg.
 उम्भुक्कवालभावेण । (९) B अट्ठिओ । (१०) B जंपइ । (११) A केवलं । (१२) B
 वेण चट्ठो ।

12

अलियं पि जणो धणइत्तयस्स सयणत्तणं पयासेइ ।

परमत्थबंधवेण वि लज्जिज्जइ स्त्रीणविहवेण ॥ १ ॥

तहा । कज्जेण विणा^(१) नेहो अत्यविक्रणण गज्जवं लोए ।

पडिवणे निव्वहणं कुणति जे ते जए विरला ॥ २ ॥

ता धणं उवज्जिणामि केणवि उवाएण । नंदो पाडलीपुत्ते

दियाईण^(२) धणं देइ । तत्थ वच्चांमि । तत्रो गंतूण कत्तियपुत्तिमाप

पुव्वलत्थे आसणे पढमे निसणो । तं च तस्स पत्नीवदस्स राउलस्स

सया ठविज्जइ । सिद्धपुत्तो^(३) य नंदेण समं तत्थ आगत्रो भणइ ।

एस बंधणो नंदवंसस्स कायं अकमिऊण ठिओ । भणिओ दासीए ।

भयवं बीए आसणे निवेसाहि ॥ एवं होउ ॥ वितिण आसणे कुडियं

ठवेइ । एवं तदए दंडयं^(४) । चउत्थे गणेत्तिय^(५) । पंचमे जणोवदयं ।

धिट्ठो^(६) ति निव्वूढो । पढसमावणो^(७) ॥ अणया^(८) य भणइ

कोशेण सल्लोस निबद्धमूलं पुत्रैश्च मित्रैश्च विवृद्धशाखम् ।

उत्पात्य नन्दं परिवर्त्तयामि महाद्रुमं वायुरिवोर्यवेणः ॥

निगात्रो नयरात्रो^(९) मगाइ पुरिस । सुयं च एण विवंतरिओ

राया होइमि ति ॥ नंदस्स मोरपोसगा । तेसिं गामे गत्रो परि-

व्वायगज्जिणेण । तेसिं च मयहरधूयाए चंदपियणमि दोहलो । सा

समुयाणितो गत्रो । पुच्छंति । सो भणइ । इमं^(१०) दारजं देइ । ता

ए पाणमि चंद । पडिसुणेति । पढमडवो कत्रो [तद्विमं पुत्तिमा]

(१) K कज्जिणपाण । (२) A दईण । (३) B i. marg. कत्तियपुत्तिमा ।

(४) B ननिर दंडय । (५) B i. marg. जणोवदयं । (६) A idils ति । (७) A पढसमावणो । (८) A अणया । (९) A om. (१०) A दारजं देइ ।

मज्जे किह^(१) कयं । मज्जगए चंदे मवरमालूहिं दक्खेहि संजोएत्ता
बीरसु थासं भरिय । सदाविद्या पेच्छद पिवद^(२) य । उवरिं
पुरिमो ओच्छाडिद^(३) । अरणीए डोहले कालकमेण पुत्तो जाओ ।
चंदगुत्तो से नामं कयं । सो वि ताव वड्डइ ॥

चाणको वि धाउविलाणि^(४) मगद । सो य दारणहिं समं
रमद । रायनीरेण वि भासा । चाणको य पडिणद । पेच्छद । तेण
वि मग्गिओ । अहं वि दिक्खउ ॥ भणद । नावीओ^(५) लेहि^(६) ॥ मा
मारेज्जा कोद ॥ भणद । बीरभोज्जा पुह्दइ ॥ नायं जहा विषाणं पि
से अत्थि । पुच्छिओ कस्स जि । दारणहिं कहियं । परिक्खायगपुत्तो
एस ॥ अहं सो परिक्खायगो । जासु जा ते रायाण करेमि ॥ सो तेण
समं पलाओ^(७) ॥

सोगो मिलिओ । पाडलिपुत्तं रोहियं । नदेणं भग्गो परिक्खा-
यगो पलाणो । अस्सेहिं पच्छओ खग्गा पुरिसा । चंदगुत्तं पडमि-
णीमडे कुबिच्चा^(८) रयओ जाओ चाणको । नंदमंतिएण जउवल्हीम-
किलोरएणमासवारेण^(९) पुच्छिओ । कहिं चंदगुत्तो ॥ एस पडममरे
पविट्ठो चिह्दइ ॥ सो आसवारेण दिट्ठो । तओ णेण सोडगो चाणकस्स
अप्पिओ । खगं सुक्क । जाव निगुंदिओ^(१०) जलोयरणाए^(११) ककुग^(१२)
मेत्तइ^(१३) ताव एणं खग्ग सेत्तूण दुहाकओ । पक्खा चंदगुत्तो^(१४)
वडाारिय चडाविओ । पुणो पलाया । पुच्छिओ णेण चंदगुत्तो ।

(१) B किह । (२) A पिवदि । (३) MSS. उच्छाडिद । (४) A भासा, B
भासा । (५) A नावीओ । (६) B लेहि । (७) B पलाओ । (८) A कबिच्चा ।
(९) B नंदमंतिएणमासवारेण । (१०) A निगुंदिओ । (११) B जलोयरणाए । (१२)
A ककुग । (१३) B मेत्तइ । (१४) A चंदगुत्तो ।